

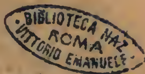

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
26 H
31

IOANNIS

ANTONII VALTRINI, ROMANI,

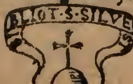
SOCIETATIS IESV,

DE RE MILITARI Veterum Romanorum LIBRI SEPTEM.

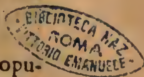

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica, sumptibus
Arnoldi Mylij.
Anno cIↃ. IↃ. XCVII.
Cum gratia & Priuilegio S. Cæs. Maiest.

PRÆFATIO IN LIBROS DE MILITIA Romanorum.

QVAE à singulis populis ducibusq́; pace aut bello fortiter ac præclare gesta sunt, multi omni ætate viri ingenio doctrinaq́; præstãtes literis tradidere. Qua industria non id modo sunt consecuti, vt excellentium virorum factis describendis, in eiusdem ipsi glorię societatem venirent: verum etiam eadem opera, non parum humanæ vitæ videntur consuluisse. Nam fugitiuam rerum memoriam quodam modo retrahentes, effecere, vt quæ natura caduca sunt, scriptorum nobilitate habeantur æterna: vnde mortales, rerũ præteritarum euentis inter se conferendis, salutaria sumant exempla, quibus vt præsentia recte moderentur, & prouideant futura sapienter. Ex omnibus autẽ populis, quorũ res gestę literis ꝓditę sunt, nulla videtur

gens vnquã fuisse, quę pacis bellique studia aut vehementius, quam Romani, coluerit, aut prudentius comparàrit: nulla item, quæ, virtutibus, vitijsque alternantibus, maiores habuerit fortunæ vicissitudines. Ex quo etiam fit, vt neque plura, neque illustriora quisquã aliunde haurire possit, aut cultæ aut neglectæ documenta virtutis, quàm ex Romani Imperij siue spoliata siue florente fortuna. Illud porrò vel in maxima parte fœlicitatis populi Rom. ponẽdum puto, quod paria suo imperio habuit ingenia scriptorum, qui orationis amplitudine, magnitudinem rerum gestarum exæquare potuerunt. Neque solum dum stetit Imperium, cum videlicet gratia & ambitio homines ad scribendum hortari posse videbantur, sed eo exciso, tamen nõ defuere, qui quasi ex ruderibus rediuiuã eius formam ac speciem suis scriptis restituere conarentur. Itaque vrbs illa pulcherrima (quam qui Deorũ templum nominauit, is veram speciem Romanæ vrbis cepisse visus est) licet fortu-

fortunæ ludibrio proſtrata, reſurgit tamē doctorum virorum ingenijs; ac diutius manebit ſcriptorum monumentis, quam natura ſtare potuiſſet. Iam in eorum libris ſpeciem Rom. Reipub. reuiuiſcentis cernimus, ciuium ordines, iura, magiſtratus, leges, comitia, moresque fere omnes tum publicos, tum priuatos: vt iam nos Roman. Remp. extinctam vel omnino non ſentiamus, vel certè minore cum deſiderio doleamus. Vna Romanorū militia, neſcio quonam fato, iacuit hactenus in tenebris, nec vllum habuit, vt cetera, lumen litterarum. Nam quotquot de ea ſcribere ſunt aggreſſi, qui particulam eius duntaxat aliquam attigerunt: plerique etiam veterem Reip. militiam cum ea quæ temporibus Imperatorū eſt inuecta, male confuderunt.

Hanc ego Romanam militiam ab alijs vel prætermiſſam, vel relictam potiſſimum delegi, quam hoc commentario explicarem, non patriæ amore, aut glorię cupiditate adductus (quid enim longius abeſt à religioſi

viri moribus?) ſed officio impulſus ac ſtudio iuuandi plurimos, ne nobiliſſima ac maxime neceſſaria antiquitatis Rom. pars ignoraretur: neq; vt militandi præcepta darem, ſed vt rationē exponerem, quam in ſuſcipiendo gerendoq; bello veteres Romani, florente Repub. tenuiſſent. Vtinam hanc qualemcunque operam ac ſtudium ſacræ potius, quam profanæ antiquitati illuſtrandæ tribuere mihi liceret: id verò multo magis ex animi mei ſententia eſſet, forte etiam ad religioſum ſtatum conuenientius, ſed nimirū quicumq; in hac ſocietate Ieſu, animis corporibusq; deuotis, Deo eiusque Eccleſiæ militamus, nihil refugere debemus, aut à noſtro munere alienum iudicare, quod gloriæ diuinę ac proximorum vtilitati poſſit inſeruire. Quare cum ſocietas noſtra, admirabili conſilio id in ſe receperit; vt ſcholis publice inſtitutis, adoleſcentes ad humanitatem erudiat, quod tenera illa ætas, vna cum litteris facilius ad pietatem conformari poſſe videatur: omnino ei præ-

ci præſtanda ſunt omnia, quæ ab humanitatis profeſſoribus poſtulãtur, aut huius profeſſionis nomen relinquendum. Porrò ſic iam omnium mentibus infirmatum eſt atque anticipatum, ſtudia humanitatis tota in antiquitate poſita eſſe, vt nemo ea ritè profiteri poſſit, quin Philologiam vniuerſam, omniaque veteris Romanæ reip. inſtituta moreſque ſcientia cõprehenderit. Rectè ne id, an ſecus, alij viderint, certè nobis iam integrũ non eſt, aut opinionem tam vetuſtam tamque penitus inſitam exſtirpare, aut contra eam velle diſſerere: quin potius neruis omnibus contendendum eſt, vt ne hoſpites in antiquitate videamur, néue laus hæc in noſtris gymnaſijs iure deſiderari poſſit. Ex omnibus autem partibus antiquitatis Romanæ, quarum quidem tractatio ad humanitatem pertinere poteſt, nullius fructus mihi latius patere videtur, quam Romanæ militię. Etenim ex antiquitatis Romanæ cognitione aut vtilitas quæritur, aut voluptas. Vtilitas verò illa, opinor, vel

sola vel maxima est, vt Romani scriptores dum leguntur, rectè intelligātur (legere enim, neque intelligere etiā vulgari reprehenditur prouerbio:) hoc autem sine aliqua antiquitatis Romanæ notitia fieri non posse videtur. Accedit alterum commodum, neque id sanè paruum, quod, ignoratis Romanis auctoribus, latinam linguam quæ tantopere expetitur, quęque ex ijs solis hauritur, ignorari quoque necesse est. Quis porro nescit, Romanorum auctorum plurimam optimamq; partem bella scribere, quæ Romani vel ciuilia inter se, vel externa cum Regibus populisque gessere? vt sine rei militaris notitia, in magna & rerum, & auctorum, atque adeo latinæ linguæ ignoratione versari necesse sit. Iam verò quid dicā de voluptate? quę tanta est, vt ne maior quidē ex omni reliqua antiquitate sperari possit? Etenim si res Romanę iccirco delectant, quod omnes sic habent persuasum, nullam remp. sapientioribus legibus temperatam, neq; vllius populi res gestas præstan-

tiores esse posse: quantam tandem voluptatem afferet militię tractatio, quam populus Rom. præ omnibus rebus maxime coluit, quæ Rom. vrbi æternam gloriam peperit, quæ orbē terrarū parere imperio Rom. coegit, quæ demum vna cum ipsa vrbe nata, altaq; est, & cum eadem simul exstincta. Quid ad animi delectationem iucundius, quam procul ab omni discrimine, domi sedentem, pugnacissimi populi bellicos nosse apparatus; delectibus interesse, milites ordinibus signisq; distinctos cernere vel instructa acie concurrere, vel composito agmine incedere, vel metari castra, vel vrbes oppugnare, militaria siue virtutis præmia, siue ignauiæ supplicia cognoscere, armorum ac machinarum nomina vsumq; discere, belli indicendi leges, finiti fœdera, magistratuum iura tenere, denique Duces ipsos victores inter populi militumque plausus in vrbem triumphantes sequi? Quæ cum ita sint, quis tandem virum religiosum, Humanitatis professorem iure reprehēdat,

qui officio, & susceptæ vitæ instituto, publicisque aliorum rationibus adductus, Romanam militiam, id est nobilissimam atque vtilissimam antiquitatis Romanæ partem explicare aggrediatur? vt etiam si hac in re me deserat perficiendi facultas, ipsa tamen laudanda videatur conandi volũtas. Existet forte aliquis aliquando nostro excitatus exemplo, qui rudia hæc, leuiterque adumbrata, meliore præditus facultate absoluat, atque perficiat. Interea nostrum hunc qualemcunque laborem Deo Opt. Max. cui nostra omnis desudat industria, non ingratum fore confido: vt opus ipsius caussa susceptum, ex ipsius item sanctissima voluntate absoluatur.

DE RE MILITARI VETERVM ROMANORVM

LIBRI PRIMI QVI EST DE Bellorum Indictione.

CAPITA XI.

Libri secundi, qui est de Militum delectu.

CAP. VII.

Libri

Libri

Libri quinti, qui est de Prælio.

CAP. VI.

Libri sexti, qui est de ijs quæ fierent post prælium.

CAP. XII.

Libri septimi, qui est de ijs, quæ Ducibus victoribus honoris caussa decernerentur.

CAP. XXI.

FINIS.

DE RE MILITARI ROMANORVM LIBER PRIMVS.

Qui est de bellorum indictione.

De Præstantia militiæ Romanæ Caput Primum.

TSI omnia instituta Reipubl. Rom. summam apud omnes laudem atque admirationem habent: tum verò nihil aut præstantius aut admirabilius videtur militari disciplina. Nam cæteros ritus, leges, magistratus, mores, pleraq; ex his sero admodũ Romani accepere: virtus autem bellica & cũ ipsa vrbe nata altaq; est, & cum eadem simul extincta. Neque enim Romanorum, vt multorũ populorum, vno aut altero Imperatore innixa stetit, vt gloria militaris & vixisse cũ eorum ætate pariter, & sepulta esse videretur: Sed iã inde ab initijs ipsius vrbis, quemadmodum Liuius ait, tradita per manus in artis perpetuis pręceptis ordinatæ modum venerat, neque vlla ciuitas, vel gens aut bellis magis exercita, aut ducum feracior fuit. A Numæ enim Pompilij morte, qui secundus post Romulum ipsius vrbis parentem regnauit,

Libr. 9.

Liui. li. 1.

uit, vt ſuperiora tempora prætereamus, ad Auguſti imperium annis amplius ſexcentis, nullum annum Romani à bellis quietum habuere, præter vnum T. Manlio Cos. Recenſeamne duces Romanos omnes omnium ætatum, quorum auſpicijs illa bella ſunt geſta? id verò infinitũ eſt, cùm plures propemodum bello clari Imperatores, vel ex vna Romana familia numerare liceat, quam quos multis ſæculis reliquę ſimul omnes prouinciæ tulerunt. Atque ſuorum ducum, vt nunquam virtutis, ita fortunæ non ſæpe populum Roma. pœnituit. Nam, vt tradunt ij, qui hæc ſubtilius ſubduxerunt, annorum quingentorum ſpatio, quot à pulſis Regibus ad Auguſti mortem numerantur, quingenties quinquagies populus Rom. prœliatus eſt, quadringenties quadragies victor diſceſsit, & quamuis prœlijs aliquot victi Romani ſint, bello tamen omni, vt ciuilia ſileantur, ſuperiores fuere, et quo ſint mirabiliores Romani duces, quam alij, denos vicenosque dies quidam dictaturam, nemo pluſquam annũ conſulatum geſſit: ab Tribunis plebis delectus impediti ſunt: poſt tempus ad bella ierunt, ante tempus, comitiorum cauſſa, reuocati ſunt: in ipſo conatu rerum circumegit ſe annus: collegæ nũc temeritas, nunc prauitas impedimento aut damno fuit: malè geſtis rebus alterius ſucceſſum eſt: tironem, aut mala diſciplina inſtitutum militem acceperunt. Quæ omnia quemadmodũ maxima ad victoriam impedimenta ſunt, ita qui virtute effecerunt, vt ea ne victoriæ ob-

Francisc. Patricius de milit. Rom.

Liui. li. 9.

riæ obstarent, ij nimirum non hostium magis quam fortunę victores videri debent. Quid? quod semper multis partibus numero inferiores Romani cum hostibus conflixere? duas enim legiones cũ suis auxilijs, qui exercitus erat consularis, ad quoduis bellum sufficere existimabāt: maximusque exercitus ille fuit, cum duo consules suas copias coniunxissent: tantum vel armorum vsus, vel animi virtus, vel militaris disciplina potuere. Iam quæ tanta animi magnitudo, quæ tanta grauitas & constantia in vllis fuit, vt sit cum populo Rom. comparanda? qui quemadmodum nullis vnquam periculis cladibusq; cogi potuere, vt pacem priores peterent, ita oblatam ab ijs, quos vicissent, nunquam reiecerunt, neq; supplices vllos spreuerũt. Hannibal Pœnus, tota ferè Italia victa, protritis Romanorum exercitibus per innumerabiles cędes infestus ad vrbem venerat. Romani tantũ abest, vt aliquid indignum maiorum suorum virtute fecerint, vt ne exercitum quidem à Capuæ obsidione censuerint auocandum: quin etiam quo tempore Hannibal ad mœnia vrbis Romæ armatus sedebat, eo ipso tempore milites porta alia sub vexillis in supplementum Hispaniæ mittebantur, adeo superant animi ad pericula non solum sustinenda, sed etiam contemnenda. Parua quidem est res illa, sed quæ cùm magnitudinem animi æquè demonstrat, tum ipsum certe Hannibalem non mediocriter turbauit: quod per eos dies forte ager is, in quo ipse castra haberet, ꝓscriptus

Poly. li 3. Veget. li. 2. cap. 4.

ſit, emptorque inuentus, nihil ob id precio diminuto. Cum hac animi celſitudine agendi ſollertia certauit, ſiue in inueniendis per ſe ijs, quæ opus eſſent, ſiue in imitandis atque efficiendis, quæ de coniurat. Catilin. Polybius libr.1. & 6, quoque traderentur. Neque enim Romanis, vt Salluſtius ſcribit, ſuperbia vnquam obſtitit, quo minus aliena inſtituta, ſi modo proba fuiſſent, imitarentur, & quod vbique apud ſocios vel hoſtes idoneum viſum eſſet, cum ſtudio domi exſequerentur. Atque vt leges magiſtratuumque inſignia à Græcis & Hetruſcis accepta reticeam, arma atque tela peditum à *a* Samnitibus ſumpſere, *b* equitum armaturam à Græcis, *c* caſtrorum metationem à Pyrrho, *d* nauium fabricandarum rationem à Carthaginiēſibus, Athenæus libr.6. cap.vlt. Romanos à Græcis tormenta & machinas vrbium expugnãdarum, à Tyrrhenis aciei inſtruendæ rationem, à Samnitibus ſcutum, ab Iberis gœſa ſumpſiſſe dicit. aliaque ab alijs accepta ipſi longe fecere meliora, quæ quidem digna ſtatuiſſent, in quibus elaborarent.

a Salluſt. de coniu. Catilin.
b Polyb. lib.6.
c Fronti. lib.4.c.1.
d Polyb. lib.1.

De honore, qui tribuebatur rei militari.

CAP. II.

NEque verò Romani ſolum militum ignauiam & contumaciam pœnis coërcuêre, ſed induſtriam etiam virtutemque præmijs cõmodisq; excitarunt. Honos enim, vt inquit ille, alit artes, iacentque ea ſemper, quę apud quoſ-

quosque improbantur. Itaque ne militiæ honor, militum vnquam sordibus obsolesceret, decreuerunt Romani; vt neque serui, neque libertini, neque capite censi, quique turpem aliquam artem exercerent, aut crimine aliquo infames essent, iudicióue publico damnati, in militiam allegerentur: contrà nostris temporibus ferè fit, & egentissimus quisque, omnibusque vitijs contaminatissimus militiæ nomen dare solet. Qui enim fieri potest, vt homines seruituti nati, suæq; famæ prodigi, pro aliena libertate, aut gloria dimicent? egentissimi verò etiã facilimè lucri spe ad quoduis scelus inducuntur. Hæc igitur hominum genera, quorũ pectoris angustiæ, gloriæ pulchritudinem recipere non posse videbantur, à suis castris Romani reiecerunt. Vt autem in cæteris virtutem honestarent, eiusque cupiditatem alerent; nemini ad vrbanum magistratum aditum patere voluere, qui decem annorum stipendia non confecisset, vt Plutarchus & Polybius tradidere. *Pol.li.6.* Itaq; cum virtus militaris honorum *Plutar.in* prærogatiua esset, iuuentus simul ac belli pa- *c.Gracch.* tiens erat, in castris per laborem vsu militiam addiscebat: gloriæque magnúm certamen præmiorum spes accendebat. Sic se quisque hostem ferire, murum ascendere, conspici, dum tale facinus faceret, properabat; quod illud vnum ad diuitias, honores, gloriam, nobilitatemque iter expeditum & compendiarium esse arbitrarentur, isque in vrbe honestissimus potentissimusq;

esset, qui plurima & fortissima in bello facinora edidisset. Eadem fuit in castris ratio, vbi ad ordines honoresq; militares non diuitiæ, aut nobilitas, vel gratia, sed sola virtus gradum fecit. Iam verò ne milites, cum meliorẽ ætatem in bellis attriuissent, senectute demũ, viribus exhaustis, membrisque plerumque debilitatis, egere cogerentur: ijs captos de hostibus agros liberaliter distribuêre, vt esset, vnde in senectute se suosque liberos sustentarent. Aliaque plurima emeritæ militię hominibus decreuerunt: de quibus vna de Missione disputabimus. Itaque cum virtuti summa præmia, ignauiæ pœnæ grauissimæ propositæ essent, quid mirum, si Romani milites, maluerint in acie hostium telis mortem oppetere, cum mortuos etiã ingens gloria sequeretur, quam fuga vitæ suæ cõsulere, vt eam deinde cum ignominia supplicioque inter suos amitterent?

De seueritate disciplinæ militaris.

CAP. III.

HIsce rebus omnibus optimus custos militaris disciplinæ seueritas addita est. ita enim cogitabant viri omniũ sapiẽtissimi, cũ vires armis constent, ea vbi à recto itinere desciuerint, oppressura esse, nisi opprimantur. Neque apud vllas nationes grauioribus pœnis supplicijsq; militares leges, signorum amor, ducum obedientia sancita sunt. Quoties enim integras legiones, quod signa amisissent,

ſiſſent; aut loco pulſæ hoſtibus ceſsiſſent, legimus decimatas? Bello Tarentino quaſſatis *Vale.l.2.* & attritis Reip. viribus, cum magnum captiuorum numerũ à Pyrrho rege vltro miſſum *Front.li.4.ca.1.* recepiſſent, quoniam crudele videbatur in eos ſæuire, quibus hoſtis peperciſſet, eos tamẽ omni ignominiæ genere notarunt. Bello aũt *Liu l.22.* Punico, aliјs ſuper alias cladibus cumulatis, *Valer.* cum Hannibal ſex millium, quos Cannenſi prœlio ceperat, redimendorum potentiam faceret, conditionem ſpreuere, memores, tantam multitudinem armatorum iuuenum, ſi honeſtè mori voluiſſent, turpiter capi non potuiſſe. Parem iram aduerſus illos diſtrinxerunt, qui ex Cannenſi prœlio fugerunt. *Liu.l.25.* nam ijs, quod commilitones ſuos pugnantes *Valerius* deſeruiſſent, cenſuere Rempubl. committendam non eſſe; eosque in Siciliam relegatos, neque munere vacare, neque dono militari virtutis ergo donari, neq; in Italiam, quamdiu hoſtis intra Italiam eſſet, reportari voluêre. Bello verò Liguſtico, quod Q. Petiliũ *Valerius.* Conſ. fortiſsime aduerſus hoſtes pugnantem *Frontin.* occidere milites paſsi eſſent, legioni ſenatus neque ſtipendium anni procedere, neque verò dari voluit, quia pro ſalute Imperatoris, hoſtium telis ſe non obtulerunt, P. etiã Cor- *Frontin.* nelio Naſica D. Iunio Coſſ. qui exercitum deſeruerant, damnati, virgis cæſi publice venierunt. Finis nullus ſit, ſi ea omnia commemorentur, quæ Romani ad militarem diſciplinam ſanciendam ſeuere fecerunt: cuius rei, qui volet, plura exempla apud Valerium

& Frontinum poteſt reperire, & infra, cum de pœnis militaribus diſſeretur, nonnulla afferentur, Neque enim fuga ſolum, proditiones, transfugia, cæteraque cum ignauia turpitudineúe coniuncta pœnis Romani coërcuerunt, ſed etiam fortia facinora, quod ſine ducis imperio eſſent patrata, ſummo interdum ſupplicio vindicarunt. Quo in in genere A. Poſtumius Tubertus Dict. & Tit. Manlius Torquatus Coſſ. par nobile Romanorum Imperatorum maximè celebrantur, qui ſuos filios, quod aduerſum ſua edicta extra ordinem in hoſtem pugnaſſent, victores ſecuri percuſſerunt; ſatius eſſe iudicantes patrem forti filio, quam patriam militari diſciplina carere. His igitur, vt ita dicam, piaculis, ſi quid aduerſum militiæ leges peccatum eſſet, procurabatur, militum nota, ignauorum ſanguine, ſtrage filiorum, militariſque diſciplina acriter retenta principatum orbis terræ Romanor. imperio peperit, eaque vna quamdiu viguit, res Romana ſtetit.

Liu. li. 4. & 8
Valer. l. & c. 2.

De labore & exercitatione militum Romanorum.

CAP. IIII.

Bellicam virtutem pœnis ſancitam, præmijsque excitatam, ne deinceps otio relangueſceret, Romani labore & exercitatione militari aluerunt: militesque in pace, vmbratili certamine ad belli labores, veraque pericula durauere. Hinc Seneca epiſtola

XVIII,

XVIII. Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario possit. Itaque militares copiæ non ab armis robore, prœlijsúe, sed ab vna exercitatione nomé inuenerunt, vt exercitus dicerentur, vt Varro & Cicero tradidere. Simul enim adolescentes laboris patientes erant, id est, simul atque virilem togá sumpsissent, quę anno 17. sumebatur, in Campum Martium à parentibus deducebantur, ibique à magistris, ad omnem belli disciplinam exercebantur. Tantique exercitationem veteres fecerunt, vt in ea vna posita omnia esse arbitrarētur. Hinc illa Ciceronis. Quid exercitatio legionum? quid ille cursus, concursus, clamor quanti laboris est? ex hoc ille animus in prœlijs paratus ad vulnera, adduc pari animo inexercitatum militem, mulier videbitur. cur? tantum interest inter nouum & veterem exercitum, quantum experti sumus, ætas tironum plerumq; melior, sed ferre laborem, contemnere vulnus, consuetudo docet. Iosephus auté l. 3. de bello Iudaico: Romanorũ exercitationes prælia sine sanguine, ipsa prælia cũ sanguine, exercitationes appellari posse dicit: adeo nihil in bello accidere posse voluerũt, ad quod sese multo ante per exercitationem nõ præparassent. Quo in genere lepide illud quondã in Polybij historia legimus Romanis accidisse. Cum enim Romani cum Carthaginiensibus mari pugnare decreuissent; neque tamen aut classis ædificandæ, aut remigandi rationem nossent;

Var. l. 4. de L. L.

Cic. li. 2. Tusca.

li. 2. Tusc.

lib. 1. 37.

ſent; accidit, vt quinqueremis vna vi tempeſtatis à cætera hoſtium claſſe diſiecta, ad littus frangeretur. Hanc nacti Romani, eius exemplo ſuas naues fabricarunt. Interea dum quinqueremes ædificabantur, Romani ſeſe ad remigium exercebant. Subſellijs enim in arena ordine collocatis remiges inſidentes, ad numerum ſimul omnes brachia protendere, & adducere, remoſque per arenam mouere pariter docebantur; cum ad nauarchi vocem omnes ſimul inciperent, & deſinerent. Itaq; hac exercitatione Romani confirmati, Carthaginienſes aggreſsi, eos maris primum, deinde etiam terræ imperio exuêre.

Sed, vt ad militares exercitationes reuertar, earum plura genera fuêre: nam curſu, & ſaltu exercebantur: inferre, & declinare ictus, haſtilia, lapideſque manu vel funda iacere; in equum inſilire docebantur à magiſtris, quos propterea duplici annona à veteribus honoratos ſcribit Vegetius. Vnde illa Senecæ epiſtola XXCIX. An liberale ſtudium iſtud eſſe iuuentuti noſtræ credimus, quam maiores noſtri rectam exercuerunt; haſtilia iacere, eadem torquere, equum agitare, arma tractare? De Pompeio quoq; ſcribit apud Vegetium Salluſtius, eum cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis vecte certaſſe.

lib.1.c.13. *lib.1.c.9.*

Qua verò exercitatione inferendi aut declinandi ictus artem tirones addiſcerent, ita explicat Vegetius lib.1. cap.11. Scuta, inquit, de Vi-

de vimine in modum cratium corrotundata texebant, ita vt duplum pondus cratis haberet, quam ſcutum publicum habere conſueuit: ijdemque clauas ligneas duplicis æque ponderis pro gladijs tironibus dabant. A ſingulis autem tironibus ſinguli pali defigebantur in terram, ita vt nutare nõ poſſent, & ſex pedibus eminerent, contra illum palum, tanquam contra aduerſarium, tiro cum crate illa & claua, velut cum gladio ſe exercebat, & ſcuto. Qua in meditatione illa quoque cautela ſeruabatur, vt non cæſim, ſed punctim ferirent; & ita ad inferendum vulnus inſurgerent, ne qua ex parte ipſi paterent ad plagam. Hanc exercitationem, cum ad palos milites exercebantur, Palariam dictam ſcribit Chariſius Grammat. Duplicis aũt ponderis cratis illa & claua iccirco dabantur, vt, cũ vera & leuiora arma tiro ſumpſiſſet, velut grauiore pondere liberatus, ſecurior alacriorq; pugnaret. Eandem etiam ob cauſſam haſtilia ponderis grauioris, quam vera futura eſſent iacula, tironibus, tradebantur, quæ aduerſus illum palum, tanquam aduerſus hoſtem iactarent. Pileis quoque pannonicis ex pellibus vtebantur, ne grauis deinde galea videretur.

Veget. c. 12.

Veg. c. 14

Veget. l. c. 20.

Funditores vero, vt idem Vegetius ait, ſcopas, hoc eſt fruticum, vel ſtraminum faſces, pro ſigno ponebãt, ita vt DC. pedibus remouerentur à ſigno, vt ſagittis vel lapidibus deſtinatis ſæpius, ſignum tangerent.

Lib. 2. c. 1. 23.

Equitandi verò artem addiſcebant, equis *L. 1. c. 18.*

ligneis, hieme quidem sub tecto, æstate vero in campo, positis: super quos, Vegetio teste, iuniores primo inermes, dum consuetudine proficerent; deinde armati cogebantur ascendere. Qua in re maxima cura adhibebatur, vt non solum à dextris, sed etiam à sinistris partibus & insilire & desilire condiscerent, euaginatos etiam gladios vel hastas tenentes. Vitio autem fuisse datum adolescenti Romano, qui nesciret equitare, significat Horatius cum stomacho quodam scribens:

Lib. 3. od. 24.

Nescit equo rudis hærere ingenuus puer.

Vbi verò satis sese exercuisse visi essent, in Tiberim sese deijciebant, vt eadem opera & natandi artem addiscerent, & sudorem laboremque æstu collectum deponerent, quam etiam ob caussam scribit Vegetius huiusmodi exercitationibus campum Martium Tiberi vicinum fuisse electum.

Lib. 1. ca. 10.

In huiusmodi exercitationibus illud adolescentum pudori & honestati tributum est, vt primo anno, quo togam virilem sumpsissent, ne corpus nudarét, sed tunicati exercerentur: cum ceteri campestribus duntaxat succincti essent. Cicero in Cæliana, Nobis quidem, inquit, olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga constitutus: & vt exercitatione ludoque campestri tunicati vteremur. Isidorus libr. XIX. cap. XXII. Campestria nuncupantur pro eo, quod eisdem iuuenes, qui nudi exercentur in campo, pudenda operiunt.

Vt autem non solum corpus ad labores du

rarent

rarent: sed etiam animum ad cædes, vulneraque assuefacerent, ludos gladiatorios instituerunt, vt cum pugnas, & vulnera, & ferrum, & nudas inter se cohortes certantes vidissent, dimicantes postea in bello armatos hostes non timerent, neq; vulnera & sanguinem perhorrescerent; quemadmodum in Maximi & Balbini vita scribit Capitolinus.

Neque verò in pace solum adolescentes, antequam in milites allegerentur, ad militiæ munera laboresque erudiebantur; sed multo magis ijdem, vbi in militiam essent adscripti, exerciti sunt. Nam de Pompeio Plutarchus, & Appianus scribunt, eum tironibus exercendis non interfuisse solum, sed etiam præfuisse, confluentibus ad id spectaculum ex omni parte plurimis. Vegetius etiam tradit, tirones bis in die, mane, & post meridiem: veteranos autem sine intermissione semel in die in armis exerceri solitos. At quibus exercitationibus? militaribus itineribus, silua cædenda, ferendis oneribus, ceterisq;. Interdum etiam terrestres, maritimæq; copiæ instructæ inter se decurrebant, simulachrumque pedestris, naualisue pugnæ edebant: vt in simulata illa pugna milites ordines seruare, signa agnoscere assuescerent. Liuius libro decimo, Titus Manlius Cos. vixdum ingressus hostium fines, cum exerceretur inter equites ab rapido cursu circumagendo equo effusus, extemplo prope exspirauit, & libr. XXIII. T. Sempronius Cos. quia otiosa statiua erant, crebro decurrere milites cogebat, vt tirones (cama-

Plutar. in Pompeio Appianus lib. 2.

(ea maxima pars volonum erat) assuescerent signa sequi,&in acie ordines agnoscere suos. Et lib.XXVI.in extremo,Scipio paucos dies, quibus morari Carthagine statuerat, exercendis naualibus pedestribusque copijs absumpsit,primo die legiones in armis quatuor millium spatio decurrerunt, secundo die arma curare,& tergere ante tentoria iussit, tertio die sudibus inter se in modum iustæ pugnæ concurrerunt, præpilatisque missilibus iaculati sunt, quarto die quies data, quinto iterum in armis decursum est, hunc ordinem laboris quietisque quoad Carthagine morati sunt,seruauerunt. Remigium classici milites tranquillo in altum euecti,agilitatem nauium simulachris naualis pugnæ experiebantur.Hæc Liuius.Augustus quoque, vt auctor est Vegetius,cauit, vt ter in mense tam equites, quam pedites educerentur ambulatum: hoc enim verbo hoc exercendi genus nominabant.Decem millia passuum armati instructique omnibus telis pedites, militari gradu ire ac redire iubebantur in castra, ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent.Equites quoque diuisi per turmas,armatiq; similiter tantum itineris peragebant, ita vt ad equestrem meditationem,interdum sequerentur,interdum cederent, & recursu quodam impetus repararent. Non solum autem in campis,sed etiam in cliuosis,& arduis locis & ascendere, & descendere vtraque acies cogebatur;vt nulla res, vel casus prorsus pugnantibus posset accidere, quam non ante

Libr. 1.c. 27.

ante boni milites aſſidua exercitatione didiciſſent.

Tanti autem exercitationem fecere Romani, vt, præterquã quod eius magiſtros ac præfectos multis præmijs honeſtarunt, vt ſupra demonſtratum eſt; milites etiam, qui parum profecerãt, hordeum, Vegetio teſte, pro frumento cogerentur accipere: nec ante eis in tritico redderetur annona, quam ſub præſentia præfecti, tribunorum, vel principum, experimentis datis, oſtendiſſent ſe omnia quæ erãt in militari arte, compleſſe. Multos quoque exercitus, licentia, aut luxuria corruptos, vna exercitatione ad generoſiſſimã militiæ diſciplinam Imperatores reuocarunt. Lib. 1. c. 13.
Nam de Africano minore ita legitur epitoma LVII. Scipio Africanus corruptum licentia luxuriaque exercitum, ad generoſiſſimam militiæ diſciplinam reuocauit, omnia enim deliciarum inſtrumenta recidit: duo millia ſcortorum à caſtris reiecit: militem omni die in opere habuit: & triginta dierum frumẽtum ac ſeptenos vallos ferre cogebat. De Metello autem ita ſcribit Salluſtius in Iugurthina, Metellus edicto primum adiumenta ignauiæ ſuſtulit, ne quiſquam in caſtris panem, aut quem alium coctum cibum venderet: ne lixæ exercitum ſequerentur: ne miles gregarius in caſtris, néue in agmine ſeruum, aut iumentum haberet: præterea tranſuerſis itineribus quotidie caſtra mouere; iuxta ac ſi hoſtes adeſſent, vallo, atque foſſa munire: vigilias crebras ponere, & eas ipſe cum legatis cir-

tis circuire: item in agmine in primis modo, modo in postremis adesse, ne quisquam ordine egrederetur, vt cum signis frequentes incederent, miles cibum, & arma portaret, ita prohibendo à delictis magis, quam vindicando, exercitum breui confirmauit.

Iam verò in ceteris rebus quanta militum patientia fuit, cum, vt ait Seneca, omnem apparatum castrensis disciplina submoueret? Lecti enim è stramine fuere, vnde segestria appellata Varro vult. Mensæ in castris duæ erant, eodem Varrone teste, altera escaria quadrata, quam Cibilam nominabant, altera vinaria rotunda, quam Cillibantum vocabant: vtraque parce sobrieque exstructa. Spartianus in Hadriano, cibis etiam castrensibus in propatulo libenter vtens, hoc est larido, caseo, & posca. Frontinus libr. 4. c. 1. Stratag. Q. Metellus prohibuit alia carne, quam assa, elixaúe milites vti. Spartianus de Pescennio antiquę virtutis ac disciplinæ duce. Hic fuit, inquit, tantæ seueritatis, vt cum milites quosdam in caueo argenteo expeditionis tempore, bibere vidisset, iusserit omnino argentum summoueri de vsu expeditionali, addito eo, vt ligneis vasis vterentur. Idē iussit vinum in expeditione, neminē bibere, sed aceto vniuersos esse contentos. Idem pistores sequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes contentos esse.

Lib. 4. de L. L.

Romani etiam milites ijdem fabri tignarij, nauicularij, frumentatoresq; erant: neq; minus aptè gladios & hastas quam secures, dolabra

labra, falcesque tractare consueuerunt. Testes sunt huius rei milites Cęsariani; qui, vt ipse ait Cæsar, materiā cædebant, vnde pontes, naues, machinasq; vrbibus oppugnandis ædificarent; frumentumque ipsi sibi ex agris metebant, & in castra deportabant. Hinc illa Marcellini Romanos milites degenerasse deplorantis. lib. 22. & Marcell. lib. 22. Accessere flagitia disciplinæ castrensis, cum miles cantilenas meditaretur pro iubilo molliores, & non Saxum erat, vt ante hac armato subile, sed pluma & flexiles lectuli, & grauiora gladijs pocula: testa enim bibere iam pudebat. & libr. 25. de Iuliano Imp. Per varios procinctus stans interdum more militiæ, cibum breuem vilemque sumere videbatur.

De Religione Romanorum in suscipiendis, gerendisq; bellis.

CAP. V.

POpulus Romanus non solū bellandi scientia, armorumque disciplina, & exercitatione, sed religione, Deorumque cultu ceteris nationibus præstitit vniuersis, qui licet à veri Dei cognitione longissimè abesset, tamen quoscumque Deos superstitio induxerat, eos omni veneratione cultuque prosecutus est, Neq; alia re vlla freti magis, quam Deorum ope bella sunt aggressi. Hinc Tullus Rex apud Liuium, Albanorum legatis respōdit, Regem Romanum Deos facere testes, vter prius populus res repetētes legatos asperna- *Lib. 1.*

tus

tus dimiserit;vt in eū omnes expetāt huiusce
Li.3.inito. clades belli. Et apud eundem Fabius Cos. legatos hæc in concilium gentis Aequorū nunciare iussit; Q. Fabium Cos. dicere, se ex Aequis pacem Romam tulisse; ab Roma Aequis bellum afferre, quorum id perfidia, ac periurio fiat, Deos nunc testes esse, mox fore vltores. Si pœniteat, tutum receptum ad expertā clementiam fore: sin periurio gaudeant, non dijs magis iratis, quam hostibus gesturos bellum, T. autem Manlius quærenti Geminio Tusculanorum duci qui à Romanis defecerat, vbi Consules, & duo exercitus consulares essent, ita Liuio eodem teste, respondit;
Lib.8. Aderunt, inquit, in tempore, & cum illis aderit Iuppiter ipse fœderum à vobis violatorum testis, qui plus potest, polletque. Itaque nullum bellum Romani suscepere, nisi ante explorata Deorum voluntate ijsq; placatis, si sibi iratos esse existimassent, quæ iccirco à Ro-
Lib.38. manis facta apud Liuium Cn. Manlius ait, ne vllius calumniæ subijcerentur ea, quæ Dij
Lib. 31. comprobauissent. Hinc bello Macedonico cū Philippo Rege instante, Senatus, vt Liuius scribit, decreuit, vti Consules maioribus hostijs rem diuinam facerent quibus Dijs ipsis videretur, cum precatione ea: Quam rem S. P. Q. R. de Repub. deque ineundo nouo bello in animo haberet; ea res vti populo Romano socijsque ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret, secundum rem diuinam, precationemque, vt de Repub. deque Prouincijs Senatum consulerent. Cum pronuntiassent Consules

sules rem diuinam ritè perfectam esse, & precationi annuisse Deos, Haruspices respondere lętaque exta fuisse, & prolationem finium, victoriamq; & triumphum portendi: tum litteræ Valerij Aurelijque lectæ, & legati Atheniensium auditi.

Etiam supplicatio indicebatur, ludique & dona vouebantur, quę omnia facta bello Macedonico narrat Liuius libro XXXI. Supplicatio inde à consulibus in triduum ex S. C. indicta est, obsecratique circa omnia puluinaria Dij, quod bellum cum Philippo populus iussisset, id bene ac feliciter eueniret. Et paulo post, cum delectum Consulis haberent, pararentque quæ ad bellum opus essent, ciuitas religiosa in principijs maxime nouorum bellorum, supplicationibus habitis iam, & obsecratione circa omnia puluinaria facta, ne quid prætermitteretur, quod aliquando factum esset, ludos Ioui donumque vouere consulem iussit. Vouit in eadem verba consul, præeunte Maximo Pontifice, quibus antea quinquennalia vota suscipi solita erant, præterquam quod tanta pecunia, quantam tum, cum solueretur, senatus censuisset, ludos, donaque facturum vouit. Eadem bello Antiocheno religiosissime obseruata idem Liuius scribit libro XXXVI initio. Patres priusquam de Prouincijs agerent, res diuinas facere maioribus hostijs iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium maiore parte anni fieri solet: precarique quod senatus de nouo bello in animo ha

beret,vt ea res S.P.Q.R. bene atque feliciter eueniret,ea omnia sacrificia læta fuere, primisque hostijs perlitatum est, & ita haruspices responderunt, eo bello terminos populi Roman. propagari, victoriam, ac triumphum ostendi. Et mox S. C. factum est, quod populus Roman. eo tempore duellum iussisset cum Rege Antiocho esse, quique sub imperio eius essent, vt eius rei caussa supplicationem imperarent Consules: vtique M. Acilius Cos,ludos magnos Ioui voueret,& dona ad omnia puluinaria. Id votum in hæc verba, præeunte P. Licinio Pontifice maximo, Consul nuncupauit: Si duellum, quod cum Antiocho Rege sumi populus iussit,id ex sententia S.P.Q.R.confectum erit, tum tibi Iuppiter populus Roman. ludos magnos, dies X.continuos, faciet, donaque ad omnia puluinaria dabuntur de pecunia,quantam senatus decreuerit, quisquis magistratus eos ludos quando vbique faxit, hi ludi recte facti, donaq; data recte sunto. Eadem in bello contra Persam obseruata scribit Liuius Prodigia quoque si qua nunciata essent, procurabantur,haruspicibus consultis, aut libris Sibyllinis inspectis. Liuius libr. XXII. Priusquam signa ab vrbe nouæ legiones mouerent Xuiri libros adire atque inspicere iussi. & libr. XXXVI. Placatis Dijs, nunc votis ritè soluendis,nunc prodigijs expiandis in prouinciam Cons. proficiscitur. Neque alterius fere rei plura exempla in historia Liuiana legentibus occurrunt.

Lib.42.

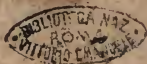
De

De auspicijs militaribus, & litatione.

CAP. VI.

DEorum autem voluntatem & alijs rebus, & auspicijs maxime Romani exquisierunt. Auspicia autem appellata sunt, signa quædam, ex quibus Deorum se voluntatem mentemque interpretari posse putabant, quæ cum in alijs rebus omnibus publicis priuatisq;, tum vero in militia religiosissimè sunt obseruata. vnde illud Ciceronis libr. II. de diuinatione, Bellicam rem administrare maiores nostri, nisi auspicato, noluerunt, & lib. 2. de leg. Nihil domi, nihil militiæ per magistratus gestum sine eorum auctoritate posse cuiquam probari. *Cic lib. 1. de Diu. Liu. li. 6.*

Auspicia, id est potestatem inuestigandi per illa signa Deorum voluntatem, initio Patricij habuere, quod ex oratione Appij Claudij patricij aduersos plebeios, apud Liuium cognoscitur. Penes quos, inquit, sunt auspicia more maiorum? nempe penes Patres, nam plebeius quidem magistratus nullus auspicato creatur, nobis adeo propria sunt auspicia, vt non solum, quos populus creat patricios magistratus, non aliter, quam auspicato creet: sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspicato Interregem prodamus, & priuatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Quid igitur aliud, quam tollit ex ciuitate *Liuius li. 6.*

auſpicia, qui plebeios conſules creando, à Patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Hæc apud Liuium Appius. Itaque quamdiu in Patriciorum ordine conſulatus ceteriq́ue magiſtratus manſere, ij ſoli auſpicia habuere: poſtea vna cum honoribus ad plebem auſpicia quoque tranſiere. Hinc P. Decius plebeius in oratione aduerſus patricios, vt refert Liuius libr. X. ſemper, inquit, illa audita ſunt eadem, penes vos auſpicia eſſe; vos ſolos iuſtum imperium; & auſpicium domi militiæq́ue atque adhuc proſperum, plebeium ac patricium fuit, porroq́ue erit. Et libr. VII. idem Liuius, in exſpectatione, inquit, ciuitas erat, quod L. Genucius primus de plebe, Conſul. bellum ſuis auſpicijs geſturus eſſet, forte ita tulit caſus, vt Genucius ad hoſtes magno conatu profectus, in inſidias præcipitaretur, quod vbi eſt Romanis nunciatum, nequaquam tantum publica calamitate mœſti patres, quantum feroces infelici Cos. plebeij ductu, fremũt omnibus locis, irent, crearent Conſules ex plebe, transferrent auſpicia, quo nefas eſſet, &c.

Porrò cũ multa eſſent genera auſpiciorũ, duo tamen in caſtris ſunt adhibita Tripudium, & ex acuminibus: credo quod hæc genera, magis in promptu eſſent volentibus; quanquam interdum Imperatores de cælo etiam ſeruaſſe legimus. Liuius libr. IV. Parumper ſilentiũ & quies fuit: nec Hetruſcis, niſi cogerentur, pugnam inituris; & Dictatore arcem Romanam reſpectante, vt ab auguribus,

ribus, simul aues rite admisissent,ex composito tolleretur signum.

Tripudio autem,vt eo reuertar, ita augurium captabatur.Singulis magistratibus,qui imperium habebant,augur & pullarius præsto erat,qui pullos in cauea inclusos asseruabat: vbi vero Dei voluntatem Imperator volebat exquirere,auguri,vt scribit Cicero,dicebat.Te volo mihi in auspicio esse,volo,respondebat: tum ille Dicito si silentium esse videatur.Silentium esse videri augur aiebat, tum ille,Dicito,si pascuntur aues. Pascuntur respondebat, statim enim pullarius pullos (Melicos & chalcidicos in hoc genere maximè probatos scribit Plinius) è cauea emittebat, eisq; offam obijciebat, futurumq; euentum rei ex eorum pastu conijciebat, nam si tardius cauea pulli exirent, aut offam obiectã non attingerent,infaustũ habebatur,remque aggressuros inuitis Dijs: sin autem auide arriperent, ita vt aliquid caderet ex ore pulli,cum pascebatur, prosperum euentum, Deosque propitios sibi fore] existimabant; atque Imperatori auspicanti Tripudium solistimum à pullario nunciabatur. Quod augurij genus iccirco Tripudium solistimum appellatum est, auctore Cicerone, quia cum offa pullis obiecta,aliquid ex ore in solidum cadere necesse esset,& terram pauere,terripauium primo,post terripudium dictum est, ex eo tripudium, & quod in solidum caderet, solistimum nominatum. Silentium autem in augurio quid fuerit, explicat in eodem loco

Lib. 2. de Diu.

Lib. 10. c. 21.

Lib. 1 de Diu. & lib. 2.

M. Cicero: Silentium dicimus in auspicijs, quod omni vitio caret. Et Festus, sinistrum in auspicando significare ait Atteius Capito lætum & prosperum auspicium: at silentium, vbi duntaxat vacat vitio. igitur silentio surgere cum dicitur, significat non interpellari, quo minus rem gerat. Idem alibi, vt quidem eius lacunas viri doctissimi expleuerunt, silentio surgêre, Verrius ait dici, vbi qui post mediam noctem, auspicandi caussa, ex lectulo sub silentio surrexit, & liberatus à lecto in solido sedet, siletque, ne quid eo tempore deijciat, rursusque se in lectum reposuit: hoc enim est proprie silentium, omnis vitij in auspicijs vacuitas. Veranius ait, non vtique ex lecto, sed ex cubili, nec rursus se in lectum reponere necesse esse. Et alibi ex eorundem coniecturis, solida sella, ait Verrius, sedere tum quis iubetur, cum mane surgens auspicandi caussa, euigilauit; quod antiqui expresse, & ab interiora parte excauatas non faciebant sedes, quas solidas ideo, quod in his nihil erat concauum appellabant.

Quanta autem fuerit huius auspicij auctoritas Plinius ostendit libro X. c. XXI. de Gallis disputans. secundus est honos habitus Melicis, & chalcidicis, vt plane dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt, domosque ipsis suas claudunt, aut referant. hi fasces Romanos impellunt, aut retinent; iubent acies, aut prohibent:

hibent: victoriarum omnium toto orbe partarum auspices. Liuius lib. VI. Eludant nunc religiones, quid enim est, si pulsi non pascentur, si ex cauea tardius exierint? parua sunt hæc, sed parua ista non contemnendo maiores nostri, maximam hanc rem fecerũt, & lib. X. Tertia vigilia noctis Papirius silentio surgit, & pullarium in auspicium mittit, cum pulli non pascerentur, pullarius auspicium mentiri ausus, tripudium solistimum Consuli nunciauit. Consul lætus, auspicium egregium esse, & Deis auctoribus rem gesturos pronunciat, signumque pugnæ proponit. Valerius de auspicijs. P. Claudius bello Punico primo, cum prœlium nauale committere vellet, auspiciaque more maiorum petijsset, & pullarius non exire pullos cauea nunciasset; abijci eos in mare iussit, dicens, quia esse nolunt, bibant. *Lib. 1. ca. 4.* *Cic. 2. de natura Deorum.*

Auspicium ex acuminibus, militare fuisse docet Cicero libr. II. de Diuinatione, Ex acuminibus, inquit, quod totum auspicium militare est, iam M. Marcellus ille quinquies Cos. totum omisit. Et libr. II. de Natura deorum, Negligentia nobilitatis, auguriorum disciplina omissa, veritas auspiciorum spreta est, species tantum retenta. Itaque maximæ Reipub. partes, in his bella, quibus Reipub. salus continetur, nullis auspicijs administrantur, nulla perennia seruantur, nulla ex acuminibus, nulli viri vocantur, ex quo testamenta in procinctu perierunt. Meminit huius auspicij, etiam Arnobius lib. vndecimo.

Martium discrimen obeuntes, spem prœlij sumitis, & ex acuminibus auspicatis? Id auspicium quale fuerit, obscurum est, nonnulli existimant veteres ex acumine spiculorum, pilorum, ensiumque spem prœlij & euentum solitos auspicari, verbi caussa, si splenderet, si retusum non esset, si non sordidum, si non hebes, si horrorem quendam præ se ferret. Cælius Calcagninus lib. 1. epistol. quæst. vlt. putat esse, cum super hastas stellæ apparerent, pila ardere viderentur de quibus Senec. in nat. quæst. Plinius, Aliqui, quod tamen Cælio non placet, ad Geomantiam referunt, quæ acuminibus ita exercetur, vt punctorum paritas, imparitas obliquitas, quadratio, decussatio spectetur, &c.

Turnebus lib. 23. c. XII.

Neque solum auspicato, sed etiam litato rem aggrediebantur, erat autem litare, pacem à Dijs hostijs immolandis impetrare. id autem fiebat, cum hostia cæsa, haruspices exta diligenter inspicientes ex quibusdam haruspicinæ præceptis propitios Deos interpretabantur. Liuius lib. V. Tribuni militum nec auspicato, nec litato instruunt aciem, & lib. VI. Dictator, castris eo die positis, postremo cum auspicato prodisset, hostiaque cæsa pacem Deum adorasset. Et lib. VII Diu non prolitatum tenuerat dictatorem, ne ante meridiem signum dare posset. & lib. IX. Agentibus diuina humanaq; quæ assolent, cum acie dimicandum est, consulibus, Tarentini legati occursare responsum expectantes. quibus Papirius ait, Auspicia secunda esse, Tarentini, pul-

ni, pullarius nunciat, litatum præterea eſt egregiè: auctoribus Dijs, vt videtis, ad rem agendam proficiſcimur. Plutarchus etiam Paullum Aemilium, prœlij die vſque ad vigeſimam hoſtiam non litaſſe narrat: in viceſima autem prima demum victoriæ ſigna apparuiſſe. Hinc etiam Cicero, Romanos nihil in bello ſine extis egiſſe narrat. *libr. 1. de Diuin.*

Illud verò in hac re ſcire operæ pretium eſt, haruſpices in extis conſulendis, partem eorum inimicis, partem amicis aſsignaſſe, atque ex vtriuſque partis colore habituque futura conieciſſe. Cic. lib. II. de Diuinatione cum haruſpicinam irrideret; Quomodo, inquit, eſt collata inter ipſos, quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet, quod fiſſum periculum, quod commodum aliquod oſtenderet? Et paulò poſt, haruſpices fiſſum familiare, & vitale tractant. Liuius lib. IX. Romani Coſſ. priuſquã educerent in aciem immolauerũt Decio caput iecinoris à familiari parte cæſum haruſpex dicitur oſtendiſſe: alioqui acceptam Dijs hoſtiam eſſe: Mãlium egregiè litaſſe. Et Lucanus lib. I. Pharſal.

Cernit tabe iecur madidum, venasq; minaces
Hoſtili de parte videt.

Hæc auſpicia non modo cum prœlium ineundum erat, ſed etiam cum amnes tranſeundi, adhibebãtur. Vnde illa Ciceronis de ſuis temporibus, quibus mos maiorum, & religio iã obſoleuerat, Bellicam rem adminiſtra- *libr. 2. de Diuin.*

ri maiores nostri, nisi auspicato noluerunt. quam multi anni sunt, cum bella à Propraetoribus, & Proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? itaque nec amnes transeunt auspicato, nec tripudio auspicantur. Hæc autem auspicia, quæ in traiectu amnium fiebāt, perennia videntur appellata. Cicero lib. II. de Diuinatione, Bella nullis auspicijs administrantur; nulla perennia seruantur; nulla ex acuminibus. Festus, Perenne dicitur auspicari, qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicato transit. ex sacro autem illam aquam oriri arbitror, quæ ex capite fontis oritur: capita enim fontium omnium, vt notum est, antiquitas consecrauit. quasi ea, quę castellis, aut manu deduceretur, sacra non esset. Idem Festus, Petronia amnis est in Tiberim profluens, quam magistratus auspicato transeunt, cum in campo quid agere volunt. quod genus auspicij perenne vocatur. Ad hoc auspicium pertinet illud, quod Festus alibi scribit, Manalis, inquit, fons appellatur ab auguribus, puteus perennis: neque tamen spiciendus videtur; quia flumen id spiciatur, quod sua sponte in amnem influat. Plutarchus etiam Luculum Euphrati scribit διαβατήρια sacrificasse.

De diebus prœliaribus,

CAP. VII.

Tanta autem fuit Romanorum in bellis gerendis siue religio, siue superstitio, vt non modo nihil nisi placatis Dijs aggrederentur;

se d

ſed etiam in regerenda, atque in itineribus faciendis dies certos cauerent, quod eos Deorum aliqua ira infauſtos eſſe exiſtimarent. Herodia. lib. 3. de Seuero Imp. Iter faciebat ſine intermiſſione, neq; feſtos dies, neq; labores vllos magnopere curans. Dies autem illi, quibus prœlium gerere licebat, Prœliares dicti ſunt. Feſtus, Prœliares dies appellãtur, quibus fas eſt hoſtem bello laceſſere, erant enim quędam ferię publicæ, quibus nefas fuit id facere. Et Macrobius, Prœliares dies oẽs, *lib. 1. Sat.* quibus fas eſt res repetere, vel hoſtẽ laceſſe- *c. 16.* re. Quibus autem diebus bellum gerere non licebat, eos religioſos nominarunt. Feſtus, Religioſi dies, quibus, niſi quod neceſſe eſt, nefas habetur facere, quales ſunt ſex & triginta Atri qui appellantur, & Allienſes, & ij, quibus mundus patet. Frontinus lib. IV. c. vltimo, P. Scipio in Lydia exhortatus eſt fratrẽ, vt poſtero, quamuis religioſo die committeret prœlium. In diebus autem religioſis Macrobius Latinas ferias numerat ſaturnalia, & cum mundus patet; item ferias, dieſque qui eſſent notati rebus aduerſis, quique poſtridie Kalendarum, Nonarum, Iduumq; ſequerentur.

Feriæ Latinæ dicũtur, quæ à Romanis, Latiniſque cõmuniter in monte Albano Ioui Latiali celebrabantur, à Tarquinio ſuperbo Romanorum Rege inſtitutæ, qui ijs ferijs diem vnum dicauit: exactis regibus, alter additus eſt; poſt fœdus cum Latinis à. Sp. Caſsio Cos. ictum, tertius: anno demum V. C. CCCXVI.

com-

Composita de plebeio consulatu seditione, quartus, vt Liuius, Dionysius, & Plutarchus scribunt. Hæc feriæ conceptiuæ fuere, Macrobio teste,& quotannis à Consulibus antequam ad bellum proficisceretur, indicebantur. Liuius libr. XLII. Consules ob ea irati senatui, Latinis ferijs in primam quamq; diem indictis, in prouinciam abituros se denunciarunt. Et libr. XLIV. Latinas vbi magistratum Cos.inissent, quod per religiones posset, primo quoque tempore fieri placere. Ferijs autem Latinis iccirco nefas erat bellũ sumere, quia, vt ait Macrobius, decere non videbatur eo tempore bellum inchoari, quo publice quondam induciæ inter Romanum populum, Latinosque firmatæ essent.

Saturnalia feriæ fuere siue ab Iano, siue à Pelasgis, siue ab Herculis comitibus Saturno dicatę. Hæc vno tantum die initio celebrabantur, id est XIV.kal.Ianua, post in triduum propagata, primum duobus adiectis à Cęsare Decembri diebus, deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. Itaque à XVI.kal. cœpta, in XIV. desinebant, quo solo fieri ante consueuerunt. His igitur ferijs neque bellum sumere, neque pœnas exigere fas putabatur, quod, vt ait Macrobius, sine vllo tumultu bellico Saturnus cuderetur imperasse.

lib.1.Sat c.7 10.16

Nec patente quidem mundo, vt Festus scribit, in Rep. quidquam geri voluere. itaq; per eos dies non cum hoste manum conferebant, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur,

bebantur, non aliud quidquam in Rep. nisi quod vltima necessitas admonebat, administrabatur. Quid autem veteres mundi nomine, quem patere aiebant, intellexerint, nõ facile dixerim: existimo tamen de mundo Cereris intelligendum esse. Mundus autem in sacris Cereris videtur appellatus, arcanus quidam ornatus, qui huius mundi superioris similitudinem exprimeret. Hic mundus cum reliquo anni tempore clausus esset, ter in anno ostendebatur: quo tempore nihil eorum, quæ dixi, agi licuit, cum enim sacrum illud Diti patri & Proserpinæ esset, melius occlusa Plutonis fauce, vt Macrobius ait, eundum ad prœlium putauerunt. Hinc Varro apud eundem Macrobium, Mundus, inquit, cum patet, Deorum tristium, atque inferûm quasi ianua patet: propterea non modo prœlium committi, verum etiam delectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci, nauem soluere, vxorem liberûm quærendorum causa, ducere religiosum est. Quibus autem diebus mundus pateret, haud procliue dictu est. Festus enim, ex quo vno hoc peti posset, non sibi constat: in schedis enim F. Vrsini patuisse dicit III. kal. Septembr. IV. Non. Octobr. & III. Idus Nouemb. Idem verò Festus alibi, & in epitoma Pauli, postridie Volcanalia, & ante diem tertium Non. Octobr. & ante diem sextum Idus Nouembr. patuisse ait: vt in alterut o loco mendum inesse necesse sit. Nam Volcanalia in kalendario Romano X. kal. Septembr. reponuntur.

Iam

Iam verò non alium esse mundum nisi Cereris, Festus ostendit in Shedis, Mundus, inquit, etiam mulieris appellari potest, atque etiam æde Cereris, qui mundus appellatur, qui ter in anno solet patere III. kalend. Sept. & IIII. Non. Octobr. & III. Id. Nouembr. qui id omne dictus est, quod terra mouetur. Et alibi, Mundus, vt ait Capito Ateius, in lib. VII. Pontificali, ter in anno patere solet, diebus his, postridie Volcanalia, ante diem tertium Non. Octobr. & ante diem VI. Id. Nouemb. qui quid ita dicatur, sic refert Cato in commentarijs iuris ciuilis, Mundo nomen impositum ab eo mundo, qui supra nos est: forma enim eius est, vt ex his, qui intrauere cognoscere potui, adsimilis illi, eius inferiorem partem, veluti consecratam Dijs manibus, clausam omni tempore, nisi his diebus, qui supra scripti sunt, maiores censuerunt, quos dies etiam religiosos iudicauerunt ea de causa, quod quo tempore ea, quæ occultæ & abditæ religionis deorum manium essent, veluti in lucem quandam adducerentur, & patefierent, nihil eo tempore in rep. geri voluerunt. Hæc Festus. Apuleius verò apologia priore. Quoniam, vt res est, maius periculũ decernis speculum philosopho, quam profano mundum Cereris videre.

Ferias quoq; publicas in militum delectu vitauere, vt Festus, & Macrobius scribunt. Hinc Varro in augurum libris, Viros vocare ferijs non oportet: si vocauit, piaculum esto. Feriæ aut statiuæ fuêre, certis & constitutis

diebus

diebus ac mensibus, & in fastis, statis obseruationibus annotatæ: aut à magistratibus sacerdotibúsue in dies vel certos, vel incertos conceptæ, & imperatæ. Feriæ conceptiuæ fuêre Paganalia, Sementinæ, Compitalia, &c. Statiuæ autem multo plures, vt in mense Ianuario Agonalia, & Carmentalia. Februario, Lupercalia, Quirinalia, Feralia, Terminalia, Equiria. Martio, Equiria, Liberalia, Quinquatrus. Aprili, Cerealia, Palilia, Vinalia, Robigalia. Maio, Lemuria, Agonalia. Iulio, Neptunalia, Furinalia. Augusto, Portunalia, Vinalia, Consualia, Volcanalia, Opiconsiua, Volturnalia. Septembri, Neptuni, & equorum probandorũ ferię. Octobri, Meditrinalia, Augustalia, Fontinalia. Nouembri, Ferię equorũ probandorũ. Decẽbri, Agonalia, Consualia, Saturnalia, Opalia, Diualia, Laurẽtinalia. Hæ aliæq; alijs mẽsibus, vt ex veteri Kal. constat, feriæ statiuę fuêre, quibus delectus haberi nõ potuit. Sed neque diebus Atris, aut ijs qui rebus aduersis notati essent, milites scribere licuit; vt Macrobius, Festus, alijque tradidere. Dies autem Atri sex & triginta fuêre, auctore Festo; id est ij omnes, qui postridie Kalendarum, Nonarum, & Iduum sequerentur. Cuius rei causam ex Gellio libr. XV. Annalium, & ex Cassio Hemina lib. XI. Historiarũ. A Gellius, & Macrobius hanc tradunt. Anno, inquiunt, ab vrbe condita CCCLXIIII. à Tribunis militum Virginio, Manlio, Aemilio, Postumio, collegisq; eorũ, in senatu actũ, quid esset cur toties intra paucos annos malè esset

Festus v. nonarũ. v. Præliares.

Gellius li. 5. ca. 17. Macrob. li. 1. c. 16 Sat.

esset afflicta resp. introductusque in Senatū, L. Aquinius haruspex, dixit Q. Sulpitiū Tribunum milit. ad Alliam aduersum Gallos pugnaturum, rem diuinam, dimicādi gratia, fecisse postridie Idus Quinctiles: item apud Cremeram, multisque alijs temporibus & locis, post sacrificium die postero celebratum, male prœlium cessisse. Itaq; Pontifices consulti, statuerunt postridie omnes kalendas, Nonas, Idus, atros dies habendos, vt hi dies neque prœliares, neque puri, neque comitiales essent. Eadem haud multo secus narrat Liuius lib. VI. Tū de diebus, inquit, religiosis agi cœptum, diemque ad XV. kal. Sextil. duplici clade insignem, quo die ad Cremerā Fabij cæsi, quo deinde ad Alliam cum exitio vrbis fœde pugnatum, à posteriore clade Alliensem appellarunt; insignemque rei nulli publice, priuatimque agendæ fecerunt. Quidam, quod postridie Idus Quinct. non litasset Sulpitius Tribunus militū neq; inuenta pace deûm, post diem tertium obiectus hosti exercitus Romanus esset: etiam postridie Idus rebus diuinis supersederi iussum, inde, vt postridie kalendas quoque ac Nonas eadem religio esset, traditum putant. Hæc Liuius.

Quæstio. Rom. 25. Aliam causam addit Plutarchus in Quæstionibus, philosopho magis, quam historico dignam. ait enim singulis mensibus ter Lunam luminis varietatem suscipere, kalendis, cum sese occultat, Nonis, cum sese iterum ostendit, & Idibus, cum iam orbe perfecto est: Romanosque eos dies, qui varij luminis initia

essent,

essent, Dijs superis, proximos inferis dicasse, nefastosque statuisse. Adscribit & alteram, quia cum Kalendæ, Nonæ, & Idus sacri Dijs haberentur, neq; ijs prophanum aliquid agere liceret; itaq; dies, qui hos sequerentur, magis apparandis, quàm gerendis rebus destinare voluerunt. Sed hæc vt acute excogitata, sic ad veritatem parum accommodata videri possunt. Gentilitatis enim sunt Apinæ.

Dies etiam ille, quo salutis augurium captabatur, quod Græci οἰώνισμα τῆς ὑγείας appellant, ab omni bello purus seruatus est. Quam consuetudinem ita explicat Dionys. lib. XXXVII. Annuo tunc, inquit, spatio Romani bellis vacarunt, ita, vt longo tempore intermissum augurium salutis repeterent. Est autem quoddam diuinationis genus, quo probatur, concedant ne ipsis Dij, vt populo salutem petant: quasi nefas esset eam prius petere, quàm per augurium Deorum voluntas fuerit explorata.

Ad hanc rem dies eligitur singulis annis, quo die nullus exercitus ad bellum sit profectus, nullus hostis se mouerit, nusquam pugnatum sit, atq; ob eam caussam in perpetuis bellis, ciuilibusq; discordijs nunquam celebratur. Et præterea difficillimum est diem vnum aliquem hisce rebus omnibus purum obseruare. Hæc Dion. qui etiam lib. LI. scribit ab Augusto, pace terra, marique parta, Ianum clausum, & augurium salutis celebratū. De salutis augurio meminit Cicero, qui in suis legib. ita sanxit: sacerdotis vineta, virgetaq; *Lib. 2. de leg.*

 & salu-

& salutem populi auguranto. & lib. I. de Diuinatione: Tibi P. Claudius Augur Consuli nunciauit, addubitato salutis augurio, bellum domesticum triste ac turbulentum fore. Tacitus lib.XII. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Suetonius in Augu-
cap.31. sto. Nonnulla etiam ex antiquissimis cærimonijs paulatim abolita restituit, vt salutis
v. Maximum Prætorem. augurium. Festus: Pro collegio augurum decretum est, quod in salutis augurio Prætores maiores & minores appellantur, non ad ætatem, sed ad vim imperij pertinere. Cælius Calcagninus lib.6.epist.9. Augurium salutis sic explicat. Veteres, ait, cum salutem à Dijs expetere non auderent, augurium salutis instituêre, vt nihil temere cum Dijs egisse viderentur.

Metis etiam, neque dum conditis Ancilibus ad bellũ proficisci fuit nefas. Suetonius in Othone cap. IIX. Expeditionem impigre, atque etiam præpropere inchoauit: nulla ne religionum quidem cura; sed & motis, necdũ conditis ancilibus, quod antiquitus infaustum haberetur. Et Tacitus eadem de re scribens, li. XVII. Fuêre, inquit, qui Othoni proficiscẽti, moras religionemque nondum conditorum ancilium afferrent. Liuius libr. XXXVII. Statiua ad Hellespontũ aliquandiu habuerunt, quia dies forte, quibus ancilia mouentur, religiosi ad iter inciderant, ijdem dies P.Scipionem propiore etiam religione, quia satius erat, disiunxerant ab exercitu.

Seruius

Seruius ad lib.7. Roma colit, cum prima mouent, & ad initium libr. VIII. moris fuisse dicit, vt belli dux sacrarium Martis ingressus; primo ancilia commoueret, post ipsius hastam simulachri, dicens, Mars vigila. Ex quo Seruij loco posset aliquis suspicari, bello indicto promi solita ancilia, vt mouerentur: atque egredi ex vrbe antequam cōderentur, ominosum fuisse. Verisimilius tamen est, tempus illud significari, quo ancilia per vrbem lustrarentur, quibus non conditis, nefas erat expeditionem suscipere, quod ex Liuij loco, proxime citato colligitur. Lustrabantur autem ancilia Quinquatribus mense Martio, vt ante diximus. Charisius li.1. Quinquatrus à quinquando, id est, lustrando, quod eo die arma ancilia lustrari sint solita.

Illud porrò in hoc genere sciendū est, hanc dierum religionem, tum demum fuisse à Romanis obseruatam, cum ipsi priores bellum inferrent: cum verò illatum propulsarent, nullū obstitisse diem, quo minus vel salutem suam, vel publicam defenderent dignitatem, quemadmodum scribit Macrobius lib.1. cap. XVI. Saturnaliorum.

De iustitia Romanorum, in suscipiendis gerendisq; bellis.

CAP. VIII.

POpulus Romanus vt illatas sibi iniurias bello acerrime persequi solebat, sic numquam sine caussa, nec ferè nisi prouocatus, arma alijs inferre consueuit. Qua in re

illud vel maxima admiratione dignum videtur, quod, cum opibus vsque adeo præpotens esset, proferendi autem imperij gloriæq; cupidissimus, eum tamen animum semper in omni ætate, rerumq; vicissitudine seruauit, vt nullum bellum temere, ac fere nisi aliorum iniurijs coactus susceperit: siue quod, vt ait pro Marcello, M. Cicero: permultum ad victoriam, ipsam causam putaret conferre; siue quod æquitatis esset amantissimus, Deorumque in primis studiosus; quos, vt aduersos heroice timebat, si vltro ipse iniuriá alijs intulisset; ita propitijs se vsurum sperabat, si iniuriam propulsasset. Varro libr. II. de vita pop. Rom. Apud Nonium. u. Fetiales. Bella, & tarde, & nulla licentia suscipiebant, quod bellū nullum nisi pium putabant geri oportere. Hinc illa Rhodiorum apud Liuium ad Senatum Roman. oratio: Certe quidem, inquiunt, vos estis Romani, qui ideo felicia bella vestra esse, quia iusta sint, præ vobis fertis: nec tam exitu eorum, quod vindicatis, quam principijs, quod non sine causa suscipiatis, gloriamini. Dionysius quoque lib. II. Romanorum bella ideo semper felicia fuisse narrat, quia iuste suscepta, piè, sanctéque gesta essent. Et Cn. Marcius Coriolanus eodem teste Dionysio, cum ad Volscos non solum virtutem, sed religionem etiam, & æquitatem deportasset, licet iusto odio in Romanos arderet, iniuriamque vlcisci quamprimum cuperet: tamen ante iustam honestamque belli causam quærendam censuit. Neque verò

[Margin notes: lib. 45. — lib. 8. Antiquit.]

verò necesse est, vt omnia, quæ cum hostibus piè iusteque Romani gesserint, singillatim commemorentur: illud autem vniuersè dixisse satis fuerit, nullam gentem, neque pacis neque belli iura sanctius, quam Romani coluisse, vt Polybius libr. 13. scribit. Atque etiam ob hanc ipsam causam, ne Romani vllum bellum iniustum susciperent, collegium Fetialium institutum est, quorum id, Dionysio *libr. 2.* teste, munus fuit, darent operam, ne Romani *Antiq.* vlli fœderatæ ciuitati bellũ inferrent, quod si prior aliqua, contra fœderis condiciones aliquid commisisset, legatos ipsi Fetiales agebant, & verbis primo res repetebāt: si postulata facere negligerent, bellum indicebant. Ijdem, si qui populi illatam sibi à populo Romano iniuriam querebantur, causam cognoscebant, fontesque dedebant, de legatorum iniurijs iudicabant, pacem conficiebant, aut si parum legitime facta videretur, eandem irritabant: si quid etiam Imperatores contra fidem & iusiurandum fecissent, cognoscebāt, atque expiabant. Cùm igitur tantum esset munus Fetialium, iure Cicero dixit libr. 1. officiorum: belli æquitatem sanctissime, fetiali populi Romani iure, fuisse perscriptam. Ex quo illud etiam in suis legibus sanxit. Fœ- *libr. 2.* derum pacis, belli, indutiarum, oratores, *de legib.* Fetiales, iudicesque sunto. Et Varro libr. IV. de lingua Latina. Fetiales, quod fidei publicæ inter populos præerant: nam per hos fiebat, vt iustum conciperetur bellum. Et libr. III. de vita popul. Roma. apud Nonium, si cuius *v. Fetial.*

 legati

legati violati essent, qui id fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati, statuerunt, fetialesque viginti, qui de his rebus cognoscerent, iudicarent, statuerent, & constituerent. Liuius libr.38. L. Minucius Myrtilus, & L. Manlius, quod legatos Carthaginienses pulsasse dicebantur, iussu M. Claudij Prætoris vrbani per fetiales traditi sunt legatis, & Carthaginem auecti.

Collegium Fetialium, qui bellis præessent, à Numa institutum est, vt scribit Dionysius, cum eorum leges & iura ab Aequicolis, siue Ardeatibus esset mutuatus. Liuius, & is, qui de viris illustribus scripsit, Ancum Marcium faciunt auctorem, iusque, quo fetiales vterentur, ab antiqua gente Aequicolis descriptum. Valerius libr. X. Sertorem Resium Aequicolam primum ius fetiale excogitasse ait.

Fetiales porrò, vt ait Dionysius, ex familijs nobilissimis eligebantur, eoque Sacerdotio perpetuo fungebantur. Eos viginti numero fuisse videtur indicare Varro loco quē proxime citaui: statuerunt, inquit, Fetiales XX. qui de his rebus cognoscerent. Ex his igitur rebus intelligi potest, quanta fuerit Romanorum in bellis suscipiendis iustitia: ne-
lib. 1. off. que vllum bellum, vt ait Cicero, iustum esse existimarunt, nisi quod aut rebus repetitis gereretur, aut denunciatum ante esset, & in-
lib. 42. dictum. Hinc illa Liuij de Romanis à maiorum virtute desciscentibus. Marcius, inquit, & Attilius Romam cū venissent, legationem in Ca-

in Capitolio ita renunciarunt, vt nulla re magis gloriarentur, quam decepto per inducias & spem pacis Persa. hæc, vt summa ratione acta, magna pars Senatus approbabat: veteres, & moris antiqui memores, negabant se in ea legatione Romanas agnoscere artes, nó per insidias, & nocturna prœlia, nec simulatam fugam, improuisosque ad incautum hostem reditus, nec vt astu magis, quam vera virtute gloriarentur, bella maiores gessisse, indicere prius, quam gerere solitos bella: denunciare etiam, interdum locum finire, in quo dimicaturi essent. eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum vitæ eius insidiantem, eadem Faliscis vinctum traditū proditorem liberorū regis. hæc Romana esse, non versutiarum Punicarum, neq; calliditatis Græcæ, apud quos fallere hostem, quam superare gloriosius fuerit, interdum in præsens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed eius demum animum in perpetuū vinci, cui confessio expressa sit, se neque arte, neque casu, sed collatis cominus viribus, iusto ac pio bello esse superatum. Hæc seniores, quibus noua hæc minus placebat sapientia: vicit tamen ea pars Senatus, cui potior vtilis, quam honesti cura erat. Hactenus Liuius. Iam verò quoniam nisi rebus repetitis, belloque indicto, arma Romanos nunquam intulisse diximus; quæ in vtraque re solemnia obseruata fuerint, ordine deinceps videamus.

De rebus repetendis.

CAP. IX.

CVm igitur gens aliqua fines populi Rom. aut sociorum populi Rom. inuasisset; aut ciuem Rom. sociósue populi Rom. iniuria affecisset: antequam bello iniurias persequerentur, legatos Romani mittebāt, qui res ablatas repeterent, eosque qui fecissent, deposcerent. Quæ si hostes fecissent, bello abstinebant; sin minus, armis ius suum tuebantur, bellumque indicebant. Legati ad res repetendas fere quatuor mittebantur, ex Fetialium collegio electi, quibus præerat is, quem ipsi Fetiales, vt scribit Dionysius nominassent, hunc Patrem patratum dictum ait Seruius; additque Plutarchus, eum Patrem patratum eligi solitum, qui, patre adhuc superstite, liberos suscepisset. Varro libr. II. de vita populi Rom. apud Nonium: Priusquam indicerent bellum ijs, à quibus iniurias factas sciebant, Fetiales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant. Liuius libro IV. Tunc quoque, ne confestim bellum indiceretur, néue exercitus mitterentur, religio obstitit, Fetiales prius mittendos ad res repetendas censuere.

Dionys. lib. 2. Plutarc. q. Ro. 62. Seru. ad l. 9. Iaculum immittit in auras Principiū pugnæ, & li. 10. initio. Nonius vide Fetiales.

Pater igitur patratus, vt narrat Dionysius, veste, quam cæteri, augustiore, sumptisq; sagminibus siue verbenis (vtroq; enim nomine idem significatur, hoc est gramē ex arce cum sua terra auulsum) cum Fetialibus ad hostiū fines contendebat; qui propterea etiam verbenarius

benarius dictus videtur, à Plinio l. XXII. c. 11. Donat. enim in Andr. act. 4. sc. 4. Verbenæ sunt omnes herbæ frondesq; ex aliquo loco puro decerptæ: verbenæ autem dictæ, quasi herbenæ, hæc ille.

Vbi verò Pater patratus ad fines eorum venisset, vnde res repeterentur, capite velato (filum lanæ, Liuio teste, velamen fuit) alijsq; insignibus, quæ diximus, ornatus, clara voce, sollemnique carmine, res repetebat: ex quo etiam clarigatio, Plinio, Seruioque auctoribus, appellata est. Carmen autem, quo res repetebatur, ita exponit Liuius libr. 1. Legatus, ait, vbi ad fines venit, Audi Iuppiter, inquit, audite fines, (cuiuscumque gentis sunt, nominat) audiat fas: ego sum publicus nuncius populi Roman. iuste pieque legatus venio, verbisque meis fides sit. Peragit deinde postulata: inde Iouem testem facit: Si ego iniuste impieque illos homines, illasq; res dedier nuncio populi Roman. mihi exposco; tum patriæ compotem me numquam sinas esse. Hæc, cum fines supra scandit; hæc quicumq; ei primus vir obuius fuerit; hæc portã ingrediens; hæc forum ingressus, paucis verbis carminis, concipiendiq; iurisiurandi mutatis peragit. Hæc Liuius. quæ eadem prosequitur Græcus auctor Dionysius, in extremo libro secundo. Idem Liuius libr. 4. Missi feciales, nec eorum, cum, more patrum, iurati repeterent res, verba sunt audita: & libr. 42. Legati ad res repetendas in Macedoniam, renunciandamque amicitiam regis missi redierunt.

Postquam Paterpatratus mandata exposuisset, dies tres & triginta exspectabat; intra quos si non reddebantur, quę exposcebat, tum is reuertens, Audi Iuppiter, inquit, & tu Iuno, Quirine, dijque omnes cæ lestes, vosque terrestres, vosque inferni audite. ego vos testor, populum illum (quicunque est, nominat) iniustum esse, neque ius persoluere. Sed de istis rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Liuius & Dionysius.

De ijs, quæ post reditum Fetialium, ante belli indictionem fierent.

CAP. X.

ROmam igitur reuersi Fetiales, vt ait Dionysius, senatui renunciabant, omnia se ritè exsecutos; quare licere, si vellent, bellum indicere. Tum is, qui senatum habebat, his fermè verbis Patres consulebat, quæ refert Liuius libr. 1. Quarum rerũ, litium, caussarũ, condixit Paterpatratus populi Romani, Quiritium patripatrato priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt, nec soluerunt, nec fecerunt; quas res dari, fieri, solui oportuit: dic, inquit ei, quem primum sententiam rogabat, quid censes? Tum ille: puropioque duello quærendas censeo: itaque consentio, consciscoque, inde ordine alij rogabantur. quandoque pars maior eorum, qui aderant, in eandem sententiam ibat, bellum erat consensu fieri solitum.

litum. Neq; antequam Feciales reuertissent, fas erat de bello quidquam statuere, vt Dionysius ait libr. II.

Vbi autem Senatus bellum gerendum censuisset, ad populum deinceps de bello indicendo ferebatur. Liuius libr. IV. Missi ad Veientes Feciales; nec eorum, cum more patrum iurati repeterent res, verba sunt audita. controuersia inde fuit, vtrum populi iussu indiceretur bellum, an satis esset, S.C. peruicere Tribuni, denunciando impedituros se delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret: omnes centuriæ iussere. Et lib. VI. Ex S. C. populique iussu bellum Prænestenis indictum. Et li. VII. Dictator ex auctoritate patrum, ac populi iussu Cæritibus bellum indixit. libro XXI. Latum inde ad populum: vellent, iuberent populo Carthaginiensi bellum indici. libro XXXI. S. C. factum est, vt cum Consules prouincias sortiti essent, atque is Consul, cui Macedonia prouincia euenisset, ad populum tulisset, vt Philippo Regi Macedonum indiceretur bellum P. Sulpicio prouincia Macedonia sorte euenit, isque rogationem promulgauit: vellent, iuberent Philippo Regi, Macedonibusque qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq; illata socijs populi Rom. bellum indici. Hinc idem Liuius tanquam contra leges vsurpatum notat. Prætor, inquit, nouo maloque exemplo rem ingressus erat; quod ante non consulto Senatu, non Consulibus certio- Lib. 45.

certioribus factis, de sua vnius sententia rogationem ferret: vellét, iuberéntne Rhodijs bellum indicio, cum antea semper prius senatus de bello cõsultus, deinde ad populum latum.

Quibus ex locis non illud solum intelligitur, quod propositum est, bellum indicendum, nec ne, esset, prius in senatu agitatum, deinde latum ad populum: sed illud praeterea, in rogando populo illa verba quodammodo sollemnia fuisse, Vultis, iubetis, Quirites. Populus autem legem de indicẽdo bello vel respuebat, qua in re solemne fuit verbũ Antiquo; vel solẽnibus item illis verbis, Vti rogas, bellum iubebat. Liuius libro XXXI. Rogatio de bello Macedonico, primis comitijs, ab omnibus centurijs antiquata est. Et paulo post: Ab hac oratione in suffragium missi, vti rogarat, bellum iusserunt. Cicero lib. II. de legibus suade igitur, si placet, istam ipsam legem, vt ego, vti rogas, dicere possim.

Indicebatur porro bellum comitijs centuriatis. Liuius libr. IV. Peruicêre Tribuni, denunciando impedituros se delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret, omnes centuriae iussere. Et libr. XLII. Patres, quod faustum felixque populo Rom. esset, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum Consules iusserunt, vt bellum cum Perseo iniretur. Nam quod idem Liuius libr. VI. scribit. Tum vt bellum iuberent, latum ad populum est, omnes tribus bellum iusserunt. Id non videtur repugnare, atque euincere,

Tribu-

Tributis comitijs bellum indictum. Tribuũ enim nomine populũ vniuersum intellexit, non tributa comitia; quemadmodum etiam de iudicio Perduellionis quod centuriatis comitijs exercebatur, loquens Cicero libr. I. in Verr. credent, inquit, omnes quinq; & triginta tribus, homini grauissimo atque ornatissimo M. Antonio, qui, se præsente, ciuem Rom. securi percussum esse dixit.

Antequam tamen ad populum quidquam ferretur, iubebat senatus sacrificijs, supplicationibusque deos placari, eorumque voluntatem exquiri, Liuius lib. XXXI. Senatus decreuit, vti Consules maioribus hostijs rem diuinam facerent, quibus dijs ipsis videretur, cum precatione ea, Quam rem S. P. Q. R. de repub. deq; ineundo nouo bello in animo haberet; ea res vti populo Rom. socijsq; ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret. Et mox in oratione P. Sulpicij Consul. bellum suadentis, Huius, inquit, vobis sententiæ nõ Consul modo auctor est, sed etiam dij immortales, qui mihi sacrificanti, precantique vt hoc bellum mihi, senatui, vobisque & socijs, ac nomini Latino, classibus exercitibusque nostris bene ac feliciter eueniret, læta omnia, prosperaque portendere, ab hac oratione in suffragiũ missi, vti rogarat, bellum iusserunt. Et libr. XXXVI. initio P. Cornelium Scipionem, & M. Acilium Glabrionem Coss. inito magistratu, priusquam de prouincijs agerent, res diuinas facere maioribus hostijs iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium maiore

maiore parte anni fieri solet: precariq;,quod Senatus de nouo bello in animo haberet, vt ea res S.P.Q.R. bene atque feliciter eueniret. ea omnia sacrificia læta fuere, primisque hostijs perlitatum est: & ita haruspices responderunt,eo bello terminos populi Rom. propagari, victoriam ac triumphũ ostendi. Hæc cum renunciatæ essent, solutis religione animis, patres rogationem ad populum ferri iusserunt,vellent,iuberéntne cum Antiocho rege bellum iniri? Libro autem XLII. Consules,inquit, quo die magistratum inierunt, ex S.C.cum circa omnia fana, in quibus lectisternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostijs immolassent; inde preces suas acceptas ab dijs immortalibus ominati, senatui ritè sacrificatum, precationemq; de bello factam renunciarunt. Haruspices ita responderunt, si quid rei nouæ inciperetur, id maturandum esse; victoriam, triumphum, prorogationẽ imperij portendi. Patres,quod faustum felixque populo Roman. esset, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum consules iusserunt, vt bellum cum Perseo iniretur.

Neque solum antequam ferretur ad populum, sed etiam post, indicta est nonnunquam supplicatio. Liuius libro XXXI. Supplicatio inde à Consulibus in triduum ex S. C. indicta est, obsecratique circa omnia puluinaria dij, quod bellum cum Philippo populus iussisset, id bene ac feliciter eueniret.

Sed & ludi voti, si bellum ex sententia successisset. Liuius ibidem: Ciuitas religiosa in principijs maxime nouorum bellorum, supplicationibus habitis iam, & obsecratione circa omnia puluinaria facta, ne quid prætermitteretur, quod aliquando factum esset, ludos Ioui, donumque vouere Consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit. Et lib. XXXVI. de bello Antiochino.

De bellorum indictione.

CAP. XI.

CVm autem S. P. Q. R bellum gerendum esse decreuisset, Fetialis iterum mittebatur, qui bellum apertè indiceret, idque ijs cærimonijs, quas Liuius exponit, libro 1. Fetialis, inquit, hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferebat, & non minus tribus puberibus præsentibus, dicebat: Quod populi priscorum Latinorum, hominésue prisci Latini aduersus populum Roman. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quodque populus Rom. Quiritium bellum cum priscis Latinis iussit esse, Senatusque populi Roman. Quiritium censuit, consensit, consciuit, vt bellum cum priscis Latinis fieret: ob eam rem ego, populusque Roman. populis priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis bellum indico, facioque. id vbi dixisset, hastam in eorum fines emittebat. Hæc Liuius; quæ eadem fere ex Cincio refert. Gellius libro XVI. cap. IV. nomine duntaxat populi commutato. Ad hanc hastæ iacien-

iaciendæ consuetudinem, auctore Seruio, respexit Virgilius lib. IX.

En ait, & iaculum intorquens immittit in auras,
Principium pugnæ.

Turnebus lib. XI. c. 17. & li. 8. ca. 23. Aduers.

Hastam autē sanguineam, quam à fetiali in hostium fines emissam Liuius ait; quidam ita putāt appellatam, quod è sanguineo frutice, vel arbore esset, quę, quod coloris erat cruenti, iccirco ea ad bellum indicendum fetiales vsos: alij, quod cuiuscumq; demum ligni hastile haberet, sanguine cruentaretur. Marcellinus li. XIX. de Persis Amidam obsidentibus vix vbi Grumbates hastam infectam sanguine vrit patrio, nostrique more coniecerat fetialis, armis exercitus concrepans inuolat in muros.

Hanc bellorum indicendorum consuetudinem ita interpretatur Liuius lib. XXXI. vt necesse non fuerit, ad intima regni, regemq; ipsum, cui bellū indicebatur, penetrare: sed satis esset primo oppido nunciare: Consulti fetiales, inquit, bellum, quod indiceretur regi Philippo, vtrum ipsi vtique nunciari iuberent, an satis esset, in finibus regni, quod proximum præsidium esset, eo nunciari: fetiales decreuerunt, vtrum eorum fecisset, rectè facturum. Et lib. XXXVI. Consul M. Acilius ex S. C. ad collegium fetialium retulit, ipsine vtique regi Antiocho indiceretur bellum, an satis esset ad præsidium aliquod eius nunciare, fetiales responderunt, iam ante, sese, cum de Philippo consulerentur, decreuisse, ni-

se, nihil referre, ipsi coram, an ad præsidium nunciaretur.

Illud quoque scitu dignum est, cum aliquis populus apertè se hostem populi Roman. ostendisset, neque id dissimulanter egisset, necesse non fuisse illi bellum indicere, quod ex Liuio videtur colligi posse, qui eodem libro Fetiales consultos, num Aetolis indici iuberent bellum, respondisse scribit, Aetolos vltro sibi bellum indixisse, cum Demetriadem sociorum vrbem per vim occupassent: Chalcidem terra, marique oppugnatum issent; regem Antiochum in Europam ad bellum populo Rom. inferendum traduxissent.

Aliam indicendi belli rationem Liuius l. XXI. commemorat, qua Carthaginiensibus bellum indictum scribit. Romanus, inquit, sinu ex toga facto, Hic, inquit, vobis bellum & pacem portamus; vtrum placet, sumite. Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret vtrũ vellet, succlamatum est, & cum is iterum, sinu effuso, bellum dare dixisset, accipere se omnes responderunt. Hæc Liuius. Alij tamen, vt Gellius tradit, hastam, & caduceum Carthaginiensibus missa, datamq; optionem, vtrum vellent eligere, scripsere. *Lib. 10. c. 27.*

Atque hæc quidem apud hostes procul ab vrbe fiebãt. interea Romæ ad bellum necessaria apparabantur. templumq; Iani index belli aperiebatur. Cõsul enim is, qui prior creatus fuerat, Gabino cinctu ornatus, Iani templum, vt Seruius ait, recludebat: neque ante claudebatur, quam omnia bella essent profligata. *ad l. VII.*

fligata. quod, vt initio diximus, intra annos amplius sexcentos, ter tantum contigit Romanis. Quo de more ita scribit Virgilius

Aenei. 7.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima mouent in prœlia Martem
Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaq; ferri
Robora, nec custos absistit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet Patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali lituo, cinctuq; Gabino
Insignis, reserat stridentia limina Consul.
Ipse vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes,
Aereaq; assensu conspirant cornua rauco.

Et Capitolinus in Gordiano; Prætextato, inquit, & Attico Coss. Gordianus, aperto Iano gemino, quod signum erat indicti belli, profectus est contra Persas.

Huius moris apud Romanos auctor Numa fuisse traditur, qui teste Liuio, Iani templum ad infimum Argiletum (nam & superius erat) indicem pacis, bellique fecit: apertus, vt in armis esse ciuitatem, clausus, pacatos circa omnes populos significaret. Hoc templum à Numa duabus portis ædificatum ob Ianum bifrontē docet Seruius: postea vero captis Faliscis ciuitate Tusciæ, cum inuentum esset simulachrum Iani cum frontibus

quatuor

quatuor, aliud templũ ad forum transitorium cum portis quatuor fuisse constructum. Hoc templum describit Procopius libro 1. de bello Gothico, qui duas tãtum portas in eo templo fuisse videtur indicare, vt Virgilius, cum dixit: Sunt geminæ belli portæ: Plutarchus in Numa duas etiam portas templum illud habuisse narrat. Verba autem Procopij hæc sunt, vt quidem ea Christophorus Persona interpretatus est. Iani, inquit, sacellum totum ex ære constructum fuisse constat, & quadrata quadam dimensione locatum; tantæque amplitudinis, quanta integi Iani statua poterat: quæ vtique ænea cum sit, non minor quam fortè quinquepedalis esse apparet, per cetera omnia mortali similis, capite dun taxat bifrons, ita, vt facies altera in orientem solem vergat, in occidentem altera, portæ vtrinque æneæ, in faciem alterutram versæ; quas ferme in pace, & prosperis rebus occludi Romani veteres quondam instituerunt, contraq; aperiri dum bellum ipsis esset. Hæc ille.

Cur autem belli tempore huius potissimum Dei templum aperiretur, pace autem clauderetur, hanc fabulam narrat Macrobius libr. 1. Saturn. cap. IX. ait bello Sabino, cum hostes per patentem portam in vrbem irruerent, subito ex æde Iani magnam vim calidarum aquarum erupisse, quæ hostium impetum repressferint: atque ex ea re institutum, vt belli tempore, velut ad vrbis auxilium profecto Deo, fores referarentur.

Ouidius tamen aliam caussam reddit libr. 1. Fastorum, vbi sic loquentem Ianum inducit,

Vt populo pateant reditus ad bella profecto:
Tota patet dempta ianua nostra sera.

Vbi autem bellum à Fetialibus ritè fuisset indictum, dies triginta constituebantur apparandis ijs; quæ ad bellum necessaria essent, qui dies Iusti, & Præliares dicti sunt: quibus etiam diebus vexillum rufi coloris, vt ait Macrobius, proponebatur in arce, vt ciuitatem belli exspectatione suspensam atq; erectam ostenderent, Festus, Iusti dies dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, & vexillum in arce positum. Arnobius li. II. Cum paratis bella signum monstratis ex arce? aut Fetialia iura tractatis: per clarigationem repetitis res raptas?

Lib. 1 ca. 16. sat.

Consuetudinem indicendi bella per Fetiales posterioribus temporibus intermissam ex Varrone colligunt aliqui. Is enim libr. IV. de lingua latina: Fetiales, inquit, quod fidei publicæ inter populos præerant; nam per hos fiebat, vt iustum conciperetur bellum, & inde desitum; & vt fœdere fides pacis constitueretur, ex his mittebantur, antequam conciperetur, qui res repeterent; ac per hos etiam nunc fit fœdus. Quibus verbis id Varronem significare putant; in Fetialibus desitum esse per eos bella indici, cum ipsius ætate ad res repetendas iam non mitterentur, sed tantum fœderibus faciendis adhiberentur. Ego tamen contrarium potius ex Varronis di-

Turnebus li. 21. c. 1.

nis dictis colligi posse puto; Fetialium mittendorum consuetudinē ipsius tempore perdurasse, ac per eos bella cœpta & desita. verba autem extrema ita puto distinguenda: Ac per eos etiam nunc fit. Fœdus, quod fidus scribit Ennius,&c.Et sanè Cicero,Liuiusque de Fetialibus ita loquūtur, vt eorum ius suis etiam temporibus obseruatum significent.

Quod si quis omnino bellorum indictionem sublatam velit,is facile dixerit,pro ea aliam consuetudinem inductam, vt hastam Romæ iacerent in columnam, quæ ante Bellonæ templum fuit. de qua re ita Festus: Bellona dicitur dea bellorum, ante cuius templum erat columella,quę bellica dicebatur: supra quā hastam iaciebant, cum bellum indicebatur.Dionys.lib.50. Cleopatræ bellum manifesto indicebatur: ac quasi iā id gereretur,saga ipsi sumpserunt,& ad ædem Bellonæ progressi sunt: ibique Cæsar tanquam fetialis,omnia, quæ,antequam bellū iniretur, fieri more Romano consueuerant, iussa eorum peregit. Quanquam vtrumque simul esse potuit,vt &Fetiales finibus hostium bellum indicerent, & Romæ hastam aduersus columnam iacerent, aut etiā hic mos obseruatus est,cum ob causas,quas supra diximus, Fetiales mittendi esse non viderentur. Sed iam bellorum apparatum videamus.

De rebus repetendis.

CAP. IX.

CVm igitur gens aliqua fines populi Rom. aut sociorum populi Rom. inuasisset; aut ciuem Rom. sociósue populi Rom. iniuria affecisset: antequam bello iniurias persequerentur, legatos Romani mittebãt, qui res ablatas repeterent, eosq́ue qui fecissent, deposcerent. Quæ si hostes fecissent, bello abstinebant; sin minus, armis ius suum tuebantur, bellumq́ue indicebant. Legati ad res repetendas fere quatuor mittebantur, ex Fetialium collegio electi, quibus præerat is, quem ipsi Fetiales, vt scribit Dionysius nominassent, hunc Patrem patratum dictum ait Seruius; additq́ue Plutarchus, eum Patrem patratum eligi solitum, qui, patre adhuc superstite, liberos suscepisset. Varro libr. II. de vita populi Rom. apud Nonium: Priusquam indicerent bellum ijs, à quibus iniurias factas sciebant, Fetiales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant. Liuius libro IV. Tunc quoque, ne confestim bellum indiceretur, néue exercitus mitterentur, religio obstitit, Fetiales prius mittendos ad res repetendas censuere.

Dionys. lib. 2. Plutarc. q. Ro. 62. Seru. ad l. 9. Iaculum immittit in auras Principiũ pugnæ, & li. 10. initio. Nonius vide Fetiales.

Pater igitur patratus, vt narrat Dionysius, veste, quam cæteri, augustiore, sumptisq; sagminibus siue verbenis (vtroq; enim nomine idem significatur, hoc est gramẽ ex arce cum sua terra auulsum) cum Fetialibus ad hostiũ fines contendebat; qui propterea etiam ver-

benarius

benarius dictus videtur, à Plinio l. XXII. c. 11. Donat. enim in Andr. act. 4. sc. 4. Verbenæ sunt omnes herbæ frondesq; ex aliquo loco puro decerptæ: verbenæ autem dictæ, quasi herbenæ, hæc ille.

Vbi verò Pater patratus ad fines eorum venisset, vnde res repeterentur, capite velato (filum lanæ, Liuio teste, velamen fuit) alijsq; insignibus, quæ diximus, ornatus, clara voce, sollemnique carmine, res repetebat: ex quo etiam clarigatio, Plinio, Seruioque auctoribus, appellata est. Carmen autem, quo res repetebatur, ita exponit Liuius libr. 1. Legatus, ait, vbi ad fines venit, Audi Iuppiter, inquit, audite fines, (cuiuscumque gentis sunt, nominat) audiat fas: ego sum publicus nuncius populi Roman. iuste pieque legatus venio, verbisque meis fides sit. Peragit deinde postulata: inde Iouem testem facit: Si ego iniuste impieque illos homines, illasq; res dedier nuncio populi Roman. mihi exposco; tum patriæ compotem me numquam sinas esse. Hæc, cum fines supra scandit; hæc quicumq; ei primus vir obuius fuerit; hæc portã ingrediens; hæc forum ingressus, paucis verbis carminis, concipiendiq; iurisiurandi mutatis peragit. Hæc Liuius. quæ eadem prosequitur Græcus auctor Dionysius, in extremo libro secundo. Idem Liuius libr. 4. Missi feciales, nec eorum, cum, more patrum, iurati repeterent res, verba sunt audita: & libr. 42. Legati ad res repetendas in Macedoniam, renunciandamque amicitiam regis missi redierunt.

Postquam Paterpatratus mandata exposuisset, dies tres & triginta exspectabat; intra quos si non reddebantur, quę exposcebat, tum is reuertens, Audi Iuppiter, inquit, & tu Iuno, Quirine, dijque omnes cælestes, vosque terrestres, vosque inferni audite. ego vos testor, populum illum (quicunque est, nominat) iniustum esse, neque ius persoluere. Sed de istis rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Liuius & Dionysius.

De ijs, quæ post reditum Fetialium, ante belli indictionem fierent.

CAP. X.

ROmam igitur reuersi Fetiales, vt ait Dionysius, senatui renunciabant, omnia se ritè exsecutos; quare licere, si vellent, bellum indicere. Tum is, qui senatum habebat, his fermè verbis Patres consulebat, quæ refert Liuius libr. I. Quarum rerũ, litium, caussarũ, condixit Paterpatratus populi Romani, Quiritium patripatrato priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis, quas res nec dederunt, nec soluerunt, nec fecerunt; quas res dari, fieri, solui oportuit: dic, inquit ei, quem primum sententiam rogabat, quid cences? Tum ille: puropioque duello quærendas censco: itaque consentio, consciscoque, inde ordine alij rogabantur. quandoque pars maior eorum, qui aderant, in eandem sententiam ibat, bellum erat consensu fieri solitum.

litum. Neq; antequam Fetiales reuertissent, fas erat de bello quidquam statuere, vt Dionysius ait libr.II.

Vbi autem Senatus bellum gerendum censuisset, ad populum deinceps de bello indicendo ferebatur. Liuius libr.IV. Missi ad Veientes Fetiales; nec eorum, cum more patrum iurati repeterent res, verba sunt audita. controuersia inde fuit, vtrum populi iussu indiceretur bellum, an satis esset, S.C. peruicere Tribuni, denunciando impedituros se delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret: omnes centuriæ iussere. Et lib. VI. Ex S.C. populique iussu bellum Prænestenis indictum. Et li. VII. Dictator ex auctoritate patrum, ac populi iussu Cæritibus bellum indixit. libro XXI. Latum inde ad populum: vellent, iuberent populo Carthaginiensi bellum indici. libro XXXI. S.C. factum est, vt cum Consules prouincias sortiti essent, atque is Consul, cui Macedonia prouincia euenisset, ad populum tulisset, vt Philippo Regi Macedonum indiceretur bellum P. Sulpicio prouincia Macedonia sorte euenit, isque rogationem promulgauit: vellent, iuberent Philippo Regi, Macedonibusque qui sub regno eius essent, ob iniurias armaq; illata socijs populi Rom. bellum indici. Hinc idem Liuius tanquam contra leges vsurpatum notat. Prætor, inquit, nouo maloque exemplo rem ingressus erat; quod ante non consulto Senatu, non Consulibus certio- Lib. 45.

certioribus factis, de sua vnius sententia rogationem ferret: vellēt, iuberéntne Rhodijs bellum indicio, cum antea semper prius senatus de bello cōsultus, deinde ad populum latum.

Quibus ex locis non illud solum intelligitur, quod propositum est, bellum indicendum, nec ne, esset, prius in senatu agitatum, deinde latum ad populum: sed illud præterea, in rogando populo illa verba quodammodo sollemnia fuisse, Vultis, iubetis, Quirites. Populus autem legem de indicēdo bello vel respuebat, qua in re solemne fuit verbū Antiquo; vel solénibus item illis verbis, Vti rogas, bellum iubebat. Liuius libro XXXI. Rogatio de bello Macedonico, primis comitijs, ab omnibus centurijs antiquata est. Et paulo post: Ab hac oratione in suffragium missi, vti rogarat, bellum iusserunt. Cicero lib. II. de legibus suade igitur, si placet, istam ipsam legem, vt ego, vti rogas, dicere possim.

Indicebatur porro bellum comitijs centuriatis. Liuius libr. IV. Peruicēre Tribuni, denunciando impedituros se delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret, omnes centuriæ iussere. Et libr. XLII. Patres, quod faustum felixque populo Rom. esset, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum Consules iusserunt, vt bellum cum Perseo iniretur. Nam quod idem Liuius libr. VI. scribit. Tum vt bellum iuberent, latum ad populum est, omnes tribus bellum iusserunt. Id non videtur repugnare, atque euincere,

Tribu-

Tributis comitijs bellum indictum. Tribuũ enim nomine populũ vniuersum intellexit, non tributa comitia; quemadmodum etiam de iudicio Perduellionis quod centuriatis comitijs exercebatur, loquens Cicero libr.I. in Verr. credent, inquit, omnes quinq; & triginta tribus, homini grauissimo atque ornatissimo M. Antonio, qui, se præsente, ciuem Rom. securi percussum esse dixit.

Antequam tamen ad populum quidquam ferretur, iubebat senatus sacrificijs, supplicationibusque deos placari, eorumque voluntatem exquiri, Liuius lib. XXXI. Senatus decreuit, vti Consules maioribus hostijs rem diuinam facerent, quibus dijs ipsis videretur, cum precatione ea, Quam rem S. P. Q. R. de repub. deq; ineundo nouo bello in animo haberet; ea res vti populo Rom. socijsq; ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret. Et mox in oratione P. Sulpicij Consul. bellum suadentis, Huius, inquit, vobis sententiæ nõ Consul modo auctor est, sed etiam dij immortales, qui mihi sacrificanti, precantique vt hoc bellum mihi, senatui, vobisque & socijs, ac nomini Latino, classibus exercitibusque nostris bene ac feliciter eueniret, læta omnia, prosperaque portendere, ab hac oratione in suffragiũ missi, vti rogarat, bellum iusserunt. Et libr. XXXVI. initio P. Cornelium Scipionem, & M. Acilium Glabrionem Coss. inito magistratu, priusquam de prouincijs agerent res diuinas facere maioribus hostijs iusserunt in omnibus fanis, in quibus lectisternium

maiore

maiore parte anni fieri solet: precariq́;,quod Senatus de nouo bello in animo haberet, vt ea res S.P.Q.R. bene atque feliciter eueniret. ea omnia sacrificia læta fuere, primisque hostijs perlitatum est: & ita haruspices responderunt,eo bello terminos populi Rom. propagari, victoriam ac triumphũ ostendi. Hæc cum renunciatæ essent, solutis religione animimis, patres rogationem ad populum ferri iusserunt,vellent,iuberéntne cum Antiocho rege bellum iniri? Libro autem XLII. Consules,inquit, quo die magistratum inierunt, ex S.C.cum circa omnia fana, in quibus lectisternium maiorem partem anni esse solet, maioribus hostijs immolassent; inde preces suas acceptas ab dijs immortalibus ominati, senatui ritè sacrificatum, precationemq́; de bello factam renunciarunt. Haruspices ita responderunt, si quid rei nouæ inciperetur, id maturandum esse; victoriam, triumphum, prorogationẽ imperij portendi. Patres,quod faustum felixq́ue populo Roman. esset, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum consules iusserunt, vt bellum cum Perseo iniretur.

Neque solum antequam ferretur ad populum, sed etiam post, indicta est nonnunquam supplicatio. Liuius libro XXXI. Supplicatio inde à Consulibus in triduum ex S. C. indicta est, obsecratique circa omnia puluinaria dij, quod bellum cum Philippo populus iussisset, id bene ac feliciter eueniret.

Sed & ludi voti, si bellum ex sententia successisset. Liuius ibidem: Ciuitas religiosa in principijs maxime nouorum bellorum, supplicationibus habitis iam, & obsecratione circa omnia puluinaria facta, ne quid prætermitteretur, quod aliquando factum esset, ludos Ioui, donumque vouere Consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit. Et lib. XXXVI. de bello Antiochino.

De bellorum indictione.

CAP. XI.

CVm autem S. P. Q. R. bellum gerendum esse decreuisset, Fetialis iterum mittebatur, qui bellum apertè indiceret, idque ijs cærimonijs, quas Liuius exponit, libro 1. Fetialis, inquit, hastam ferratam, aut sanguineam præustam ad fines eorum ferebat, & non minus tribus puberibus præsentibus, dicebat: Quod populi priscorum Latinorum, hominésue prisci Latini aduersus populum Roman. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quodque populus Rom. Quiritium bellum cum priscis Latinis iussit esse, Senatusque populi Roman. Quiritium censuit, consensit, consciuit, vt bellum cum priscis Latinis fieret: ob eam rem ego, populusque Roman. populis priscorum Latinorum, hominibusque priscis Latinis bellum indico, facioque. id vbi dixisset, hastam in eorum fines emittebat. Hæc Liuius; quæ eadem fere ex Cincio refert. Gellius libro XVI. cap. IV. nomine duntaxat populi commutato. Ad hanc hastæ iacien-

iaciendæ consuetudinem, auctore Seruio, respexit Virgilius lib. IX.

En ait, & iaculum intorquens immittit in auras,
Principium pugnæ.

Turnebus lib. XI. c 17. & li. 8. ca. 23. Aduers.

Hastam autē sanguineam, quam à fetiali in hostium fines emissam Liuius ait; quidam ita putāt appellatam, quod è sanguineo frutice, vel arbore esset, quę, quod coloris erat cruenti, iccirco ea ad bellum indicendum fetiales vsos: alij, quod cuiuscumq; demum ligni hastile haberet, sanguine cruentaretur. Marcellinus li. XIX. de Persis Amidam obsidentibus vix vbi Grumbates hastam infectam sanguine vrit patrio, nostrique more coniecerat fetialis, armis exercitus concrepans inuolat in muros.

Hanc bellorum indicendorum consuetudinem ita interpretatur Liuius lib. XXXI. vt necesse non fuerit, ad intima regni, regemq; ipsum, cui bellū indicebatur, penetrare: sed satis esset primo oppido nunciare: Consulti fetiales, inquit, bellum, quod indiceretur regi Philippo, vtrum ipsi vtique nunciari iuberent; an satis esset, in finibus regni, quod proximum præsidium esset, eo nunciari: fetiales decreuerunt, vtrum eorum fecisset, rectè facturum. Et lib. XXXVI. Consul M. Acilius ex S. C. ad collegium fetialium retulit, ipsine vtique regi Antiocho indiceretur bellum, an satis esset ad præsidium aliquod eius nunciare, fetiales responderunt, iam ante, sese, cum de Philippo consulerentur, decreuisse, ni-

se, nihil referre, ipsi coram, an ad præsidium nunciaretur.

Illud quoque scitû dignum est, cum aliquis populus apertè se hostem populi Roman. ostendisset, neque id dissimulanter egisset, necesse non fuisse illi bellum indicere, quod ex Liuio videtur colligi posse, qui eodem libro Fetiales consultos, num Aetolis indici iuberent bellum, respondisse scribit, Aetolos vltro sibi bellum indixisse, cum Demetriadem sociorum vrbem per vim occupassent: Chalcidem terra, marique oppugnatum issent; regem Antiochum in Europam ad bellum populo Rom. inferendum traduxissent.

Aliam indicendi belli rationem Liuius l. XXI. commemorat, qua Carthaginiensibus bellum indictum scribit. Romanus, inquit, sinu ex toga facto, Hic, inquit, vobis bellum & pacem portamus; vtrum placet, sumite. Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret vtrû vellet, succlamatum est, & cum is iterum, sinu effuso, bellum dare dixisset, accipere se omnes responderunt. Hæc Liuius. Alij tamen, vt Gellius tradit, hastam, & caduceum Carthaginiensibus missa, datamq; optionem, vtrum vellent eligere, scripsêre. *Lib. 10. c. 27.*

Atque hæc quidem apud hostes procul ab vrbe fiebât. interea Romæ ad bellum necessaria apparabantur. templumq; Iani index belli aperiebatur. Côsul enim is, qui prior creatus fuerat, Gabino cinctu ornatus, Iani templum, vt Seruius ait, recludebat: neque ante claudebatur, quam omnia bella essent profli- *ad l. VII.*

 gata.

fligata. quod, vt initio diximus, intra annos amplius sexcentos, ter tantum contigit Romanis. Quo de more ita scribit Virgilius

Aenei. 7.

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima mouent in prœlia Martem
Sunt geminæ belli portæ (sic nomine dicunt)
Religione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaq́; ferri
Robora, nec custos absistit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet Patribus sententia pugnæ,
Ipse Quirinali lituo, cinctuq́; Gabino
Insignis, reserat stridentia limina Consul.
Ipse vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes,
Aereaq́; assensu conspirant cornua rauco.

Et Capitolinus in Gordiano; Prætextato, inquit, & Attico Coss. Gordianus, aperto Iano gemino, quod signum erat indicti belli, profectus est contra Persas.

Huius moris apud Romanos auctor Numa fuisse traditur, qui teste Liuio, Iani templum ad infimum Argiletum (nam & superius erat) indicem pacis, bellique fecit: apertus, vt in armis esse ciuitatem, clausus, pacatos circa omnes populos significaret. Hoc templum à Numa duabus portis ædificatum ob Ianum bifrontē docet Seruius: postea vero captis Faliscis ciuitate Tusciæ, cum inuectum esset simulachrum Iani cum frontibus quatuor

quatuor, aliud templũ ad forum transitorium cum portis quatuor fuisse constructum. Hoc templum describit Procopius libro 1. de bello Gothico, qui duas tãtum portas in eo templo fuisse videtur indicare, vt Virgilius, cum dixit: Sunt geminæ belli portæ: Plutarchus in Numa duas etiam portas templum illud habuisse narrat. Verba autem Procopij hæc sunt, vt quidem ea Christophorus Persona interpretatus est. Iani, inquit, sacellum totum ex ære constructum fuisse constat, & quadrata quadam dimensione locatum; tantæque amplitudinis, quanta integi Iani statua poterat: quæ vtique ænea cum sit, non minor quam fortè quinquepedalis esse apparet, per cetera omnia mortali similis, capite dun taxat bifrons, ita, vt facies altera in orientem solem vergat, in occidentem altera, portæ vtrinque æneæ, in faciem alterutram versæ; quas ferme in pace, & prosperis rebus occludi Romani veteres quondam instituerunt, contraq; aperiri dum bellum ipsis esset. Hæc ille.

Cur autem belli tempore huius potissimum Dei templum aperiretur, pace autem clauderetur, hanc fabulam narrat Macrobius libr. I. Saturn. cap. IX. ait bello Sabino, cum hostes per patentem portam in vrbem irruerent, subito ex æde Iani magnam vim calidarum aquarum erupisse, quæ hostium impetum repressesrint: atque ex ea re institutum, vt belli tempore, velut ad vrbis auxilium profecto Deo, fores reserarentur.

Ouidius tamen aliam caussam reddit libr. 1. Fastorum, vbi sic loquentem Ianum inducit,

Vt populo pateant reditus ad bella profecto:
Tota patet dempta ianua nostra sera.

Vbi autem bellum à Fetialibus ritè fuisset indictum, dies triginta constituebantur apparandis ijs; quæ ad bellum necessaria essent, qui dies Iusti, & Præliares dicti sunt: quibus etiam diebus vexillum rufi coloris, vt ait Macrobius, proponebatur in arce, vt ciuitatem belli exspectatione suspensam atq; erectam ostenderent, Festus, Iusti dies dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, & vexillum in arce positum. Arnobius li. II. Cum paratis bella signum monstratis ex arce? aut Fetialia iura tractatis: per clarigationem repetitis res raptas?

Lib. 1 ca. 16. sat.

Consuetudinem indicendi bella per Fetiales posterioribus temporibus intermissam ex Varrone colligunt aliqui. Is enim libr. IV. de lingua latina: Fetiales, inquit, quod fidei publicæ inter populos præerant; nam per hos fiebat, vt iustum conciperetur bellum, & inde desitum; & vt fœdere fides pacis constitueretur, ex his mittebantur, antequam conciperetur, qui res repeterent; ac per hos etiam nunc fit fœdus. Quibus verbis id Varronem significare putant; in Fetialibus desitum esse per eos bella indici, cum ipsius ætate ad res repetendas iam non mitterentur, sed tantum fœderibus faciendis adhiberentur. Ego tamen contrarium potius ex Varronis di-

Turnebus li. 21. c. 1.

nis dictis colligi posse puto; Fetialium mittendorum consuetudinē ipsius tempore perdurasse, ac per eos bella cœpta & desita. verba autem extrema ita puto distinguenda: Ac per eos etiam nunc fit. Fœdus, quod fidus scribit Ennius,&c.Et sanè Cicero, Liuiusque de Fetialibus ita loquūtur, vt eorum ius suis etiam temporibus obseruatum significent.

Quod si quis omnino bellorum indictionem sublatam velit, is facile dixerit, pro ea aliam consuetudinem inductam, vt hastam Romæ iacerent in columnam, quæ ante Bellonæ templum fuit. de qua re ita Festus: Bellona dicitur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quę bellica dicebatur: supra quā hastam iaciebant, cum bellum indicebatur. Dionys. lib. 50. Cleopatræ bellum manifesto indicebatur: ac quasi iā id gereretur, saga ipsi sūmpserunt, & ad ædem Bellonæ progressi sunt: ibique Cæsar tanquam fetialis, omnia, quæ, antequam bellū iniretur, fieri more Romano consueuerant, iussa eorum peregit. Quanquam vtrumque simul esse potuit, vt & Fetiales finibus hostium bellum indicerent, & Romæ hastam aduersus columnam iacerent, aut etiā hic mos obseruatus est, cum ob causas, quas supra diximus, Fetiales mittendi esse non viderentur. Sed iam bellorum apparatum videamus.

LIBER SECVNDVS.

De Imperatore deligendo.

CAP. I.

Bello ſuſcepto indictoq́;, Dux eligebatur, à quo bellum àdminiſtraretur. Et quoniam Romanum imperiũ in Prouincias erat diſtributum, cui ea Prouincia, quæ tumultuaretur, hoſtibúſue proxima eſſet, decreta eſt; eidem etiam bellum mandatum legimus. Mittebantur autem in Prouincias Conſules, & Prætores, ex quo Prouinciæ Prætoriæ, & Conſulares dictæ ſunt. Id tamen nunquam non obſeruatum eſt, vt quę Prouinciæ bello tentarentur, eæ Conſulibus committerentur; reliquæ Prætoribus. Itaque conſulibus, Prætoribusq́ue deſignatis, vel certè inito ſtatim magiſtratu, Senatus (is enim Prouincias conſtituendi poteſtatem habebat, vt quos vellet, modo de magiſtratibus, in quas vellet, mitteret, adminiſtratione annua) Pręторias Prouincias Prætores ſortiri, Conſules ſiue ſortiri, ſiue inter ſe comparare iubebat (ſic enim loquebantur, cum inter conſules de ſuis Prouincijs conueniſſet: nam comparandi conſuetudo apud Prætores nulla fuit) Interdum etiam, (quod tamen quia inuidioſum eſſet, minus ſæpe factum eſt) ſenatus conſulibus nominatim ſingulas Prouincias deſtinauit. Quæ omnia veterũ teſtimonijs probanda ſunt. Ac de ordinatione quidem Prouinciarũ teſtis eſt Liuius li. XXXVIII. comitijs

tijs perfectis,quasProuincias Prætoribus eſſe placeret,retulit ad Senatum Conſul: decreuerunt duas Romæ,iuriſdicundi cauſſa; duas extra Italiam:Siciliam,& Sardiniam;duas in Italia:Tarentū & Galliam:&extemplo,priuſquam magiſtratus inirent, ſortiri iuſſi. Et li. XLI.Mummio PrętoriSardinia euenit,ſed ea propter belli magnitudinemProuincia conſularis facta:Gracchus Cos.eam ſortitur.

De ſortitione vero idem Liuius XXVII. Conſulatum ineunt C.Claudius Nero, & M. Liuius iterum.qui quia iam deſignati Prouincias ſortiti erant, Prætores ſortiri iuſſerunt. Illa vero de comparatione Prouinciarum inter Conſules,apud eundem Liuium reperiuntur l.XXXII.Decreuerunt Patres,vt Prouincias Macedoniam,atq; Italiam Conſules comrarent inter ſe,ſortirentúrue.Et l. XXXVIII. Conſulibus,alteri Piſæ,cum Liguribus,alteri Gallia Prouincia decreta eſt. comparare inter ſe,aut ſortiri iuſſi. Et l.XXVIII.P.Cornelius Scipio. P. Licinius Craſſus conſulatum inierúnt, nominatæ Conſulibus Prouinciæ ſunt:Sicilia Scipioni extra ſortem, cōcedénte collega;Brutij Craſſo. De præcipua deſtinatione ſatis erit Liuij locus li.XXXVII. Lælius,cum Senatus aut ſortiri, aut comparare inter ſe Prouincias conſules iuſſiſſet;elegantius facturos dixit,ſi iudicio Patrum,quam ſi ſorti eam rem permiſiſſent.prope omnes Scipioni Græciam;Lælio Italiā decreuerunt. Et l.VIII.Petitum ab Coſſ.vt extra ſortē Coruini ea prouincia eſſet.& li.X.Nec minore po-

populi cõsensu.quam senatus, prouincia Hetruria extra sortem Fabio decreta est.

Ceterum quemadmodum Prouincia à Senatu,ita Imperiũ in Prouincia à populo mandatum est. Imperium Romani appellarunt exercitum cogendi, gerendiq; belli potestatem;sine quo nihil eorum à magistratibus fieri potuit.ex quo Cicero oratione .V.in Antonium: Demus, inquit, imperium Cæsari, sine quo res militaris administrari non potest,teneri exercitus, bellum geri non potest. Itaq; simul atq; senatus prouincias decreuisset populo curiatim in forum conuocato, vel, vt extremis temporibus fieri cœptũ scribit Cicero, X X X. lictoribus veteres X X X. curias repræsentantibus, lex de imperio ferebatur; quæ quod curiatis comitijs ferebatur,curiata videtur nominata. Hinc Camillus apud Liuium lib.V.Comitijs curiatis rem militarem contineri dixit;quod ijs comitijs daretur imperium, sine quo res militaris administrari non poterat. Cicero in Rullum: Consuli, si legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. Cæsar lib. 1. belli ciuilis. In reliquas prouincias Prætores à senatu mittuntur: neq;, quod superioribus temporibus acciderat, exspectant, vt de eorum imperio ad populum referatur. Iterum Cicero ad Cassium:Omnes tuos neruos in eo cõtende,ne quid mihi ad hanc prouinciam, quam & Senatus, & populus annuam esse voluit, temporis prorogetur. Et ad Atticum lib. IV. ep.XVII.Consules flagrant,infamia,quod C.

Agr. 2.

Agr. 2.

ep.14. li. 15. fam.

Mem-

Memmius candidatus, pactionē in senatu recitauit, quam ipse, & suus competitor Domitius cum cõsulibus fecisset, vt ambo HS. C D consulibus darent, si essent ipsi cõsules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cũ lex curiata ferretur, quæ lata nõ esset.

Porrò legem curiatam ferebat is, qui imperium esset accepturus, ita tamē, si magistratu fungeretur. Liuius libr. IX. Papirio Dictatori legem curiatam de imperio ferenti triste omen diem diffidit. Quod si is, qui imperio esset vsurus, nullum gereret magistratum, consul ferebat, non Tribunus plebis. (curiata enim comitia, vt Liuius ait libr. V. auspicato fiebant: auspicijs autem plebeij carebant) quod exemplo Ciceronis ostenditur, cui priuato Marcellus Cos. legem de imperio in Cilicia prouincia tulit: sic enim ad eum scribens ait: Ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi ex S.C. & lege finisti. Et in Rullum, consulibus legem curiatam ferentibus sæpe intercessum est. *epi. 7. li. 15. fam.* *Agr. 2.*

Imperio igitur à populo curiata lege demandato, Senatus nouo S. C. prouincias ornabat (sic enim loquebantur) id est, quot legionibus res administrãda esset, decernebat: & stipendium in milites, viaticumque Imperatori, comitibusque adsignabat: hæc enim omnia, vt infra dicemus, de publico curabantur. Atque vt in Senatus potestate fuit illa definire: ita is, nisi imperio ante à populo lege curiata tradito, nihil eorum decernere solebat. Quod si Imperatores in prouincias

vellent proficisci, suo omnia sumptu ipsos exsequi necesse erat. Hinc Cicero ad Fratré : Appius sine lege curiata cõfirmat se Lentulo nostro successurum. Et ad Atticum eadem de re scribens: Appius sine lege, suo sumptu in Ciliciam cogitat. Poterat enim Senatus quidem lege Cornelia, quam Iuba Dictator tulerat, mittere in prouincias magistratus cum summa potestate: sed sine lege curiata neque ornamenta Prouinciarum addebat, neq; duces rem militarem attingebant. Quare ipse Appius legem curiatam proficiscenti in prouinciam vtilem quidem esse dicebat, non autem necessariam : quemadmodum Cicero ad Lentulum scribit.

epi.2.l.3. *epist.15. lib.4.* *lib.1. epi. fin.*

Hęc igitur ordinaria deligendorum Imperatorũ ratio fuit, vt bello indicto, ex S.C. prouinciam sorte, imperium militare lege curiata, ornamenta verò prouincialia deinceps nouo S.C. nancisserentur. Interdum tamen variatũ nonnihil est, verbi causa. P. Sulpicio Cons. Macedonia prouincia mandata primũ est, deinde bellum indictum. Et Appius, lege curiata prolata, tum demũ se vel sortiturum, vel comparaturum prouincias dixit. Sed hęc nõ sunt tãti. Illud forte maioris fuerit animaduersionis, cum priuatus aliquis extra ordinem in prouinciã mitteretur, non opus fuisse lege curiata, aut S.C. Sed qua lege prouinciã à populo, eadem & imperiũ, & ornamenta est consecutus, atq; vt curiata lex curiatis comitijs à consulibus, ita hæc Tributis à Tribunis pl. lata est. Liuius l.XXX. Italiam, atq; Africã in sor-

Liu. l.31. *Cicer. ad Lentulũ.*

in sortē conijci, Africā ambo Coss. cupientes, volebant. Consules iussi cū Tribunis pl. agere, vt si ijs videretur, populum rogarēt, quem vellent in Africa bellum gerere: omnes tribus P. Scipionem iusserunt. Posterioribus aūt temporibus, cum perpetuæ quæstiones in vrbe institutę essent, de quibus Prætores quęrerēt; Prætores ex Prætura in Prouincias proficisci cœperūt, quod fieri cœptū est anno V. C. DCIIII. cæterū eodem modo reliqua peracta sunt. Imperator igitur, prouincia ornamentisq; decretis, aut veterem exercitum à decessore suo in prouincia accepit, aut ex S. C. nouum in vrbe conscripsit, de quo more iam deinceps dicendum nobis est.

De militia generibus. CAP, II.

MIlitiæ, vt plurib. locis docet Seruius, tria genera fuêre, euocatio, tumultus, & delectus. Euocatio appellata est, cū subitis bellorū motibus in diuersa loca duces, militum cogendorū causa, dimittebantur, qui milites subitarij, & tumultuarij dicti vidētur. Liuius lib. III. Ad eum exercitū explendū Latini, Hernicíq;, & colonia Antiū dare Quinctio subitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) iussi. & lib. III. senatum consules vocant, iubentur subitarium scribere exercitum. Et lib. XXXII. Prætor cum quinque legatis profectus, obuios in agris Sacramento rogatos arma capere, & se sequi cogebat. Et libro XXXV. Mens ea senatus fuit, vt in Hispania tumultuarij milites legerentur. Et libro XL. Permissum, vt qua irent, pro-

li. 7. Ipse vocat pugnas. l. 2. Aen. Sacrata resoluere iura. li. 8. initio. Isidor. li. 9.

protinus ſubitarios milites ſcriberent,ducerentq́; ſecum,& paullo poſt.Vt Petilius duas legiones ciuium Romanorum tumultuarias ſcriberet.

Tumultus,bello tantum Gallico,aut Italico indictus eſt; multoque grauius,quam bellum fuit, quemadmodum Cicero Philippica VIII. teſtatur. Poteſt, inquit, eſſe bellum ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid eſt enim tumultus,niſi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiã nomen ductum eſt tumultus. Itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quod erat domeſticus, tumultum Gallicum, quod erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultũ nominabant. Grauius autem eſſe tumultum, quam bellum hinc intelligi licet, quod bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Hæc Cicero.

Indicebatur autẽ tumultus,Senatus auctoritate, à Dictatore, conſulibusúe quare Dio bellum ciuile Cæſaris à ſenatu tumultum eſſe decretum narrat; & alibi ſæpe Senatus decreto tumultũ legimus indictum. Tumultus autem tempore,Reſp.conſulibus demandata, vt viderent, ne quid detrimenti caperet: Senatores, ac cæteri Magiſtratus latum clauum,& prætextum deponebãt,atque cum reliquis ciuibus ſaga ſumebant: vacationes tollebantur, iuſtitioque indicto, tota vrbe publicè, priuatimque aliud niſi bellum agi vetabatur. Oroſius l.5. c.18. Senatus ſagũ,hoc eſt veſtem mœroris, quam exorto ſociali

bello

bello ſumpſerat, hac ſpe arridente depoſuit, atq; antiquum togæ decoré recuperauit. Cn. Pompeius Picentes graui prœlio fudit, qua victoria Senatus laticlauia, & cętera dignitatis inſignia recepit, cum togas tantummodo victoria Cęſaris primum reſpirante ſumpſiſſet. Cicero Philip. V. & VI. Rem ſine mora adminiſtrandam, & cõfeſtim gerendam cenſeo: tumultum decerni, iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi ſublatis vacationibus, & Philip. VIII. Delectus tota Italia decreti, ſublatis vacationibus, ſaga cras ſumentur, conſul ſe cum præſidio deſcenſurum dixit. Liuius lib. III. Conſul, vocato ſenatu, cum ex auctoritate patrum iuſtitio indicto, profectus eſſet. & ibid. Dictator cum magiſtro equitum in concionem venit: iuſtitium edicit: claudi tabernas tota vrbe iubet: vetat quemquam priuatæ quidquam rei agere, etiam lib. IV. ſimul edicitur iuſtitium, neq; aliud tota vrbe agi, quam bellum apparari: cognitio vacantium militiæ munere poſt bellum differtur. Item lib. VII. & cum (quod per magnos tumultus fieri ſolitũ erat) iuſtitio indicto, delectus ſine vacationibus habitus eſſet. & lib. XLI. Itaque (quod in tumultu fieri ſolet) delectus extra ordinem nõ in vrbe tantum, ſed tota Italia indicti. Seneca epiſtola XVIII. Quod fieri niſi in tumultu & triſti tempore ciuitatis non ſolebat, voluptatis cauſa ac feſtorum dierum, veſtem mutauimus. Dio libr. XLVI. Tumultum impendere cenſuerunt: veſtẽ ſenatoriam exuerunt:

ſaga

ſaga omnes Romani, etiam ij, qui ad bellum non proficiſcebantur, ſumpſere: conſulibuſque cuſtodia vrbis mandata: ac S.C. factum, darent operam conſules, ne quid Reſp. detrimenti caperet. Lucanus quoque de Tumultu ob bellum ciuile indicto ita canit, lib. II.

Plebeio tectus amictu.
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces.

Conſulares tamen, tumultus tempore, ſaga non videntur ſumpſiſſe, ſed in togis fuiſſe. Cicero Phil. VIII. Equidem P.C. quanquam hoc honore vſi, togati eſſe ſolent, cum eſt in ſagis ciuitas; ſtatui tamen à vobis, ceteriſque ciuibus in tanta atrocitate temporis, tantaq; perturbatione populi Rom. non differre veſtitu, non enim ita gerimus nos hoc bello conſulares, vt æquo animo pop. Rom. viſurus ſit noſtri honoris inſignia. Et lib. I. epiſt. ad Cæſarē iuniorem, Deſcendi ad forum togatus, cum reliqui conſulares ſagati vellent deſcendere.

Nonius. v. Sagum

Tumultus tempore, vt ait Seruius, cum ex periculi vicinitate timor eſſet multus, neque ſingulos interogare liceret, qui exercitū erat dicturus, in Capitolium ibat, & proferēs duo vexilla, vnum roſei coloris, quo pedites, alterum cærulei, quo equites euocabantur (cæruleus enim color maris eſt, à cuius Deo equū primum putabant inuentum) dicebat: Qui vult Rempub. ſaluam, me ſequatur. Tum qui conuenerant, ſimul iurabant, vnde etiam hoc militiæ genus coniuratio dicta eſt. Cice. pro

ad lib. 8. Iſid. li. 9. Etymol. Donatus, in Eunu. act. 4. Sc. vlt.

Rabi-

Rabirio Perduellion. Fit S.C. vt C.Marius, L. Valerius Coss. adhiberent Tribunos pl. & Prætores, quos eis videretur; operamque darent, vt imperium pop. Rom, maiestasq; conseruaretur. adhibet omnes Tribunos pl. præter Saturninum, Prætores præter Glauciam, qui Remp. saluam esse vellent, arma capere & se sequi vident. Ad hanc tumultus consuetudinem videtur Virgil. lib. VIII respexisse.

Vt belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu:
Extemplo turbati animi, simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium.

Durauit iustitium & tumultus, quamdiu durauit periculũ. Liu. lib. III. Finem iustitio, quod quatriduum fuit, reditus Quinctij Cos. in vrbem fecit. Epitoma LXXIII. L. Cæsar, Cos. feliciter contra Samnites pugnauit: ob eam victoriam Romæ saga posita sunt. Idem Liu. li. III. Quod necesse erat in tanto tumultu iustitium per aliquot dies seruatum, inde Romam reditum est, iustitium remissum est. & lib. X. Supplicationes ob rem bene gestam consulũ nomine decernunt: iustitiũ remittitur, quod fuerat dies XIIX supplicatioq; perlæta fuit.

De militum delectu. CAP. III.

ATque in euocatione quidem, & tumultu, quoniam ordinaria non fuêre, multa ex præsenti potius necessitate, quam ex militiæ legibus acta sunt. In delectu autem, qui ob bella alia ex alijs nascentia, singulis annis

annis habebatur, omnia legitima fuêre iure, ordineque gesta. Cùm igitur militum delectum Romani erant habituri, consules, quorum id maxime munus stãte Rep. fuit, dimissis, vt Dionysius ait, per loca præconibus, diẽ edicebant, quo Romani omnes, qui in vrbe, quique in agris erant militaris ætatis, Romæ adessent. Is dies vbi aduenerat, vniuersa multitudo in Capitolium, aut in forum, aut in campum Martium (in his enim omnibus locis delectum habitum legimus) conueniebat. Ibi consules in tribunali positis sellis, & quatuor legionum Tribuni (tot enim legionum Polybio teste, ordinarius Romanorum scribebatur exercitus) singuli seorsum sedentes, delectum habebant. Polybius lib. VI. Dionysius lib. IX. initio. Cn. Manlius, M. Fabius Coss. edixerunt, ad quam diem delectum habere vellent, vt præsto essent nomina daturi. Liuius lib. II. Consules, in tribunal ascendũt, citant nominatim iuniores. In foro autem tribunal illud fuisse, satis ostendunt illa, quę sequuntur. Consules, inquit, violatis lictoribus, fascibus fractis, è foro in curiam compelluntur. & libr. III. Consules in conspectu Tribunorum positis sellis delectum habebant. & ibid. Dictator edicit, vt quicunque ætate militari essent, armati cum cibarijs in dies quinque coctis, vallisque duodenis, ante solis occasum Martio in campo adessent. Iterum: Consules cum in concione pronunciassent, tempus non esse causas cognoscendi, omnes iuniores postero die prima luce in cãpo Martio

lib. 4.

Martio adeſſent; omnis iuuentus affuit poſtero die. Et lib.xxvi. Conſul in Capitolium ad delectum diſceſſit. Et li.xlii.de Macedonico delectu cum Tribuni militum centuriones primum quemque vocarent, tres & viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati Tribunos plebis appellarunt.

Sic autem delectum peragebant, vt ſcribit lib.vi.Polyb.Tribus ſingillatim ſortiebãtur; & eam, quæ ſorte exierat, ad ſe vocabãt, vnde iuniores quatuor, ætate, corporiſque habitu quã ſimillimos, nominatim citatos excernerẽt. Quibus prodeũtibus, primũ primę legionis Tribuni legebant, alterum ſecundæ, tertium tertiæ, quartum quartæ legionis Tribuni cooptabant. Iterum alijs quatuor iunioribus citatis, primum ſecundæ legionis Tribuni, tum deinceps ordine ceteri legebant, poſtremo primæ legionis Tribuni lectionem faciebant. Rurſus quatuor alijs prodeuntibus primum tertiæ, poſtremum ſecundæ legionis Tribuni cooptabant, atque ita in vrbem ſuam quiſque vicem Tribuni ordine ex tribubus ad militiam idoneos legebant, donec legitimus militum numerus conficeretur. Liuius libro iv. Delectum haberi non ex toto paſſim populo placuit, decem tribus ſorte ductæ ſunt; ex his ſcriptos iuniores duo Tribuni ad bellũ duxere. Valerius lib.vi.c.iii. M.Curius Cos. cum delectum ſubitum educere coactus eſſet, & iuniorum nemo reſpondiſſet, coniectis in ſortem omnibus Tribubus, Polliæ, quæ proxime exierat, primũ nomen vrna extractũ citari iuſſit.

 Qui

Qui autem citatus ad nomen non respondisset, ei multa dicebatur, in qua dicenda hæc verba legitima fuisse docet ex Varrone Gellius lib.XI. c. 1. M.Terentio, quando citatus neque respondit, neque excusatus est; ego ei vnam ouem multam dico. Interdum grauius etiam animaduersum legimus.

Dig. de re milit. lege. 4. Menander: Qui ad delectum olim non respondebant, vt proditores libertatis, in seruitutem redigebantur. Liuius lib. VII. Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæsis, qui ad nomina nó respondissent, partim in vincula ductis, inuisa erat. Marcus *lib.6.c.3.* autem Curius teste Valerio, adolescentem, qui citatus non responderat, ipsum, eiusque bona vendidit, præfatus non opus esse eo ciue Reip. qui parere nesciret.

Neque verò difficile fuit scire, qui ad diem dictam non venissent. Seruius enim Rex, vt scribit Dionysius libr. IV. cum vellet ciuium in vrbe numerum nosse, & qui nascerentur, & qui vita decederent, quique inter viros adscriberentur; instituit, vt pro cuiusque ortu cognati nummum in arcam Iunonis Lucinæ inferrent, pro interitu in Veneris Libitinæ, pro ijs autem, qui togam virilem sumerent, in Iuuentæ. Quę eadem cum in pagis diligentissimæ seruarentur, facilè quam multi quotannis omnes, quique ex his militari essent ætate, cognoscebãt. Illud porrò in iunioribus citandis veteres summa religione obseruarunt, vt quem primum nominassent, is boni

esset

esset nominis. Cice. lib.I. de Diuinatione: In delectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine. Festus, Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus, ominis boni gratia: vt in delectu, cẽsúue primi nominantur Valerius, Saluius, Statorius.

De ætate militari. CAP. IV.

AEtati autem militari, qua iuniores in milites lectos scripsimus, initium dabat annus decimusseptimus: finem sextus & quadragesimus afferebat, vt infra annum XVII pueri: ab anno XLVI seniores dicerentur, belloque inutiles haberentur. Tubero enim in Historiarum primo, teste Gellio, scripsit, Ser. Tullium regem, cum illas quinque classes iuniorum, census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno XVII, quos idoneos iam esse Reip. arbitraretur, milites scripsisse: eosq; ad annum XLVI iuniores: supraque eum annum seniores appellasse. Dionysius etiam lib. IV in exponendo censu secundæ classis, eos qui maiores essent annis XLV ab ætate separat militari. Eundem militandi finem constituere etiam videtur Polybius lib. VI. Seneca verò rotundum potius, quã diligentem numerũ videtur quæsisse, cum in extremo libro de breuitate vitæ scripsit, Lex à quinquagesimo anno milites nõ cogit: à sexagesimo senatorẽ non citat.

Primum aũt militiæ annum decimũsepti-

mum fuisse, prçter Tuberonem, Seruius ostendit ad lib: VII. Romani, inquit, ante pubertatem, armis exercebantur, & XVII militabant: quo etiam solo sub custodibus erant. Liuius cum lib. XXV. scripsisset, senatus Triumuiros binos creari iussit, alteros, qui citra, alteros qui vltra quinquagesimum lapidem in plateis, forisque, & conciliabulis omnem copiã ingenuorum inspicerent, & si qui roboris satis ad ferenda arma habere viderentur, etiam si nondum militari ætate essent, milites facerent: Mox eos, quos nondum militaris ætatis appellauit, minores annis XVII. dicit fuisse.

Ante vrbē pueri.

Hinc etiam C. Gracchus Trib. pl. legem tulit, ne minores annis XVII. ad militiam cogerentur. Liuius li. XXVII. Censores ex ijs, qui principio eius belli sexdecim annos nati fuerant, neque militauerant, omnes ærarios fecerunt. Quod (si tamen locus mendo caret) de ijs intelligendum est, qui annum XVI. exegissent: nam anno XVI. militiæ idoneos non fuisse Suetonius in Augusto. c. VIII. ostendit. Duodecimũ, inquit, annum agens auiã Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadriennio post, virili toga sumpta, militaribus donis, triumpho Cæsaris Africano, donatus est, quanquam expers belli propter ætatem.

Plutar. in vita.

Summis tamen Reip. temporibus, inopia iuniorum, minores annis XVII, maioresque annis XLVI milites lectos in historia legimus Liuius lib. V. Omnium primum Tribunis militum fuit, delectũ habere: nec iuniores modo conscripti, sed seniores etiam coacti nomina

mina dare, vt vrbis custodiã agerent. Et li. VI: Iustitioq; indicto, delectum iuniorum habuit, ita vt seniores quoque, quibus aliquid roboris superesset, in verba sua iuratos cẽturiaret. & l. XXII: Delectu edicto, iuniores ab annis XVII. & quosdã prętextatos scribunt. lib. XLII. Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationẽ militiæ esse. Atque hi quidem, qui anno XVII. militabãt, Tirones dicti sunt, quod tum primum militiam auspicarentur. quare præcipua etiam cura habebantur in castris, ijsque custodes pręficiebantur. Seruius: Romani anno XVII. militabant, quo etiam solo sub custodibus agebant. Cic. in Cęliana. Nobis quidem olim annus erat vnus, ad cohibendũ brachium toga, constitutus; vt exercitatione, ludoque campestri tunicati vteremur: eademq; erat, si statim mereri stipẽdia cœperamus, castrensis ratio ac militaris. *ad lib. 7. Virg.*

De vacationibus militaribus.

CAP. V.

NEq; verò iuniores omnes, qui ætate essent militari, omnibus delectibus quotannis milites scripti sunt: sed ij duntaxat militiæ nomina dare coacti, quos Cõsules, Tribuniq; ex iuniorum tabulis nominatim citassent: cęteri quãdiu non citarentur, si vellent in illud tempus tacitam quandã militiæ vacationem habuere. Etenim non eosdem omnibus annuis delectibus milites omnes scriptos, videtur significare Liui. lib. VI. Simile veri est, interual-

lis bellorum, ficut nunc in delectibus fit Romanis, alia atq; alia fobole iuniorum, ad bella instauranda toties vsos esse. Hinc Camillus Dictator cum tribunos seditionem in vrbe mouentes aliter coërcere non posset, minatus est, se sacramento omnes iuniores adacturum, vt scribit Liuius. quasi verò cęteris ordinarijs delectibus non omnes adigi solerent. Ratio quoque idem suadet: cum enim vrbano prope delectu, legiones, vt Liuius ait, conficerentur decem, vix quatuor tamen ad bella educebantur: cęteri verò, vt ante dixi, militiæ vacationem habebant; ita tamen, vt quoties Consules, Dictatórue iussissent sine vlla excusatione nomina dare cogerentur.

lib.6.

lib.7. & lib.9.

Alia verò fuêre hominum genera, quibus perpetua militię vacatio sic data est, vt nullis delectibus nomen darent, nisi præcipuo S.C. aut subito aliquo tumultu compellerentur. Harum autē militarium vacationum tria genera fuêre, iusta, necessaria, & honoraria. de quibus alius erit dicendi locus.

Vacationes gratiosas extra ordinem Senatus dabat. Liuius lib.xxiii Senatus Prœnestinis militibus duplex stipendium, & quinquennij vacationem decreuit. & lib.xxxix. S.C. factū est, vt Consul cum Tribunis pl. ageret, vt P. Aebutio emerita stipendia essent, ne inuitus militaret, néue censor ei equum publicū assignaret. Et lib.XLIII. & quoiū ante emerita stipendia, gratiosa missio sibi visa esset. Cicero de Natura deorum, P. Vatienus agro à Senatu, & vacatione donatus.

Sacerdotes etiam lege perpetuam militiæ vacationẽ habuiſſe, Gallico tumultu excepto, Plutarchus, & Appianus tradidere. qua ratione ductus Cicero, grauius eſſe tumultum quam bellum concluſit; quod bello Gallico vacationes valerent, tumultu non valerent. Eam legem latam tertio anno poſt Romam captam, bello Gallico iterum imminẽte, ſcribit in Camillo Plutarchus. Quãquam id multo ante ſacerdotum non tam dignitati, quam ætati à Romulo datũ, Dionyſius narrat. à Romulo enim lege ſancitum ait, vt è ſingulis curijs bini Sacerdotes eligerentur, maiores annis quinquaginta, eoſq́ue propter ætatem militia, & propter legem vrbanis negotijs iuſſit eſſe immunes. Eãdem militiæ vacationem coloni maritimi habuere, teſte Liuio libro XXVII. Colonos etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationem dicebantur habere, dare milites cogebant. *Plutar. in Marcello. Appia. 2. Ci. Phil. 8* *Dion. l. 1.*

Cæteri quoque, ſi vicariũ dediſſent, vidẽtur vacationem impetrare potuiſſe. nam ita loquitur Sp. Liguſtinus apud Liuium. Quod ſi mihi nec ſtipendia omnia emerita eſſent, nec dum ætas vacationem daret: tamen cum quatuor milites pro me vno vobis dare poſſem, æquum erat me dimitti. Seneca lib. IIX Declam. V. Militaui ſenex, militaui exſanguis, militaui qui iam vicarium dederam. *lib. 42.*

Hi ergo militiæ vacationem habuere: non quod ijs bello prorſus interdiceretur, ſed hoc tributum eſt, vt, ſi minus ire ad militiam vellent, cogi ne poſſent. Itaque ſponte

multos augures, multosque Pontifices ad bellum exijsse historiæ narrant. Qui tamen extra Italiam primus Pōtifex maximus, P. Licinius Crassus Mucianus contra Aristonicum profectus est; is in prœlio interfectus, neglectæ religionis pœnas dedisse visus est. Hanc legem significauit Plutarchus in Fabij vita, cum Crassum, quod erat Pontifex maximus, diuina quadam lege domi detentum narrat. Eodem Liuius libro XXVIII. spectauit. Nominatæ, inquit, consulibus prouinciæ sunt, Scipioni Sicilia extra sortem, concedente collega, quia sacrorum cura Pontificem maximum in Italia retinebat: Brutij Crasso.

Epit. 59.
Velleius lib 2.

Is tamen annus, quo iniussi militabant, non numerabatur inter annos legitimos militiæ, quibus quisque lege tenebatur militare. Hinc illud beneficij loco datum scribit Liuius libr. v. Placere omnibus, &c. Contra verò illud ignominiæ fuit, quod idem refert lib. XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia præcederēt ijs, qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent,

Multos etiam eo anno, quo militare non cogebantur, sponte militiæ nomen dedisse legimus: Neque solum hi, sed etiam qui confecta omnia stipendia habebant, ad bellum sponte sunt profecti, qui omnes propterea voluntarij sunt appellati. Liuius libro III. Cum ad ea bella delectum Coss. edixissent,

fauo-

fauore plebis, non iuniores modo, sed emeritis etiam stipendijs, pars magna voluntariorum ad nomina danda præsto fuere. Et libro V. Ad curiam concursus fit plebis, pedestris ordinis, se aiunt nunc esse, operamque Reipu. extra ordinem polliceri. Et mox: Placere omnibus his voluntariam extra ordinē professis militiam, aera procedere. Et libro XXXVII. Ad quinque milia voluntariorum ex Romanis, socijsque qui emerita stipendia sub imperatore P. Africano habebant, præsto fuere exeunti Consuli, & nomina dederunt.

Interdum etiam veterani, emeritisque stipendijs milites, quique honorariam missionem erant consecuti, ab imperatoribus virtutis caussa euocabantur. Qui autem hoc modo ab Imperatoribus rogati ad bellum ibant, euocati dicebantur. Dio libro LXV. ἐκ τούτων δὲ δὴ τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἠουοκάτων σύστημα (οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατιᾶς, ἐπ᾽ αὐτὴν ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν) ἐνομίσθη. id est. Ex his hominibus & euocatis cohors constabat (quos euocatos Græce quispiam ἀνακλήτους dixerit, quod militiæ labore iam defuncti, ad eam rursus euocarentur.

Cæsar lib. 3. bel. ciu. euocatorum duo millia, quæ ex beneficiarijs superiorum exercituum ad eum conuenerant & libro 1. Multi vndique ex veteribus Pompeij exercitibus, spe præmiorum atque ordinum euocantur.

 Cic-

Cicero libro extremo ad Atticum epiſtola VIII. Octauianus,inquit, veteranos, quique Caſilini, & Calatiæ ſunt, perduxit ad ſuam ſententiam.Et apud Liuium lib. XLII.ita loquitur Sp. Liguſtinus : à Tito Graccho rogatus in prouinciam iui. Euocabantur autem non ſolum pedites, ſed equites,leuis armaturæ,centuriones, auxilia. Cæſar. libr. 1. ciuil.Expeditos ex euocatis ſagittarijs,fundi toribuſque raros in muro diſponit. &, Cæſar legiones in Hiſpaniam præmiſerat,ad ſex millia auxilia peditum, equitum 3000,quæ omnibus ſuperioribus bellis habuerat, & parē ex Gallia numerum,quem ipſe petiuerat,nominatim ex omnibus ciuitatibus nobiliſſimo ac fortiſſimo quoq; euocato,Salluſtius in Iugurthino de C. Mario: Interim quæ bello opus erant, prima habere : poſtulare legionibus ſupplementum,auxilia à populis, & regibus, ſocijſque arceſſere : præterea ex Latio fortiſſimum quemq;,pleroſque militia, paucos fama cognitos accire,& ambiendo cogere homines emeritis ſtipendijs ſecum proficiſci.

Vt autem ſacerdotum vacatio tumultu Gallico infirmata eſt, ſic alijs tumultibus aliæ ſublatæ ſæpe leguntur. Liuius libro VI. Tertius exercitus ex cauſſarijs,ſenioribuſque à L. Quinctio ſcribatur, qui vrbi præſidio ſit. Et libro XXVII. Colonos etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationem dicebantur habere,dare milites cogebant. Et libro X L I I.

Illud

Illud quoque præcipuum datum ſorti Macedoniæ, vt centuriones, militeſque veteres ſcriberet, quos vellet Conſul vſque ad annos quinquaginta. Eodem etiam modo pueros ſeneſque ad bellum interdum coactos, ſupra demonſtratum eſt.

Cauſſas autem vacationum dum delectum habebant, Conſules cognoſcebant: quod ſi præſens vrgeret neceſſitas, earum cognitio poſt bellum differebatur. Liuius libro III. Cum conſules in concione pronunciaſſent, tempus non eſſe cauſſas cognoſcendi, omnes iuniores poſtero die prima luce in campo Martio adeſſent: cognoſcẽdis cauſſis eorum, qui nomina non dediſſent, bello perfecto ſe daturos tempus: pro deſertore futurum, cuius non probaſſent cauſſam.

Interdum tamen milites cum à Conſulibus vi cogerentur ad bellum, Tribunos pl. appellarunt. Liuius libro XXXIV. Cum milites, qui in legionibus vrbanis erant, Tribunos pl. adijſſent, vti cauſſas cognoſcerent, quibus aut emerita ſtipendia, aut morbus cauſſa eſſet, ne militarent, &c. Et lib XXXVI. Cum cogerentur in claſſem coloni maritimi Tribunos pl. appellarunt. Et libr. XLII. Cum Tribuni militum Centuriones, ſed primum quemque vocarent; tres & viginti Centuriones, qui primos pilos duxerant, citati, Tribunos pl. appellarunt. duo ex collegio M. Fuluius Nobilior, & M. Claudius Marcellus ad Con-

ad Consules reijciebant: eorum cognitionem esse debere, quibus delectus, quibusq; bellum mandatum esset.

Censores etiam dum censum agebant, eorum, qui nō militassent, caussas cognouerunt: ac singulos, quot annos, quibusque Imperatoribus militassent, interrogabant: quorum autem caussam non probassent, eos pro arbitrio ignominia notarunt, vt in Gracchorū & Pompeij vita Plutarchus narrat. Itaq; dicitur Pōpeius Cos. 1. ad Lentulum & Gellium censum in foro agentes, equum manu ducens venisse; atque ab ijs interrogatus, vtrum legitima stipendia omnia confecisset, respondisse, legitima à se omnia stipendia se imperatore confecta habere. Liuius lib. XXIIII. Neque senatu modo, aut equestri ordine regēdo, cura se censorum tenuit, nomina omnium ex iuniorum tabulis excerpserunt, qui quadriennio non militassent, quibus neque vacatio iusta militiæ, neq; morbus caussa fuisset, & ea supra duo millia hominum in ærarios relata, tribuque omnes moti. Et li. XLIII. In sensu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab signis, census docuit, in prouinciam cogebant: caussas stipendiorum missorum cognoscebant: & cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebāt; Ex tui animi sententia, ex edicto C. Claudij. T. Sempronij censorum, in prouinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?

Interdum etiam vacationum caussas Senatus

tus cognouit. Liuius libr. XXVII. Colonos etiam maritimos, qui sacrosanctam vacationē dicebantur habere, dare milites cogebant. quibus recusantibus, edixere in diem certam, vt quo quisque iure vacationem haberet, ad Senatum deferret.

De ijs, qui à militia reijcerentur.

CAP. VI.

Atq; hæc quidem hominum genera, legis beneficio, ita vacarunt, vt ad militiam si vellent, exire non prohiberentur: Alij autem fuere, quos leges omnino à militia reiecere. Romani enim, vt rei bellicæ honorem conseruarent, id curarunt maxime, ne eos milites legerent, quorum lectione militaris gloria fœdaretur. Hinc illud Senecæ epistola XLIV. Castra quoque, inquit, quos ad laborem & periculum recipiunt, fastidiosè legunt. In legione enim Romana nulli nisi ingenui, & ex ingenuis, nisi in classibus quinque censerentur, & turpis artis essent expertes, merere potuerunt. Ex quo sequitur seruos, libertinos, histriones, opifices, sellularios, nec non proletarios, & capite censos, qui in sexta classe censebantur, omnes à militia fuisse reiectos: nisi si aliquando præsens necessitas in dubijs Reipubl. rebus hos etiam ad arma vocare coegerit. Ac seruos quidem omni militia exclusos docet Marcianus de re militari: Ab omni, inquit, militia serui prohibentur; alioqui capite puniuntur. & Seruius ad illud Virgilij l. IX. L. XLIX Dig. lege 12.

Mæonio

Maonio Regi, quem serua Lycimnia furtim
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis.

Cicer. pro Deiotaro

Serui, inquit, à militia prohibebantur, vnde in Deiotariana purgat hoc Cicero, cum fuisset obiectum inter equites, quos Deiotarus miserat Cæsari, vnum seruum fuisse. seruos, sanè nunquam militasse constat, nisi seruitute deposita, excepto Hannibalis tempore, cum post Cannense prœlium in tanta necessitate fuit vrbs Roma, vt ne liberandorum quidem seruorum daretur facultas. Hæc Seruius. Quod autem ait bello Punico secundo seruos militasse, id etiam narrat Liuius li. XXII. Aliam, inquit, formam noui delectus, inopia liberorum capitum, ac necessitas dedit. octo millia iuuenum validorum, ex seruitijs prius suscitantes singulos, vellentne militare? empta publice armauerunt.

Eadem libertinorum condicio fuit, vt militia omni prohiberentur. Hinc Liuius illud tanquam contra morem factum notauit li. X. Senatus, inquit, iustitium indici, delectum omnis generis hominum habere iussit: nec ingenui modo, aut iuniores sacramento adacti sunt; sed seniorum etiam cohortes factæ, libertiniq; centuriati. Libertinis tamen, bello Marsico, propter ingenuorum inopiam, legitimam militiam concessam fuisse, legitur in epitoma LXXIV. & apud Appianum, Macrobiumque lib. 1. Saturnal.

Neq; serui modo & libertini à militia reiecti, sed etiã Proletarij, & Capitecensi, quos in

in sexta classe censos fuisse diximus. Cum enim ij minimi essent census, aptos eos ad militiam non iudicarunt, propterea quod, vt scribit Gellius, res pecuniaq; familiaris, obsidis vice pignorisq; apud Remp. amorisq; in patriam fides quædam firmamentumq; esse videretur. Proletariorũ tamen ordo honestior aliquanto & re & nomine quam Capitecensorum fuit. nam & asperis Reip. temporibus, cum iuuentutis inopia laboraretur, in militia scriptos legimus: & non capitis censione, sed prosperiore vocabulo à munere, officioq; prolis edendæ sunt appellati; quod, cum re familiari parua minus possent Remp. iuuare, sobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Proletariorum tamen census fuit aeris mille quingentum: capite autem censorum aeris trecentum septuaginta quinque, qui quoniam non ex censu, qui nullus, aut tenuissimus fuit, sed ex capite describebantur, capitecensi appellati sunt. Hinc D. Augustinus li. III. c. XVII. ciuit. Tum vero tam multa vndiq; bella crebruerũt, vt inopia militum, Proletarij illi, qui eo quod proli gignendæ vacabant, ob egestatem militare non poterant, hoc nomen acceperant, conscriberentur. Capite tamen censos primus C. Marius bello Cimbrico, siue, vt Sallustius ait, bello Iugurthino, milites delectu scripsisse traditur. qua de re ita scribit Valerius l. II. c. I. Laudanda etiã, inquit, populi verecundia est, qui impigrè se laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operã, ne imperatoribus capite censos sacramẽto rogare

Lib. 16. c. 10.

rogare esset necesse, quorum inopia suspecta erat: ideoque his arma publica non committebantur. Sed hanc diutina vsurpatione firmatam consuetudinem, C. Marius capite censum legendo militem abrupit. Eadem in vita Marij Plutarchus, & Gellius lib. XVI. narrant.

Ex ceteris vero classibus illi etiam, qui turpẽ aliquam artẽ exercerent, militia sunt prohibiti. quo numero opifices, sellularij, & histriones, prȩter Attellanos continentur. Nam vt Dionysius libro secundo, & nono scribit, Romulus artes omnes sellularias Romanis interdixit. Hinc Liuius lib. VIII. Mamercus, inquit, cui Gallicum bellum euenerat, iussus scribere exercitum sine vlla vacationis venia, quin opificum quoque vulgus, & sellularij, minimè militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Et de Histrionibus libr. VII. initio. Eo institutum manet, vt actores Attellanarum, nec tribu moueantur, & stipendia, tanquam expertes artis ludicræ faciant. Legebantur enim fere milites ex rusticis, quod ij præ ceteris ad labores militiæ perferendos durati viderentur: atq; olim ab aratro ad dictaturas & consulatus ipsi duces accersebantur. Hinc Cato initio de re rustica. Ex agricolis, inquit, & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur. Et Seneca epistola LIV. Nullum laborem recusant manus, quæ ad arma ab aratro transferuntur. Cicero pro Archia: Nostri illi fortes viri, sed rustici ac milites. Et in epistola ad Brutum: Denique homines rusticos, sed fortissimos viros, ciuesque optimos dementes

fuisse

fuiſſe iudices primum milites veteranos, deinde legionem Martiam. Vegetius quoque non aliunde, quam ex agris milites legendos præcipit lib.1.cap.III.de re milit.

Criminis etiam alicuius publici infames aut rei à militia reiectos, veteres iuriſconſulti, tradunt. Hinc illud Liuij de delectu Lib.23. poſt Cannenſem pugnam à M.Iunio Dictatore habito: Ad vltimum prope, inquit, deſperatæ Reipub.auxilium, cum honeſta vtilibus cedunt, deſcendit, edixitque qui capitalem fraudem auſi, quique pecuniæ iudicati in vinculis eſſent; qui eorum apud ſe milites fierent eos noxa pecuniaq; ſe exſolui iuſſurum. Menander li. XXIX. Dig. de re militari, in hoc Leg.4. genere numerat in exſilium relegatos; ad beſtias, rei capitalis, adulterij, & aliquo iudicio publico, infamiaq; perpetua damnatos: cum ignominia ſemel dimiſſos: quique habens litem, militiæ ſe dediſſet, vt aduerſario ſe preciofiorem faceret. Vlpianus addit etiam eos, Leg.8. qui redempti ſunt ab hoſtibus, priuſquam ſe luant.

Dio lib.LX. Milites, ait, lege prohibitos vxorem habere: quod idem aliquibus in locis tradit etiam Tertullianus, ſed aut ij fallũtur, aut de poſterioribus temporibus loquuntur, perpetua militia iam inſtituta, tunc enim militibus vxores habere interdictum eſt, quod tamen poſtea Seuerus Imp. cõceſſit, vt ſcribit Herodianus l.3. Stante enim Rep. milites vxores habuiſſe: cum alia multa ſunt argumento, tum illa, quibus imperatores milites pugna-

turos excitabant, cum ipsos pro vxoribus liberisque pugnare in memoriam reuocabant. Hinc illa P. Scipionis patris ad milites in prœlio, quod cum Hannibale commissum est; Vnusquisque se non corpus suum, sed coniugem, ac liberos paruos armis protegere pateret. Et apud eundem Liuium, Sp. Ligustinus vxore liberisque susceptis ad bella plurima se profectum gloriosè narrat. Cæsar l.7. conclamant equites sanctissimo iureiurando confirmari oportere, ne tecto recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ne ad vxorē aditū habeat, qui non bis per hostium agmen perequitasset.

Liuius li. 21.

Lib. 42.

Non licuit tamen in militiam ducere vxores. Hinc Virgilius de Antonio, qui secum in prœlium Cleopatram duxit

Sequiturq́; (nefas) Aegyptia coniux

Et propertius lib.4.eleg.3.

Romanis vtinam patuissent castra puellis:
Essem militiæ sarcina fida tuis.

D. Hieronymus ad Oceanum; Nemo miles cum vxore pergit ad bellum. Isidorus l.9. Castra dicta esse scribit quasi Casta; quia illic castraretur libido: nam nunquam his intererat mulier. Pompeius è Pharsalicis campis remouet vxorem charissimam & in Lesbo condit.

De Sacramento militari. CAP. VII.

Delectu perfecto, reiectisque ijs, qui ad militiam idonei non viderentur, ceterorum autem cognitis vacationum caussis, Tribuni militum, vt scribit Polybius, suos quisque in suas legiones vocantes, vnum ex omnibus

Lib. 6.

minibus maxime idoneum lectum, iure iurando obstringebant, se quoad posset, mandata ducum exsecuturum. Quod iurisiurandum Sacramentum appellarunt, Liuius lib. VII. Dictator omnes iuniores, nullo detrectante militiam, sacramento adegit, & li. IX. Is, prout rei magnitudo postulabat, omnes iuniores Sacramento adegit. Primi videntur iurasse Legati, tum Tribuni, deinceps centuriones, militesq;. Cæs. l. 1. ciuil. Fit celeriter concursus in prætorium, postulat vt iurent omnes se exercitum, ducesq; non deserturos. Princeps in hæc verba iurat ipse: ad idem iusiurandum adigit Afranium, subsequuntur Tribuni militum, centurionesque centuriatim producti, milites idem iurant. & lib. 3. Princeps Labienus procedit, iuratq; se eum non deserturum, eundemque casum subiturum, quemcunque fortuna tribuisset: hoc idem reliqui iurant legati, hos tribuni militum, centurionesque sequuntur, atque idem omnis iurat exercitus.

Quanta autem Sacramenti vis & religio fuerit, Seneca ostendit epistola XCVI. Primum militiæ vinculum est religio, & signorum amor, & deserendi nefas: tunc deinde facile cetera exiguntur, mandanturque ad iusiurandum adactis. Huius rei multa & præclara exempla in historijs leguntur. apud Dionysium enim libro VI. ita scriptum est; Senatus plebis seditionem disijcere volens, vetuit Consules exercitum dimittere: habebat enim in potestate legiones, quod Sacramento tenerentur, nec possent signa

deserere: tanta erat in vnoquoque iurisiurandi religio. Et lib. XI. Virginius, inquit, ex ira, & quia nihil duces amplius timeret, arrogantius eos carpebat, luem eos, & exitium vocans patriæ, suadensque omnibus, vt signa tollerent, ducerentque domum exercitum. horrentibus autem multis sacra mouere signa; neque tutum, neque sanctum esse existimãtibus omnibus duces relinquere ob sacramentum militare, quod maxime omnium seruant Romani (iubet enim militantes sequi ducem, quocunque ducat; lexque ducibus potestatem dedit occidendi nõ parentes, relinquentesue signa, indẽnatos & indicta causa) videns eos Virginius hæc pauentes, inque religionem trahentes, docebat legem soluisse eis sacramentum: quandoquidem oporteret, creatum ducem ex lege legionibus imperare. Liuius lib. III. Iam primum omnium, Quinctius inquit, Quirites, in Volscos, & Aequos mihi, atque collegæ legiones ducere in animo est, tum tribuni eludentes velut vana dicta, persequi quærendo, quonam modo exercitum educturi Consules essent, quos delectum habere nemo passurus esset, nobis vero, inquit Quinctius, nihil delectu opus est, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos se iussu consulis, nec iniussu abituros. Cauillari tum tribuni, & populum exsoluere religione velle; priuatum eo tempore Quinctium fuisse, cum sacramento adacti sint. sed nondum hæc, quæ

nunc

nunc tenet sæculum, negligentia Deûm venerat, nec interpretando sibi quisque iusiurandum, & leges aptas faciebat, sed suos potius mores ad ea accommodabat. Sacramentum quomodo solueretur, videtur indicare Cæs. libr. 2. Ciuil. in oratione Curionis, sacramento vos tenere qui potuit, cum proiectis fascibus, & deposito imperio priuatus & captus ipse in alienam venisset potestatem. Relinquitur noua religio vt eo neglecto sacramento, quo tenemini, respiciatis illud, quod deditione ducis, & capitis diminutione sublatum.

Militaris sacramenti vim illud etiam ostendit, quod sine sacramento pugnari cum hoste nefas esse existimabant. Id vero multis verbis & Catonis in primis testimonio docet Cicero libro 1. officiorum. P. Aemilius, inquit, imperator tenebat prouinciam, in cuius exercitu Catonis filius tiro militabat. cum autem P. Aemilio videretur vnam dimittere legionem, Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimisit: sed cum amore pugnandi in exercitu remansisset Cato, ad P. Aemilium scripsit, vt, si eum pateretur in exercitu remanere, secundo eum obligaret militiæ sacramẽto, quia priore amisso, iure cum hostibus pugnare non poterat. M. quidem Catonis senis epistola est ad Marcum filium, in qua scripsit, se audisse, eum missum factum esse à Consule, cum in Macedonia Persico bello miles esset: monet igitùr, vt caueat, ne prœlium ineat: negat enim

ius esse ei, qui miles non sit, pugnare cum hoste. Hæc Cicero. Huius autem rei caussas aliquot reddere conatur Plutarchus in quæstionibus Romanis. Quæst. 28

Porrò iurisiurandũ ita cõcipiebatur. Miles quem Tribuni milit. elegissent, gladio stricto, tota legione audiente, suam fidem testans, iurabat, se quoad posset, omnia mandata ducum esse facturum. id enim patrium ac sanctissimum iusiurandum Romanis fuisse grauis auctor docet Dionysius lib. 9. Marcellinus libr. XXI. Iussique vniuersi in eius nomen iurare solemniter, gladijs ceruicibus suis admotis, sub exsecrationibus diris, verbis iurauere conceptis, omnes pro eo casus, quoad vitam profuderint, si id necessitas exegerit perlaturos. Id autem dicebatur in verba Imperatoris iurare. nam quod Liuius ait libr. 28. Citati milites nominatim apud tribunos mil. in P. Scipionis verba iurarunt. Polybius lib. XI. eandem rem exponens, iurasse dicit se mandatis ducum obtemperaturos.

Illud etiam in iure iurando quidã tradunt obseruatum, vt pollex attolleretur, multosque ne ad militiam compellerent, eum sibi digitum præcidisse. Ego tamen non propter iusiurandum, sed quia præciso pollice, gladium commode stringere non possent, à militia reiectos puto. Suetonius in Augusto, cap. XXIV. Equitem Rom. quod duobus filijs adolescentibus caussa detrectandi Sacramenti, pollices amputasset, ipsum, bonaque subiecit hastæ. & Marcellinus libr. XV. in ex-

in extremo de Gallis; Ad militandum, inquit, omnis ætas aptissima, nec eorum aliquando quisquam, vt in Italia, munus Martium pertimescens, pollicem sibi præcidit; quos iocu-lariter Murcos appellant, hæc ille. Murci autem, qui sibi pollicem amputauerant, ideo videtur appellati, quod Murcia Dea haberetur ignauorum, vt Arnobius lib. IV. & D. Augustinus libro item IV. ciuitatis, tradidere.

Vbi igitur miles, quem primum Tribuni elegerant, hoc modo iurauerat; tum ceteri omnes deinceps milites singuli, vt ait Polybius ad Tribunum accedentes, in primi verba iurantes dicebant, Idem in me. Festus, Præiurationes facere dicuntur ij, qui ante alios cõceptis verbis iurant, post quos in eadem verba iurantes tantummodo dicunt. Idem in me.

Atque hæc quidem stante Republ. in militari Sacramento videntur obseruata. Posterioribus temporibus addita nonnulla significat Vegetius libro II. cap. V. Diligenter, inquit, lectis iunioribus, animis corporibusque præstantibus, additis etiam exercitijs quotidianis, quatuor vel eo amplius mensium, iussu auspicijsq; inuictissimi Principis legio informatur. Nam victuris in cute punctis milites scripti, & matriculis inserti iurare solent, & ideo militiæ Sacramenta dicuntur. Quibus verbis significat impressa signa aliquot militibus Sacramento iam adactis; vt etiam libro primo, capite octauo. Sed non statim punctis signorum scribendus est tiro delectus. Impressa autem militum ma-

nibus, brachijsve puncta siue stigmata docet Aetius στίγματα inquit καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσίν. id est, Stigmata vocant, quæ in facie, aliaue corporis parte inscribuntur, qualia sunt, quæ militum manibus imprimuntur. Et Cod. de Fabricensibus lege III. quæ est Arcadij & Honorij: Stigmata, hoc est nota publica, Fabricensium brachijs ad imitationem tironum infligantur, vt hoc saltem modo possint latitãtes agnosci. Videtur autem inscriptum nomen Imperatoris: sic enim scribitur Cod. de Aquæ ductu lege penult quæ est Theodor. & Valent. Aquinarios, singulis manibus eorum felici nomine pietatis nostræ impresso, signari decernimus, vt huiusmodi annotatione manifesti sint omnibus, quod si quem ex ijsdem Aquarijs mori contigerit, eum nihilominus, qui in locum defuncti subrogatur, signo eodem notari præcipimus, vt militiæ quodam modo sociati, excubijs aquæ custodiendæ incessanter inhæreant. Huius etiam moris pluribus meminit D. Augustinus libro II. contra Parmen. cap. XIII.

Li. 2 c. 5. Militum deinde nomina, qui sacramẽto essent adacti, in matriculam, vt Vegetius ait, referebantur, adscriptis notis, quibus viui defunctiq; rescirẽtur. Isidor. l. I. c. XXIII. In breuiculis quoq;, inquit, quibus militum nomina continebantur, propria nota erat apud veteres, quę inspiceretur, quanti ex militibus superes-

perefſent, quantique in bello cecidiſſent. T nota in capite verſiculi poſita, ſuperſtitem deſignabat. Θ verò ad vniuſcuiuſq; defuncti nomen apponebatur. Cum autem pueritiam ſignificare vellent. A litera vſi ſunt. Hæc Iſidorus. Hinc dare nomina, & ſcripti milites Liuius lib. VII. Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente deleretur. Iſidorus li. IX. Conſcripti milites dicuntur, quia in tabulas conferuntur ab eo, qui eos ducturus eſt.

Neque tamen omnes illico milites videntur ſcripti, & in numeros relati, niſi poſt expletum anni tirociniũ. Vegetius lib. I. c. VIII. Non ſtatim, inquit, punctis ſignorum inſcribendus eſt tiro delectus; verum ante exercitio prætentandus, vt vtrum vere tanto operi aptus ſit, poſſit cognoſci. Et Vlpianus de militari teſtamento lege XLIII. Ex eo, inquit, tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros relatus eſt: proinde qui nondum in numeris ſunt, licet etiam electi tirones ſint, & publicis expenſis iter faciant, nondum tamen milites ſunt: debent enim in numeros referri. Hæc ille. Videntur enim tirones annum vnum ſub cuſtodia alicuius conſanguinei fuiſſe: deinde in numeros relati, milites vocari cœpiſſe. Plautus in Moſtellaria act. I. Sc. 2: Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt, tum iam aliquam cognatũ ſuum, eatenus abeunt à fabris, vnum vbi emeritum eſt ſtipendium. Et Seruius ad lib. VII. Virgilij. Romani, inquit, poſt

pubertatem exercebantur, & XVII anno militabant; quo etiam solo sub custodibus agebant.

Addita est etiam posterioribus temporibus præcinctio, cuius, militarisque cinguli tam frequens mentio reperitur. Paulus de militari testamento lege XXXIX Miles non ignominiæ causa missus, rursus cinctus est in alia militia. Papinianus ibidem lege XLIV Filiusfamilias equestri militia exornatus, cingi confestim iussus, testamētum de castrensi peculio facere potest. Militibus scriptis & sacramento adactis, Tribuni, vt scribit Polybius, locū diemque edicebant, quo sine armis omnes adessent, interea eos dimittebant. Vbi autem ad diem dictam omnes conuenisset, Tribuni gradus, ordinesque legionis diuidebant, qua de re actuque dissero, pauca de ipsa legione generatim dicenda sunt.

LIBER TERTIVS.

De Legione, eiusq́ magnitudine.

CAPVT I.

OMANVS omnis exercitus tribus generibus militũ constitit, equitibus, peditibus legionarijs, & peditibus leuis armaturæ, victis autem nationibus, & prouincijs Rom. imperio adiunctis, externa etiam sociorum auxilia addita sunt. de quibus omnibus singillatim ordine differemus: nunc de ipsa legione vniuerse dicendum.

Legionem primus Romulus instituit; eamq́; vt cum Varrone Plutarchus, alijq́; omnes scribunt, à fortissimorum militum delectu nominauit, tamque propria Romanorũ legio fuit, quam aut Macedonum phalanx, aut cateruæ Gallorum. *Var. l. 4. & 5 del. l. & l. 3. de vita p. r. apud Non.*

Militum in legione numerus non idem omnibus temporibus fuit. Romulus enim initio legionem trium millium scripsit, peditibus ex singulis tribubus Ramnensiũ, Tatiensium, & Lucerum mille delectis, vt Varro & Plutarchus narrant. Varroni etiam militum nomen inde ortum videtur, quod singulæ tribus millia singula militũ ad bellum mitterent. Ab eodẽ Romulo geminatã legionem, victis Antemnatibus & Cæninensibus, ac sex millium factã, videtur significare Dionysius: *Plut. in Romulo. Veg. l. 2. cap. 2. Isid. li. 9. lib. 4. de l. l. Dio. li. 4.*

Plutar-

Plutarchus quidē diserte id narrat, receptis iam in ciuitatem Sabinis. Quod mihi tamen probabile non fit: eosque potius scriptores nō auctū in vna legione militum numerum; sed abundāte multitudine binas ex vna legiones ternum singulas milliū esse cōscriptas, significare voluisse crediderim. Quod si omnino auctam a Romulo legionem fateri volumus, eam ad quatuor millia redactam esse verosimilius puto, quæ ex eo quadrata legio sit, auctore Festo, appellata. hoc enim numero, atque ad sua tempora legiones ordinarie scriptas grauis auctor Polybius testatur: aut cum maius aliquod periculum instaret, quinque millium.

v. Sex millium.

Per belli autem Punici secundi tempora & deinceps, quinum millium peditum legiōes frequentari sunt cœptæ: hinc Liuius libro XXII. Numero quoque peditum equitumq; legiones auctas, millibus peditū, & centenis equitibus in singulas adiectis, vt quina millia peditum, treceni equites essent. Et libro XLII. Id præcipue prouinciæ Macedoniæ datum, quod cum alterius Consulis legionibus quina millia, & duceni equites ex vetere instituto darentur in singulas legiones; in Macedoniam sena millia peditum scribi iussa, Appianus quoque in historia Hanibalis, Romanam legionem, quam ille τὸ τέλος appellat, bello Punico secūdo, peditum quinque millia, equites trecentos habuisse narrat.

v. Sex millium.

Primus C. Marius, auctore Festo, legionem sex millium ducentorum hominum conscripsit

psit. quod sic est intelligendum, vt is primus ordinarium in legione numerum senum millium ac ducenorum peditum fecerit: cum antea nisi extra ordinem, graui aliquo cogente periculo, ad eum numerum legiones non adaugerentur. Atque id etiam à Mario sine S.C. factum Sallustius in Iugurthina ostēdit; Marius, inquit, cum aliquanto maiore numero, quam decretū erat in Africam profectus; ex eo igitur tempore legiones senis millibus peditum ordinariæ esse cœperunt, neque tamen is numerus post Marium statim frequentatus est, nam bellis ciuilibus legiones adhuc quinque millibus scribebantur.

Illud quoque nosse operæ preciū videtur esse, in legione nullum, nisi ciuē Romanum meruisse. hinc Hiero apud Liuium, lib XXII dixit, Milite atque equite scire se nisi Romano, Latinique nominis non vti populū Rom. leuium armatorum auxilia etiam externa vidisse. Et Festus, v. Municeps. Seruius filius municipis aiebat initio fuisse, qui ea conditione ciues Romani fuissent, vt semper remp. separatim à populo Rom. haberent: Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui neque ciues Romani erant, & in legione merebant, sed dignitates non capiebant.

Scribebantur autem quotannis legiones ferè quatuor, quæ duobus consulibus ad bella prope quotidiana exeuntibus traderētur: tantumq; valuit siue virtus, siue exercitatio, vt contra quemcunque hostem vnus Consul cum duabus legionibus, auxilijsque sufficere puta-

putaretur: maximusque ille exercitus est habitus, cum duo Consules coniunctis copijs ad bellum proficiscerentur, id quod libro III Polybius, & Vegetius libro II. cap. IV. & lib. III. cap. I. tradidere. Quod si plura bella exorta essent, plures duces cum pluribus legionibus mittebantur. Hinc Liuius libro XXIV. Duodeuiginti legionibus bellum geri placuit. Hic vt numerus legionum expleretur, sex nouæ legiones erant scribendæ, eas primo quoque tempore Consules scribere iussi. Et li. XXV summa trium & viginti legionum eo anno effecta est.

lib. 38. Ipsę porrò legiones ab ipsius delectus ordine, Dione teste, nominabantur, vt quæ primo loco scripta esset, prima diceretur, & secunda, quæ secundo, atque ita deinceps, aut à locis, vbi stationes habebant. Hinc legiones Germanicæ, Pannonicæ, Britannicæ passim inveniuntur, aut à ducibus: vt Augusta, Claudia, &c. Dio lib. V. aut denique ab alijs euentibus: vt legio Martia apud Ciceronem in Philippicis, Rapax apud Tacitum libr. II Historiarum. Victrix, Ferrea, Fulminifera apud Dionem, lib. 55. atque aliæ apud alios leguntur. Atque de legione quidem, eiusq; magnitudine hactenus: deinceps eius ordines videamus.

De Peditum legionariorum ordinibus.

CAP. II.

IN Romana legione quatuor hominum genera fuêre, non solum ætate, censu, bellandique

dique scientia; verum etiam armis, pugnandique ordine maxime inter se diuersa. Scribebantur enim milites, Tullij regis instituto, ex quinque classibus, atque pro census amplitudine, & arma, & in pugna locus decernebatur. Hinc Seneca, Census in castris ordinem promouet. Qui enim ætatis censusq; minimi fuêre, ij, teste Polybio, in velites (sic enim χοσφομάχους interpretari posse videmur) deligebantur: qui verò ijs proximi essent, in hastatos: ætate præstãtes in Principes, omniũ maximi in Triarios. *libr. 2. contr. 1.*

Militum aũt ætatis cuiusque numerus, pro legionis magnitudine alius alijs temporibus fuit. Cum enim legio quatuor millibus & ducentis scribebatur (quod ferè Polybij tempore obseruatum est) Triarij in legione fuere sexcenti: Principes, Hastati, Velitesq; singuli, milleni duceni. Quod si plurium militum legio esset, singulæ ætates proportione augebantur, exceptis Triarijs, qui eodem semper numero permansere.

Singulæ deinde ætates, vt idem Polyb. ait, decem in partes distribuebantur, præter Velites, qui ad omnes illas partes æqualiter adiungebantur. Cuius diuisionis Romulũ facit auctorem Ouidius lib. III Fastorum.

Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora,

Pilani enim ijdem, qui Triarij, Varrone teste. Has partes Romani generali vocabulo Manipulos videntur appellasse. Liuius enim lib. *libr. 4. de l.l.*

libr,x. Manipulum nominat Hastatorum, & lib.xxv.Manipulares primi principis,& lib. xxvII Manipulum primi hastati. proprio tamen nomine in Triarijs ita vocabantur, Primus pilus, secundus primus pilus, tertius primus pilus, & deinceps vsq; ad decimum primum pilum. In Principibus autem, primus princeps, secundus princeps, vsque ad decimum. In Hastatis verò, primus hastatus, secundus hastatus, item vsque ad decimum hastatum. Liuius libr.vIII.in Triarijs ordinem vnumquemque primum pilum vocatum ait, & mox: Duo primi pili inquit ex vtraque acie inter Triarios erant. Et libr. vII septimi primi pili meminit: libro autem xxv secundi hastati, & lib. XLII primi & decimi ordinis hastati, primique principis mentionem

li.1. ep.8. facit. Cicero etiam in epistola ad Brutum octauum principem nominat.

Singuli porrò manipuli, vt Polybius ait, in dextram & sinistram partem diuidebãtur: quæ partes, centuriæ videtur à veteribus nominatæ: Centuriones enim singulos singulis partibus præfuisse, idem Polybius ait, dextramque sinistra fuisse honoratiorem. Hinc

Liuius li.48. Sp. Ligustinus gloriatur, sibi a M. Porcio Cos. primum hastatum prioris centuriæ, & à M. Acilio primum principem prioris centuriæ fuisse assignatum.

Cum autem cohortes instituendæ erant, ex tribus ex manipulis vno Hastatorum, altero Principum, tertio Triariorum, velitibus adiunctis fiebant. Cæsar in li.3. ciuil. in prima co-

ma cohorte, priorem principē centurionem nominat. Varro lib. IV de lingua latina: Cohors, quod, vt in villa ex pluribus tectis coniungitur ac quiddam fit vnum; sic hæc ex manipulis pluribus copulatur. Tacitus libro I. Ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque, cuius manipularis erat, cohortem, legionem. Liuius libro XXII. Noua de integro pugna orta est, non illa ordinata per principes, hastatosque ac triarios, nec vt in sua legione miles, aut cohorte, aut manipulo esset. Ex quo intelligitur verum illud esse, quod ex Cincio tradit Gellius libr. XVI. cap. IV. In legione centurias sexaginta, manipulos triginta, cohortes decem fuisse. Decem autem fuisse in legione cohortes, in epistola Galbæ ad Ciceronē significatur. is enim cum legionem Martiam, & cohortes prætorias duas obuiam Antonio processisse dixisset; hæc statim addidit: Acies est instructa à nobis duodecim cohortiū. Et eadem epistola viginti cohortibus ab Hirtio Antonij copiæ deletæ dicuntur, quas Cicero Philippica XIV legiones duas fuisse ait, quartam & septimam. Cæsar etiam libro VI. in tribus legionibus cohortes indicat fuisse triginta, cum Labienum, quem antea tres legiones habere dixerat, mox, quinque cohortium præsidio impedimentis relicto, cum viginti quinq; cohortibus in hostem profectum esse scribit. Et lib. VII. Quinque cohortes, quas minimè firmas ad dimicandum esse existimabat, castris præsidio relinquit: quinque eiusdem legionis

epist. 30. l. 10. fam.

reliquas proficisci imperat. Idem libro I. de bello ciuili, Domitio ait fuisse Corfinij cohortes amplius triginta, quæ, vt ex Orosio cognoscitur, legiones fuêre tres. Velleius quoque libro posteriore, trecentas cohortes, triginta legionum instar fuisse narrat.

Militum porro in cohorte numerus, non idem omnibus tẽporibus fuisse videtur. Hinc Sallustius in Catilinaria, Duas, inquit, legiones instituit: cohortes pro numero militum complet. Extremis autem temporibus cum legio quinque millia peditum habuit: cohortes ex quingentis militibus constabant, quòd ex Cæsare, Valerio, Plutarcho & Appiano intelligitur. Valerius enim duas Camertiũ cohortes à C. Mario ciuitate donatas scribit libr. V. capite de Gratis. hos Plutarchus in vita Marij & Apophtegmatis Camertes mille fuisse dicit. Cæsar etiam libro III de bello ciuili in centum & decem cohortibus millia inesse dicit quinque & quinquaginta, quæ summa non conuenit, nisi quingenti in cohorte ponantur. Plutarchus verò in Pompeij Cæsarisque vitis, Cæsarem narrat in Pharsalica pugna extrema ex acie sex cohortes detraxisse, quæ tria millia fuisse scribit Appianus lib. II. Ex quo mendum subesse in Cæsare videri potest, cum libro tertio belli ciuilis ita legitur; ex tertia acie singulas cohortes detraxit: ac forte scribendum, ex extrema acie senas cohortes detraxit. Cohortes ipsius legionis, cohortes centuriatę videntur appellatę, vt ab ijs cohortib. distinguãtur, quæ extra legionẽ, auxi-

auxiliorum & subsidiorum causa, in exercitu fuère. Cæsar libro I ciuil. cohortibus centuriatis subsidio missis. & legionariæ quod in legione numerarentur. Cæsar lib. I ciuil. crebras stationes disponũt equitũ & cohortium alariarum, legionariasq; interijciũt cohortes.

Tot igitur fuère in legione Romana peditum genera, ordinesque, quorum omnium Romulus auctor videtur fuisse, nam ab eo legionem in centurias, manipulosque hastatorum, principum, & Triariorum distributam Ouidius & Plutarchus tradidere. De cohortibus nonnulla est dubitatio. quidam enim negant cohortem ordinariam fuisse legionis partem, sed tum à duce fieri solitam, cum pugnæ tempus instaret: eiusque rei illud esse argumento, quod à Polybio, cum legionem tribuit in partes, ne nominetur quidem. Ego tamen cum in omni historia non solum in pugna, sed etiam extra pugnam cohortium mentionem inueniam, cogor existimare cohortis vsum in legione ordinarium fuisse. Cæsar lib. VII. Postridie cũ duabus legionibus in occulto restitit: reliquas copias cum omnibus impedimẽtis, vt consueuerat, misit, demptis quibusdã cohortibus vti numerus legionũ constare videretur. De cohortibus prima, ni fallor, mentio fit apud Liuiũ anno II post reges exactos: sic enim scribit l. II. Consulũ alter T. Lucretius porta Neuia cum aliquot manipulis militũ egressus: ipse Valerius Cœlio mõte cohortes electas educit. At Polyb. non meminit, nimirũ quia in explicandis cohortibus

Man. epi. 30. li. 10. fam.

noua diuisione, præter eam quam dixerat, opus non fuit, cum ex tribus manipulis hastatorum, principum, & triariorum fierent; neque vllus ijs præcipuus magistratus præesset. Neq; tamē omnino nulla à Polybio de cohortiū partibus mentio facta est. nam cum velites, hastatos, principes, triariosque, decem in partes tributos esse dixisset, quamlibet partem τάγμα, σπεῖραν, καὶ σημαίαν dicit appellatā; videlicet prout variè inter se partes illę componerentur. σπεῖραν autem idem Polybius libro XI. cohortem dicit à Romanis appellatam.

Illud autem in hoc genere magna admiratione dignū videtur, quid causæ sit, cur in describendis classibus à Tullio institutis, nulla neque Triariorum, neque Principum, neque Hastatorum, Velitumve à Liuio & Dionysio mentio fiat: quorum tamen postea frequentissima mentio in historia reperitur. Hunc nodum soluere haud facilè videtur, nisi forte quis dicat mutatam à Tullio Romuli militiam, vt non iam per Triarios, & Hastatos, sed ex censu legio diuideretur: atque iterum post Tullij mortem rem ad primam Romuli diuisionem redijsse. quæ mutatio, quoniam minima fuit, verè potuit dicere Liuius libro VIII Disciplina militaris, iam inde ab initijs vrbis tradita per manus, in artis perpetuæ præceptis ordinatę modum venerat. ita reges gesserant bella, ita deinde regum exactores Iunij, Valerijque, &c. quibus verbis significat nunquam militiam Romanor. esse mutatam.

Quamquam ego verisimilius puto ab his auctoribus Triariorum & Hastatorum nomina omissa, quia consilium ipsis fuit, ea duntaxat explicare, quę noua Seruius rex in militia addidisset; hæc autem fuêre, classiũ distributio, censusque definitio; quæ etiam ad extrema vsque Reip. tempora durauere. Hinc illa Sallustij de C. Mario, ipse milites scribere non more maiorum, neque ex classibus; sed vti cuiusque libido erat, capite censos plerosq;. Et Polybius in Velitibus, equitibusque deligendis census habitam esse rationem significat. Itaque sic statuo in prima classe Triarios, in secunda Principes, in tertia Hastatos, in quarta Velites adnumeratos fuisse, quod tum ex armorum genere, tum etiam pugnandi ordine clarius infra demonstrabitur. Neque etiam legionum, aut manipulorũ in censu Tullij meminere, quæ tamen à Seruio sublata verisimile non fit, cum de Tarquinio superbo paulò post Seruij mortem Liuius hæc scribat: Ne secretum imperium, propriáve signa haberent, miscuit manipulos ex latinis Romanisque, vt ex binis singulos faceret, binosque ex singulis: ita geminatis manipulis centuriones imposuit. Dionysius etiam in prœlio, quod à primis consulibus cum Tarquinio rege commissum est, meminit Triariorum, eosque veteranos ait spectatæ virtutis fuisse. Liuius auté in gestis anni XV post primos Consules, M. Lætorium primipili centurionem nominat, quem ordiné in Triarijs fuisse paulò ante docuimus. Triariorum verò primum memi-

in Iugur.

lib. 1.

libr. 2.

meminit, vt opinor, M. Fabio, Cn. Mālio Coss. anno post reges exactos xxx. Triarij, inquit, Romani, qui primam irruptionem sustinere non potuerant. Vegetius li. II legionem, cohortesque aliter distribuit, quod tamen mirabile non est, cum is de suis temporibus, mutata iam militiæ ratione, loquatur. Liuium miror, qui Romanæ militiæ ordines describere aggressus, meras tenebras effudit: itaque nemo adhuc eum intelligere potuit, sed tamen à Polybio non multum differre cognoscitur. Rorarios autem & Adcensos, quos ille nominat in legione, nemo alius, neque ipse alibi nominauit: agnoscuntur tamen à Varrone & Festo, atque de his vna cum peditibus leuis armaturæ capite proximo dicemus.

De Peditibus leuis armaturæ.

CAP. III.

Triarij igitur, principes, hastati, velitesq; (qui omnes grauis armaturę pedites appellabātur) his ordinibus descripti in legione fuêre: pedites autem leuis armaturę extra ordinem militarunt. Leues porrò milites, à Velitibus fuisse diuersos, & infrà, cum de vtrorumq; armatura disputabitur, ostendetur, & Liuius apertè demōstrat, separatim vtrosque nominans, lib. XXIIX eques, leuisque armatura, & velites circumductis alis, in latera incurrebant. Et mox, Elephanti tumultuoso genere pugnæ equitum, velitumque, & leuis armaturæ consternati. Et libro XLII. Ipse velitibus, ad firmanda leuium armorum auxilia,

xilia, adiectis, ad tumulum procedit.

Vt aũt Velites in quarta, ita leues in quinta classe census à Seruio rege instituti, numerati videntur. Dionysius enim cum classes omnes quique in singulis censerentur, explicasset, hæc adscribit, αὐτὴ μὲν ἡ διακόσμησις ἦν, ἡ τὸ πεζικὸν ἐκπληροῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν, καὶ τῶν ψιλῶν στράτευμα. id est, hi peditum ordines fuêre tam legionariorũ, quam leuis armaturæ. Censebantur igitur leues in classe, at in nulla ex quatuor, restat igitur, vt in quinta recenserentur.

Atque initio quidem leuis armaturæ milites ciues Romani fuêre; postea, additis prouincijs imperio, ex exteris nationibus assumebãtur. Legio enim, vti dixi, nulli nisi ciui Romano patuit. Hinc Hiero rex Siracusanus, apud Liuium ait: Milite atque equite scire se nisi Romano Latinique nominis non vti populum Rom. leuium armatorũ auxilia etiam externa vidisse. Sagittarij enim Numidę fere, aut Cretenses fuêre, præsertim post Numidam & Cretam deuictas: funditores verò Baleares, Hispania subacta.

Quamuis autem leuis armaturę milites extra legionem militarent: tamen in cohortes & manipulos videntur fuisse distributi. Liuius lib. XXXI Turmatim equites, inuicemque manipulos leuis armaturæ aquatum ire, & prandere iubet. Cæsar libro III belli ciuil. initio. Sagittarios tria millia numero habebat, funditorum cohortes sex, mercenarias duas.

libr.8. Fuêre leues milites, vt Liuius ait, minimi roboris & fiduciæ in exercitu, ac ſpectatores pugnæ potius, quam pugnatores, vbi enim leuibus armis ac procurſionibus ad pugnam hoſtes elicuiſſent, in extremam aciem ſeſe recipiebant. Hinc enim Liuius lib.38. Conſul, inquit, ſtrata per tumulos corpora Gallorum oſtentat, & cum leuis armatura tale prælium ediderit, quid à legionibus, quid ab iuſtis armis, quid ab animis fortiſſimorum militum exſpectari? Hi tamen aliorũ periculis edocti, poſtea in mortuorum locum ſuccenturiabantur. Quare quod leuibus armis ante pugnam procurrerent, Rorarii, Ferentarij, & Velati: &quod in defunctorum locum allegerentur, Adſcripticij, ſiue Adſcriptiui, & Adcenſi vocati ſunt. Feſtus in epitoma Pauli, Adſcripticij veluti quidam ſcripti dicebãtur, qui ſupplendis legionibus adſcribebantur, hos & Adcenſos dicebant: quod ad legionum cenſum eſſent adſcripti: quidam Velatos, quod veſtiti inermes ſequerentur exercitum: nonnulli Ferentarios, quod fundis lapidibuſque prœliaturi, ea modo ferrent, quæ in hoſtes iacerent: alij Rorarios, quod id genus hominũ, antequam acies coïrent, in modum rorantis tempeſtatis dimicaret.

Hæc eo loco Feſtus. idem verò alibi: Adcenſi dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſubito ſubrogabantur. Varro libro IV de lingua Lat. Adſcriptiui dicti, quod olim adſcribebantur inermes, qui ſuccederent armatis militibus; ſi quis eorũ deperiſſet. Aſconius

nius ad li.1.Verrinarum: Adcenſus nomen eſt ordinis & promotionis in militia, id eſt, vt ego quidem interpretor, quod ex eo ordine in quo militabant, ad alios ordines, in mortuorũ locum promouerentur. Varro libr. IV. de l. l. Magiſter equitũ, quod ſumma poteſtas huius in equites & adcenſos. Vegetius lib 3. cap. 14. Quibus ſcuta deerant, ſiue lapidibus manu iactis, ſiue miſſilibus in hoc ordine dimicabant, quos Adcenſos tanquam iuniores & poſtea additos nominabant. Idem l.2.c.19. Adcenſos dicit additos poſtquam fuiſſet legiò completa: ſuoq́; tempore ſupernumerarios vocatos. De adcenſis meminit etiam Liuius libr. VIII. eoſq́ue minimæ fiduciæ manum fuiſſe, & in poſtremam aciem reiectos ait. Libro autem primo quintæ claſſi additos ſcribit à Seruio Rege. & Feſtus: Velati appellabãtur veſtiti & inermes, qui exercitum ſequebantur, quique in mortuorum militum loco ſubſtituebãtur: ipſi ſunt & Ferentarij. qui fundis ac lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. Idem alibi: Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi prœlium committebant, quod vt ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante grauem armaturam quod prodibant Rorarij dicti. Et Nonius. Rorarij appellabantur milites, qui, antequam congreſſæ eſſent acies, primo non multis iaculis inibant prœlium: tractum, quod ante maximas pluuias cælum rorare incipiat. De Rorarijs etiam Varro meminit apud eundem Nonium libro 3. de vita pop. Rom. Rorarij appellati, quod imbribus

fere primum rorare incipiat.& lib.VI.de L.L. Rorarij dicti à rore,qui bellum committebāt ante,ideo quod ante rorat, quam pluat. Liuius tamen lib.8.Rorarios ab Adcensis diuersos fuisse significat: licet omnes ad leuem armaturam pertinerent.Liu. enim duos gradus videtur facere leuis armaturæ, vt alij Rorarij,alij essent Adcensi.Veget. libr.3.etiam tertium addit Ferentariorum.credo quod singuli tres ordines diuersis armis,vterentur, fundis,missilibus,sagittis,&c.Nonius, Ferentarij, leuis armatura, quod quidquid opus esset, auxilio ferrent,excursu leui, armis grauibus non impediti.]

Hæc igitur fuit leuis armatura Romanorum:in obsidione tamē Capuana paulum immutata ratio est.Cum enim Romanus equitatus inferior esset Cāpano equitatu,Q.Nauius centurio auctor fuit,vt ex omnib.legionibus iuuenes maxime vigore ac leuitate corporum veloces eligerentur; quos singulos in suos equos equites accipientes,assuefacerent & vehi post sese,& desilire perniciter; vbi datum signum esset.

Hi quoniā funda & lapidib. quę leuium erat armatura,abiectis parmā & iacula acceperūt, quæ fere Velitum erant arma;&idem inter equites efficiebāt, quod velites inter pedites; ob quandam armorum munerumq; similitudinem,velites ipsi quoque nominati sunt, & in legione militare cœperunt,cum antea extra legionem, vt reliqua omnis leuis armatura,mererent.Nam hos velites,qui ad Capuam

sunt

ſunt inſtituti diuerſos fuiſſe ab ijs, qui inter Triarios, Principes, Haſtatoſque pugnarunt, Liuius oſtendit l. XXVI cum de eorum inſtitutione diſſerit: Eis, inquit, parmæ breuiores, quam equeſtres, & ſeptena iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro. quale haſtis velitaribus ineſt. Cum haſtas nominat velitares, alios iam tum velites fuiſſe demonſtrat. Hinc idem Liuius lib. XXX vias patentes inter manipulos anteſignanorũ velitibus (ea tunc leuis armatura erat) compleuit. Et lib. XXVIII cum dixiſſet: Cũ ternis peditum cohortibus, terniſq; equitum turmis, ad hoc velitibus in hoſtem ducebant: protinus addit: Eques, leuiſque armatura, & velites circumductis alis in latera incurrebant: cohortes à fronte vrgebant. Quo loco velitum nomine, leuẽ armaturam, veliteſque comprehendiſſe apparet. Contra autem leuis armaturæ nomine, velites, auxiliaque peditum intellexit, Eques, inquit, leuiſque armatura fatigabat: ſed cũ nunc equeſtria, nunc cum velitibus, auxilijſque peditum prælia confererent. Et libr. XLII. Dextro cornu præpoſitus C. Licinius Craſſus cũ omni Italico equitatu, velitibus intermiſtis. Salluſtius in Iugurthina, cum equitibus permiſti velites, quocumque accederent, equitatus hoſtium propulſarent.

De Equitibus Romanis.

CAP. IIII.

DEſcriptis peditum ordinibus, res poſtulat, vt de Equitibus dicamus: qui quidem olim

Lib.1. olim post pedites, deinde ante pedites, vt Polybius ait, descripti sunt. Equites in legione, Romulus ipse legionis auctor instituit trecentos, denis equitibus opulentissimis quibusq; ac nobilissimis ex singulis triginta curijs delectis, quos in tres centurias descriptos, Ramnensium, Tatiensium, & Lucerum nomine distinxit, vt Liuius, Dionys. Plutarchus, reliqui omnes tradidere. Atq; hic fere numerus in legione seruatus est: licet quoq; interdũ, prout res postulabat, variatum legimus. Auctis pedestribus copijs, legioneq;, vti diximus, geminata, equitum quoq; numerus ab eodem Romulo, teste Plutarcho, duplicatus est, factiq; sexcenti. Tullus deinde Hostilius, diruta Alba, equitum decem turmas, vt Liuius ait, ex Albanis legit. Postea Tarquinius Priscus cum equitatu indigeret, ad tres Romuli centurias, tres alias sub ijsdem nominibus adiecit, vt essent mille ducenti. Postremo Ser. Tullius, diuiso populo Roman. in sex classes, in prima classe octodecim centurias equitum maximi census instituit; duodecim cẽturijs ad sex veteres adiunctis, vt Liuius, Dionysius, alijque narrant.

Hi equites initio Celeres dicti sunt, siue à celeritatis officio, siue à duce Celere, quẽ ijs Romulus præfecit: deinde Flexumines: postea Trossuli: tandem equites. Plinius libro XXXIII. cap. II. Equitum nomen, inquit, sæpe variatum est, in ijs quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres sub Romulo, regibusq; appellati sunt, deinde Flexumines, postea Trossu-

Troſſuli, cum oppidum in Tuſcis citra Volſinios paſſuum nouem millia ſine vllo peditum adiumento cepiſſent eius vocabuli, idq; durauit vltra C. Gracchum. Hæc Plinius, qui capite proximo, equitibus narrauerat equos militares nomen dediſſe. Equites porro, vt Polibyus ait, ex cenſu legebantur à cenſoribus, more iam inde à Tullio rege recepto, Cenſus autem equeſter videtur fuiſſe HS CD milliū, vt ex Suetonio in Iulio cap. XXXIII. colligitur, & Horatio, qui epiſtola prima ait:

Si quadringentis, ſex, ſeptem millia deſunt,
Plebs eris.

His equitibus equi de publico aſſignabantur, atque ad eos emendos dena millia æris ex publico data: ad eos autem alendos Seruius viduas attribuit, quæ, vt ſcribit Liuius, in annos ſingulos bina millia æris penderent. Cetera veriſimile eſt ſuo ſumptu equites exſecutos, donec ijs etiam vt peditibus ſtipendia de publico perſoluta ſunt, vt infra dicetur. Hinc equi publici nomen à ſcriptoribus vſurpatur, cum equitem Rom. ſignificare volunt, quod equus ille de publico à cenſoribus, vti diximus, aſſignaretur. Varro lib. I. de Analogia: Equū publicum mille aſſariûm vocat; quo nomine forte ſtipendium aliquod intelligit alendi vel emendi equi cauſſa de publico cōſtitutum. Aſſarius enim veteribus as fuit, vt ſcribit Chariſius lib. I. Liuius libr. XXXIX. P. Aebutius, cuius pater publico equo ſtipendia fecerat. & mox: S. C. factum eſt, vt P. Ae-

butio emerita ſtipendia eſſent, neue inuitus militaret, neue cenſor ei equum publicum aſſignaret. Et lib. V. Repente quibus cenſus equeſter erat, equi publici non erant aſſignati, equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittunt.

Atque hi equites equo publico fuere, qui equeſtrem ordinem, tertiam ciuitatis Romanæ partem, ſenatus ſeminariũ expleuere. Valerius li. II. c. IV. Equeſtris quoq; ordinis bona magnaq; pars, CD iuuenes cenſoriam notam patienti animo ſuſtinuerunt: quos M. Cornelius, P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iuſſi, facere id neglexerant, equis publicis ſpoliatos in numerum ærariorum retulerunt. hæc Valerius, qui equites equo publico equeſtris ordinis fuiſſe dicit. Idem equos publicos equitibus ijs ademptos ait, qui poſt Cannenſem cladem ex Italia profugere coniurauerant. quos Liuius lib. XXVII. equeſtris ordinis fuiſſe narrat. Et Cicero Philippica VI. Altera, inquit, ſtatua eſt ab equitibus Roman. equo publico, qui item adſcribunt; Patrono. quem vnquam iſte ordo patronum adoptauit? Si quemquam, debuit me. Quæ cum dicit, ordinem equeſtrem ſine dubio ſignificat, quo ſe natum, quemque
li. 33. c. 1. cum Senatu conſul reconciliaſſe, plurimiſque decretis ornaſſe vbique gloriatur. Plinius quoque equites Romanos, quos annuli medium ordinem tertiumque plebi & patribus inſeruere, ab equis publicis equites primum, deinde à cenſu Iudices ait appellatos.

Sat

Sat igitur, opinor probatum eſt, Equites equo publico equeſtrem ordinem fuiſſe, qui in ciuitate Roman. Senatoribus opponeretur. Ijdem in legione peditibus videntur oppoſiti.

Valerius enim Priſcum Regem equeſtrem ordinem vberiorem reliquiſſe narrat libr. III. capit. IV. at is, vt ſupra demonſtratum eſt, tres equitum centurias à Romulo inſtitutas auxit, & ſex fecit. neque dubitari poteſt, quin equitum illæ centuriæ peditibus in legione reſponderint: cum id Dionyſius lib. vndecimo, diſerte ſcribat: Romulus, inquit, trecentos viros ex clariſſimis familijs robore præſtantiſſimos ſelegit, ex ſingulis curijs denos, quos circa ſe perpetuo habuit. hi in bellis ſæpe ſtrenuè ſe geſſerunt, cum primi prœlium inirent, vltimi confecto prœlio excederent; & modo equis, modo pedibus, prout loci natura poſtulabat, pugnarent. Has igitur centurias, Valerius, vt apparet, equeſtrē ordinem appellauit. Demonſtrat hoc ipſum Cic. Philippica prima, qui in legē Antonij, quæ ad duas decurias Senatorum & equitum (hi enim ſoli lege Cæſaris, vt Suetonius, & Dio ſcribūt, eo tempore iudicabant) tertiam decuriā centurionum in rebus iudicandis adiungebat, ita diſputat. At quæ eſt, iſta tertia decuria? Centurionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? Cenſus præfiniebatur, inquit, non centurioni quidē ſolum, ſed equiti etiam Rom. itaq; viri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi, q. ordi-

ordines duxerunt, res & iudicant & iudicauerunt. Non quæro, inquit, istos: quicumq; ordinē duxit, iudicet. atq; si ferretis quicunq; equo meruisset, quod est laudatius, nemini probaretis: in iudice enim spectari & fortuna debet, & dignitas. Hæc Cicero. quibus satis perspicuè demonstrat, quicumque equo meruisset, equestrem ordinem, licet non decuriam iudicum expleuisse. Leges enim Aurelia, Pōpeia, & Iulia non ordinem solum in iudice, sed etiam censum spectari iubebant. Pompeia enim, vt scribit Asconius, amplissimo censu è centurijs iudices legebat. itaque ijs legibus, ne equites quidem omnes iudicare poterant, sed ij duntaxat, qui inter equites censu essent amplissimo. M. autem Antonius leges illas immutare volebat, ferebatque vt omnis centurio, quocunque demum censu esset, iudicaret. Cuius legis iniquitatem vt ostenderet Cicero, illud vsurpat, multo laudatius fore (quod tamen nemini probatum iri dicit) si quicunque omnino eques Rom. esset iudicaret, quam si quicunque ordines duxisset: cum in equite Rom. non solum fortuna sit (minimus enim census equester H S CD millium fuit) sed etiam dignitas; quod secundum in ciuitate dignitatis locum obtineret: Centuriones vero plerumq, è plebe. & infimæ classis censusque esse possint. Cum igitur ait Cicero, Quicunque equo meruisset, ostendit, nullos præterea alios equites Romanos fuisse, quam qui in legione militarent; Ex quibus & ordo equester, & iudicum centuriæ explerentur.

In Pison. extr.

rentur. Præterea quos equo publico, ordinisque equestris iuuenes à censoribus notatos Valerius dixit, eos Frontinus l.4.c.1. Stratag. legionarios equites fuisse significat: Aurelius, inquit, Cotta Cos. cum ad opus equites necessitate cogente iussisset accedere, eorumque pars detrectasset imperium; questus apud censores effecit, vt notarētur à patribus; deinde obtinuit, ne eis præterita aera procederent. Hinc equus publicus, militaris est dictus, teste Plinio, qui lib. XXXIII. ca.1. nomen equestri ordini, vt equites dicerentur, equos militares dedisse scribit, diuq; nomen illud in turmis equorum publicorum constitisse: postea Iudices ab ordine iudicandi nominatos; neq; iam, vt antea, equis publicis & militaribus, sed annulis censuq; à patribus & plebe distinctos. Asconius etiam in Diuinatione equestrem ordinem, cum quo senatores iudicia, lege Cottæ, exercebant, equites militares vocat, cum ait populum Rom: à Sulla victore iudicandi iure spoliatum, quod habuit per equites militares. Quid? cum idem Plinius, Festusque Romanos equites Trossulum Tuscorum oppidum sine vllo peditum adiumento cepisse narrant, nonne aperte significant, eos equites fuisse legionarios, peditibusque in acie oppositos? Hinc Perseus Rex, cum equestri prœlio Romanos vicisset, eam victoriam his verbis apud Liuium extollit: Præiudicatum eventum belli habetis: meliorem partem hostium, equitatū Rom. quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis. equites enim illis princi- *Libr. 42.*

pes iuuentutis: equites seminarium Senatus se inde lectos in patrum numerum consules, inde imperatores creant. Liuius etiam ipsos equites proceres iuuentutis, honore & dignitate peditibus præstitisse ait. Sic enim scribit li.XI. Ad equites Dictator aduolat, obtestans, vt fesso iam pedite descendant ex equis, & pugnã capessant, dicto paruere, desiliũt ex equis, prouolãt in primum, & pro antesignanis parmas obijciunt. recipit extemplo animum pedestris acies, postquam iuuentutis proceres, æquato genere pugnæ, secum partem periculi sustinentes vidit, Et li.III. Consul aduolat ad equites: agite iuuenes, inquit, pręstate virtute peditẽ, vt honore atq; ordine præstatis. li.IX. dati obsides dicũtur equites sexcẽti, qui mox: Principes Romanæ iuuentutis appellantur. Itaq; ob hanc causam ad opus coacti non videntur; vt ex Valerio, & locis proxime citatis colligitur. Vegetius lib.III. cap.VIII. Omnes equites, & pars peditum, qui non operantur dignitatis priuilegio, ante fossam in procinctu armata consistit.

Concludamus igitur, Equites omnes qui in legione militarunt equestris ordinis fuisse, & equo publico meruisse. Quamquam nonnullos etiã priuatis equis stipendia fecisse legimus apud Liuium l. XXVII. Illis omnibus, inquit, adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent ijs, qui equo publico meruerãt, sed dena stipendia equis priuatis facerent.

Quibus

Quibus verbis ſignificat alios prçterea legionum equites fuiſſe, qui priuatis equis militarent. Hos autem ego fuiſſe puto, qui ordine cenſuq; cum eſſent equeſtri, tamen à cenſoribus adhuc lecti non erant. hos enim veriſimile eſt, cum ad bellum proficiſcerentur, ſuis equis ſtipendia feciſſe, quoniam publici à cenſoribus non eſſent aſſignati. Interdum etiam ignominiæ cauſſa, publicis equis adēptis, ſuis equis, aut etiam pedibus militare cogebãtur; vt alibi dicetur. Illud quoq; in hoc genere obſeruandũ eſt, vbi quis eques eſſe deſijſſet (quod accidebat, cũ geſto aliquo magiſtratu in ſenatum à cenſoribus legebatur) eundem non ſtatim publicum equum amiſiſſe, ſed in eorum poteſtate fuiſſe, vtrum retinere vellent, an relinquere ante ſenectutẽ: aut potius coacti videntur retinere. Suet. n. c. 38. Scribit Auguſtũ reddendi equi gratiam feciſſe ijs, qui maiores annis 35 retinere eum nollent. Itaque de Salinatore & Nerone (quos ac tãtos viros quis credat à nullis cenſoribus lectos in Senatũ; cum de Nerone dicat Liuius lib. 27 eum longe ante alios ciues præſtitiſſe?) narrat idem Liuius l. XXIX. in extremo: eos iam conſulares, & triumphales, & cenſores equum publicum habuiſſe. Valerius autem li. II. c. IV. propter robur ætatis ex equitum numero adhuc fuiſſe tradit. Pompeium quoq; narrat Plutarchus, cũ primum conſul eſſet, ad cenſores Lentulum & Gellium equum manu ducentem, vt in cenſu equitũ mos erat, veniſſe; atq; ab ijs ex ordine interrogatum, legitima à ſe omnia ſtipendia ſe imperatore confecta reſpondiſſe.

Hi equites igitur Legionarij dicti sūt, quod in legione, vti dixi mererent. Diuidebantur autem equites trecenti in termas decem, quas Polybius ἴλας appellat: turmę deinde singulæ in tres decurias tribuebantur. Quod si maior, aut minor equitum multitudo fuisset, verisimile est, numerum quoq; in decurijs turmisque proportione vel auctum vel imminutum. Singulis autem decurijs singuli Decuriones præerant, vt infra dicemus. Hirtius de bel. Afric. Cum ante portam turma densa adstitisset, scorpione accuratius misso atque eorum decurione percusso, reliqui perterriti fuga se in castra recipiūt. Var. l. IV. de lingua lat. turma, terma est, e in u abijt, quod terdeni equites ex tribus tribubus Tatiensium, Ramnensium, & Lucerum fiebant. itaq; primi singularū decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis sunt etiam nunc terni. Eadem ex Curiatij sententia verbis ijsdem docet Festus.

Romani, si Festo credimus, duobus equis in prœlio sunt vsi, vt ex fesso in recētem insilirēt. sic enim ait paribus equis, id est, duob. Romani vtebātur in prælio, vt sudāte altero trāsirent in siccū. Et alibi: Pararium æs appellabatur id, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Liu. de Numidis hoc narrat lib. XXIII. Numidis desultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam sæpe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transultare mos erat: tanta velocitas ipsis, tamque docile equorum genus, &c.

De

De auxilijs sociorum.

CAP. V.

EOdem tempore, quo Romæ ciuium delectus habebatur, Consules teste Polybio, confœderatis Italiæ ciuitatibus, vnde sociorum auxilia petere volebant ex S. C. numerũ militum imperabant, & diem locumque edicebant, quo conuenire deberent. Liuius libr. III. Hernici & Latini iussi milites dare ex fœdere. Et lib. XXII. Ad socios latinumque nomen ad milites ex formula accipiendos mittunt. & lib. XXXIV. Minucius Cos. Socijs & Latini nominis magistratibus, legatisq; eorum, qui milites dare debebant, edixit, vt in Capitolio se adirent. Socij, delectu in suis ciuitatibus habito, sacramentoque dicto, cum præfecto, & altero qui stipendia militibus penderet, ad Consulem, Imperatorem ve Roman. proficiscebantur, vt scribit Polybius. Hinc Dio lib. L. vt nouum & inusitatum notat, quod bello ciuili Antonius, & Augustus socios apud se sacramenta dicere coegerint.

Porro sociorum in singulis legionibus numerus, teste Polybio, peditum quidem par fuit Romanorũ: equitum vero duplo maior. Hinc Liuius libr. VIII. Scribebantur quatuor fere legiones quinis millibus peditum, equitibus in singulas legiones trecenis. alterum tantum ex latino delectu adijciebatur. & lib. XXII. Socij duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent. & libr. XLIV. consul VII. millia ciuium Rom. & equites CC scri-

bere iussus; & Socijs latini nominis VII millia peditum imperare, C D equites. Velleius li.II. cum exponeret Italicorum querelas, qui Romanam ciuitatem petebant, sic eos loquentes facit: Per omnes annos & omnia bella, duplici numero se militum equitumq; fungi. Id tamen non semper obseruatum est, vt ex Liuiana historia cognoscitur. nam interdum peditum numerus duplicatus est, equitum vero triplicatus. Liuius l.XXI. Sempronio datæ legiones duæ, ea quaterna millia erãt peditũ, & treceni equites. Sociorum XVI. millia peditum, equites M D C C C. & alibi sæpe. Hinc præceptum illud Liuij l.XXV. cum P. Scipionẽ à socijs quos multo plures in exercitu habuit, proditum scripsisset: Id quidem inquit, cauendum semper Rom. ducibus erit, exemplaq; hæc vere pro documẽtis habẽda, ne ita externis credãt auxilijs, vt non plus sui roboris, suarumq; proprie viriũ in castris habeãt.

Vbi igitur ad Imperatorem socij peruenissent, Præfecti aptissimos quosq; ex ijs Imperatoris obsequio destinabant, peditum quidem quintam partem, equitum vero tertiã. qui omnes Polybio teste, extraordinarij dicti sunt. Reliqua sociorum multitudo duas in partes diuisa, dextrum & sinistrum cornu appellabatur, quod fere in cornibus instruerentur. Liu.l.37. Romani mediam aciem, cornua latini tenuerunt. Eandem ob causam Alæ &c. Liu. l.27. peditum etiam prima legio, & dextra ala præliũ inibant. Alæ quoq; dictæ vidẽtur, quia, vt ex Cincio tradit Gellius l.XVI.c.IV. circũ legiones dextra, sinistraq; parte tanquam alæ

sin auium corporibus locarentur. Liu. l. XXXI Dextera ala (in alas diuisum socialem exercitum habebat) in prima acie locata est. Et lib. XXXIV. Adeo turbati erant dextræ alæ equites, pediteſq́ue, vt quoſdam conſul manu ipſe reprehenderit. Et li. XXXV. ſiniſtra ſociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnabant. Et mox ſiniſtra ala ex prœlio ſubducta eſt, dextra in primam aciem ſubijt & l. XL. Egregię legiones, nec ſegnius duæ alæ pugnabant. Hinc equites alarij legionarijs opponuntur, hi enim Rom. vt oſtenſum eſt, fuere illi ſociorum. Liuius li. XXXV. Conſul C. Liuium Salinatorem, qui præerat alarijs equitibus, quam concitatiſſimos equos immittere iubet: & legionarios equites in ſubſidijs eſſe. Et li. XL. Legionarij equites detractis frenis, bis vltro citroq; cum magna ſtrage hoſtium, infractis omnib. haſtis, tranſcurrerunt. Et alarij equites, poſtquam Rom. equitum tam memorabile facinus vidêre, &c. Cæſar l. 1. belli Gallici in extremo. Omnes alarios in conſpectu hoſtium pro caſtris minoribus conſtituit: quo minus multitudine militũ legionariorũ, pro hoſtium numero valebat, vt ad ſpeciem alarijs vteretur. Hi equites in turmas vidētur diuiſi, non ſecus atq; legionarij. Liuius l. XXIII. M. Statilium Præfectum cum turma Lucanorum exploratum miſit. Et li. XL. M. Fuluium fratrem cum duabus turmis ſociorum equitũ ad caſtra hoſtium ſpeculatum miſit. Pedites in cohortes ſimiliter vidētur ordinati: vnde auxiliares & alariæ cohortes dictæ, legiona-

rijsq; oppositæ. Cæsar li.1.bel.ciu. Qua re cognita, crebras stationes disponunt equitum, & cohortiũ alariarũ; legionariasq; interijciunt cohortes. & l.2.ciu. Delectum habuit tota prouincia: legionibus completis duabus cohortes circiter triginta alarias addidit. vbi cohortes factas in prouincia notat Alarias, dixerat.n.li.1. Varronem missum in prouinciam cũ duabus legionibus. Liuius l.X. Sp. Nautium mulos; detractis clitellis, cum cohortibus alaribus in tumulũ circumducere iubet. Et paulo post, D. Brutum Scæuam legatum cum legione prima, & viginti cohortibus alaribus equitatuq; ire aduersus subsidium hostium iussit. Cæsar l.1.ciuil. Duabus auxiliaribus cohortibus Ilerdæ præsidio relictis. Tacitus lib.III. Histor. Prætorianum vexillum proximũ tertianis: cohortes auxiliorum in cornibus. Liuius etiam legionem nominat sociorum lib. XXXVII. Duæ legiones Romanæ; duæ sociũm ac latini nominis erant. Rom. mediam aciem, cornua latini tenuerũt. Extraordinarij quoq;, pedites quidem in cohortes, equites vero in turmas diuisi videtur; ac proportione ad alam dextram & sinistrã adiuncti. Liuius l. XXVII. Cedere inde ab Romanis dextra ala, & extraordinarij cępere. Et li.XXXV. sinistra sociorũ ala, & extraordinarij prima in acie pugnabãt. Et lib.XL. Flaccus luce prima C. Scribonium præfectum sociũm ad vallum hostium cum equitibus extraordinarijs sinistræ alæ mittit. Et li.XXXIV cohortium meminit, cohors extraordinaria missa à consule ad tuendã Quæ-

ſtoriam portam. Et mox: Eodem tempore & quarta legio cũ duabus extraordinarijs cohortibus porta erupit. & lib. XL. Quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit.

De ſupplementis. CAP. VI.

QVoniam autem in bello multi aut vulneribus, aut morbis cadebant, ne ordines infrequentia militum diſſoluerentur, habuere ſemper Imperatores in caſtris multos, quos in locum legerent demortuorum, qui propterea adcenſi, & adſcripticij ſunt, & adoptati vel optiones appellati: quemadmodũ cum de leui armatura diſſerebamus, oſtendimus. Tranſcriptos quoque dictos ſcribit Iſidorus lib. IX. Tranſcripti vocantur, cum de alia in aliam legioné tranſeunt: & inde tranſcripti, quia nomina dant, vt tranſcribãtur. Hi autem à centurionibus centuriabantur. Varro li. III de vita pop. Rom. apud Nonium. v. optiones. Referentibus centurionibus adoptati in cohortes ſubibant, vt plenæ eſſent legiones: a quo optiones in turmis decurionum, & cohortibus centurionum appellati. Quod ſi tam multi cecidiſſent, vt non facilè ex ea multitudine, quæ verſaretur in caſtris, mortuorũ numerus ſuppleri poſſet, aut ex duabus legionibus vnam faciebant, quæ legiones propterea Gemellæ ſunt appellatæ, vt ſcribit Dio lib. LV. aut ſupplementum à Senatu petebãt. Cæſ. lib. III Ciuil. legionem ex Sicilia veteranam traduxerat, quam factã ex duabus Gemellam appellabat. Et mox magnum numerum ex Theſſalia ſupplementi nomine in le-

giones diſtribuerat. Liuius lib.xxvi. Exercitus ciuium, ſociorumque minui iuſſus, vt ex duabus legionibus vna legio quinque millia peditum, & trecenti equites eſſent, dimiſſis, qui plurima ſtipendia haberent. Et libro xlii M.Iunius, & Sp. Lucretius, quibus Hiſpaniæ prouinciæ obuenerant, fatigato ſæpe idem petendo Senatu, tandem peruicerunt, vt ſupplementum ſibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum & quinquaginta equites in Romanas legiones: in ſocialem exercitum quinq; millia peditum, & trecentos equites imperare ſocijs iuſſi. Et lib xliii In vtramque prouinciam, quod res deſideraret, ſupplementi decerni placuit. In Macedoniam peditum Rom.ſex millia, ſociorum nominis Latini ſex millia: equites Rom.ccl ſocios ccc.veteres milites dimitti: ita vt in ſingulas Romanas legiones, ne plus ſena millia peditum, ccc equites eſſent. alteri conſuli nullus certus finitus eſt numerus ciuium Rom. quem in ſupplemētum legeret: id modo finitum, vt duas legiones ſcriberet, quæ quina millia peditum & ducentos haberet, equites trecenos. Frontinus libro iv. cap.i. ſtratag. C.Curio Cos.nullis precibus exorari potuit, ne eius legionis, quæ militiam detrectauerat, ſigna ſubmitteret, nomenque aboleret: milites autem in ſupplementum cæterarum legionum diſtribueret. Milites, qui in ſupplementis erant, in cohortes videntur diſtributi, quæ propterea ſubſidiariæ dictæ ſunt, quod ſubſidio quocunque eſſet opus mit-

mitterentur. Liuius libro IX subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ casus reseruabantur, in primam aciem emisit.

De cohorte Prætoria.

CAP. VII.

HI fuêre igitur, tum legionum, tum auxiliorum ordines & discrimina. Cohors Prætoria in legione non numerabatur, neque in hastatos, aut principes, aut triarios diuidebatur. Fuit autem electa manus militum ac familiarium ducis, qui circa eum pugnabant, neque ab eo discedebant. Prætoria verò dicta est, quod veteres, Asconio teste, omnem magistratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellarét. Cohortem Prætoriam circa se primus habuisse P. Africanus traditur à Festo: cum ait: Prætoria cohors est dicta, quod à Prætore non discedebat: Scipio enim Africanus primus fortissimum quemque delegit, qui ab eo in bello non discederent, & cætero militiæ munere vacarent, & sesquiplex stipendium acciperent. Sed tamen multo ante Africanum cohortis prætoriæ mentio apud Liuium reperitur: is enim libro II ita scribit, Dictator Postumius cohorti suæ, quam delecta manu, præsidij causa circa se habebat, dat signum, vt quem suorum fugientem viderent, pro hoste habeant. Neque aliud nisi cohortem prætoriam videtur intellexisse Plutarchus, cum laboranti Coriolano Cos. scribit ex ijs,

quos

laboranti Coriolano consulem scribit ex ijs quos circa se habebat, fortissimos auxilio misisse. Dici tamen posset prætoriæ cohortis honores, vt muneribus vacaret, & sesquiplex stipendium acciperet, ab Africano primum institutos, aut quod verius puto, ipsum euocatorum manum circa se habere cœpisse, cum antea sociorũ extraordinarijs duces reliqui essent vsi. Scribit enim Liuius libro XXIX initio: Scipionem ex voluntarijs militibus trecentos iuuenes florentes ætate, & virium robore insignes circa se habuisse.

Cohors prætoria duo hominum genera videtur comprehendisse: euocatos siue voluntarios, & extraordinarios; hi socij fuêre à suis præfectis vti diximus, Imperatoris obsequio attributi; illi verò etiã ciues, aut sponte militiam secuti, aut nominatim honoris virtutisque causa ab Imperatore euocati. Neq; tamen omnes extraordinarij videntur in cohorte prætoria fuisse, nam ex ijs eligi quosdã solitos narrat Polybius, qui eis præcipuum quoq; locũ assignat in castris. Scipio autem ex omnibus voluntarijs solum trecentos elegit.

Quãuis autem cohors prætoria diceretur, longe tamen plures milites videtur habuisse, quam reliquæ ordinariæ cohortes. Cæsar enim decimam legionem sibi cohortem prætoriam electurum pollicitus est, si aliæ non sequerentur, vt ipse ait, libr. I. belli Gallici, aut etiam elegit, vt Dio testatur lib. XXXIIX. Appianus etiam in Libyca Scipionem in extrema pugna cum Hanibale, duo millia circa se ha-

se habuisse dicit electorum militum. Habuit autem prætoria cohors equites peditesque. Hinc, cum teste Iosepho lib. III. cap. III. quod etiam modo ex Polybio docuimus: Cæsar ad colloquium cum Ariouisto proficiscens, omnibus equis Gallis equitibus detractis, legionarios eo milites legionis decimæ, quam se cohortis prætoriæ loco habiturũ edixerat, imponeret, quidã ex militibus decimæ legionis dixit, vt ipse Cæsar refert, plus quã pollicitus esset, Cęsarem facere; pollicitum esse in cohortis prætoriæ loco decimã legionem habiturũ, ad equũ rescribere. Dio lib. LV. in cohorte Prætoria Augusti dicit fuisse peditum X millia in partes decem diuisa; equites praeterea extraordinarios & euocatos. Non igitur omnes ex cohorte prætoria equites fuêre, fuisse tamen equites aliquot ostendit in Iugurthina Sallustius, Consul, inquit, cum turma sua, quam ex fortissimis magis, quam familiarissimis parauerat, vagari passim, &c. Equites enim in cohorte videntur fuisse, vt ex eo Sallustij loco colligitur, Imperatoris amici ac familiares, qui etiam in contubernio fuisse dicuntur. Cicero epist. I. ad Fratrem. Quos aut ex domesticis conuictoribus, aut ex necessarijs apparitoribus tecum esse voluisti; qui quasi ex cohorte pretoris appellari solẽt. & in Cæliana: Cælius in Africam profectus est Q. Pompeio Procons. contubernalis. & in Planciana: Hic adolescentulus cum A. Torquato profectus in Africam, sic ab illo dilectus est, vt & contubernij necessitudo, & adolescen-

olescentuli modestissimi pudor postulabat. Sallustius in Iugurthina, filium Metelli Procos. in Africa contubernio patris militasse narrat.

Eos autẽ, qui in contubernio Imperatoris fuêre (quod idem de tota cohorte videmur affirmare posse) in legione non numeratos, ac præcipuos habitos fuisse, Frontinus ostendit li. I v. c. I. stratagem. Q. Metellus, & P. Rutilius Coss. inquit, cum secundum leges in cõtubernio suo filios possent habere, in legione milites fecerunt.

Atque hęc quidẽ de prætoria cohorte dicta sufficiant. Aliç præterea prętoriæ cohortes sunt ab Imperatoribus institutç, quæ ad hunc locum non spectãnt.

De alijs generibus hominum, qui castra sequerentur,

CAP. VIII.

PRęter milites autem alia multa genera hominum legebantur, qui vel militiam honestarent, vel militibus ministrarent. Primo igitur armorum machinarumque opifices ac fabri fuêre, qui machinas in bello ferrent, & reliqua ad vrbium expugnationem necessaria efficerent, viasque munirent. Hos Seruius Rex duas in centurias seniorum, iuniorumq; distributos primæ, vt Liuius ait, classi, vel, vt Dionysius tradit, secundæ attribuit, & sine armis stipendia facere iussit.

Adcensi item, Cornicines, Tubicines, cætecerique ab eodem Seruio tres in centurias, teste

ecste Liuio, vel in duas, vt vult Dionysius, iuniorum ac seniorum distincti, quartæ, vel quintæ classi (in hoc etiam scriptores dissentiunt) adiuncti sunt. Sequebantur præterea Agasones, Muliones, Calones, Lixæ, cęteriq; militum ministri. Frontinus libro II. cap. IV Marcellus cum vereretur, ne paucitatem eius militum clamor detegeret; simul lixas, calonesque, & omnis generis sequelas conclamare iussit. Et in eodem libro: C. Sulpitius Petreius Cos. contra Gallos dimicaturus, iussit muliones clam in montes proximos cum mulis abire. Item: Marius Marcellum cum parua manu equitum peditumque noctu post terga hostium misit, & ad implendam multitudinis speciem agasones, lixasque armatos simul ire iussit. Quid autem à calonibus lixæ differant, docet Acron ad Satyram secundam Horatij: Calones, inquit, sunt ministri militum liberi homines: Lixæ verò sunt serui proprij eorundem. Et Porphyrion ibidem. Calones dicuntur à calando, quod vocent ad ministerium: nonnulli à Kalendis putant, quod eo die cibaria accipiant.

Seruius ad initium libri VI. ita scribit: Calas dixerunt prisci fustes, quos portabant serui sequentes dominum ad prœlium: vnde & Calones dicebantur. nam consuetudo erat militis Romani vt arma sibi portaret, & vallum, id dicebant Calam. Eadem ferè leguntur apud Festum. Nonius auté eos ligna militibus subministrasse ait. Vetus glossariũ Calones, militum galearios interpretatur.

Vege-

Vegetius tam lixas quam calones galearios exponit libr.1. cap.10. l.3.ca.6. De Lixis verò idem Nonius ita scribit: Lixarum proprietas hæc est, quod officium sustineant militibus aquæ vehendę: lixam namque veteres aquam vocauerunt. Et Festus: Lixæ, quod exercitum sequuntur quæstus gratia, dicti, quod extra ordinem sint militiæ, eisque liceat quod libuerit. alij eos à Licha appellatos dicũt, quod & ille Herculem sit secutus. quidam à ligurriendo quæstum. Quibus verbis Lixas liberos homines fuisse significat, contra quàm docet Acron. Lixas quoque à seruis diuersos fuisse, vtrumq; autem genus hominũ in castris versari solitũ Sallustius ostendit, qui Metellum edixisse ait: ne Lixæ exercitum sequerentur, ne miles gregarius in castris, néue in agmine seruum aut iumentum haberet, cæterís arcte modum statuisse.

in Iugurthina.

Mercatores quoque, cæterosque qui res venales haberent, in castris fuisse Sallustius idem ostendit, qui de exercitu Metelli luxuria corrupto scribit in Iugurthina, milites prædam. cum mercatoribus vino aduectitio, & alijs talibus mutasse: Metellumque edixisse: ne quisquam in castris panem, aut quem alium coctum cibum venderet. Hinc Cæsar lib. VI. Vt qui sub vallo tenderẽt mercatores, recipiendi sui facultatem non haberent. Calones quoque centuriatos fuisse, & impedimentorum curam habuisse tradit Vegetius lib. III. cap. VI. Veteres, inquit, ad exemplum militum, etiam impedimenta sub quibusdam

signis

ſignis ordinanda duxerunt. denique ex ipſis calonibus, quos Galearios vocant, idoneos ac peritos vſu legebant, quos non amplius quam ducentis ſagiſarciarijs puerisque præficerent, hisque vexilla dabant, vt ſcirent, ad quæ ſigna deberent impedimenta colligere. Calones quoque, cum opus fuit ſtrenue pugnaſſe docet Ioſephus lib. III. de bello Iudaico, cap. III vel VI. θεράποντας videtur appellare.

De ſignis Militaribus.

CAP. IX.

MIlitibus igitur in ordines deſcriptis, ex ærario ſigna à Quæſtoribus promebātur, & vnicuique ordini ſuum ſignum attribuebatur, vt ſcirent milites, ad quem ordinem in tumultu ſeſe aggregare deberent. Liuius lib. III. Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, vt ſigna eo ipſo die à Quæſtoribus ex aerario prompta delataq; in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint. Et lib. IV. Signa ex aerario prompta feruntur ad Dictatorem. Et lib. VII. Signa eodem Quęſtores ex ærario deferre iuſſit. Dionyſius libro X. Quinctius ſigna proferri iuſſit: ἐκ τῶν ἱερῶν, .i. ex templis (ærariū.n. in tēplo Saturni fuit) Totius legionis ſignum Aquila fuit, pręcipuo quodam augurio conſecrata, vt Seruius & Iſidorus tradunt, quod Iuppiter ad bellum contra Saturnum, ſiue Titanas egrediens, viſa aquila victoriam conſecutus eſſe dicatur. Hinc Tacitus lib. II Annal. Interea pulcherrimum

lib. 9. Iouis armiger, & Iſid. li. 18. cap. 3.

K augu-

augurium, octo aquilę petere ſiluas, & intrare viſæ, Imperatorem aduertere exclamat, irent, ſequerentur Romanas aues propria legionum nomina. Hæc aquila non picta fuit, ſed ex ſolido auro expreſſa, quæ in ſacello quodam, ſiue tabernaculo collocata, haſtæ impoſita, cuius ima pars eſſet præpilata, ab aquilifero ferebatur, vt ſcribit Dio libro LX. ἐςι δὲ, inquit Dio, ναΐσκος μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ καταλόγου ςρατοπέδοις, καὶ αὐτῶν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἐς ὀξὺ τοῦ ςύρακος ἀπηγμένου, ὡς καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι φέρει. Auream verò aquilam fecere, quia, vt ait Plinius, lib. XXXIII. capite III longius fulget. Cicero I Catil. ſcio pactam & conſtitutam eſſe cum Manlio diem; à quo etiam aquilam illam auream, cui domi tuæ ſacrarium ſcelerũ tuorũ conſtitutum fuit, ſcio eſſe præmiſſam. Eam verò aquilam bello Cymbrico C. Marius habuiſſe dicebatur, teſte Salluſtio.

Dio tamen in eodem loco auream fuiſſe ſignificat. Habuit tamen fulmina aurea, vt idem ſcribit Dio lib. XLIII quæ pedibus ſuſtinebant. Obſequens: C. Cæſare M. Lepido Coſſ. Decimæ legionis aquilæ Cn. Pompeij filio, quę fulmina tenebant, viſæ dimittere, & in ſublime auolare. Hoc aquilæ ſimulachrum paruulum videtur fuiſſe: nam, vt ſcribit Florus libr. IV. Signifer quidam aquilam, priuſquam in manus hoſtium veniret; euulſit

mer-

mersamque inter balthei sui latebras gerens, in cruenta palude delituit. ex quo intelligimus paruulam fuisse, quæ baltheo occultari posset. Quod si plures fuissent legiones, singulæ separatim suas aquilas habuere. Tacitus libro I. Annalium. Postremo eo furoris venere, vt tres legiones miscere in vnam agitauerint, depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem querebant, alio vertunt, atque vna tres aquilas, & signa cohortium locant. Cuiusque tamen legionis aquila videtur nota aliqua à ceteris distincta, vt agnosci posset Tacitus ibidem. Inter cædem prędamque reperit vndeuicesimę legionis aquilam cum Varo amissam, ergo vel numerum, vel aliquam notam aquila habuit, qua vndeuicesimæ legionis eam esse cognitum est: cum tres legiones à Germanis cæsę fuissent. Aquilam qui ferebat in prœlio, aquilifer dictus est, eius custodiæ pręfuit Primuspilus centurio. Valerius libro I. cap. VI. Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit. Vegetius quoque libro II. cap. IIX Primipili centurionem aquilę præfuisse narrat. Id certe in legione munus honestissimum fuisse significat Dionysius libro X.

Præter Aquilam quatuor alia signa, vt ait Plinius lib. 10. cap. 4. in legione fuêre, Lupus, Minotaurus, Equus, Aper, siue Porca: quorũ solidæ effigies item ex argento preferebantur, quare signa appellantur. Plinius enim

lib. XXXIII argenti colorem militaribus signis familiarem esse dicit, quod longius fulgeret. Liuius lib. XXVIII & procul signa legionum fulgentia vidit. Tacitus lib. 15. Hinc agmina legionum stetere fulgētibus aquilis, signisq; & simulacris Deûm in modum templi. Hæc signa nullius ordinis propria videntur fuisse, sed ornatus causa adhibita, quæ aquilam comitarentur. Nam quod Plinius lib. x. cap. IV aquilam cum quatuor alijs singulos ordines anteisse scribit: ordinum nomine, vt videtur, legiones intelligit. Minotauri signū in legione adhibitum est, vt ostenderēt ducis consilia occulta esse debere, quemadmodum

Veg. li. 3. cap. 6. Festus & Veget. tradidere. Minotaurus enim in tenebricoso labyrintho dicitur habitasse. Porcam autem prælatam scribit Festus, quod ea fœdera iungerentur. Equi & Lupi, cūr militaribus signis sint inserti, nescio, causasque piget comminisci: prælatos tamen eos quoque inter alia signa narrat Plinius lib. X. ordinem aliquem inter hæc signa fuisse videtur indicare Festus, cum Porcam inter militaria signa quintum locum obtinuisse scribit.

Atque hæc signa diu in aciem cum aquila portabantur, paucis deinde ante C. Marium annis, sola in aciem aquila portari cœpta est; reliqua signa in castris relinquebantur, tandē

Li. x. c. 4. C. Marius secundo cōsulatu teste Plinio, reliqua signa in totum abdicauit, aquilamq; Romanis legionibus propriè dicauit. Huiusmodi signis videntur successisse dextræ inter se coniunctæ, pacis & concordiæ symbola, quæ à nati-

à nationibus donabantur legionibus. Tacitus libro I. histo. Miserat ciuitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus dexteras hospitij insigne. Et lib. II. centurionemque Sisennam dexteras concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine, ad Prætorianos ferentē varijs artibus aggressus est. Hæc autem signa circa aquilam ferebātur, vt scribit Iosephus lib. 3. c. 5. vel 8. & lib. 6. c. 2. siue l. 5. cap. 6.

Cohortes sua quoque signa habuisse Liuius ostendit lib. XXVII. Cohortibus, quæ signa amiserant, hordeum dari iussit. Tacitus lib. I. histor. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta aquilam legionis. Cohortis aũt vniuersæ vnicum signum fuisse videtur; nam vnus fuit signifer. Cæsar lib. II. de bello Gallico. Quartæ cohortis omnibus ferè centurionibus occisis, signiferoq; interfecto, signo amisso. Prima cohors videtur aquilam habuisse diuersam ab aquila legionis. Cæs. lib. 3. ciuil. Marcellinus cohortes subsidio nostris laborantibus submittit. In eo prœlio cum graui vulnere esset affectus aquilifer, & viribus deficeret, cōspicatus equites nostros. Hanc ego, inquit, viuus multos per annos magna diligentia defendi, & nunc moriens eadem fide Cęsari restituo. Hoc casu aquila conseruatur, ómnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, propter principem priorem. Hinc idem Cæsar prælio Pharsalico signa militaria relata dicit CLXXX. & aquilę LIX. Quoniam autem in cohorte plures fuere manipuli; qui sua quoque signa ha-

 buere:

…nere: iccirco in cohorte plura signa inter… …m nominantur. Tacitus libro III Annal. …rimo impetu pulsa cohorte, promptus in… … tela occursat fugientibus, increpat signi…ros. Quamuis autem signa cohortium vo…tur, tamen ea solida non fuêre, vt aquilæ …gionum, sed in velo depicta, quare vexillũ …icitur à Tacito lib I Annal. Assistẽtem concionem, quia permista videbatur, discedere in manipulos iubet; sic melius audituros responsum: vexilla prçferri, vt id saltẽ discerneret cohortes. Vexillum enim, Festo & Isidoro li. 18. ca. 13. auctoribus, diminutiuum est à velo. Hçc vexilla variorum colorum fuisse indicat ex Platone Cic. li. II. de Legib. Color albus præcipue decorus deo est, tum in cçteris, tum maxime in textili: tincta verò absint, nisi à bellicis insignib. Cedrenus, ex purpura auroq; forma quadrangulari facta, longisque hastis imposita gestari solita scribit. Βίξιλα, inquit, παραπετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, εἰς τε τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα· ταῦτα ἐξαρτῶντες, ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλῳ παραπορευόμενοι τῶν βασιλέων κατασκέπουσιν αὐτούς. In his vexillis nomẽ imperatoris videtur inscriptũ. Dio l. XL. de prodigijs, quç crasso obtigerũt, vt quidem Xilander interpretatur. Vexillũ quoddam, inquit, ex eorum numero, quæ magna, velorumq; similia sunt, inscriptũ puniceis literis ad notitiã exercitus imperatorisq; faciendam, inuersum vi vehementis venti, à põte in flumen decidit, at Crassus reliqua

Plat. l. 12 de leg.

liqua vexilla, quę eiusdem erant lõgitudinis præcidi iussit, vt breuiora, atq; ad ferendum aptiora essent. Tacitus li.II.histor. Laceratis vexillis nomen Vitellij pręferentibus. Atque in antiquis nummis apud F. Vrsinum in gẽte Claudia & Cœlia, in signis cohortiũ videtur velum pendere quadratũ, litterisq́; inscriptũ. Postea imagines Imperat. inscriptæ. Tacitus li.I.hist. Vexillarius comitantis cohortis dereptam Galbę imaginem solo afflixit. Suetonius in Caligula c.XIV. Aquilas & signa Rom. Cęsarumq́ue imagines adorauit. Veget.li.II. ca.XIII cohortium signa dracones fuisse dicit, quod quando cœperit, ignoro: de his tamen multo ante Vegetium mentio reperitur. Trebellius in Gallienis: Dracones & signa templorũ, omniumq́; legionum ibant. Vopiscus in Aureliano templum sanè solis, quod apud Palmiram aquilifer legionis tertię cũ vexilliferis, & draconario, cornicinibus, atq; liticinibus deripuerũt, ad eam formam volo, quę fuit, reddi. Isid.li.XVIII. c.III Draconum signa ab Apolline morte Pythonis serpentis inchoata dicit: dehinc à Græcis & Ro. in bello gestari cœpta. Res igitur vetusta fuit, sed tamen ego draconum mentionem in bello, nisi post Remp. oppressam non inuenio. Fuere autem dracones in panno picti purpurei. Marcellinus lib.XVI. Purpureis sub tegminibus texti circumdedere dracones, hastarũ aureis, gemmatisq́ue summitatibus illigati, hiatu vasto perflatiles, & ideo velut ira perciti sibilãtes, caudarumq́; volumina relinquentes in mentum, Claud.l.II.in Ruffin. *lateq́; videres*

Surgere purpureis vndantes anguibus hastas,
Serpentumq́ vago cælum sæuire volatu.

Et Panegyrico de consulatu Honorij,

Hi picta draconum.
Colla leuant, multusq́ tumet per nubila serpens.

Sidonius Paneg. ad Maiorannum. A.

semel iam textilis anguis
Discurrit per vtramque aciẽ, cui guttur adactis
Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem, pannoq́ furorem
Aura facit,

Manipulis etiam sua signa fuisse Liuius ostendit li.xxvii. An, inquit, si eosdem animos habuissetis, signa alicui manipulo, aut cohorti hostis abstulisset? Quoniam verò in manipulis singulis binæ centuriæ fuêre, singulæ quoque centuriæ singula signa videntur habuisse, Polybius enim in singulos manipulos signiferos binos electos dicit. Liuius libro eodem centuriones manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladijs discinctos destituit.

Et paulò post, C. Decimius Flauius tribunus mil. signo arrepto primi hastati, manipulum eius signi se sequi iussit. Cic. libr. 1. de Diuin. Cum signifer primi hastati signũ non posset mouere loco. Liuius li. 25. T. Pedanius princeps primus centurio cum signifero signum ademisset, & lib. XXVI. Nauius secundi hastati signum ademptum signifero in hostes infert. Et mox: Marcus Attilius legatus primi principis ex eadem legione signum inferri

ferri in cohortem Hispanorum coegit. Antiquissimis temporibus manipuli signū, vt Plutarchus ait in Romulo, feni fasciculus fuit: vnde etiam manipuli nomen ortum volunt. Ouidius lib.3.Fastorum

Non illi cælo labentia signa tenebant,
Sed sua: quæ magnum perdere crimen erat:
Illa quidem feno; sed erat reuerentia feno,
Quantam non aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos;
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Postea, vt Vegetius tradit lib.II.c.XIII. vexillum centuria habuit, litteris adscriptis ex qua cohorte, vel quota centuria illa esset.

Equites item vexilla habuere. Liuius l.IIX. eques ipse iam primis erat in conspectu: & Cornelius respiciens ad manipulos militum, quod manu quod voce poterat, monstrabat, vexilla se suorum parmasque cernere equitum. Tacitus lib. II. histor. ex ipsa vrbe haud spernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitū vexilla cum legione prima. Veget. singulis turmis singula vexilla fuisse narrat lib. II. ca. XIV. Marcellinus lib. XVI. Dracones tribuit turmæ. Per purpureum, inquit, signum draconis summitati hastæ longioris aptatum stetit vnius turmæ tribunus.

Auxilia tum peditum, tum equitum sua pro more gentis habuisse verisimile fit, ea vero vexilla fuere. Liuius libr. XXV. Cohortis Pelignæ præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hostium traiecit. Et libro

XXXIX. Quatuor millia militum amissa, & legionis secundæ signa tria, vndecim vexilla sociûm ac latini nominis in potestatem hostium venerunt.

Calones quoque, ceterique, agminis impedimenta sua vexilla habuisse tradit Vegetius libr. III. cap. VI. Veteres, inquit, ad exemplum & militum etiam impedimenta sub quibusdam signis ordinanda duxerunt. denique ex ipsis calonibus idoneos ac peritos vsu legebant, quos non amplius quam ducentis sagittariis puerisque præficerent: hisq; vexilla dabant, vt scirent, ad quæ signa deberent impedimenta colligere.

Quamuis autem fere signa à vexillis distinxerim: tamen plerumque scriptores confundunt. hinc manipulorum & cohortium, ceterorumq; ordinum signa, vexillaq; promiscue nominantur.

Vexilla porro vnius legionis videntur aliquando diuersa fuisse signis alterius legionis. quare Appianus l. II. scribit: legionis quintæ vexillis elephantum inscriptum fuisse, quod elephantos auertisset.

Postremis temporibus Labarum inter insignia militaria nominatur; quod ego non aliud fuisse, quam imagines imperatorum puto. vt res quidem vetusta sit, nomen autẽ forte recens, meminit tamen Labari Tertullianus in Apologetico cap. XVI.

Hæc signa militaria, quemadmodum in antiquis nummis lapidibusque cernimus, pluri mis ornamentis fuere insignia. hinc Herodianus lib.

nus lib.IV.de Antonino Imp.τὰ τῶν στρατοπέδων σύμβολα ἐπιμήκη ὄντα, καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν γενναιοτάτων στρατιωτῶν φερόμενα, ἐπιθεὶς τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτὸς, id est, signa militaria longissima, & aureis donarijs multis ornata, quæ vix robustissimi milites ferrent, ipse humeris imponens gestabat. Et Arrianus, τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς ἀετοὶ, εἰκόνες βασίλειοι, στέμματα πάντα χρυσᾶ ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἀργυρωμένων. id est, Signa exercitus aquilæ, imagines Imperatorum, ornamenta omnia aurea in hastis deargentatis extensa. Prælatos singulis legionibus fusius videtur indicare Dio li. 55. Augustus veteranos patris contra Antonium conuocauit, seruauitq; deinde. & sunt vna adhuc legio peculiaris, suos habẽs fasces, quemadmodum centuriones.

Signiferi, vt de ijs dicamus, in singulis manipulis ab ipsis centurionibus, vt ait Polybius eligebantur, qui quidem ex robustissimis & generosissimis fuere, nã vt ex Herodiano docuimus, signa militaria ꝑgrauia fuere. Fuere autem signiferi inter milites ornamentis armisq; insignes. Marcellin. li. xx. Maurus quidã abstractum sibi torquem, quo vt draconarius vtebatur, capiti Iuliani imposuit. Signiferos non solum fideles, sed etiã literatos fuisse dicit Veg. l. 2. c. 20. vt possent reddere rationẽ eorũ, quæ apud signa deponebantur à militibus.

Signa militaria Romani non secus, atq; sacra omni religione venerabãtur. Ex quo Tertullianus

tullianus in apologetico ca.xvi.Religio Romanorũ tota castrensis signa veneratur, signa iurat, signa omnibus dijs pręponit. Omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia cruciũ sunt. Sypara illa vexillorũ, & Labarorum, stolæ crucium sunt. laudo diligentiam: noluistis nudas & incultas cruces consecrare. Et Dionysius li.VI. Milites, auctore Sicinio quodam, raptis signis à Consulibus defecerunt. nihil enim apud Romanos signis habetur venerabilius, haud secus quam deorum simulacra.

Hæc signa, rebus lætis, diebusque festis ornari inungiq; solebant. Plinius libr.xiii. cap. iii. Aquilæ, inquit, ac signa pulverulenta illa, & custodijs horrida inunguntur festis diebus. Suetonius in Claudio ca. xiii. Neq; aquilæ ornari, neque signa conuelli mouerique potuerunt. Claudianus

Lætaturq; tamen. mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Contra vero in rebus aduersis signa erant inculta. Tacitus l.i Ann. Druso propinquanti quasi per officium, obuiæ fuere legiones, non lætæ, vt assolet, neque insignibus fulgentes, sed illuuie deformi. Et ibidem de funere Germanici: Præcedebant incompta signa, versi fasces.

Apud signa quoque iurarunt. Tacitus libr. xv. Annal. Adiecit iureiurando Pæti cautum apud signa. Liuius libr.xxvi. stare hinc legionarios, hinc classicos. per omnes Deos paratos iurare magis quæ velint, quam quæ sciant

vera

vera esse: & obstringere periurio non se solum suumque caput, sed signa militaria, & aquilas, sacramentique religionem. Apud signa captiui custodiebantur. Marcellinus lib. xxi. Vadomarium apprehensum rectori militum arcte custodiendum apud signa commisit.

Apud signa item fuit asylum. Tacitus lib. I. Annaliũ. Neq; aliud periclitanti subsidium, quam castra primæ legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione se tuebatur. ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset; rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani Romanis in castris sanguine suo altaria Deum commaculasset.

Cum igitur tantus honos ac religio signorum esset, maximo probro dabatur ijs, qui signum amisissent; quod etiam capite vindicabatur. Hinc sæpe legimus vexilla militibus signiferis erepta à ducibus in confertos hostes coniecta, vt repetendi studio milites ad fortiter faciendum incitarentur.

Dionysius li. VIII. Aquilius Cos. signiferis erepta signa in medios coniecit hostes: vt metu militaris pœnæ, quam daturi erant, nisi ea recepissent, rem fortiter gerere cogerentur. Liuius lib. II. Appius signo amisso signiferos virgis cæsos securi percussit. Et li. XXXIV. Rem in asperis prœlijs sæpe tentatam; signa adempta signiferis in hostes iniecerunt, dum repetunt enixe signum, priores secundani se porta eiecere. Atq; hæc quidem de signis militaribus, quæ ordines distinxerunt: nunc videamus,

deamus, qui magiſtratus ſingulis ordinibus fuerint præpoſiti.

Ioſephus lib.3. ca.VIII. ἀετὸς παντὸς ἄρχει ῥωμάιοις τάγματος, βασιλεὺς τε οἰωνῶν ἁπάντων ϗ ἀλκιμώτατος ὤν. ὃ δὴ ϗ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, ϗ κληδὼν ἐφ' οὓς ἂν ἴωσι τοῦ κρατήσειν δοκεῖ. id eſt, Aquila apud Romanos toti legioni præeſt, quod omnium auium regina ſit & validiſſima. eaque & principatus ipſis ſignum eſt, omenque victoriam reportaturos de ijs, contra quos proficiſcuntur.

De Magiſtratibus legionis, ſiue exercitus totius.

CAP. X.

SVmmam in exercitu vniuerſo poteſtatem Imperator habuit, populi, vt oſtendimus, comitijs creatus. Eius poteſtas, quod ad rem militarem ſpectat, duabus rebus maxime cõtinetur, Imperio, & Auſpicijs. Imperium à populo lege Curiata, vt demonſtratum eſt, accepit: Auſpicia in ipſo magiſtratu inſita fuere. Hinc ſcribit Liuius libr. V. Camillum non prius ab Ardea, vbi exſulabat, profectum quam comperit legem Curiatam latam; quod nec iniuſſu populi mutari finibus poſſet, nec niſi Dictator dictus, auſpicia in exercitu habere.

Quemadmodum autem imperium quædam exercitus habendi belliique gerendi poteſtas

testas appellata est: ita auspicia ius quoddam fuit signis quibusdam ex haruspicum disciplina, Deorum voluntatem explorandi, vt auspicia & signa, quæ Imperatori offerrentur, ea à Dijs vere immitti, & ad rem publicam pertinere putarentur. Itaque si diuersa auspicia Imperatori, alijsque magistratui in bello essent ostensa, semper Imperatoris auspicijs stabatur, vt egregie docet Valerius in disceptatione Lutatij Cos, & Valerij Pr. Quoniam igitur auspicia cum ipso magistratu fuere coniuncta, iccirco soli magistratus auspicia habuere; ex quo fit Proconsules & Propraetores cum sine magistratu essent, auspicijs caruisse. id videtur significare Cicero libro II. de Nat. deor. Bellicam rem administrare maiores nostri, nisi auspicato noluerunt. quam multi anni sunt, cum bella à Propraetoribus & Proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent? Sed de auspicijs diximus alio loco: nunc reliquam Imperatoris potestatem prosequamur. In Imperatoris enim potestate ius fuit dimicandi, oppugnandi, obsidendi, signum pugnæ ac receptui dandi, castra locandi, mouendi, milites in æstiua & hyberna deducendi, inducias cum hostibus faciendi, obsidesque accipiendi, quæ omnia aut ipse per se Imperator, aut de consilij sententia statuebat.

Li. 2. c. 3.

Hinc illa Ciceronis libro primo de Orat. si forte quæreretur, quæ esset ars Imperatoris; constituendum putarem principio, quis esset Imperator. qui cum esset constitutus admini-

administrator quidam belli gerendi; tum adiungeremus de exercitu, de castris, de agminibus, de signornm collationibus, de oppidopidorum oppugnationibus, de commeatu, de insidijs faciendis atque vitandis, de reliquis rebus, quæ essent propriæ belli administrandi: quarum qui essent animo & scientia compotes, eos esse Imperatores dicerem. hæc Cicero.

Neque vero his tantum finibus Imperatoris potestas circumscripta est, sed priuatas etiam militum controuersias criminaque cognouit, eaq; cum alijs pœnis, quas infra commemorabimus, tum vero etiam capitali supplicio, si id rei commissæ atrocitas postulasset, vindicabant. Hinc Iuuenalis Satyra xvi

Legibus antiquis castrorum, & more Camilli
Seruato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis

Cæsar de bello ciuili. Quascumque controuersias inter se milites habuerant, sua sponte ad Cæsarem introduxerunt. Et Gellius libr. VII. cap. I. Scipio quodam die ius in castris sedens dicebat. tum è militibus, qui in iure apud eum stabant, interrogauit quispiam ex more: in quem diem locumque vadimonium promitti iuberet. Et Scipio manum ad ipsam oppidi, quod obsidebatur, arcem protendens perendie, inquit, sese sistant illo in loco atq; ita factum. die tertio, in quem vadari iusserat, oppidum captum est, eodem die in arce eius oppidi ius dixit. Hæc Gellius; ex quo

exemplo colligitur ius esse dictum ab Imperatore in castris, militumque controuersias cognitas. Quod si accidisset, vt duo Consules in ijsdem castris essent, alternis imperitabant. Liuius libr. 22 Varro postero die, cui sors eius diei imperij erat, signum proposuit & libr. 28. Quoniam forte eo die, quo pugnatum est, auspicium Liuij fuisset.

Grauiores tamen caussas Imperator cum cõsilio conferebat, & de consilijs sententiam statuebat. Cæs. l. 3. Gall. His nuncijs acceptis Galba concilio celeriter conuocato sententias exquirere cœpit. &. Crassus non cunctandum existimauit, quin pugna decerneret. hac re ad conciliũ delata, vbi omnes idem sentire intellexit, posterũ diem pugnæ constituit.

Ad concilium videtur legati Quæst. Tribb. primorum ordinũ vocati centuriones. hinc Cæs. libro 1. Gall. tanquam nouum videtur illud fecisse, vt conuocato concilio, omnium ordinum ad id concilium centuriones adhiberet. Item legati & quæstor Cæs. libr. 4. Gall. His constitutis rebus, & consilio cum legatis & Quæstore cõmunicato. &. Legatis tribunisq; militum conuocatis & quę ex Voluseno cognouisset & quę fieri vellet, ostendit. lib. 5. Ad consilium rem deferunt, magnaque inter eos exsistit controuersia. L. Aurunculeius compluresque Tribuni mil. & primorum ordinum centuriones nihil temere agendum existimabant. libr. 6. Labienus noctu tribunis mil. primisque ordinibus conuocatis, quid sui consilij sit, proponit.

Cum igitur tanta esset Imperatoris potestas, eam plurimis rebus ornarunt. quæ fere omnia numerat. Liuius libr. XLV. de Paulo Aemilio Procos. loquens: Cum decem legatis, inquit, in tribunal adscendit: assuetis regio imperio tamen nouam formam terribilem præbuit tribunal, summotor aditus præco, adcensus, insueta omnia oculis auribusq́; Et Cicero in Verrem. Comites illi tui delecti manus erant tuæ, præfecti, scribæ, medici, adcensi, haruspices, præcones manus erant tuæ.

in Pret. Sicil.

Tribunal proprium fuisse Imperatoris; Scipionis apud Liuium verba ostendunt, indignantis ab Albio, & Atrio imperium militare vsurpatum. In prętorio, inquit, tetenderunt Albius & Atrius: classicum apud eos cecinit: signum ab ijs petitum est: sederunt in tribunali proconsulis Scipionis: lictor apparuit: submouente eo incesserunt: fasces & secures prælatæ sunt. Fuit autem Tribunal suggestus editior, ex cespite constructus, in quo sella curulis posita Imperator, aut ius dicebat, aut exercitum alloquebatur. itaque vbicunque Imperator erat, ibidem etiam tribunal excitabatur. Tacitus libr. 1. simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret & mox. Aggerebatur nihilominus cespes, iamq́ue pectoriusque accreuerat. Plinius in laudatione Traiani; Decora facies consulis: multa post sæcula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumq́ue honore circumda-

Lib. 28.

cumdatum. Plutarchus in Pompeio βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος, ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατάλληλον συντιθέντες. Et Xiphilinus in Nerone de Boodicia Britanniæ regina loquens: In tribunal, factum ex terra palustri, more Romano conscendit. Marcellinus libro XXIII. de Iuliano Imperatore: Ipse aggere glebali assistens, coronaque celsarum circumdatus potestatum, talia ore sereno disseruit. Vopiscus in Probo. Vndique ab omnibus acclamatum est, Probe Auguste, dij te seruent. deinde concursus, & cespiticium tribunal, appellatusque Imperator. Et Lucanus libro V.

Stetit aggere fulti
Cespitis

Fuit autem Tribunal amplum, quippe cum multos capere deberet; neque enim Imperator solus, sed legati etiam alijque conscendebant. Liuius libr. 8. Præco Q. Fabium Magistrum equitum citauit, qui ex inferiore loco ad tribunal accessit. Et mox. Ne tribunal quidem, inquit, satis quietum erat, legati circumstantes sellam, orabant. Et paulo post. Iussi de tribunali descendere legati. Appianus etiam libro quarto, in tribunal cum Cassio adscendisse dicit Senatores ac Prætores plures.

Eius præterea altitudinis illud est argumento, quod Tacitus scribit lib. 1. Annal. Aggerebatur nihilominus cespes, iamq; pectori-

vsque adcreuerat, &c. & infra. Stabant pro concione legiones districtis gladijs: reus in suggestu per Tribunum ostendebatur; si nocentem acclamauerant, præceps datus trucidabatur.

Ornabantur præterea Lictoribus Prętores quidem, & Proprætores sex; Consules vero & Proconsules duodecim: Dictatores, 24. Plutarchus in Paulo; Prætor in Hispaniam missus est non cum sex securibus, quot habere solent Prætores, sed totidem alijs assumptis, vt imperij consularis dignitatem haberet. Appianus in Syriaca, Prætores Romani ad exercitum miserunt, quos ἑξαπελέκεις, id est, sex securium appellant: quia consules duodecim securibus & fascibus Regum more vtuntur, prætores autem, quia dimidium dignitatis habent, etiam dimidium insignium consecuti sunt.

Lictores è plebe fuere contempti homines, vt illa indicant apud Liuium lib. II. Quatuor & viginti lictores apparere Consulibus, & eos ipsos plebis homines: nihil contemptius neque infirmius, si sint qui contemnant. Posterioribus autem temporibus ex Brutijs, siue (vt in græcis scriptoribus, antiquisque inscriptione Rhegij, vetustoq; nummo legi) Brettijs lictores eligebantur, hac ignominia affectis, quod ad Hannibalem primi defecissent, & cum eo perseuerassent, vsque dum recederet de Italia, vt Gellius tradit libr. X. cap. III. Lictores à ligando dictos esse constat, vel quod virgarum fasces ligatos

eos ferrent, vt Festus ait, vel quod fontes ligarent. vt Plutarchus in quæstionibus Rom. scribit. Quæ. 67.

Lictores igitur Imperatoribus apparebant cum virgarum fascibus, in quibus etiam erant secures. Poplicola enim Cos. teste Dionysio libr. VI. Fascibus in vrbe secures ademit, lege lata, vt tantum extra vrbem magistratus securibus vterentur, cum bellum gererent, aut res externorum inuiserent. Hic verò mos præferendi fasces cum securibus à Tarquinio Prisco Hetruscorum exemplo inuectus esse dicitur, alij Romulo eius institutionem adscribunt, vt tradit idem Dionysius libr. III. Fuere autem virgæ lictorum ex betula arbore, vt videtur significare Plinius. Lib. 16. c. 18. Porrò Lictores ita videntur magistratibus apparuisse, vt vnus post alium incederet. quod & in veteribus nummis marmoribusque cernitur, & Liuius significare videtur lib. XXIV. Cum obuiam, inquit, patri filius Cos. progrederetur, lictoresque verecundia maiestatis eius, taciti anteirent non submouentes patrem, præter vndecim fasces equo præuectus senex, vt Consul animaduertere proximum lictorem iussit; & is, vt descenderet ex equo, inclamauit; tum demum desiliens, experiri, inquit, volui fili, satin' scires Consulem te esse, & cæt. Neque enim vndecim lictores præteruehi potuisset, nisi singuli incessissent. itaque quemadmodum proximus lictor, vt ex eo loco intelligitur, dictus est, qui postre-

mus omnium lictorum ante magistratum ibat, eique maxime omnium vicinus erat: ita primus lictor est appellatus, qui ceteris lictoribus præibat. Cicero epist.1.ad Fratrem. Apud quem primus lictor quieuit. Qui autem magistratui proximus incedebat, is quoque ipsi magistratui carissimus videtur fuisse. Sallustius in Jugurthina, Hiempsal in pido Thirmida forte eius vtebatur domo, qui proximus lictor Jugurthæ, carus, acceptusque ei semper fuerat. In naui autem lictor ante proram sedebat, ac præternauigantibus, vt signum de naui deponerent imperabat, vt de Antonio & Aenobarbe scribit Appianus lib. V.

Lictoris munus fuit ingredientibus magistratibus turbam submouere. ex quo submotor aditus appellatur. Liuius libro XLv. Progredi præ turba occurrentium ad spectaculum non poterat: donec Consul lictores misisset, qui submouendo, iter ad prætorium facerent. Submouebant autem & voce, & manu Liuius libr. XXIV. Lictor vt descenderet ex equo inclamauit. Festus vero scribit Matronas à magistratibus non submoueri solitas, ne pulsari contrectariue viderentur, néue grauidæ concuterentur. In submouendo maximum laborem habuit lictor, qui primus ibat, is enim omnem impetum, & turbam excipiebat. quare Cicero. vt Octauij facilitatem laudaret, primum lictorem apud eum quieuisse dicit. Ijdem lictores, quos magistratus iussis-

iuſſiſſet, comprehendebant, veſtibuſque nudatos virgis cædebant, & ſecuribus feriebant. quare Nonius Lictores carnificis officio fungi ſolitos ſcribit. Hinc illa legati Regis Philippi contra Romanos, vt refert Liuius libr. XXXI. Prætorem Romanum excelſo in ſuggeſtu, ſuperba iura reddentem, ſtipatum lictoribus vident, virgæ tergo, ſecures ceruicibus imminent. Et libro vndecimo. Miſſi lictores ad ſumendum ſupplicium nudatos virgis cedunt, ſecurique feriunt.

Adcenſus miniſter fuit, quo magiſtratus, vt nomen indicare videtur, vtebantur in vocandis ijs, qui ius poſcerent: Adcenſum enim ab adciendo dictum eſſe docet Varro libr. V. de lingua latina. Ijdem diutius, quam oportet, loquentibus ſilentium videntur impoſuiſſe. Cicero enim ad Fratrem ita ſcribit. Octauius iucundiſſimus fuit: apud quem primus lictor quieuit, tacuit adcenſus, quoties quiſque voluit. dixit, & quam voluit diu, Videntur autem ſingulis magiſtratibus ſinguli adcenſi fuiſſe. Suetonius in Iulio cap. XX. Cæſar Cos. creatus antiquum retulit morem, vt quo menſe faſces non haberet, adcenſus ante eum iret, lictores pone ſequerentur. Et de decemuiris. Liuius libro III. Decimo die ius populo ſinguli reddebant. Eo die penes præfectum iuris faſces duodecim erant: collegis nouem ſinguli adcenſi apparebant. Adcenſum ipſi ſibi magiſtratus adſciſcebant,

ex libertis fere aliquem: eiusque munus honoratius aliquanto fuisse videtur, quam lictorum. hæc omnia ostendunt verba illa Ciceronis, quæ sunt in epistola prima ad Fratrem. Adcensus, inquit, sit eo numero, quo eum maiores nostri esse voluerunt, qui hoc non in beneficij loco, sed in laboris ac muneris, non temere nisi libertis suis deferebant.

Præconis officium fuit silentium indicere, vt magistratus oratio posset exaudiri: magistratuúmque edicta voce promulgari. Liuius libr. IIX. Silentio nequidquam per præconem tentato, cum præ strepitu, ac tumultu nec ipsius Dictatoris, nec apparitorum eius vox audiretur. & libro XXVI. Præconi imperauit, vt lictorem lege agere iuberet.

Scribæ vero tabulas publicarum rationum confecerunt. Ex quo dixit in Frumentaria M. Cicero: Scribarum ordo est honestus, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque magistratum committuntur.

Alij ministri, qui fuerint, nomen fere ipsum ostendit. Atque hæc de Imperatore pro instituta disputatione satis multa videri possunt.

Post Imperatorem sequitur Quæstor comitijs item populi creatus. Quæstores eodem modo fere, quo Imperarores legebantur. vbi enim legitimus quæstorum numerus populi suffra-

suffragijs creatus esset, iubebat senatus prouincias sortiri, vt cum singulis Imperatoribus singuli quæstores mitterentur. Cicero epistola prima ad Fratrem: Quæstorem habes nō tuo iudicio delectum, sed eum, quem sors dedit. Et in prætura vrbana, Quæstor ex S.C. prouinciam sortitus es, obtigit tibi consularis. Hinc apud veteres Quęstori cum suo Imperatore filij necessitudo intercessit. Cicero pro Plançio. L. Apuleius hunc tanti fecit, vt morem illum maiorum, qui præscribit in parentum loco Quæstoribus suis Prætores esse oportere, officijs beneuolētiaque superarit. Et in Diuinatione in Verrem sic à maioribus nostris accepimus, Prætorem Quęstori suo parentis loco esse oportere: nullam neque iustiorem, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quam cōiunctionem sortis, quam prouinciæ, quam officij, quam publicam muneris societatem.

Quęstoris autem munus fuit pecuniam publicam curare, quæ aut ab ærario deprompta in vsum esset exercitus expendenda, aut de hostium pręda, prouinciaque exacta in ærarium esset referenda. Itaque idem stipendium militibus numerabat, prędamque captam ex hostibus, aut custodiebat, aut vendebat, pecuniamque ad ærarium visi ita sum esset Imperatori ferebat. Cicero in Verrem: pecunia attributa numerata est: profectus est Quęstor in prouinciam: venit in Galliam exspectatus ad exercitū consularem cum pecunia. Et paulò post, cum Quæstor ad exercitum missus sis,

custos non solum pecuniæ, sed etiam consulis: particeps omnium rerum consiliorumq; fueris; habitus sis in liberûm loco sicut mos maiorũ ferebat. Liuius lib. IV Prędæ fuit aliquantum: venditum sub hasta consul in ærarium redigere Quæstores iussit. Et lib. V. Prædæ pars maxima ad Quæstorem redacta.

Videntur Quęstores etiam iurisdictionem exercuisse. Cicero in Diuinatione. Quæstor vocari ad se Agonidem iubet, iudicium dat statim. Suetonius in Iulio cap. VII. Quęstori vlterior Hispania obuenit, vbi cum mandato Prętoris iuredicundo cõuentus circumiret, Gadibus ingemuit.

Cum igitur talis esset Quæstor, scribis & lictoribus vsus est. Cicero in Frumentaria. Nuper, Hortensi, Quæstor fuisti: quid tui scribę fecerint, tu potes dicere. Et in Prætura Siciliensi. Quæstores vtriusque prouincię cum fascibus mihi præsto fuerunt. Et pro Plancio. Plancius Quęstor ad me, lictoribus dimissis, insignibus abiectis, veste mutata profectus est. Quamuis autem lictoribus ornarentur Quæstores, tamen neque vocationem neque prehensionem habuere, vt ex Varrone tradit Gellius, libro XIII. cap. XIII.

Legati post Imperatorem præcipuum in exercitu locum habuere. Neque tamen eo iure Legatus versatus est in castris, quo Quæstor. is enim magistratus fuit, potestatemque comitijs à populo accepit: hic eam potestatem habuit, quam Imperator voluit, illius potestas ab Imperatoris potestate longe di-

uersa fuit, vt ostendimus; huius eadem, quæ ipsius Imperatoris. Hic apud Imperatorem assecla, ille filij locum obtinuit.

Legatorum porrò, quãtum quidem ad præsentem narrationem pertinet, duo genera fuere, alterũ, quod victis hostibus decernebat senatus, de quorum consilio Imperator pacis leges diceret, & prouinciam constitueret: de quibus infra dicemus. alterum eorum, qui cum ipso Imperatore proficiscebãtur, vt ei in omni munere bellico operam nauarẽt. Varro libro IV. de lingua Latina. Legati, qui lecti publicè, quorum opera, consilioque vterentur peregre magistratus. Appianus lib. I. Legatos Romani appellant, quos prouinciarum rectoribus addunt, vt ijs subsidio sint.

Legatorum numerus non videtur idem semper fuisse: sed in ea re dignitatis, prouinciæ, belli habitam rationem puto. Cicero enim quatuor legatos habuit in Cilicia, vt ipse ad Catonem scribens significat. Quinctus verò frater tres. Pompeio autem lege Gabinia XV legatos bello piratico datos Plutarchus, & Dio narrant.

epist. 4. l. 15 fam.
epi. 1. ad Q. F.
Dio l. 36.

Legati aut à Senatu dabantur, aut ab Imperatoribus ex eiusdem Senatus auctoritate eligebantur. Hinc illud Ciceronis in Vatinium, qui sine S. C. legatus profectus est. Ne hocquidem senatui relinquebat, quod nemo vmquam ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? Factum est raro, vt populus deligeret Imperatorem: quis legatos audiuit vmquam sine Senatus con-

consulto? Posterioris verò modi plura exempla occurrunt. Cicero enim C. Verrem multis allegationibus, vt legatis Dolabellæ proficisceretur, expugnasse scribit in prætura vrbana: Atticum enim narrat Nepos in vita cũ Q. Cicerone in Asiam ire noluisse, cum apud eum legati locũ obtinere posset. Hinc etiam Africanus fratri se legatum iturum professus est: & alibi fratrem frater, filius patrem sibi legasse dicitur apud Liuium.

Veg. l. 2. cap. 9. Fuit autem legatorum dignitas maxima: nam ex prætorijs consularibus, triumphalibusque aut certe viris rei militaris peritissimis eligebãtur. itaque Cicero legatos appellat in oratione in Vatinium. Nuncios pacis, ac belli curatores, interpretes, bellici consilij auctores, ministros muneris prouincialis. Dionysius etiam lib. XI. legatum potestatem Imperatoris, sanctitatem & venerationem Sacerdotis habuisse narrat.

Legati in exercitu vices Imperatoris gerebant. Cæsar lib. II de bello ciuili. Neque se ignorare, quod esset officium legati, qui fiduciariam operam obtineret. Et libro III. Aliæ sunt legati partes atque Imperatoris, alter omnia agere ad præscriptum; alter libere ad summam rerum consulere debet. Itaque legatis, cum personam sustinerent Imperatoris, reliqui magistratus parebant, vt tribuni, centuriones, equites Romani, socijque. Liuius libro IIX. Cũ polluta semel militari disciplina non miles centurionis, non cẽturio tribuni, non tribunus legati, non legatus cõsulis, non ma-

magiſter equitum dictatoris pareat imperio. Tacitus li.1. Annal. Etiam tum legato à centurionibus & optimo quoq; manipulariũ parebatur. Ijdem pro tempore in prœlio peditibus equitibuſq;, ſocijs, Romaniſq; ab Imperatore pręficiebantur: propterea quod nulli ordini pręcipue præerant. Liu.l.x. Dextro cornu L. Volumniũ, ſiniſtro L. Scipionem: equitibus legatos alios C. Cæditium, & Trebonium præfecit. & li.xxxv. Siniſtra ſociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnabant: præerant duo conſulares legati.

Videntur quoque legati ius dixiſſe. Cicero pro Flacco. Gratidius legatus, ad quem eſt aditum, actionem ſe daturum negauit: re iudicata ſtari oſtendit placere. Ornabantur autẽ faſcibus atque lictoribus. Liuius libr. xxix. ſine reſpectu non maieſtatis modo, ſed etiam humanitatis, in legatum impetum, lictoribus prius indignum in modum multatis, faciunt.

Poſt legatos ſequuntur Præfecti Fabrum, & caſtrorum. Pręfectus Fabrum in binis legionibus, ideſt, in exercitu cõſulari vnus omnino fuit. Itaque Pręfectus Fabrum Ciceronis vnús tantum nominatur Q. Lepta, epiſt. vii. lib. iii Famil. vnus etiam Præfectus Fabrum in Appij exercitu appellatur epiſt. viii eiuſdem libri. Cum autem ſcribit Cęſar in epiſtola ad Oppium & Balbum, quę legitur lib. ix ad Atticum, duos Pręfectos Fabrum in ſuam poteſtatem veniſſe, vtrumque in binis legionibus Pręfectum Fabrum fuiſſe puto: vt duorũ con-

ſulum

ſulum exercitus, qui à Pompeio regebantur, duos omnino Pręfectos fabrũ habuerit. Hic Præfectus fabris præerat, machiniſque bellicis, vt ſcribit Veget.lib.II. cap.XI.

Pręfecti caſtrorũ in ſingulis legionibus ſinguli vidẽtur fuiſſe. Velleius enim in exercitu Q. Vari, qui trium legionũ fuit, tres nominat caſtrorum Pręfectos, L.Eggium, C.Eionium, & L. Cęditium. Tacitus etiam lib.XIV. Pœnius, inquit, Poſtumus Præfectus caſtrorum ſecũdæ legionis. Eius munus ita explicat Vegetius lib.II. cap.X. Ad Præfectum caſtrorũ poſitio caſtrorum, valli & foſſæ deſtinatio pertinebat, tabernacula vel caſę militũ cum impedimentis omnibus nutu ipſius curabantur. Præterea ægri contubernalis & medici, à quibus curabantur, expenſæ etiam ad eius induſtriam pertinebant. vehicula, ſagittarij, nec non etiam ferramenta, quibus materia ſecatur vel cęditur, quibuſque aperiuntur foſſæ circa ſitum valli & aquæ ductus. Item ligna vel ſtramina, arietes, onagri, baliſtæ, cæteraque genera tormentorum, ne deeſſent aliquando, procurabat. is poſt longam probatamque militiam peritiſſimus omnium legebatur; vt recte doceret alios, quod ipſe cũ laude feciſſet. Hæc Vegetius. Idem quoque itineribus militum, & impedimentis, quæ inter eundũ milites ferrent, videtur pręfuiſſe. Ad eundem vigiliæ caſtrorum, & opera militaria ſpectarunt. Tacitus lib.I Annal. Præcipua in Aufidienum Rufum Præfectum caſtrorum ira, quem direptum vehiculo ſarci-

nis

nis grauant, aguntque in primo agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret. quippe Rufus diu manipularis miles, dein centurio, mox castris Præfectus antiquam duramque militiam reuocabat, inuictus operis & laboris: & eo immitior, quia tolerauerat. Et lib. II. histor. Alphenus Varus Præfectus castrorum, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.

Quamuis autem militum segnitiem castigare potuit, tamen ei ad vltimū supplicium progredi non licuit. Hinc Tacitus libro I. Annalium. Præsenti, inquit, duorum militū supplicio repressi sunt, iusserat id Mennius castrorum Præfectus bono magis exemplo, quam concesso iure.

Numeratur à Vegetio Præfectus legionis: sed eius, stante rep. mentionem fieri nō legi.

Has omnes Pręfecturas Imperator dabat. Cic. ad Cæsarem. epi. 5. li. 7. fam. Trebatio ego neque tribunatum, neque pręfecturam, neque alius beneficij certum nomen peto: beneuolentiam tuam & liberalitatem peto. & epist. I. l. 6. ad Attic. Brutus à Cicer. petijt, vt præfecturam Scaptio deferret.

Vtrum autē Tribuni (de his enim dicendum iam est) legionis totius cōmunis magistratus, an proprius peditū fuerit, controuersum esse potest: nōnulli enim solis peditibus pręfuisse Tribunos putāt, verisimilius tamē mihi fit

legio-

legionis fuisse magistratum: nam Tribuni equitibus Romanis, socijsque prçfuisse leguntur. Sallustius in Iugurthina, in vtrumque latus auxiliarios, equites Tribunis legionum & Prçfectis cohortium dispertiuerat. Liuius lib. XXIX Lentulus Ser. Cornelio tribuno milit. imperat, equites per patentes in hostiũ acies vias permittere equos iubeat. Et libro XXXV equites legionum extra aciem in locũ patentem Q. & P. Minucios tribunos militum educere iussit. Polybius quoque ducis imperia equitibus Tribunos edixisse narrat. Vbi, inquit, primũ illuxit, equites & centuriones cuncti ad Tribunorum tabernacula se conferunt, & Tribuni ad consulem, is quid agendũ sit, Tribunis edicit; Tribuni equitibus, & centurionibus, hi deinceps cçteris. Varro quoq; lib. IV de lingua latina, Optiones in decurijs equitum lectos scribit à Tribunis. Hoc igitur constituto, ad reliquã explicationem numeri Tribunorum gradum faciamus.

Var. l. 4. de lin. la. Tribuni militum dicti sunt, vel, vt ait Varrõ, quod terni tribus Tribubus Ramnium, Lucerum, Tatiensium ad exercitum olim mitterentur; vel, vt placet Pomponio, quod Tribuum suffragio crearentur: vel demum, vt scribit Vegetius, quod iura tribuerent. *Pomp. de Orig. iur.* *Veg. li. 2. cap. 7.* Tribunorum neque numerus, neque lectio eadem semper fuit. Primo enim Tribuni tres fuére, teste Varrone, quia tum legio ex tribus millibus conficiebatur. Postea vt militum, ita & Tribunorum aucta est in legione numerus: atq; ex tribus quatuor facti sunt. Itaque cum,

Vti

vti diximus, ſingulis annis quaternæ legiones, quæ conſulibus duobus traderentur, ſcribi ſolerent; in eas Tribuni ſeni deni legebantur: cum antea in legiones quatuor XII crearentur, vt ſingulæ legiones ternos haberent Tribunos. Quatuor autem in legione Tribuni eſſe cœperunt anno CDXLII C. Iunio Bubulco III Q. Aemilio Barbula iterũ Coſſ. vt ſcribit Liuius libro IX. Tulere, inquit, rogationem Tribuni plebis L. Atilius, C. Marcius, vt Tribuni militum ſeni deni in quatuor legiones à populo crearẽtur. Poſtremo, cum legio ex quinque millibus, & ſex millibus ſcribi cœpta eſſet; Tribuni ad quatuor legiones viginti quatuor in ſingulas legiones ſeni creati ſunt, quod ſua ætate factum ſcribit Polybius lib. VI.

Vt autem numerus, ita lectio Tribunorum variata eſt. Primis enim temporibus ab Imperatoribus Tribuni omnes legebatur in quatuor legiones duodecim, id eſt, in ſingulas terni. Anno autem CCCXCI Q. Seruilio Ahala II. L. Genucio Auentinenſi II Coſſ. inſtitutum eſt, vt Tribuni militum ad legiones ſuffragio fierent, id eſt, vt ego quidem arbitror, vt pars eorum ſuffragijs populi, pars imperatorũ arbitrio crearetur. Id aũt ex Liuio lib. VII colligere videmur poſſe, cum de hac re ita ſcribit: cum eo anno primũ placuiſſet Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & antea, ſicut nunc, quos Ruffulos vocant, Imperatores ipſi faciebant) L. Manlius L. F. ſecundum in ſex locis tenuit. Sex locos

nominauit eorum,qui suffragijs fierent: quia reliqui sex,opinor,ab Imper.legebantur.

Neque tamen ea lege Tribunorũ numerus finitus videtur, quos vel populus, vel Imperatores crearent: ex quo fiebat, vt perquam paucis suffragio populi relictis locis, reliqui loci imperatorũ beneficia ferme essent. Itaq; anno CDXLII L. Atilius, C.Marcius Tribb.pl.
lib.9. Liuio teste,cum Tribunorũ mil. numerũ auxissent, vt seni deni in quatuor legiões essent; illud etiam rogatione lata cauerunt, vt deinceps a populo omnes crearentur. Ex eo igitur tempore Tribunatus militum suffragijs populi dari cœptus est; nisi si quando plebiscito aliquo ea potestas imperatoribus permissa fuit, vt bello Punico secundo, teste Liuio li. XXVII. Primis quatuor legionibus populus tribunos creauit: in ceteras consules miserunt. Idem bello Persico factum narrat libro XLII. In Tribunis militum, inquit, nouatum eo anno propter Macedonicum bellũ, quod Consules ex S.C.ad populum tulerunt, ne Tribuni militũ eo anno suffragijs crearentur; sed cõsulum prætorumq; in ijs faciendis iudicium arbitriumque esset. Quod tamen haud diu obseruatum Liuius idem ostendit, cum anno tertio post ita scribit Libro VLIII: Tribunos, non permissum, vt consules facerent,populus creauit. Hinc illa Scipionis apud Liuium lib. XXVIII. Quid populus Rom. cum imperium ablatum ab tribunis suffragio populi creatis ad homines priuatos detulistis? Creati sunt igitur per populum Tribuni mili-

militum oēs, vsq; ad L. Aemilium Paulū iterū C. Liciniū Crassum Coss, qui fuit annus V.C. DXXCV. . Eo aūt anno, vt refert Liu. lib. XLIV. Senatus ob bellū Persicum decreuit, vt in legiones parem numerū Tribunorum consules & popul. crearent: atque id deinceps, vt reip. populo, imperatoribusq; æquum seruatū censeo. Polyb. certe, qui bello Persico par, fui temporis militiā græcis litteris explicauit; Tribunos militū partim ab imperatorib. partim à populo creatos significat, cum ita scribit: διεῖλομ σφᾶς αὐτοὺς οἱ νεώτεροι τῶμ χιλιάρχωμ, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ δήμου καταςαθῶσιμ, ἢ τῶμ ςρατηγῶμ, εἰς τέτταρα μέρη. id est, Diuidunt sese iuniores tribuni, ,put à populo vel imperatoribus fuerint creati, in partes quatuor. Hinc duo genera Tribunorū facta sunt: alij ass. 1 in
enim comitiati dicti sunt, Pediano teste, quod Ver.
populi suffragijs crearentur; alij Rufuli siue Rutili, qui ab imperatoribus legebantur: sic appellati, auctore Festo, quod Rutilius Rufus de eorum iure legem tulerit. De vtrisque Liuius lib. VII. Cum eo anno primum placuisset Tribunos militum ad legiones suffragio fieri (nam & antea, sicut nūc, quos Rufulos vocāt, imperatores ipsi faciebant) secundū in sex locis T. Manl. tenuit. Quibus verbis Liu. suo tempore Tribunorū milit. alios populi suffragio, alios imperatorū lectione factos significat. Id quoq; ius fuisse Imperat. vt Tribunatū in castris conferret, Cic in epist. ad Cæsarem ostēdit. Huic ego neq; tribunatum, neq; præfectu- epist. 5. l.
ram, neque vllius beneficij certū nomē peto: 7. fam.

beneuolentiam tuam & liberalitatem peto. Et epist.3. lib.6.ad Attic.Scaptius à me Tribunatum cum accepisset,quem ego ex Bruti literis ei detulissem : postea scripsit ad me, se vti nolle eo tribunatu.De Tribunatu aût militum per populum collato testis est Suetonius in Iulio cap.v. Tribunatu militum, inquit, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit : & Plutarchus, qui Catonem Vticensem,in petitione tribunatus militum, legem,quę candidato nomenclatorem adesse vetabat,solum seruasse scribit. Sallust.in Iugurt. C.Marius vbi primū tribunatum militū à populo petit,plerisq; faciem eius ignorantibus,facilè notus per oēs tribus declaratur.

Creabantur aût Tribuni, tum ex peditibus, tum ex equitibus rei militaris sciētissimi : pedites enim sex minimū stipendia habuere, equites verò decem,vt scribit Polybius.Quare cum inter Tribunos, alij plura, alij pauciora stipendia haberent, hinc factum est, vt alij iuniores, alij veteres Tribuni nominarentur, vt idem Polyb.est auctor. De veteribus Tribunis meminit Cice.act.1. in Verrem, M.Creperius,L.Cassius,Cn.Tremellius,veteres Tribuni militares sunt designati.

Quo verò tempore Tribuni militū quatuor & viginti ad legiones quatuor creabantur, vt Polybij ætate factum esse ostēdimus; Tribuni quatuordecim ex peditibus,qui stipendia sex haberent,legebantur,qui iuniores dicti sunt : reliqui decē Tribuni ex equitibus fiebant,qui annis X.equo meruissent,qui veteres sunt ap-

pellati, vt narrat Polyb. Cum igitur partim
ex peditibus, partim ex equitib. Tribuni legerentur,
hinc etiam factum puto, vt alij inter
equites, alij inter pedites militarint, iisq; prçfuerint,
quod supra docuimus. Hinc Liuius
lib. IV. Erat inter equites Tribunus militum
A. Cornel. Cossus. Cicero etiam cum Scaptio *epist. l. 2.*
præfecturá pernegasset, ne is equitũ opera ad *& 3. l. 6.*
suos quçstus abuteretur; tamen tribunatum *ad Att.*
cohortesq; detulit: ex quo intelligimus, illũ
peditibus solum prçfuturum fuisse: alioqui
enim idem periculum fuisset in tribunatu &
præfectura, si tribunus equitum similiter turmas
habere potuisset.

Quomodo aũt XXIV Tribuni in quatuor legiones
distribuerentur, ita exponit Polybius.
vbi dies delectus aduenit, congregatis omnibus
in Capitolio, diuidunt sese XIV iuniores
tribuni, prout à populo vel imperatorib. fuerint
creati, in partes quatuor; propterea quod
in quatuor legiones Rom. ferè copię diuidun
tur. ac qui primi quatuor lecti sunt, eos in pri
mam legioné distribuunt: tres qui deinceps,
in secundá; quatuor subsequentes, in tertiam:
& tres vltimos, in quartam. Ex decem autem
veteribus tribunis, duos primos, primæ legioni:
tres secundos, secundæ prçponunt: duos
deinceps, tertiæ: tres postremos, quartæ. Hęc
Polyb. Quibus ex verbis in singulis legionibus
senos Tribunos fuisse constat; ita vt exercitus
consularis, qui duarum legionum Romanarum
fuit, duodecim tribunos haberet,
septem quidem iuniores, quinq; aũt veteres.

Interdũ tamen inter Tribunos viri cõsulares, prætorij, ædilicijq; fuisse legũtur: quos credo ab imperatorib. lectos. quis enim sibi persuadeat viros consulares se tribunatus militaris candidatos ꝓfessos? Liu.l.XXII.Cęsi dicuntur 21 tribuni mil. consulares quidã, prætorijq; & ædilicij. & lib.42. Duo consulares tribuni mil. cũ eo missi C.Claud. Q.Mucius. & li.44. C.Sulp.Gallus tribunus mil. secũdę legionis, qui ꝑtor superiore anno fuerat. Senatus quoque interdum iussit, vt honoribus functi d.t. Tribuni à populo, & impp.legerentur, quod factũ bello Persico narrat Liui.l.44. Senatus decreuit, vt in octo legiones parem numerũ tribunorũ cõsules & populus crearẽt: creari aũt neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset. Quoniam autem singulis annis quatuor legiones primæ scribebantur, quæ duobus Coss.traderetur: Tribuni, qui ijs legionibus præfuerũt, cæteris omnibus dignitate præstitere. Quare in legibus, in quibus reliqui magistratus adscribuntur, & hi præcipuè nominantur, vt in ea lege, quam Cicero in Cluẽtiana recitat, QVI TRIBVNVS MILITVM LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS. QVIVE QVAESTOR. TRIBVNVS PLEBIS. deinceps omnes magistratus nominat. Hinc illud Liu.ij l.27. Primis quatuor legionibus populus tribunos creauit: in cæteras consules miserunt. Populus enim Tribunos, qui honoratiores erant, ipse creauit, in reliquis faciendis cõsulum iudicium arbitriumq; iussit esse.

Ex Tribunis autem sex qui in vna legione

erant,

erant, bini duobus mensibus toti legioni, partique castrorum præerant, ac necessaria prouidebant, vt scribit Polyb. Hinc Liu. lib. xl. Secundæ legionis Fuluius Tribu. militũ erat; is mensibus suis dimisit legionem, mensibus suis forte dixit, quibus legioni præerat Fuluius. Ex his Tribunis alter videtur fuisse honoratior, qui primus dictus est. Liuius l. xli. L. Atius tribunus primus secundæ legionis.

Tribunorum munera in castris ita commemorat Macer leg. xii de re militari. officium Tribunorum est, inquit, milites in castris continere, ad exercitationem producere, claues portarũ suscipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus cõmilitonum interesse, frumentũ probare, emẽsorum fraudẽ coërcere, delicta secundum suæ auctoritatis modum castigare, principijs frequẽter interesse, querelas commilitonum audire, valetudinarios inspicere. Hęc Macer, quæ p̃terea Polyb. auctoritate confirmari possunt; scribit enim Tribunos potestatem habuisse multandi, pignora capiendi, ac fuste cædendi milites: eosdem delectũ habuisse, ætates singulas Triariorum, Principum, Hastatorũ, & Velitũ distribuisse; centurionatus cęterosq; ordines in exercitu assignasse: arma singulis militũ ordinib. p̃scripsisse, milites sacramento adegisse: castrorum descriptionem, aliaq; militaria opera ꝓbasse, vigilias ordinasse. Ius aũt Tribuni dicebant in principijs. Liu. l. 28. Forma castrorum constabat vna ea spe, quod Tribunos iura reddere in principijs sinebant. Signum quoque siue tessera vigiliarũ a Tribuno petebatur: vigi-

libr. 49 Dig.

liaſq; ipſi Tribuni circumibant. Liu.l.xxIIx. A cuſtodibus probra in circumeũtis vigilias Tribunos iacta. & mox. Forma Romanorum caſtrorũ conſtabat vna ea ſpe, quod Tribunos & iura reddere in principijs ſinebant, & ſignũ ab eis petebant, & in ſtationes ac vigilias ordine ibant. Tacitus li.xIII. Signum more militię petenti Tribuno dedit optimæ matris. Ad obeundas aũt vigilias vſi Tribuni videntur cornicularijs: forte quia corniculo ſua imperia ederent Tribuni. Front.lib.III Tamquam Tribuni cornicularius vigiles quoſdã excitauit. Valer.li.vI.c.I. M.Lætorio tribuno milit. Cominius trib. pl. diem ad populum dixit, quod corniculariũ ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Et Suet.de claris Grãmaticis: Orbilius primo appariturã magiſtratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit. Auctor de viris illuſtribus. Scaurus primo in Hiſpania corniculo meruit: ſub Oreſte in Sardinia ſtipẽdia fecit. Poſtremis autem tẽporibus corniculariorũ ordo nominatur: ſed ad noſtrũ propoſitum non fuit. Quod aũt ordines aſſignauerint in legione pręter Polyb. Liu. oſtẽdit l.xLII apud quem ita loquitur Sp. Liguſt. Ordinem, quo me dignum iudicent Tribuni militum ipſorum eſt poteſtatis. Et mox. Tribuni militares in legione prima primumpilum virtutis cauſa ei aſſignarunt. Ijdem miſſionũ cauſas cognouerunt Tac.li.I. Annal. Miſſio per Tribunos maturatur. Et aciem inſtruebant. Liu. l.44. Inſtabat tribunis militum, vt maturarent inſtruere.

Cum

Cum igitur tanta dignitas & poteſtas Tribunorum eſſet, multis quoque commodis ſunt cohoneſtati. nam ex Principibus, Haſtatiſque ſinguli Tribuni, qui ſex in legione fuerunt ternos manipulos Polybio teſte ſortiebantur; qui Tribuni tabernaculum erigebant, locumq; æquabāt, aut, ſi neceſſe eſſet ad impedimentorum cuſtodiam ſæpe muniebant. Ex ijs manipulis octoni milites. Singulis diebus ante Tribuni tabernaculum equoſque excubabant, aliaq; miniſteria exſequebantur. Reliqui autē duo manipuli (viginti enim in Principibus, Haſtatiſq; in legione fuiſſe diximus, ex quibus octoni deni Tribunis attribuebantur, ſingulis terni) locum, qui ante Tribunos erat. cuſtodiebant, curabantq; vt aqua adſperſus munduſq; eſſet. Faſces tamen ijs non fuiſſe prælatos Liuius oſtendit li. xxiix. Fugatis inquit ex principijs, ac paulo poſt è caſtris Tribunis, ad principes ſeditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Vmbrum delatum omnium conſenſu imperium eſt. qui nequaquam tribunicijs contenti ornamentis, inſignia etiam ſummi imperij faſces ſecureſque attrectare auſi. Appianus etiam in Libyca Tribunos militares annulo aureo vſos ſcribit, cum ceteri ferreo vterentur.

Poſterioribus temporibus inſigne honoris tribunicij, pugio tradebatur, quem παραξώνιον appellabant. Martialis

Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris
Arma tribunicium cingere digna latus.

Dio in Traiano. Cum Traianus tribunatum militum Suræ traderet, parazonium, quo pro dignitate accingendus erat, nudum ei porrexit. Marcellus de militari testamento lege XXVI. Titius priusquam tribunus legionis factus esset, testamentum fecit, & postea cinctus, manente eodem testamento defunctus est.

De alijs magistratibus peditum, equitum, & auxiliorum.

CAP. XI.

HActenus de ijs magistratibus, qui totis copijs præfuerunt: nunc dicendum est de ijs, qui peditibus, equitibusque tum legionarijs, tum socijs proprie præfuerunt. Singulis manipulis, quos in legione triginta fuisse diximus, bini centuriones præficiebantur, duabus lectionibus cooptati. ex quibus qui prior electus erat, centuriam quæ in dextro cornu manipuli fuit gubernabat; qui autem posterior, eam regebat quæ esset in sinistro: quod si centurionum alter abesset, qui relinquebatur, toti manipulo præerat. quam etiam ob caussam centuriones duo, teste Polybio, eligebantur, vt si alter cecidisset, nunquam manipulus sine duce relinqueretur. Cum autem essent in legione centuriæ sexaginta, fit vt par quoque numerus centurionum esset. qui quidem in manipulis Hastatorum ita vocabantur Primi Hastati, vel primus hastatus centurio, & deinceps vsque ad decimum hastatum, vel decimi hastati centurionem:

turionem: in Principibus vero, primi principis, vel primus princeps centurio, atque ita in singulis vsque ad decimum: in Triarijs vero primipilus, vel primipili centurio, & deinceps vsque ad decimum primipili, vel primipilum centurionem: Triarij enim ante Pilani, vt ait Varro, dicebantur. Liuius lib. 8. Duo primipili ex vtraque acie interTriarios erant. Primumpilum enim centurionē fuisse Cæsar ostendit libro tertio bel. ciu. Crastinus euocatus in exercitu Cæsaris primumpilum in legione decima duxerat. Hic signo dato, sequimini me, inquit, manipulares mei. eum electi milites circiter 120. voluntarie eiusdem centuriæ sunt prosecuti. Quoniam vero in singulis manipulis duo fuere centuriones, quorum honestior ille fuit centurio, qui prior electus dextram manipuli centuriam gubernabat, iccircò ita distinguebantur, vt alter, verbi causa primus hastatus prioris centuriæ, alter posterioris diceretur; item princeps primus prioris centuriæ, & primus princeps posterioris centuriæ. vel certe prior, & posterior hastatus vel princeps, atq; ita in reliquis deinceps. Cæsar li. III. de bello ciuili. omnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, prӕter priorem principem. Spurius etiam Ligustinus apud Liuium libr. XLII. gloriatur à suis sibi Imperatoribus primum hastatum prioris centuriæ, & primum principem prioris itē centuriæ virtutis caussa fuisse assignatos, Idem Liuius l. XXVII. manipulorum

pulorum centuriones nominat. Cæs. libr. 2. ciuil. Centuriones Marsi duo ex castris Curionis cum manipularibus suis viginti duobus ad Actium Varum perfugiunt. & Liuius lib. XXV. Titus, inquit, Pedanius primus princeps centurio cum signifero signum ademisset; Iam hoc signum, & hic centurio, inquit, intra vallum hostium erit: manipulares sui primum transcendentem fossam, dein tota legio secuta est. Et paulo post Primipili centuriones vocat. Nonnunquam tamen centuriones etiam cohortibus præpositi leguntur. Liuius libr. 3. Cohortes sibi quæque centuriones legerunt: bini Senatores singulis cohortibus propositi. sed & equitibus præfecti narrantur. Liuius lib. 4. Sex. Tempanium, A. Sellium & Antistium, & Spurilium fecit, quos pro centurionibus sibi præfecerant equites. Quamquam existimo centuriones pro decurionibus vsurpari à Liuio.

Centuriones, qui primis manipulis Hastatorum, Principum, & Triariorum præerant, ceteris videntur fuisse honestiores: quare primorum ordinum primique centuriones vocabantur. Liuius li. 44. Ipse cum tribunis primisque ordinibus vadit ad contemplandos transitus. Cæs. li. 1. ciuil. Legatos de pace primorum ordinum centuriones mittunt. Cæsar lib. 1. de bello ciuili. Q. Fulginius primus hastatus legionis XIV, qui propter eximiá virtutem ex inferioribus ordinibus in eum locum peruenerat. Et libr. III eiusdem. Cæsar Scæuam centurioné ab octauis ordinibus ad primi-

primipilum se traducere pronunciauit. Tacitus libr.1. Annal. Lucis propinquis barbaræ aræ, ad quas Tribunos, ac primos ordinum centuriones mactauerant. Et l.11 Hist. Ante aquilam Præfecti castrorum, Tribuniq; & primi centurionum candida veste. Inter omnes tamen ordinũ omnium cẽturiones, honestissimus fuit Primipili centurio, qui etiam Primipilus, & primus centurio dictus est. Cæsar libr.2. Gall. P. Sestium Baculum primipilum nominat; quem mox libr.3. Primipili centurionem vocat. Liuius lib. VII. Lex sacrata militaris lata est, nequis vbi Tribunus milit. fuisset, postea ordinum ductor esset. id propter P. Salonium postulatum est ab coniuratis, qui alternis prope annis & tribunus militum, & primus centurio erat, quem nunc primipili appellant. Huic reliquos sexaginta centuriones paruisse docet Dionysius lib. IX. Μάρκος, inquit, φλαβολήϊος [illegible] τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε, καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμοπίλους καλοῦσι. id est, M. Flauoleius ordinis cuiusdam nobilissimi ductor, quem centurias sexaginta sequi, & eius imperata facere lex iubet. hos ductores Romani primipilos vocant. Polybius etiã centurionẽ, qui ex omnibus primus fuisset electus, consilij etiam participem fuisse dicit. is vero sine dubio primipili centurio videtur fuisse. Eius quoq; dignitas intelligitur ex

tur ex eo quod narrat Liu.li.XLIV. ab Aemilio Paulo institutum, vt Tribunus militũ primipilo legionis secretum ederet imperium: ille, & deinde singuli proximo cuique in ordine centurioni dicere quid facto opus sit.

Sigon. li. 4. de Prou. c. 2. Quibus ex verbis illud etiam colligitur, vnum in legione primipilum fuisse, non autem plures, vt nonnulli scripserunt. quod etiam Dionysius docuit, cum primipilo sexaginta centurias, quot nimirum legio habuit, paruisse narrat. Centurionum lectio, vt capite proximo ostensum est, ad Tribunos spectabat, interdum tamen à militibus cooptatos legimus. Liuius libr. 3. Cohortes sibi quæque centuriones legerunt. Eligebantur autem vt scribit Polybius ex singulis generibus prę̃terquam ex velitibus, qui natu minimi erant. Quærebantur autem, vt idem ait, centuriones non tam audaces & periculorum amatores, quam exercitus ductandi periti, animoq; firmo & constanti, quique non temere ad pugnam ruant: aut si ab hostibus vrgerentur, vitam potius, quam pugnæ locum amittant. Atque ita fere ratio instituta fuit, vt ex inferioribus ordinibus ad superiores, centuriones promouerentur. Cæsar libr. V. Erant in ea legione fortissimi viri centuriones, qui iam primis ordinibus appropinquarent. Et li. VI. Centuriones nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum legionum, caussa virtutis, in superiores erant ordines huius legionis traducti. Et libr. 1. belli ciuilis. Q. Fulginius propter eximiam virtutem ex inferioribus

ad

ad primum hastatum peruenerat. Et lib. 3. eiusdem. Cæsar Scæuam ab octauis ordinibus ad primipilum se traducere pronunciauit.

Centurionum munus fuit, milites sub pugnæ tempus instruere, vigilias obire, militum operibus adstare. Polybius. Vegetius li. 2. cap. 25. hinc Liuius libr. XXX. Equites in turmas, pedites in cohortes, sicut quondam à Romanis centurionibus didicerat, distribuit. Tacitus lib. XV: Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasque, & rogitante rege caussas, quoties nouum aliquid aduerteret, vt initia vigiliarum per centurionē nunciari conuiuium buccina dimitti. Et li. 11. Historiarum vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Iidem militum controuersias dirimebant. Iuuenalis Satyra XVI

Legibus antiquis castrorum, & more Camilli
Seruato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à signis: iustissima centurionum
Cognitio est igitur de milite,

Itaque cum tanta esset centurionum dignitas; vilia quædam munera non exsequebantur, vt corbes, storeasque gestare, vt auctor est Dio lib. LII.

Porro centuriones milites ad opus non modo verbis, & cohortatione, sed etiam verberibus excitabant: quam ob caussam vitem in manu gestabant, qua segnes castigarent. Plin.

lib. XIV.

lib.XIV.cap.I.Centurionum in manu vitis optimo præmio tardos ordines ad lentas producit aquilas;atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.Hinc Macer li.XLIX. Digest. de re milit.Miles,si vitem tenuit,mutet militiam:si ex industria fregit,vel manum centurioni intulit,capite puniatur.Tacitus l.I.Annal.Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum cedo alteram indiderant quia fracta vite in tergo militis,alteram clara voce, & rursus aliam poscebat. Spartianus in Hadriano.Nulli vitem nisi robusto, & bonæ famæ dedit. Hinc ipsi centuriones maximo erant militibus odio.Tacitus lib.I.Annal.Repente lymphati districtis gladijs in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odijs materies & sæuiendi principiû: prostratos verberibus mulcant,sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent. Quare ipsi milites interdum operis vacationem, & verbera pecunijs a centurionibus redimebant. Propterea milites apud Tacitum conqueruntur libr.I.Annalium Denis in diem assibus animam & corpus æstimari.hinc sæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi.Et libr.I.Histor. Flagitatum,vt vacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur,namque gregarius miles vt tributum annuum pendebat.pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolueret,neque modum oneris quisquam,neque genus quæstus pensi habebat. per latrocinia

& raptus

& raptus, aut ſeruilibus miniſterijs militare otium redimebant. tum locupletiſſimus quiſque miles labore ac ſæuitia fatigari, donec vacationem emeret. vbi ſumptibus exhauſtus, ſocordia miſer elanguerat; inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo in manipulum redibat. Porro gregarij milites per Tribunos ac centuriones quæ vellent ab Impp. petebant. Cæſ. lib. 1. Gall. Legiones per tribunos militum & primorum ordinum centuriones egerunt, vti Cæſari ſatisfacerent. lib. 7. Hæc eadem milites centurionibus tribuniſq; militum mandabant, vt per eos ad Cæſarem deferrentur. Atque hæc quidem de numero, ordineq; centurionum. nunc deinceps reliqua videamus.

Singuli centuriones ſingulos ſibi adiutores, quos Polybius οὐραγοὺς, id eſt, extremi agminis ductores appellat, cooptarunt; vt par numerus vragorum & centurionum in manipulo legioneque eſſet. Hi à latinis forte dicuntur Optiones & Adcenſi. cumque olim à conſulibus vel Tribunis legerentur, poſtea à centurionibus legi cœpere, Feſtus. Optio, qui nunc dicitur, antea Adcenſus appellabatur. is adiutor dabatur centurioni à Tribuno mil. qui ex eo tempore, quem velint centurionibus permiſſum eſt optare, & nomen ex facto ſortitus eſt. Liuius lib. IIX. Duo primipili ex vtraque acie inter Triarios erant. Romano haud ſatis fidenti viribus, iam Romæ permiſſum erat ab conſulibus, vt ſubcenturionem ſibi, quem vellet, legeret.

Pedestribus igitur copijs hi præfuerunt. Equitum vero singulis decurijs, quas in turma ternas fuisse diximus, singuli præerant Decuriones: ex quibus qui primus esset electus, reliquis duobus honoratior fuit, ac non suæ tantum decuriæ, sed turmæ etiam præerat: eoque absente secundus totam turmam gubernabat. Et quamuis Polybius omnes communi nomine Decuriones appellatos dicat: tamen primus Decurio, qui toti turmæ præerat, præfectus quoque honestiori vocabulo dictus est. Cicero pro Marcello. Nihil sibi ex ista laude centurio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. Hirtius de bello Hispanico Cæsar ob virtutem turmæ Cassianæ donauit millia tredecim & præfecto torques aureos duos. Hi autem tres Decuriones, eodem Polybio teste, olim totidem sibi οὐραγοὺς, id est, extremi agminis ductores cooptabant: postea vero ab Tribunis dabantur. Optionesque similiter atque in centurijs peditum nominati. vtrumque docet Varro lib. o v. de lingua Lat. Turma, terna est, e in u abijt: quod terdeni equites ex tribus Tribubus Tatiensium, Ramnensiũ & Lucerum fiebant. itaq. primi singularum decuriarum, Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis, sunt etiam nunc terni. quos hi primo administros ipsi sibi optabant, optiones vocari cœpti quos nunc propter ambitionem Tribuni faciunt. Eadem

fere

fere verbis iisdem ex Curiatij sententia Festus tradit. Præter hos autem Decuriones, qui in singulis decurijs erant, vnus aliquis videtur omnibus equitibus præpositus. & si Magister equitum cum dictatore affuisset, ipse vniuerso equitatui præerat: sin minus, alius præficiebatur, qui Præfectus equitum, vel alæ generali nomine dictus sit. Plutarchus enim narrat in exercitu Cæsaris, Præfectum equitum Labienum fuisse. quis autem putet eum, qui Legatus Cæsaris tot annos res maximas gesserat, ac tandem omnium admiratione approbationeque ad Pompeium transierat, vnius turmæ fuisse Præfectum? Cæsar etiam libro III. belli ciuilis. C. Volusenum suum Præfectum equitum nominat, quem certe pluribus quam vnius turmę equitibus præfuisse ex eo constat, quod eum Roscillus & Aegus fratres Allobroges, qui inter equites Cæsaris primas obtinebant, interficere voluerunt, vt cum aliquo munere ad Pompeium perfugerent. Cæsar li. primi belli Gall. extremo. P. Crassus adolescens qui equitatui præerat. Frontinus libro quarto, cap. I. Stratag. Domitius Corbulo in Armenia, Aemilio Rufo Pręfecto equitum, quia hostibus cesserat & parum instructam armis alam habebat, vestimenta per lictorem scidit. Sueton. in Tiberio cap. 30. Pręfectum alę de vi & rapinis reum caussam in senatu dicere coëgit. Et in Augusto capite 38. Liberis senatorum militiam auspicantibus non tribunatum

modo legionum, sed & præfecturas alarum dedit ac ne quis expers castrorum esset, binos plerumque laticlauios præposuit singulis alis. Quibus ex verbis honestā hanc dignitatem intelligimus fuisse, videntur autem hi Decuriones eandem in equites, quam centuriones in pedites potestatem habuisse.

Auxilijs sociorum præerant Præfecti duodecim ab Imperatore constituti, qui eandem vt scribit Polybius, in socios potestatem, quam in Romanos Tribuni habebant. Liuius lib. 26. Fuluius Tribunis mil. ac Præfectis sociorum imperauit, vti duobus millibus equitum delectis denunciarent, vt ad tertiam buccinam præsto essent. Equitibus tamen vniuersis ciuis Romanus præficiebatur, forte ne quid mouerent. Liuius libr. XXXV. C. Liuius Salinator præerat alarijs equitibus. Forte etiam quæ de Alæ præfectura proxime diximus, ad socios referri possunt.

Prætoria cohors suū videtur habuisse Præfectum: cuius Repub. euersa, frequens mentio est apud Tacitum: Dio li. 54. scribit ab Augusto Prætorianorum militum duos Præfectos institutos. Euocati si seorsum à Prætoria cohorte fuissent centuriati suum quoque Præfectum habuere, cuius meminit Cicero ep. 6. lib. 3. famil.

Calonibus præficiebantur ex ipsis calonibus idonei, vsuque periti, qui tamen non amplius quam ducentis præessent. Vegetius lib. III. cap. VI. Ex ipsis, inquit, calonibus idoneos ac peritos vsu legebant, quos non amplius

plius quam ducentis sagisarciarijs, puerisq; præficerent.

Leuis armaturæ peditibus aliquos pręfuisse verisimile fit; qui autem propriè ijs præpositi fuerint, constituere haud scio. Atque hæc de bellicis Romanorum magistratibus.

De armatura peditum, equitumq; Romanorum.

CAP. XII.

VBi ordines peditum, equitumque Tribuni descripsissent, arma singulis ætatibus ordinibusque conuenientia, vt Polybius ait, præcipiebant. Romani porro peditum equitumque armaturam, sæpe immutarunt, cum dies & exempla ceterarum gentium, quibus cum pugnabant, aliquid noui semper docerent. Romuli autem tempore, quo nam genere armorum sint vsu Romani, incertum est. græca tamen vsos armatura, hinc licet conijcere, & quod à Græcis originem ducebant, & quod Romulũ Plutarchus pro argolicis clypeis Sabinorum scuta sumpsisse narrat. Cæsar vero apud Sallustium de coniuratione, Romanos arma atque tela militaria à Samnitibus sumpsisse dicit. sed hoc posterioribus temporibus accidisse puto, cum bella inter Samnites Romanosque orta essent. Primus Ser. Tullius cum classes censumque institueret, singulis classibus arma ac tela dedit, quibus vterentur in bello, quæ deinceps videntur retinuisse Romani. Singulos ordines pro-

pria arma habuisse à cæteris distincta Tacit. ostendit libro 1. Hist. Aperire armamentarium iussit, rapta statim arma sine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignibus suis di inugeretur; miscetur auxiliaribus galeis, scutisque.

Velites igitur, quos in quarta classe censos fuisse diximus, ex Tullij institutione scutum, gladium, & hastam habuere, vt scribit Dionysius: idq; omnino verisimilius est, quam quod Liuius ait, nihil eos præter hastam & verutũ gestasse. Polybius velitibus etiã galeã tribuit, quod posterioribus temporibus factum puto; vt etiam illud, quod pro scuto parmam acceperint, quam illis Polybius, & Liuius deinceps tribuunt. Cum enim in obsidione Capuę Romani equitatu inferiores essent, ex omnibus legionibus iuuenes maxime vigore & leuitate corporum veloces elegerunt, qui misti inter equites militarent, atque his parmas, & iacula tribuerunt vt Liuius ait; velitesque item sunt appellati: pauliatimque eorum armatura ad eos Velites translata videtur, qui inter pedites pugnabant. Parma igitur, quam velites posteriore ætate habuere, rotunda fuit & breuior quam equestris, magnitudine tripedali, firmitatem roburque habens cum ob structuram, tum ob magnitudinem, quæ tutando corpori satis esset, vt Polybius scribit libr. VI. Liuius lib. XXVI. de velitibus ad Capuam institutis. Eis parmæ breuiores, quá equestres datæ, inde enim verisimile est, veteres velites parmam sumpsisse, quam illis,

vt di-

vt dixi, Polybius tribuit. Itaque idem Liuius libr. XXXIIX. cum veterum velitum armaturam immutatam scriberet. Veles, inquit, tripedalem parmam habet. & in dextra hastas, quibus eminus vtitur, gladio Hispaniensi est accinctus, quod si pede collato pugnandum est, translatis in læuam hastis, stringit gladium. Quæ omnino descriptio cum Polybiana conuenit. Veliti item parmam tribuit Liuius idem lib. XXXI. Nec pedes concursator, & vagus, & prope seminudus par erat genere armorum veliti Roman. parmam gladiumque habenti; pariterque & ad se tuendum & ad hostem petendum armato. Et Varro à περὶ μαρτυρίας apud Nonium. *u. Veles.* Quem sequuntur cum rotundis velites leues parmis. Velitum forte parmas extremis temporibus iterum sustulit C. Marius, (vt Festus ait. u. Parmulis) datis in vicem earum Bruttianis, id est, vt idem. u. Bruttianæ interpretatur, Scutis, quibus Bruttiani vterentur. hæc autem scuta oualis figuræ fuisse puto. in æreo enim nummo vidi militem cum ouali scuto, quod secundum longitudinem induebatur cum inscriptione Β ετιων sic enim Græci Brutios vocant: atque ita sane in veteri inscriptione Rhegij adhuc legitur.

Hastæ velitum, quas Polybius γρόσφους, Dionysius δόρατα nominare videtur, missiles fuere, vt Liuius docet l. xxxix. cum eorum armaturam describit, in dextra, inquit, hastas

habet, quibus eminus vtitur. Et libr. XXX. velites ancipites ad ictum vtrinque conijciebant hastas. Et libr. XXIIX. velites primo missilibus territauere: deinde emissis leuibus telis, quæ irritare magis quam decernere pugnam poterant, gladios nudant. Et libro XXXI. velites emissis hastis cominus gladijs rem gerebant. Iam vero velites legionarios hasce hastas missiles habuisse Liuius ostendit libr. XXIV. ante institutos ad Capuam velites: Velites, inquit, quorum telum inhabile ad remittendum imperitis est; vix quemquã sine vulnere consistere in muro patiebantur. Et libr. XXVI. cum de noua velitum institutione dissereret: septena, inquit, iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale hastis velitaribus inest. Quæ cum dicit, veteres velites hastis vsos aperte demonstrat.

Hæ hastæ duos longæ cubitos fuere, teste Polybio, digiti crassitudine dodrantali præfixo ferro, in tenuitatem gracilitatemque ducto, vt post primum ictum reflecteretur, neque remitti posset. Itaque Liuius libr. XXIV. velitum telum inhabile ad remittendum esse dixit. Cum vero hastas scriptores tribuant veliti, facile conijcere possumus, eas fuisse plures, tot nimirum, quot vna manu comprehendere commode possent. nam Liuius libr. XXXIIX. scribit velites, si collato pede pugnandum fuisset, trãslatis in læuam hastis, gladios strinxisse. Ad iaciendas hastas velites amentis vte-

tis vtebantur. Cæſ.lib. v. Gall. Monet vt tragulam cum epiſtola ad amentum delegata, intra munitionem caſtrorũ, adijciat. Cicero in Bruto Haſtæ velitibus amẽtatię traduntur. Iſidorus libro XIIX.cap.VII Amentum vinculum eſt iaculorum haſtilium, quod medijs haſtis aptatur. Feſtus. Amenta,quibus vt mitti poſſint, vinciuntur iacula, ex Græco quod eſt ἅμματα ſic appellata: vel quia aptantes ea ad mentum trahunt.

Porrò velitum haſtas à pilis fuiſſe diuerſas, contra quã nonnulli putant, Polybius oſtendit, qui velitum γρόσφους, Haſtatorũ verò,& principum ceterorum ὑσσοὺς fuiſſe dicit: & Liuius pila ab haſtis velitaribus ſeorſum nominans libro XXXIIX. Ingentem, inquit, vim pilorum, & velitarium haſtarum parauerat.

Gladium veliti, vt dixi, Polybius, & Dionyſius tribuunt, quem Liuius in explicatione cenſus adimit: poſtea paſſim tribuit, vt libr. XXIIX.Velites emiſſis leuibus telis,quę irrita re magis, quam decernere pugnam poterant, gladios nudant. Et libro XXXI Velites emiſſis haſtis cominus gladijs rem gerebant. Et li.38. Et cum cominus venerant, gladijs à velitibus trucidabantur. Hic gladius breuior fuit, ad propiorem habilis pugnam. Hiſpanienſem Liuius vocat: Polybius generali nomine μάχαιραν, Hiſpanienſem verò cæteris tribuit, veriſimile tamen eſt, gladium Hiſpanienſem peditum grauis armaturę fuiſſe: deinde pro-

pter insignes vtilitates, acceteris etiam equitibus viuiparos. Gladius Hispaniensis vtrinq; acutus fuit, Polybio teste, mucronemque eximium, & orichalcum firmũ validumq; habuit Liu. lib.38. veles tripedalem parmam habet, & in dextra hasta, quibus eminus vtitur: gladio Hispaniensi est cinctus. quod si pede collato pugnadum est, translatis in lęuam hastis, stringit gladium. Et lib.vii. Armant inde iuuenem æqualem: pedestre scutum capit, Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Hispaniensem autem gladium vocatum puto, quod eum ab Hispanis Romani mutuati essent, vtrinq; enim punctim magis, quam cæsim feriebant. de Romanis quidem testis Vegetius lib.I.cap.XII. De Hispanis autem Liuius lib XXII. Gallis, inquit, Hispanisque scuta eiusdem formę fere erant: dispares ac dissimiles gladij: Gallis prælongi, ac sine mucronibus: Hispano punctim magis, quam cæsim assueto petere hostem, breuitate habiles & cum mucronibus.

Hoc gladio ita veteres pręcingebantur auctore Polybio, quod etiã in antiquis marmoribus videmus, vt ab sinistro humero ad dextrum femur penderet: quę causa fuit, vt breuior esset, cum alioqui stringi commode non posset. Hinc Festus arma dicit appellata, ꝙ ex armis, id est, humeris pẽderent, vt gladius.

li 3.ca.3. vel 6. Iosephus tamen qui Romanam militiam Vespasiano imperante explicauit. Romanos vtrioque ex latere gladijs præcinctos dicit, ita tamen, vt gladius dexter vnius esset palmi,

sinister

ſiniſter verò multo lõgior. vt gladius dexter nihil aliud quam pugio fuiſſe videatur: pugionibus enim Romanos vſos eſſe Cicero, Salluſtius, Tacitus, cęteriq́; tradidere. Dio etiam lib. XXXIIX Rom. pugiones Gallicis minores fuiſſe dicit, mucronemq́; ex chalybe habuiſſe. Veget. quoque ſpathas & ſemiſpathas, id eſt, maiores & minores gladios militibus tribuit l.2.c.15. Porrò cingulũ, ex quo gladius pendebat, Baltheus ſiue Balteum dictum eſt, quod, vt ait Varro, è corio eſſet bullis diſtinctum. Propertius lib. IV. eleg. XI. *lib. 4. de l.l.*

Præbebant cæſi baltea lenta boues.

In eodem balteo ſigna quędam fuiſſe, quæ militum in legione numerum oſtenderent, tradit Iſidor. l.19 Originum cap. vltimo. Hoc Balteum militare quoq; cingulũ appellatur. Cæſ. li.5. Tranſfigitur ſcutum Pulfio, & verutum in balteo defigitur. auertit hic caſus vaginam, & gladium educere conantis dexterã moratur manum.

Galeã veliti neq; Dionyſ. neque Liui. vnus verò Polybius tribuit: quam ſimplicem fuiſſe dicit, lupi pelle, aliaúe re ſimili contectam, quod & integumentum pariter, inſigneq́; eſſet, vt in prœlio ſtrenuè ignauiterq́; ſe gererent ſuos duces ij qui latere non poſſent. Propertius lib. IV. eleg. XI.

Et galea hirſuta compta ſupina iuba.

Virgil. l.7. *de Hernicis Fuluosq́ue lupi de pelle galeros.* Eaſdẽ galeas ſtruthiocameli pennis ornarũt, vt ait Plin. l.10.c.1. Eas pennas tres fuiſſe, cubitiq́; vnius longitudine ſcribit Pol. quas rectas

at-

nigri vel punicei coloris, in galea, in coronę modum ponebant, vt species cum per se pulchrior, tum hostibus esset terribilior.

Ex qua autē materia velitum galea fuerit, Polybius non tradit: ex ære autem fuisse inde adducor vt credam, quod reliquarum classium galeæ item æreæ fuisse tradantur à Polybio, & Liuio. Camillum tamen bello Gallico aduersus Gallorum ictus, galeas ferreas leui superficie fabricasse narrat Plutarchus in vita. Festus similes ait fuisse galeas naso sursum versus repando, quare Silas etiā dici: ex hoc etiam potuit Propertius galeam supinam nominasse.

v. Sili.

Ac velites quidem ita armabantur, vt maxima tamē ex parte nudi essent. Hastati verò, totam armaturam teste Polybio gestarunt. ea autem fuit, vt idem ait scutum, galea, thorax, ocreæ, gladius, pila siue hastæ.

Scuta Romani videntur sępe mutasse. Romulum enim pro argolicis clypeis Sabinorū scuta Romanis dedisse Plutarchus refert. Ser. Tullius, vt Liuius & Dionysius scribunt, primæ classi, id est, Triarijs clypeos dedit: quos ἀσπίδας Dionysius vocat: secundæ verò & tertiæ, id est, Principibus & hastatis scuta, quæ θυρεοὺς idem appellat. Polybius Hastatis, Principibus, Triarijsque θυρεοὺς tribuit. Cæsar apud Sallustium Romanā à Samnitibus armaturam sumpsisse dicit: Athenæus lib. VI. extremo Roman. θυρεοῦ χρῆσιν à Sānitibus sumpsisse dicit. Samnitium verò scutum ita descri-

describit Liuius li.IX. Forma erat scuti summum latius, qua pectus atque humeri teguntur fastigio æquali : ad imum cuneatior, mobilitatis causa. Idem Liuius bello Persico, Romanos scutis Ligustinis vsos narrat, libr. XLIV. Missilib. procul regia auxilia melius pugnabant : cominus stabilior & tutior, aut parma, aut scuto Ligustino Romanus erat quãquam ibi Liuius de leui armatura loqui videtur. Clypeum ego rotundum fuisse puto, vel Virgilij auctoritate, qui Polyphemi oculũ fuisse dicit, Argolici clypei, aut phœbeç lampadis instar. Festus quoque corium bouis ob rotunditatem clypeum vocatum dicit. Scutũ verò ouali, aut quadrata figura portæ instar fuisse verisimile est, ex quo θυρεὸς Grçcis dictum videri potest. Samnitium verò scuta ex vtrisq; composita fuêre, superiore quidẽ parte lata, infima cuneata, vt Liuius ait.

Scutũ, teste Polybio, superficie curua fuit, quod, vt opinor, sic melius militis non solum pectus, sed etiam latera protegeret. Hinc Liuius lib.XXXIIX de Gallorum scutis. Scuta, inquit, longa, cçterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipsa plana malè tegebant Gallos. Dio tamen lib.XLIX etiam plana scuta in exercitu Ro. videtur agnoscere, cum in Testudinis descriptione dicit, eos, qui scuta curua haberent, extra in lateribus collocatos: qui autem lata scuta habuere, in medio positos, scuta super capita sustulisse : sic vt nõ solum milites, sed etiam equi currusq; super ea testudine veherentur.

Fuit

Fuit verò latum scutũ, vt scribit Polybius, pedes duos & semis. itaque pede ipso milite latius fuit, cum hominis vnius latitudo vnius pedis & semis fere sit, aut nó multo secus. Longitudo autem ordinaria fuit pedum quatuor, aut vt maxima esset, quatuor amplius digitis ordinariam superabant. itaque scutum totum fere militem tegebat, cum homo fere maior quinque pedibus non sit: quare modica inclinatione corporis oẽs ictus vitare poterant Hinc Liuius lib. XXXIV Missilibus Lacedæmonij pugnabant; à quibus se magnitudine scuti perfacile Romanus tuebatur miles. Et lib. IX de comparatione Macedonum & Romanorum militum, Arma inquit, clypeus, sarissæq; illis: Romano scutum maius corpore regumentum. Quibus verbis scutum clypeo maius fuisse significat. Scuti quoq; Romani amplitudinem illud ostendit. quod idem Liuius narrat lib. XLV à Paulo institutum: Vigiles etiam nouo more scutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilem ire, vt armis vtatur, sed ad vigilandum scuto præ se erecto stare galeatos; deinde vbi fessi sint innixos pilo, capite super marginem scuti posito sopitos stare, &c.

Erat verò, vt Polyb. narrat, ex duabus tabulis scutum compactum, taurino glutino, linteisq; inter se coniunctis: exterior superficies vituli pelle obducebatur. vnde scuta dicta putat Festus ἀπὸ τοῦ σκύτους, id est, pelle. Liui. lib. XXIII. Lora detractaq; scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, mãdere conarentur.

tur. Scutum videtur compactum ex axiculis. Marcellinus lib. 21. fere initio. Iulianus cum quatiens scutum varijs motibus exerceretur in campo, axiculis, quis orbis erat compaginatus in vanũ excussis, ansa remanserat sola. Plinius lib. xvi cap. iv ex aquaticis arboribus scuta præcipue facta scribit. Scuti ora, eodem Polybio auctore, ferrea lamina obducebatur, cum vt gladiorum ictibus resisteret, tum verò ne terræ adhærens attereretur. Hanc laminam bello Gallico à Camillo additam, cum antea scutum ex solo ligno esset, scribit in vita Plutarchus. In medio scuto, teste Polybio, ferreus fuit vmbo, tam firmi roboris, vt omnibus ictibus lapidum, telorumque resisteret.

Habuit præterea scutum lora, vt scribit Seruius, quibus ex humeris brachioque sinistro suspendebatur: ex quo dixit Virgilius libro II Aeneid. *Clypeique insigne decorum Induit, &c.* Quod idem scribit lib. xvii Polybius.

In scuto porro intrinsecus quidem, vt Vegetius ait lib. II. cap. XIIX. vnius cuiusque militis nomen erat inscriptum, addito ex qua esset cohorte, quaúe centuria: extrinsecus autem nomen erat Imperatoris adscriptum teste Dione libro XLIIX. & libro L. Xiphilinus in Domitiano. Iulianus iussit milites sua & centurionum suorum nomina in scutis inscribere, quo facilius ij, qui præclarè aliquid, aut turpiter fecissent, cognoscerentur. Hirtius de bello Alexandr. Milites adeo fatebantur, vt C. Pompeij nomen in scutis in-

scriptum

ſcriptum haberent. Et mox. milites nomen Pompeij ex ſcutis detraxerunt.

Ad femur dextrum gladium Hiſpaniēſem, ſimiliter atque velites geſtabant. Nec non galeam, vt illi æream habebant, quam præterea pinnis tribus puniceis nigriſúe rectis longitudine fere cubitali ad inſtar coronæ cuiuſdam adornabant: quę pinnæ cum ad arma cetera in ſummo capite accederent, miles duplo maior videbatur, eiuſque ſpecies cum pulchrior, tum hoſtibus terribilior reddebatur, vt ait Polyb. li. vi. Varro lib. iv de lingua Lat. Muri, inquit, Summa, Pinnæ, ab ijs, quas inſigniti milites habere in galeis ſolent, & in gladiatoribus Samnites. Has pinnas ſtruthionum fuiſſe ait Plinius lib. X. c. I.

Ocreæ tibiarum fuēre tegumenta; ex quo etiam Tibialia nominantur, ex ære fuiſſe Polybius, Dionyſius, Liuius tradunt. Scribit lib. i. cap. xx Vegetius in dextris duntaxat cruribus ocreas habuiſſe; forte quia, vt idem præcipit, pedē dextrum, dum gladio cominus pugnatur, milites proferre debent: quare is nudatur, cum ſiniſter ſcuto tegitur. Virg. l. vii. de Hernicis idem teſtatur: veſtigia nuda ſiniſtri inſtituere pedis, crudus tegit altera pero.

Polybius tamen, Dionyſius, & Liuius ocreas numero multitudinis nominant; & in marmoribus crus vtrumque tectum ocreis videmus. Liuius lib. ix Samnites ſiniſtrũ crus ocrea tectum habuiſſe narrat, quod de omnibus militibus videtur confirmare Iuuenalis Satyra vi.

Bal-

Balteus, & manicæ, & cristæ, crurisq; sinistri
Dimidium tegmen.

Tegebant autem ocreæ, vt ex marmoribus videmus, solam tibiam fere vsque ad genu: ne, dum scutum ad ictus vitandos attollitur, ima pars cruris tibiæque nudaretur. Ocreas Festus inæqualiter tuberatas fuisse dicit, vnde illis nomen. Ocrem enim veteres montem confragosum nominabant. Liuius tamen & Dionysius tertiæ classi id hastatis adimunt. Pila præterea (sic enim ὑσσοὺς interpretor) teste Polybio duo gestabant, alterum quidem maius, alterum verò minus: minora pila vna cum ferro iaculis mediocribus paria fuere, vt cum Polybio scribit Dionysius libro V. Maiorum pilorum alia tereti, alia quadrata figura fuisse, ait Polyb. id est, vt ego existimo, vt hastile ad medium vsq; quadratũ esset, quod ferro item quadrato præfigeretur, vt in Celtica scribit Appianus. Liuius quoque in pilo hastile quadratum agnoscit libro XXI. Falarica, inquit, erat missile telum, hastili ob longo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, vnde ferrum exstabat, id, sicut in pilo, quadratum.

Horum magnitudo fuit auctore Dionysio, quæ manum impleret, hoc est, quemadmodum scribit Polybius, vt teretia diametrum digitorum quatuor: quadrata eiusdem mensuræ latera haberent. Porrò maiorum minorumque pilorum eadem fuit hastilis longitudo, id est, Polybio teste, cubitorum trium,

vel vt ſcribit Dionyſius, haud minor tribus pedibus. huic ligno ferrum, auctore Polybio, longitudinis eiuſdem inſerebatur, cætera, vt ſcribit Appianus, molle ac tenerum præter mucronem, qui cum firmus fuit, tum etiam, vt ait Polybius, hamatus: videlicet vt cum ictu inflecteretur, inhabile ad remittendum eſſet, aut ſi corpori adhęſiſſet, non facile extraheretur. Cæſar libro I. Gall. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quod pluribus eorũ ſcutis vno ictu pilorum transfixis & colligatis, cum ferrum ſe inflexiſſet, neque euellere, neque ſiniſtra impedita ſatis commode pugnare poterant.

Ferrum autem, vt Polybius & Appianus narrant, ad medium vſque haſtile inſerebatur, tamque firmiter connectebatur, vt prius ferrum frangeretur, quam nexus relaxaretur. Nectebatur enim multis fibulis, vt Polybius ait: Plutarchus tamen pili ferrum duabus fibulis ferreis colligatum fuiſſe narrat, earumque alteram à C. Mario bello Cimbrico ſublatam, ac pro ea ligneum clauum repoſitum eo conſilio, vt pilum in hoſtile ſcutum incidens non rectum hæreret, ſed facto clauo ligneo, ferrum reflecteretur, atque haſtile traheretur ob cuſpidem flexam retentum. Dionyſius pila vtrinque ferro præfixa fuiſſe dicit, forte vt humi præfigi poſſet, ipſe quoque ibidem pila, quæ ante tabernacula erant præfixa, arſiſſe ſcribit.

In pilis videtur nomen Imperatoris fuiſſe inſcriptum: nam hac vna re dicit Plutarchu

notum

notum factum esse, Catuli opera victoriam de Cimbris partam esse, quod pila, quibus hostes fuerant interfecti, Catuli nomen haberent inscriptum.

Iam verò pilis vsos fuisse hastatos, Liuius ostendit libro XXVII. C. Decimius, Flauus Tribun.mil. signo arrepto primi hastati, manipulum eius signi se sequi iussit, pilaque in belluas conijci. Et lib.XXX. Hastati legionis vndecimæ conglobant sese,atque in elephantos pila conijciunt.

Primis tamen temporibus hastis vsi sunt hastati, & Dionysius, Liuiusque tertiæ classi, id est, Hastatis, hastas tribuunt. Varro etiam lib. IV. de lingua latina. Hastatos nominatos dicit, quod initio hastis pugnarent. Quando autem pro hastis pila acceperint, incertum est. Anno tamen CDIV. Hastati hastas habuere. Liuius libro VII. Ab hastatis,principibusq; prœlium initũ, prætèr virtutem locus quoque superior adiuuit, vt pila omnia hastæque, non tamquam ex æquo missa, vana caderent, sed omnia librata ponderibus figerentur. Ex quo loco illud etiam intelligimus hastas missiles fuisse.

Thoracem, siue loricam tertiæ classi id est Hastatis Liuius, Dionysius, & Polybius adimunt. Polybius tamen eos pro lorica, ærea lamina,cuius in omnes partes latitudo vnius palmi esset, pectus munisse scribit; quam καρδιοφύλακα, id est, cordis munimentum nominarunt. Qui tamẽ censum supra decem millia drachmarum habuere,totũ thoracem gestarunt, vt infra dicemus.

Hæc igitur Haſtatorum, qui in tertia claſſe cenſebantur, armatura fuit. Eandem omnino habuere Principes, teſte Polybio; Dionyſius etiam & Liuius Ocreas, quas tertiæ claſſi, id eſt, haſtatis ademerũt; ſecundæ, id eſt, Principibus tribuunt.

Triariorum, qui in prima claſſe numerati ſunt, arma eadem fuêre, vt ſcribit Polybius; pro pilis tamen haſtas habuiſſe narrat; quas etiam primæ claſſi tribuunt Liuius & Dionyſius. Eaſdem diſerte dat Triarijs Liuius libr. VIII. Triarij ſub vexillis conſidebant, ſiniſtro crure porrecto, ſcuta innixa humeris, haſtas ſuberecta cuſpide in terra fixas tenentes. Triariorum haſtae non videntur miſſiles fuiſſe: itaque δόρατα à Polybio vocantur: & Liuius oſtendit lib. IIX. Triarij cum & ſemetipſi fatigaſſent, & haſtas aut præfregiſſent, aut hebetaſſent. Et mox. Triarij haſtis ora fodientes per manipulos prope intacti euaſere. Varro tamen lib. IV de lingua latina Triarios pilis pugnaſſe dicit, & propterea Pilanos vocatos, quod etiam confirmat Ouidius lib. III Faſtorum, Pilanos, Triarios nominans: *Haſtatos inſtituitq́, decem,*

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora.

Porrò cum Triarij in prima claſſe numerarentur, cuius cenſus finitus eſt ſupra centum millia æris, vel, quod idem eſt, ſupra centum minas, id eſt, decem millibus drachmis ſiue denarijs (mina enim à Solone centum drachmis

mis finita est, vt Plutarchus scribit) totum, integrumque thoracem habuere, non, vt cæteri solum palmare illud pectoris munimentum. Polybius enim eos, quorum census amplius decem millium drachmarum fuit, thoracem habuisse narrat; hic verò primæ classis census fuit. Quamquam idem Polybius inter Hastatos quoque aliquos eiusdem census fuisse dicit, qui thoraces item habuerint. Thoracem, quem Latini loricam nominant, hamatum fuisse tradit Polybius, id est, vt ego quidem puto, annulis consertum: quod etiam in antiquis marmoribus videmus. Ex ære fuisse docet Liuius: postea ex ferro loricæ fieri cœptæ sunt; Varro libr. IV de lingua Latina. Lorica, quod è loris de corio crudo pectoralia faciebant: postea succuderunt Galli è ferro sub id vocabulum, ex annulis ferream tunicam. Plutarchus in Lucullo squamatas loricas nominat, id est, ex laminis ad instar squamarum confectas.

Vtrum autem Triarij scutum gestarint, controuersum esse potest. Polybius enim, vti diximus, Triarijs similiter atque hastatis, Principibusq; scutum dedit. Liuius autem, vt Dionysius primæ classi ἀσπίδας siue clypeos, secundæ tertiæque θυρεοὺς, siue scuta tribuerunt. Idem tamen Liuius libr. VIII scuta dedit Triarijs: Triarij, inquit, sub vexillis cõsidebant, sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas subrecta cuspide in terra fixas tenentes. At lib. XXII ijsdem clypeos tribuit; consulem, inquit, lancea transfixit: spo-

liare cupientem Triarij obiectis clypeis, arcuere.

Sic igitur legionarij siue grauis armaturæ pedites armabantur: Leues autē, qui in quinta classe censebantur, fundis, missilibusque pugnarunt, vt Liuius & Dionysius tradunt, itaque scuto, gladio, cæteraque armatura videntur caruisse. Ac de scuto quidem verisimilis fit ex Vegetio cōiectura, cum funditori & sagittario non modicum impedimentum sit: de gladio verò possumus quoque conijcere ex Plutarcho, qui in Sullæ vita Romanos sagittarios collectis manu sagittis, hostes à quibus premebantur, propulsasse ait. nam si gladium habuissent, verisimile est eum stricturos fuisse, vbi vicinitas hostis sagittarum iactum exemisset. Gladium tamen ijs tribuit Tacit.lib.xii. Sed eo quoque irrupere ferentarius, grauisq; miles, illi telis assultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britānorum ordinibus, apud quos nulla loricarum, galearumúe tegmina: si auxiliaribus resisterent, gladijs ac pilis legionariorum, si huc verterent spathis & hastis auxiliarium sternebantur. Veget. verò l.1.ca.xx. totam armaturam sagittarijs tribuere videtur: Quid enim, inquit, pedes, sagittarius sine cataphracta, sine galea, qui cum arcu scutum tenere nō potest, faciet. Et mox. Pilatæ legiones pter scuta etiā cataphractis galeisq; fulgebant; vsque eo vt sagittarij sinistra brachia manicis munirētur.

Veg. li.1. ca.20. & li.3. c.14.

Fundæ, vt scribit Veget. lib.3. cap.14. ex lino vel setis fuere, quibus, contorto circa caput brachio,

brachio, non solum lapides, sed etiã glandes dirigebant. Est autẽ glans, Nonio teste plumbum in modum glandis informatum. Propertius lib. IV eleg. III. Plumbea cum tortæ sparguntur pondera fundæ. Liuius lib. XXXIIX. de funda Aegiorum: Est non simplicis habenæ, vt Balearica, aliarumq; gentium funda, sed triplex scutale crebris suturis duratum, ne fluxa habena, voluetur in iactu glans, sed librata cum sederit, velut neruo missa excutiatur. Et ibidem. Consul, quia non cominus pugnam, sed procul locis oppugnandis futuram præceperat animo, ingentem vim pilorum, velitarium hastarum, sagittarum, glandisque & modicorum, qui funda mitti possent, lapidũ parauerat. Et li. XXXVI Ex loco superiore fundis velut nimbum glandes, & sagittas simul, & iacula ingerebant. Sallustius in Iugurthina. Pars eminus glande, aut lapidibus pugnare. Hirtius de bello Africano officinas ferrarias instruere, sagittasque, & tela vti fierent complura, curare, glandes fundere, sudes comparare. Et de bello Hispaniensi. Glans missa est inscripta, quo die ad oppidum capiẽdum accederent, sese scutum positurum. Fiebant etiam glandes ex argilla Cæsar li. V. Feruentes fusili ex argilla glandes, fundis, & feruefacta iacula in casas iacere cœperũt. Has glandes inflicto vulnere in corpus penetrasse, idẽ Liu. l. 38. ait. Galli cũ aculeus sagittæ, aut glandis abditę introrsus tenui vulnere in speciem vrit, & scrutantes quæ vellant, telum non sequitur. Plut. in Antonio glandes μολυβδίνας vocat.

Hæc igitur de leui armatura. postea verò cum ad Capuam noui essent velites instituti,
lib. 2. qui pugnarēt inter equites, eis auctore Liuio, parmæ breuiores, quam equestres, & septena iacula quaternos lõga pedes data sunt, præfixo ferro, quale hastis velitaribus inest. Quamuis autem aliorum armorum mẽtio non fiat, verisimile tamẽ est, eos & gladium, & galeam cęteraque vt velites reliqui habuisse.

Equites Romani, si Polybio credimus, non eodem semper armorum genere sunt vsi. antiquissimis enim temporibus loricas non habuere, sed ἐν περιζώμασι, id est, succincti, vt ille ait, prœliabantur. Qua re consequebantur id quidem, vt ad descendendum ex equis, insiliendumq́; leues & expediti essent, sed in congressibus prœlijsque maximę vulneribus erant expositi, cum fere nudi pugnarent. Hastæ præterea eorum tenues erant & graciles: itaque nec destinatum locum ijs ob agitationem ferire poterant, & sæpe solo ipso equorum motu agitatæ frangebantur. Sed neque ab ima parte præpilatæ erant: quare priore duntaxat parte erãt vtiles, qua fracta nullum amplius vsum præstare poterant. Scutũ verò habebant ex corio bubalo, placentis vmbilicatis, quę in sacrificijs offerri consueuerunt, persimile: quod prętequã quod firmitatem non habebat, tum verò vbi imbre maduisset, decorticatum & tumens inutile omnino reddebatur.

Hæc igitur fuit primis tẽporibus teste Polybio, equitũ armatura; quam cum inutilem esse

esse sensissent, aliã à Græcis mutuati sunt. quo autem tempore id cœperit, cum Polybius reticuerit, difficilis coniectura est. Quocunque autem modo se res habeat, Equites Rom. Græcorum exemplo, loricam, scutum firmum, hastásque cum robustas, tum ab ima parte præpilatas, acceperunt. Hastas equitibus tribuit etiam Liuius libr. I. Imperat, vt hastas equites erigere iubeat. Et libr. XL. Equites, detractis frenis, bis vltro citroque cum magna strage hostium infractis omnibus hastis, transcurrerunt. Quibus ex verbis equitum hastas haud missiles fuisse colligitur, vnde δόρατα Polybius vocat. hinc etiam Liuius lib. II. de Bruto & Arunte, qui in equis inter se concurrerunt, Contrario, inquit, ictu per parmam vterque transfixus, duabus hærentes hastis moribundi ex equis lapsi sunt. Iosephus libr. III. Equites κόντόν, id est, contum longum gestasse scribit; quem etiam contum equiti tribuere videtur Vegetius lib. II. cap. XIV. In pharetra pręterea terna pluráue iacula lato ferro, hastis magnitudine paria, suspensa habuisse. idem Iosephus narrat. neque Liuius negat, qui cum spicula, tum missilia equitibus tribuit, vt lib. III. Equites Romani impressione vna totum hostium equitatum fudere, magnam vim ex equis præcipitauere; ipsos equosque spiculis confecere. Et li. VIII. Circumactis equis, cum prior ad iterandum ictum Manlius consurrexisset, spiculum inter aures equi fixit. sed forte in ijs locis spiculum pro hasta dixit Liuius:

At lib.VI. missilium diserte meminit; Equitum, inquit, turmæ immissæ, dato signo, ne singulorum morando cæde, spatium ad euadendum multitudini darent: satis esse missilibus ac terrore impediri cursum, obequitandoq; agmen teneri. Et Cæsar lib.1.ciuil. Equites vero ex loco superiore in aduersos tela conijciebant.

Galeas & loricas equitum similes fuisse galeis ac loricis peditum Iosephus narrat. Liuius item equestrium loricarum meminit li. xxx. Munera quæ legati ferrent Massanissæ regi decreuerunt bina equestria arma cum loricis. Galeæ tamen Polybius non meminit: quam tamen equites habuisse præter Iosephũ, antiqua marmora ostendunt. Eæ tamen equitum facies non texere. Itaque Cæsar prœlio Pharsalico militibus suis præcepit, vti Pompeianorum equitum ora oculosque peterent, quæ res Cæsari victoriam peperit, vt Plutarchus, Appianus, Frontinus, ceteriq; tradunt. Hinc illud, vt nouum de Persarum armatura scribit Marcell. l.25. initio. Erant omnes cateruæ ferratæ, ita per singula membra densis laminis tectæ, vt iuncturæ rigentes compagibus artuum conuenirent, humanorumq; vultuum simulachra ita capitibus diligenter aptata, vt imbracteatis corporibus solidis, ibi tantum incidentia tela possent hærere, qua per cauernas minutas, & orbibus oculorum affixas parcius visitur, vel supremitates nariũ angusti spiritus emittuntur. Scutum equitibus Polybius & Iosephus tribuũt, quod θυρεὸν

appel-

appellant: Iosephus etiam obliquum id ad equi latus gestasse dicit. Liuius tamen vbique parmas assignat, lib. enim II. de equestri pugna Bruti & Tarquinij contrario ictu per parmã vterq; transfixus, duabus hærentes hastis moribundi ex equis lapsi sunt. Et ibidem. Equites desiliunt ex equis, & pro antesignanis parmas obijciunt. Et lib. XXVI. velitibus datas dicit esse parmas breuiores, quam equestres.

Nec gladium quidem in equitum armatura Polybius nominauit; quo tamen longe ad latus dextrum præcinctos fuisse narrat Iosephus. Lõgiorem autem gladium equites iccirco videntur habuisse, quod, opinor, non tam propẹ semper quam velint, ad hostem possint accedere. quare T. Manlius eques Roman. cum Gallo pedestri pugna cõgressurus Hispanum peditum gladium accepit, qui ad propiorem pugnam magis habilis esset, vt scribit Liuius lib. VII. Postea ipsi etiam equites Hispaniensem gladium videntur accepisse, sed eum forte longiorem quam peditum fecerunt. Liuius enim de equestri pugna Romanorum & Macedonum, ita scribit l. XXXI. Postquam gladio Hispaniensi detruncata corpora, brachijs abscissis, aut tota ceruice desecta, diuisa à corpore capita, patentiaq; viscera, & feditatem aliam vulnerum viderunt, &c. Quibus verbis illud etiam intelligitur Hispaniensi gladio equites cæsim potius quam punctim vsos fuisse; contra quam supra de peditibus docuimus. Vtrum aũt equites ocreas habuerint, non memini me legisse: habuisse tñ marmora vetusta indicant.

indicant. Quare cum equites parmam, gladium, galeam, loricam, ocreas, hastamque habuerint, non plane intelligo, cur Scipio in extrema pugna cum Hannibale, Italos equites tanquam leuius armatos ex equis descendere iusserit, quod pedites graui armatura impediti, neque elephantorum impetum vitare, neq; fugientes hostes insequi commode possent vt in Libyca scribit Appianus certe enim nihilo leuius equites, quam pedites fuisse videntur armati; nisi fortè dicamus equites illo tempore neque galeas. neque ocreas habuisse, quod Polybius, qui Scipioni æqualis fuit, significare videtur, cum in equitum armatura hastæ, scuti, thoracisque duntaxat mentionem faciat.

Equi porro phaleris argenteis alijsque rebus magnifice ornabantur. Liuius libr. XXII. Præda ingẽs parta: & præter equos virosq; & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, omnis cetera præda diripiẽda data est. Et lib. XXVI. Argenti, qui curuli sella sederunt, equi ornamenta, & libras pondo, vt habere possint. Quanquam autem phaleras equorum ornamenta fuisse constat inter omnes, quæ autem earum forma fuerit, dubium & controuersum est. Videntur tamẽ scuti similitudinem imitatæ, vt à naribus ad frontem ducta illustris lamina dilataretur in fronte, attenuata in imo: quod ex Suida colligitur. qui φάλαρα interpretatur, τὰς προμετωπίδας, τοὺς ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων: hoc est frontis or-

namenta,

namenta, ſcutula, id, quo frons equorum ornatur. addit tamen idem apud Herodotum ſignificare τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα, id eſt maxillarum tegumenta. Seruius neq; frontem, neque maxillas, ſed pectus phaleris ornatum ſignificare videtur, qui verſu illo ex libr. VII. Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent; monilia, phaleras interpretatur. Monile autem ex equorũ collo propendere Feſtus etiam ſcribit. Monile, inquit, ornatus muliebris: ex eò etiam equis propendens à collo ornamentum monile appellatur. Plinius quoque lib. XXXVII. cap. XII. ſatis plane diſtinguit à frontalibus phaleras: Quondam, inquit, tantę magnitudinis fuere, vt equis regum in oriente frontalia, atque pro phaleris penſilia facerent. Quæ cum dicit ſentire cum Seruio potius, quam Suida, vel Herodoto videtur: verbum enim penſilia quis non putet referri potius ad monile illud quod collo pendere diximus, quam ad illud ſcutulum, quo frons aut maxillæ ornantur equorũ? Rurſus à Plinio & Seruio Gellius diſſentit, aperte phaleras à monilibus diſtinguens, cum ait libr. V. cap. V. Equitatum frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. Horum ſcriptorum diſſenſio dubitationem parit, vtrum phalerę fuerint ornamentum frontis in equo, vt ſentit Suidas, an maxillarũ, vt Herodotus, an pectoris, vt Seruius. nam Gellius vt à Seruio plane diſſentit, cum eas à monilibus ſeparat, ſic vtrum frontale cũ Suida, an, vt ita dicam, maxillare cum Herodoto putet, in dubio re-

bio relinquit. Ammianus libr. XX. Phaleras significare videtur monilia fuisse, sic enim de Iuliano scribit. Augustus renuntiatus iubebatur diadema proferre, negansque vnquam se habuisse, vxoris colli vel capitis poscebatur. eoq; affirmante primis auspicijs non cõgruere aptari mulieri mundo, equi phalera quærebatur, vti congrua ornatus speciem saltem obscuram superioris protenderet potestatis.

Equites stapedes & sellã, quas nunc vocant, non habuere vt ex antiquis lapidibus intelligimus stragulum tamen vt in ijsdem cernimus, equi dorso imposuere ad mollem vecturam, quod Ephippium, teste Nonio, appellarunt. Cæs. lib. 4. initio de Sueuis. Neque eorum moribus turpius quidquam aut inertius habetur, quam ephippijs vti. Itaq; ad quemuis numerũ ephippiatorum equitum quamuis pauci adire audent. Xiphilinus scribit Nerone imperante, equites, dum quotannis recensentur, ephippijs primum vsos esse.

Qui autẽ ex prætoria cohorte fuere, equites quidem equitum ceterorum armatura sunt vsi: pedites vero pro scuto & pilis siue hastis, clypeum & lanceam habuere, vt scribit Iosephus libro tertio.

Imperator equitum armatura vsus est, nam hastæ & parmę meminit Liuius de pugna Bruti Cos. & Tarquinij l. II. Decorum erat tum ipsis capessere pugnam ducibus: adeoq; infestis animis concurrerunt, neuter dum hostem vulneraret, sui protegendi corporis memor, vt contrario ictu per parmam vterq; transfixus, dua-

xus, duabus hærentes hastis, moribundi ex equis lapsi sint. Habuit autem Imperator præterea plures equos magnifice ornatos, quibus in bello vteretur. Tacitus li. xv. Turbatus equus, qui insignia consularia gestabat, retro euasit. Plutarchus in Crasso, & Appian. in Parthica. Equus ex imperatorijs insigniter ornatus, tracto per vim rectore, in flumẽ submersus disparuit. Quæstor, Legati, Tribuni, & Præfecti equitum arma habuisse verisimile sit, quod ij plerumq; equitibus præpositi leguntur. Centuriones peditum armatura, pedites ipsi cum essent, vsi videntur: galeas tamẽ, vt scribit Vegetius, transuersis & argentatis cristis ornatas habuere, vt facilius cognoscerẽtur à suis. Signiferi loricas minores accepere, & galeas ad terrorem hostium vrsinis pellibus obtectas, vt idem ait. Socij & auxilia cetera pro ritu suæ gentis arma gessere, vt Cretenses sagittarij, Baleares funditores, Numidæ equites &c. Certe auxiliorum arma à legionarijs diuersa fuisse Tacitus ostẽdit, qui l.12. gladios & pila legionariorum, spathas & hastas auxiljorũ nominat. Et. Aperire, inquit, armamentarium iussit, rapta statim arma sine ordine & more militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignib. suis distingueretur: miscentur auxiliaribus galeis, scutisq; li. 1. Hist. Hæc igitur de armis, quæ singuli ordines habuere: plurima præterea armorum, telorumque genera in scriptoribus legũtur, sed mihi non fuit consilium armorum nomina recensere, sed vniuerse Rom. militiam explicare.

ἵππος τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος

li.2.c.16.

Arma

Arma autem Romani aurò argentoque cælabant,& ornabant. Iuuenalis Satyra XI.

Tunc rudis, & Graias mirari nescius artes
Vrbibus euersis,prædarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Vt phaleris gauderet equus,cælataq; cassis.
Argenti quod erat,solis fulgebat in armis.

Id autem victis nationibus à Romanis fieri cœptum videtur.olim enim Romani horridis armis fuere. itaque aurata & argentatà Samnitium arma Romani derisere, quod docti à ducibus essent, horridum militẽ esse debere,non cælatum auro argentoque, sed ferro & animis fretum,vt refert Liuius lib. IX.

Lib.2.ca. 24. de bel. iudaico.

Pila, hastæ, sagittæ, aliaque missilia, quoniam eorum copia ingenti opus erat,cũ prœlijs exhaurirentur,Vehiculis,vt scribit Iosephus,post exercitum vehebantur.Tacitus li. 1.Histor.Vehicula cohortis,incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet.

Illud autem extremo capite admonendum puto,Romanos priuatim arma non habuisse: quod à Porsenæ temporibus originem videtur habuisse,qui pacem ijs condicionibus fecisse dicitur cum Romanis,vt ne ferro nisi in agris colendis vterentur,auctore Plinio lib. XXXIV.cap.XIIII.Itaque cum milites erant scripti, ijs arma publico ex armamentario, quod in Capitolio in arce fuit, tradebantur. Hinc Lucanus, Iam rupes Tarpeia sonat. Liuius libr.III. Consules & armare plebem, & inermem pati timebant : dant tamen arma,non

ma, non vulgo, tantum vt incerto hoste, præsidium satis fidum ad omnia esset. Cicero pro Rabirio Perduell. Fit S.C vt C. Marius L. Valerius Coss. adhiberent Tribunos plebis, & Prætores, quos eis videretur: operamque darent, vt imperium populi Roman. maiestasque conseruaretur. adhibent omnes Tribunos præter Saturnium, Prætores præter Glauciam: qui Rempub. saluam esse vellent, arma capere, & se sequi iubent. parent omnes, ex ædificijs armamentarijsque publicis arma populo Roman. C. Mario Cos. distribuente dantur. Tacitus libro 1. Histor. Vehicula cohortis onerari aperto armamentario iubet. Et ibidem. Aperire deinde armamentarium iussit, rapta statim arma, sine more & ordine militiæ.

De vestibus militaribus.

CAP. XIII.

QVemadmodum in pace Toga cōmunis Romanorum omnium vestis fuit, ita in bello sagum. Fuit autem sagum ex lana ad talos vsq; *Silius li.* demissum, fibula in humero colligatum quod *17. Hunc* supra tunicam induebant, vt ait Strabo l. 4. de *ris imponit hono-* Gallis. Varro virgula diuina apud Nonium, *rem Ful-* Cum neq; aptam mollibus humeris fibulam *gentis sa-* sagus ferret. Trebell. in Saturnino. Conuiuio *guli.* discumbere milites, ne inferiora nudarentur, cū sagis iussit, hieme grauibus, æstate pellucidis. Liuius l. XXX. Munera quæ legati ferrent Massanissæ regi decreuerunt sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis. Cæsar lib. V.

bell.Gall.Gladijs cespites circumcidere,manibus,sagulisque terram exhaurire. Et libr.1. bell.ciuil.Quos deprehendit,interficit:reliqui coëunt inter se,& repentino periculo exterriti,sinistras sagis inuoluunt, gladiosque distringunt,atque ita se à cetratis equitibusq; defendunt.Quæ omnia,nisi saga longa essent, fieri non potuerunt.

Neque vero gregarij solum milites,sed centuriones,Tribuni atque adeo ipse Imperator sagum habuere. Sallustius libr.II. Histor. apud Nonium. Occurrere duci, & prœlium accendere; adeo vti Metello in sagum, Herculeio in brachium tela venirent. Metellus autem Pius erat Imperator, vt ex Frontino libro II. cap.I. Stratag. colligitur. De sagulo centurionum meminit Suetonius in Augusto ca.XXVI. Cornelius,inquit,Centurio reiecto sagulo ostendens gladij capulum non dubitauit in curia dicere. Hic faciet, si vos non feceritis. Quod si Imperator sago est vsus,quis iam de ceteris magistratibus dubitare potest, quin sago item sint vsi? Certe non solum ipsum imperatorem,sed lictores quoque comitesque sagatos fuisse Cicero in Pisonem docet; Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis: sagula reiecerunt, & cateruam imperatori suo nouam præbuerunt. Suetonius in Vitellio, cap. XI. vrbem ad classicum introijt paludatus, ferroque succinctus inter signa atque vexilla, sagatis comitibus, ac detectis commilitonum armis.

Impera-

Imperatoris tamen, Tribunorum, & Centurionum saga, à sagis gregariorum militum diuersa videntur fuisse. Liuius lib. VII. Hæc omnia Tribunus sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustrauit. Forte autem colore inter se diuersa fuere: Imperatoris enim sagũ purpureum fuit. Hirtius de bel. Afric. Cum Scipio sagulo purpureo ante Iubæ regis aduentum vti solitus esset, dicitur Iuba cum eo egisse, non oportere illum eodem vti vestitu, atque ipse vteretur. Itaque factum est, vt Scipio ad album sese vestitum transferret, Horatius lib. epod. IX. de Antonio imperatore

Terra mariq; victus hostis punico
Lugubre mutauit sagum

Ad quem locum Porphyrion: Deposuit, inquit, coccineam clamydem Antonius, qua scilicet imperator vtebatur; & accepit lugubrem, id est, nigram. Punicum enim purpureum aut coccineum significat.

Imperator ad sagum addidit præterea paludamentum, quod proprium solius fuit Imperatoris. Apuleius Apologia priore: Quod imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerus, quod lituus auguribus, &c. Liuius l. IX. Tum à Consulib⁹ abire lictores iussi, paludamentaq; detracta, tantam inter ipsos miserationem fecit, vt suæ quisq; condicionis oblitus, ab illa deformatione tantæ maiestatis velut ab nefando spectaculo auerteret

 oculos.

oculos. Et libr. XXV. de Graccho Procos. Inter hæc dicta paludamento circum læuũ brachium intorto (nam ne scuta quidem secum extulerant) in hostes impetum fecit.

Fuit autem Paludamentum pallium ad talos fere vsque demissum, quod dextro brachio exerto, in sinistro humero nodo colligabatur, vt in statuis antiquis videmus. Purpureum siue coccineum auroq; mistum docet Isidorus lib. XIX. cap. XXIV. Paludamentum erat, inquit, insigne pallium Imperatorum cocco, purpuraque & auro distinctum. Hinc Plinius libr. XXII. cap. II. Coccum imperatorijs paludamentis dicatum esse dixit. Plutarchus φοινικίδα appellat, tum in Crasso, tum in Bruto in extremo. Album etiam esse potuisse scribunt Valerius libr. I. cap. VI. de Crasso, & Plutarchus in eiusdem vita. Hirtius etiam scribit Scipionem, deposito purpureo sagulo album sumpsisse. Hinc Sex. Pompeius notatur qui pro paludamento purpureo cæruleum vt Neptunum imitaretur, sumpserit Appian. li. V. Paludamento non solum Imperator; sed etiam lictores vsi sunt. addit Festus omnia militaria ornamenta, Paludamenta dici. Et Varro lib. VI. de lingua lat. Paludamenta, inquit, sunt insignia & ornamenta militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator, ac lictores mutant vestem, & signa incinuerunt. Paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quod conspiciuntur, qui ea habent, ac fiunt palam, Paludamenta dicta.

a. Paludati.

Plerique omnes Paludamentum, & Chlamydem

mydem eadē faciunt. Sed ea inter se videntur separare Cicero in oratione pro Postumo, & Valerius libr. III. c. VI. qui in Scipione Asiatico, & Cornelio Sulla clarissimis Romanorum Imperatoribus illud tanquam insolens, & à Romanis moribus alienum notant, quod chlamydati fuerint. nimirum quod chlamys græcorum esset vestis, non Romanorum. Tacitus quoque libr. XII. diuersa ostendit, seorsim vtrumq; nominans. Ipse Claudius insigni paludamento, neque procul Agrippina aurata chlamyde. Et Dio eadem de re ὁ δὲ χλαύδιος ὅ τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν· ἥτε Αγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. Plinius libr. XXXIII. cap. 3. in extremo eadem de re loquens videtur confundere. Nos, inquit, vidimus Agrippinam Claudij Principis, edente eo naualis prœlij spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento, auro textili sine alia materie. Isidorus quoque lib. XIX. cap. XXIV. de vtrisque separatim præcipit.

Interdum cum Trabea ad bellum profecti Imperatores leguntur. Liuius lib. XXXII. Consul trabeatus ad hostem ire pergit. Virgilius lib. 7. Ipse quirinali trabea, cinctuq; Gabino Insignis referat stridentia limina Consul. Ego tamen Trabeam à Paludamento diuersam fuisse non puto, nisi quod cum Paludamentum vnius coloris esset, Trabea virgas quasdam trabiū instar haberet intextas, vnde illi nomen. Sic etiam Trebellius in Gallieno, saga Trabeata nominat in Gallia: constat autem Gallos discoloribus virgatisq; sagulis vsos.

Vt autem Imperator ad sagum adhibuit paludamentum, ita Tribuni, ceteriq; magistratus latum vel angustum clauum addidere, angustum quidem Equites, latum qui in senatũ essent lecti. hinc laticlauij, & angusticlauij tribuni, id est, qui vel senatores, vel equites essent; ex vtroq; enim ordine lectos interdum Tribunos ostendimus. Suetonius in Othone cap. X. Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimæ legionis tribunus angusticlauius. Et in Domitiano cap. X. scribit, venia donatos tribunum laticlauium, & centurionem. Angustum porro clauum equitum fuisse (latum enim senatorium fuisse notius est, quam vt confirmatione sit opus) Ouidius ostendit lib. IV. Tristium el. vltima.

Curia restabat; claui mensura coacta est
Maius erat nostris viribus illud onus.

Et Paterculus, qui de Mæcenate, qui semper continuit se in equestri gradu, ita scribit, vixit angusto clauo pæne contentus. Claui autem dicebantur ornamenta intexta in tunica, vel toga; quæ sic appellantur, quod capita clauorum imitarentur. Festus. Clauata dicuntur vestimenta clauis intertexta. & alibi. Tunica palmata à latitudine clauorum dicebatur; quæ nunc à genere picturæ appellatur. Varro lib. II. de Analogia; si quis tunicam in vsu ita consuit, vt altera plagula sit angustis clauis, altera latis; vtraque in suo genere caret analogia.

a. Picta toga. Charisius li. 1. Clauus, im purpurata vestis, ἐμπόρφυρος ἐσθής.

Milites aduersus frigus, cæliq; iniurias, pænulam

nulam ad sagum addidere Seneca lib. III. de Benef. cap. XXIIX. Quo te pęnulati isti in militum quidem non vulgarem cultum subornati; quò, inquam, te isti efferunt? & lib. V. ca. XXIV. Quidam ex cōmilitonibus Cæsari pænulam suam substrauit. Isidorus lib. XIX. cap. XXIV. Pænula est pallium cum fimbrijs longis. Lacerna item vestis militaris fuit, pænulę similis, nisi quod capitium, & fimbrias non habebat, vnde Lacernam dictam putat Festus. Propertius li. IV. eleg. III. Texitur hæc castris quarta lacerna tuis. Isidorus li. XIX. Lacerna, inquit, pallium fimbriatum, quo olim soli milites vtebantur, inde autem lacernæ, quasi amputatis capitibus fimbriarum, neque ita laxis, vt sunt pænularum. a. Lacerna.

Lænam quæ χλαῖνα dicitur inter vestes militares numerat Nonius, pallij genus fuisse videtur. Nonius lænam super omnia vestimenta sumi solitam scribit. Strabo libr. 4. de Gallis, lænam dicit fuisse sagum densiore filo ex lana aspera, villisq; oblongis contextum. hieme gestabatur; vnde prouerbium ἐν θέρει τὴν χλαῖναν κατατρίβεις. Abolla vestis itē militaris auctore Nonio, palliū siue pænula videtur fuisse, sed duplex: quare diploidem dici nonnulli volunt. gloss. vet. Abolla ἱμάτιον.

Quamuis autem in principio huius capitis Togam pacis, vrbisque vestem esse diximus; tamen ea quoque in castris sunt vsi. Plutarchus in Coriolano ἦν δὲ τότε τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι

τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Et Festus. Apud antiquos, inquit, togis succincti pugnasse dicuntur. Hinc apud Liuium sæpe legimus togas in exercitũ missas. vt lib. xxix. vestimenta exercitui deerant, mille ducentæ togæ, duodecim millia tunicarum missa: Et lib. XLIV. Litteræ recitatæ Q. Marcij Cos. sunt; vestimenta militibus ab Roma mittenda esse. C. Sulpicius Pr. VI. millia togarum, xxx. tunicarum deportanda in Macedoniam locauit.

n. Endo-procinctu

Vegetius lib. I. cap. xx. milites ad sua vsque tempora pileis ex pellibus, quos Pannonicos vocabant, vsos scribit; ne grauis galea videretur homini in prœlio, qui gestabat aliquid semper in capite. Certe semper galeas milites non gestasse Cæsar ostendit l. II. belli Gall. Temporis tanta fuit exiguitas, hostiumque tam paratus ad dimicandũ animus, vt nõ modo ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutisque tegmenta detrahenda, tempus defuerit. Et Hirtius de bello Africano. Iamque cum procul hostis conspici posset, milites in campo iubet galeari, & ad pugnam parari.

Pedibus milites caligas induebãt, caligam enim pedis tegumentum fuisse Tacitus ostendit li. I. Annal. Militari, inquit, vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumq; ad conciliãda studia vulgi eo tegmine pedum induebatur.

batur. Has autem caligas ab vrbanis calceis diuersas fuisse Dio ostẽdit l. LVII. qui eadem de re scribens Caligulã dictum ait, ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον τραφεὶς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασι, ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο. id est, quod in castris enutritus militaribus calceis pro vrbanis vteretur. Caligæ, vt reliqui vrbani calcei, non solum pedem, sed etiam crus videntur texisse. Horat. lib. I. Sat. VI.

Nam vt quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus, & latum dimisit pectore clauum:
Audit continuo, quis homo hic?

Titinius in Setina apud Festum, Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas. *v. Mulleos.* Tertullianus de Pallio Impuro cruri purum, aut mulleolum inducit calceum. Ab ima pedum parte caligæ, siue calcei militares lignei erant clauis ferreis muniti. Iosephus lib. VI. *lat. l. 7.* cap. VII belli Iudaici. Ἰουλιανὸς ἑκατοντάρχης *cap. 3.* τὰ ὑποδήματα πεπαρμένα πυκνοῖς καὶ ὀξέσιν ἥλοις ἔχων, ὥσπερ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ἕκαστος, καὶ κατὰ λιθοστρώτου τρέχων, ὑπολισθάνει, id est, Iulianus Centurio calceos habens creberri- *li. 7. c. 3.* mis & acutis clauis, vt ceteri solent milites, confixos, dum strato saxeis crustis solo curreret, labitur. Isidorus lib. XIX. ca. vlt. Clauati, eo quod minutis clauis, id est, acutis soleæ caligis vinciantur. Idem ibidem. Caligarius, non à callo pedum, sed à calo, id est, ligno vocatus, sine quo consui calciaméta non pos-

sunt, quod Græci καλοπόδιον dicunt; fiebant autem prius ex salice tantum. Hinc & calceamenta dicta, quod in calo, id est, in ligno fiant; vel quod calcentur. hæc ille. Et Festus. Clauata dicuntur calceaméta clauis confixa. Hinc Iuuenalis Satyra III.

Planta mox vndique magna
Calcor, & in digito clauus mihi militis hæret.

Et Satyra vltima.

Cum duo crura habeas offendere tot caligatos.
Millia clauorum.

Iustinus lib. XXXIX. in extremo de Antiocho. Argenti auriq; tantum, vt etiam gregarij milites caligas auro figerent, proculcarentq; materiam, cuius amore populi dimicant. Valerius lib. IX. cap. I. de eadem re. Antiochi exercitus magna ex parte aureos clauos crepidis subiectos habuit. Hinc etiã apud Plinium claui caligarij nominantur, vt lib. XXXIV. cap. XIV. de ferro; Aliud breuitate sola placet, clauisq; caligarijs. Et libr. IX Pisces exsistunt squamis conspicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie.

Quamuis autem caligæ calcei militares fuerint, non tamen omnium militum, sed gregariorum duntaxat videntur fuisse. Suetonius in Augusto cap. XXV. Vallares ac murales coronas quam parcissime, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. Et in Caligula cap. IX. Caligulæ cognomen Castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Venuleius de custodia reo-

rum,

rum, libro XLVIII. Dig. Qui exercitum accepit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet. Hinc Seneca caligam pro infima militia vsurpauit de Breuitate vitæ capite XVII. Marium caliga dimisit, consulatus exercet. Et libro V. de Beneficijs cap. XVI. C. Marius ad consulatum à caliga perductus. Iosephus tamen centurioni, item vt reliquis militibus caligas clauatas tribuit.

Seruius ad lib. VIII Virgilij crepidas etiam militibus tribuit, sed vel is fallitur, vel de suis loquitur temporibus. Crepidis enim, quas Romani soleas vocarũt, Græci vsi sunt, eæque non totum pedem, sed plantarum duntaxat calces texerunt, cæteris fere nudis. Gellius libro XIII. capite XX. Omnia, inquit, ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt; nonnunquam voce Græca crepidulas.

Et Tyrrhena pedũ circumdat vincula plantis.

Id autem apud Romanos probrosum fuisse Cicero ostendit in Verrem, stetit in littore soleatus Prætor populi Romanor. & Tacitus libro II Annal. Pedibus inrectis incedere, & pari cum Græcis amictu. P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitasse apud Siciliam accepimus. Liuius autem Scipionem dicit fuisse cum crepidis libro XXIX. Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modo, sed ne militaris quidem cultus iactabatur, cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio, &c.

Hæc

Hæc igitur de vestibus militaribus dicta sint satis. Quas quidem olim suo ipsi sibi milites sumptu curabant: C. deinde Gracchus Trib. pleb. teste Plutarcho, legem tulit, vt vestes militibus de publico darentur: neque tamen propterea quidquam de stipendio minueretur.

Atque his quidem vestibus Imperator militesque in bello extra vrbem vtebantur. Imperator tamen in vrbe, dum bellum indicturus, Iani templum aperiebat, aut in prœlio se pro exercitu deuouebat, Gabino cinctu, vt dictum est, vtebatur. Quid autem fuerit cinctus Gabinus, ita docet Persij vetus interpres, Habitu, inquit, Gabino dij penates formabantur, inuoluti toga super humerum sinistrum, & sub dextro. Et Seruius. Gabinus cinctus est toga sic in tergum reiecta, vt vna eius lacinia à tergo reuocata hominem cingat. Et Isidorus lib. XIX. cap. XXIV Cinctus Gabinus est, cum ita imponitur toga, vt togæ lacinia, quæ post tergus reijcitur, attrahitur ad pectus, ita vt ex vtroque latere ex humeris pendeant.

Satyr. 5. Bullaque succinctus laribus donata pependit. li. 7 Ipse Quirinali trabea cinctuque Gabino.

De tubis, lituis, cornibus, &c.

CAP. XIV.

QVoniam autem sæpè tempus incidebat, vt Imperator in bello aliquid militibus præcipere vellet, neque tamen ad vniuersos eius vox peruenire posset, varia signa sunt instituta, quæ semiuocalia nominarunt, quibus non solum Imperatoris iussa nota fierent, sed

etiam militum animi ad fortiter agédum incitarentur. Hæc autem tubæ fuere, cornua, litui, buccinæ, claſſica, de quibus breuiter dicendum eſt.

Buccina, teſte Vegetio lib III. cap.v. appellatur, quæ in ſemetipſam æreo circulo flectitur. Ouidius 1 Met.

Caua buccina ſumitur illæ
Tortilis in latum, quæ turbine creſcit ab imo.

Videtur enim Buccinum (oſteorum eſt genus) imitata. Hac, vt ſcribit Iſidorus, libr. XIIX. cap. IV ſignum in hoſtes dabatur; inſonanſq; ſollicitudinem ad bella denunciabat. Perſius

Buccina iam priſcos cogebat ad arma Quirites.

Cæſar lib. II. bell. ciuil. Varus terrore exercitus cognito, buccinatore in caſtris, & paucis ad ſpeciem tabernaculis relictis, de tertia vigilia ſilentio exercitum in oppidum reducit. Liuius. Duces nec prohibere paucos temere rogantes, nec dare ſignum vniuerſæ pugnæ volebant: vbi verò tranſeundi amnis aperte ſignum dedere, buccinæ concrepuere, &c. Buccina quoque in vigilias milites mittebantur: Polybius enim verbo βουκινᾶν vtitur. Hinc Propertius lib. IV. eleg. IV. Et iam quarta canit venturam buccina lucem. Liui. lib. VII. Decius teſſeram dari iuſſit, vbi ſecundæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Et libr. XXVI. Fuluius Tribunis mil. ac Præfectis ſociorum imperauit, vti duobus millibus equitum de-

lectis

lectis denunciarent, vt ad tertiam buccinam præsto essent. Vegetius tamẽ tuba ad vigilias inductos milites scribit libro II. cap. XXII. & lib III. cap. VIII. Buccina quoque conuiuium dimittebatur. Tacitus libr. XV. Addit gloriæ Corbulo comitatẽ, epulasq; & rogitante reget causas, quoties nouũ aliquid aduerterat, vt initia vigiliarum per centurionem nunciari, conuiuiũ buccina dimitti, & structa ante auguralẽ aram, subdita face accendi: cuncta in mains attollens, admiratione prisci moris affecit. Poly. lib. 14 tubicines & buccinatores conuiuij tempore cecinisse scribit. Tuba, vt Vegetius, & Acron scribunt, directa fuit, peditumque propria. Ouid. lib. I. Metam.

Veg li. 3. c. 5. Acron ad odam 1. Hor.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Quoties autem tubicines canebant, ijs non signa, sed milites obtemperabant. Cæs. libro III ciuil. Cæsar suos per Antonium cohortatus, tuba signum dari, atque in hostes impetum fieri iussit. Itaque siue ad opus, vel ad exercitationem milites exituri erant, sine signis à tubicine euocabantur, atque ab eodem reuocabantur, vt scribunt Modestinus, & Vegetius lib. II. cap. XXII. Liuius lib. XXXVII. Prætor tubicines canere iubet, vt, si qui per agros palati essent, redirent. Tacitus libro II hist. Omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Cæsar libro VII. Cæsar receptui cani iussit; legionisque decimæ signa constitere: at reliquarum milites legionum, non exaudito tubę sono, tamen à Tribunis militum legatisque retinebantur. Isidorus libr. XIIX.

tum

tum in euocandis, tum in reuocandis militibus vario tubæ sonitu veteres vsos esse scribit. Hinc Liuius lib.xxv. Terrorem, inquit, tuba audita ex theatro faciebat. nam Romana erat, à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscienter à Græco inflata: quis aut quibus signum daret, incertum efficiebat. Cornua olim ex vrorum, vt ait Vegetius, vel bubalis cornibus, vt Varro, fiebãt; postea ex ære facta sunt, vt idem ait Varro. Ouidius lib.I. Metamorphoseon.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Cornicines canebant, cum aut mouebantur signa, aut iam mota figẽda essent; itaq; eorũ imperio non milites, vt in tubis, sed signa parebant, vt Modestinus, & Vegetius libr.III. cap.v. scribunt. Liuius li.xxIV. Cornu signũ dare iubet, vt cęteræ copiæ admouerentur. In prœlio tamen tubæ, cornuaque simul canebant teste Vegetio libr.II. cap.xxII. Liuius li.IX. Ante imperium deinde concentum tubarum ac cornuum, cursu effuso in hostem feruntur. Et lib.xxx. Tubæ cornuaque ab Romanis cecinerunt, &c. Et lib.II. Hernicorum cohortem in stationem educit cornicines tubicinesque in equos impositos canere ante vallum iubet, solicitumque hostem ad lucem tenere. Tacitus libro I. Annal. Postquam hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque & tubæ concinuere, & in clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur. Et libro secundo. Sentius occinere cornua, tubasque, & peti aggerem, erigi

erigi ſcalas iuſſit: Qui cornu tubaque cecinerunt, Aeneatores dicti ſunt, quod vtraque fierent ex ære. Feſtus. Aeneatores, cornicines dicuntur, id eſt, cornu canentes. Suetonius in Iulio cap. xxxii Rapta ab vno æneatore tuba proſiluit ad flumen.

Lituus incurruus fuit, ſonumque habuit acutum, vt tuba grauem, teſte Acrone ad odam primam Horatij. Chariſius li. I. Lituum genus tubæ minoris fuiſſe dixit. Feſtus. Lituus, inquit, appellatus eſt, quod liti/ſit teſtis. Eſt enim genus buccinę incuruæ, quo qui cecinerit dicitur Liticen. Ennius

Inde loci lituus ſonitus effundit acutos.

Equitum fuiſſe, vt tubam peditum docet Acron. Priſcianus tamen de XII verſibus Aeneid. lib. v. Equites dicit vſos eſſe tubis. Salluſtius in Iugurthina idem ſignificat. De improuiſo, inquit, vectigales, item cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes tuba canere iubet.

Claſſicum nullius fuit ordinis militum, ſed ſolius imperatoris; atque eo duntaxat præſente, claſſicum canebatur, fuitque inſigne imperij, vt Modeſtinus, & Vegetius libr. II. cap. XXII tradidere. Hinc à Propertio lib. III. eleg. II. Prætorium nominatur. Et Liuius lib. XXIIX de Albio, & Atrio, qui in militari ſeditione imperium proconſulare ſibi vſurparāt; In prætorio tetenderunt, claſſicum apud eos cecinit. Quod ſi duo Impp. adeſſent bis claſſicum canebatur. Cæſ. libr. III. ciu. Pompeius ſuum cum Scipione honorem partitur: claſſicumque

eumque apud eum cani, & alterum illi iubet Prætorium tendi. Hinc Asdrubal assuetus Romanis moribus, duos Consules in iisdem castris esse suspicatus est, quod bis signũ cecinisset. Liuius libro XXVII. Classico canebatur, cum concio aduocabatur ab Imperatore, vel extremo supplicio in aliquem animaduertebatur, vt Modestinus & Vegetius scribunt. Liuius libro V. Luce orta, vocatis classico ad concilium militibus, ad Tribunos, cum & recte & perperam facto precium deberetur, &c. Et lib. VII. Vbi ad prætorium ventum est, consul classico ad concionem vocat. Et lib. IIX. Quod vbi audiuit consul, ex templo filiũ auersatus, concionem classico aduocari iussit: & mox lictor deliga ad palum, &c. Et in eodem libro, classico extemplo concionem aduocauit; Accede lictor, inquit, &c. Sed aliis quoque de causis classicum canebatur. Liuius libro II. Prima luce classico signum profectionis dedit.

Atque hæc quidem de classico. quid autem fuerit, haud dictu procliue est. Seruius ad libr. VII Virgilii, classicum, & tubam flexilem, & sonum ipsum, qui tuba emittitur, significare dicit. Priscianus lib. V. de XII versibus Aeneidos: classicum, tubam item esse dicit, & quod ea vterentur classes equitum, classicum appellatũ. Asconius in Diuinationem Ciceronis, & tubam, & sonum, quo in nauibus vterentur, classicum esse significare videtur. Cani, inquit, remigibus celeuma per symphoniacos solebat, & per assam vocem,

Claßica iamque sonant.

id est, ore prolatam, vt in Argo naui per cytharam. possumus etiam intelligere ad hoc symphoniacos capi solere, vt in classe pugnantibus classicum canant, vnde ipsi tubæ classis nomen positum est classicum. Cum his videtur sentire Suetonius in Iulio ca. XXXII. Ad quem audiédum cum prçter pastores plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & æneatores, rapta ab vno tuba, prosiluit ad flumen, & ingenti spiritu, classicũ exorsus pertendit ad alteram ripam. & Varro libro quarto, de lingua Latina, Classicum cornu fuisse videtur significare. Classicus, inquit, à classe; item qui cornu canit. Et Propertius lib. III. eleg. II.

Nil tibi sit rauco prætoria classica cornu Flare.

Et Modestinus, Vegetiusque libro II. cap. XXII Classicum appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt, vel cum in militem capitaliter animaduertitur. Isidorus quoque libro XIIX. classica dicit esse cornua, quæ con uocandi causa erant facta, & à calando classica appellata.

Forte verisimile est apud Imperatorem omnes simul tubicines, cornicines, liticines, cçterosque certo quodam sono cecinisse, idque appellatum classicum. Polybius enim libro XIV. scribit Romanorum fuisse consuetudinem, vt cœnæ tempore cuncti tubicines ac buccinatores simul ante prætorium canerent, quod signum erat, vt nocturnæ vigiliæ suis locis disponerentur. Liuius libro XXIV. Postero die vbi signa cœperunt

canere,

canere, primi omnium parati, inſtructiq́ue ad prætorium conueniunt. Dio libro XLVII. ſcribit ſub initium certaminis tubicines in orbe conſtitutos certum modulationis genus cecinisse, quo milites mouebantur, vt in ordine ſtarent, armaq́ue expedirent. Quod aliquis forte claſſicum poſſit interpretari.

Singulæ autem cohortes ac turmæ tum legionis, tum auxiliorum ſuos habuere tubicines. Salluſtius in Iugurthina: De improuiſo, inquit, vectigales, item cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes tuba canere iubet.

Seruius Tullius Rex cum claſſes inſtitueret, iuſſit, vt cornicines tubicineſq́ue in tres, vt ait Liuius, vel in duas, vt Dionyſius, centurias iuniorum ſeniorumq́ue diſtributi, quartam vel quintam claſſem (in hoc enim Liuius à Dyonyſio diſſentit) ſequerentur. Sed Liuius quidem ſolum cornicines tubicineſq́ue nominat, Dionyſius autem præterea σαλπιςὰς, τυμπανιςὰς, βυκανιςὰς, καὶ τοὺς ἄλλοις τισὶ μ ὀργάνοις ἐπισημαίνοντας τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου. id eſt, tubicines, tympaniſtas, buccinatores, quique alijs inſtrumentis, quæ bello opus eſſent, ſignificarent. Tympanorū tamen vſum apud Romanos non memini me legere. Ijs verò Parthos vſos eſſe narrat Appianus in Parthica.

De stipendio Militum.

CAP. XV.

Stipendium Romani milites neque ab initio Vrbis meruere, neque eodem anno equites, quo pedites acceperunt: sed de suo quisque militię muneribus fungebatur. Festus. Priuato sumptu se alebant milites Romani pęne ad id tẽpus, quo Roma capta est à Gallis. Recte id quidem, nam peditibus stipendiũ de publico persolutum est anno CCCXLVII V.C. Anxure Volscorum oppido capto & direpto: equitibus verò tertio anno post, bello Veienti. Vtriusq; rei testis est Liu. de Peditibus quidem lib. IV. Additum, inquit, omniũ maximę tempestiuo principum in multitudinẽ munere, vt ante mentionem vllã plebis, Tribunorumúe decerneret Senatus, vt stipendium miles de publico acciperet; cum ante id tempus de suo quisq; functus eo munere esset. De Equitibus verò sic idem scribit li. V Placuit omnibus voluntariam extra ordinem professis militiam, æra procedere; & equiti certus numerus æris est assignatus: tum primum equis merere equites cœperunt. Quod autem tum primum equites merere cœpisse dicuntur, id ita videtur intelligendum, vt æra sint equitibus assignata, quibus militię munere ipsi fungerentur: nam ad equos emendos alendosque iam inde à Ser. Tullio rege æra de publico dabantur, vt supra ostensum est. Hinc Liuius lib. III. L. Tarquitium patriciæ gentis stipendia pedibus propter paupertatẽ fecisse dicit.

Quan-

Quantum autem militare ſtipendiũ fuerit, haud facile dictu eſt. Polybius diurnum ſtipendium (ὀψώνιον ille vocat, qua voce ſtipẽdium ſignificari colligitur ex eodem libr. XI. cum loquitur de ſeditione militũ Africani) pediti obolos duos fuiſſe ſcribit, duplex cẽturioni, equiti drachmã. Liuius equitem ſtipendium triplex meruiſſe dicit; idque à Cn. Cornelio Tribuno militum conſulari primũ datum anno V.C. CCCLIV. Et lib. ſeptimo, id vt iam fulgo factitatum commemorat. Cum igitur peditis ſtipendium duorum fuerit obolorum, equitis autem triplex, conficitur neceſſario, vt eques ſex obolos, ſiue, vt Polybius ait, drachmam acceperit: drachma enim, Plinio, Vitruuio ac Polluce auctoribus, ſex obolos pondere effecit. Quæ ſi ad rationem Romanę pecuniæ velimus reuocare; inueniemus equites diurnum ſtipendium denarium accepiſſe; pedites aliquanto amplius quam tres aſſes. Drachma enim græcus nummus Romano denario reſpondit, qui, teſte Plinio, in militari ſtipendio pro decem aſſibus ſemper eſt datus: itaque oboli duo, tres aſſes, & alterius tertiam partem effecere.

lib. 5.

Plin. l. 21. capi. vlt. Pollux l. 9. Vitruuius li. 3. cap. 1.

li. 21. ca. vlt. & l. 33. cap. 3.

Igitur antiquiſſimis temporibus, peditis diurnum ſtipendium, Romano nummo trium aſſium fuit: vix digna merces, pro qua tot labores, tot pericula ſubirent. Idque ad Iulij Cæſaris Dictatoris tempora permanſit: qui, vt Suetonius ait, ſtipendium legionibus in perpetuum duplicauit: id eſt, vt ego quidem interpretor, vt eſſet aſſium ſex ſeptemúe.

cap. 26.

Q 3 Poſtea

Sueton. cap. 49. Postea Augustus cum rem militarem corrigeret, & ad tertam stipendiorum præmiorumque formulam adstringeret; videtur stipendium militare decem assiũ constituisse. Certe ordinarium hoc stipendiũ fuisse post Augusti mortem sub initia principatus Tiberij, Percennius quidam gregarius miles in Pannonica seditione ostendit apud Tacitum libro I Annal. Enimuero, inquit, militiam ipsam grauem, infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus æstimari: nec aliud leuamentum, quam si certis sub legibus militia iniretur, vt singulos denarios mererent.

Itaque eo tempore pedites denos in diem asses merebant: tum primũ denarium postulare cœperũt, & impetrarũt. Cuius postulati ratio pluribus explicanda est, vt tota hæc disputatio magis eluceat. Asses initio, vt Plini[9] ac Festus scribunt, librales fuêre; denariusque denis assibus, id est, decem libris æris permutabatur. *Plin. lib. 33. cap 3. Festus v. Sextantarij, & graue æs. Vitruui' li. 3. ca. 1.*

Punico bello primo institutum est, vt asses pondere sextantario ferirentur, hoc est, vt binarum vnciarum essent singuli. Postea bello Punico secũdo vnciales facti sunt, auctusque eorum numerus in denario; vt assibus sexdecim denarius æstimaretur. Mox lege Papiria semunciales percussi. Hac postrema assis mutatione (neq; enim postea mutatum ad Vespasiani vsque tempora, Plinius eorum æqualis tradit) nihil esse variatum in denario assium numerum existimo; sed asses sexdecim minore quidem pondere, numero autem

tem eodem, in denario vt antea fuisse, aut maiore etiam numero, quam antea: nam quę causa bello Punico secundo assium numerum pondere imminuto auxerat in denario: eadem potuit, lege Papiriana, efficere, vt, semuncia detracta, plu ibus tamen assibus denarius permutaretur. Sed cum id nemo tradat, denarium eodem quo antea, assium numero & precio, pondere tantum diuerso, remansisse credibile videtur.

Ex hac autem tanta assium ponderis, æstimationisque varietate, cum fere quæstus ad omnes veniret, soli milites lucri expertes fuere: videlicet quibus non asses sexdecim, quot extremis temporibus diximus denarium pependisse; sed decem asses nouo pondere, veteri æstimatione pro denario darentur, tertiæ fere partis denarij iactura. Itaque illi denarium non antiqua & militari, sed præsenti æstimatione postulabant: qua re impetrata, dimidio plus in dies singulos lucrati sunt.

Alij deinceps Imperatores diurnum militis stipendium videntur auxisse, vt singulis mensibus denarios quinque & septuaginta, hoc est, aureos ternos acciperent (in aureo enim denarios siue drachmas quinque & viginti fuisse Dio & Zonaras docent) Domitianus postea quartū aureum menstruo stipēdio addidit: hoc enim significat Suet. cum ait; Addidit & quartum stipēdium militi aureis ternis, vt ad tres aureos quartum addidisse dicat.

Dio l 55. Zonaras Tom 2. de Augu. cap 7.

Zonaras enim Domitianum militare ſtipendium auxiſſe ſcribit: cumque antea quinque & ſeptuaginta drachmas milites ſinguli mererent, Domitianum iuſſiſſe, vt centum darentur.

Concludimus igitur ſic. Initio cum ſtipendium de publico merere pedites cœperunt, ternos in diem aſſes habuere: ſenos deinde ſeptenoſúe; tum denos; poſtea denarium; poſtremo ſingulis menſibus aureos ternos, quibus quartum addidit Domitianus. Neque dubium videri poteſt, quin centurionum, equitumque ſtipendia aucta etiam proportione fuerint. Centurio enim duplex, Eques autem triplex ſtipendium meruit, vt Polybius docet. Equites tamen illi, quos duobus equis vſos in bello diximus, duplex quoque ſtipendium, quam cæteri qui ſingularibus equis vterentur, accepere, quod Pararium æs appellabatur, auctore Feſto. Prætoriæ cohortis milites ſeſquiplex ſtipendium meruere: quod à P. Africano inſtitutum ſcribit Feſtus. Poſtea Senatus, quo fidelem Auguſti cuſtodiam gererent, duplex ijs ſtipēdium decreuit, vt narrat Dio lib. LIII. Percennius in ſeditioſa illa oratione, quam Tacitus refert in primo Annaliū, cum quereretur militibus legionarijs denos in diem aſſes dari; Prætorias cohortes binos denarios accepiſſe dicit: meruiſſe enim videtur aſſes triginta, qui binos denarios, duobus aſſibus minus efficiunt. Auctis deinde militum cæterorum ſtipendijs, æra quoq; Prętorianorum aucta eſſe quis poterit dubitare?

Socij

Socij æra à suis ciuitatibus habuere: ac propterea singulæ ciuitates cum Præfecto mittebant aliquem, qui ijs stipendia numeraret, vt Polybius ait. Hinc Cæsar libr. III. bel. ciuil. de Roscillo & Aego Allobrogibus, qui suæ ciuitatis equitibus præerant; Falsum ab ijs equitum numerum referri, quorum stipendiũ auerterent. Interdum tamen Romani ijs stipendia soluerunt: id autem primum factum in Hispania bello Punico secundo scribit Liuius l. XXIV. in extremo. Cum Romani Celtiberos mercede conduxerunt: Zonaras autem, in Sicilia bello Punico primo, Gallos mercenarium militem in castris Romanorũ primum fuisse narrat Cæcilio Metello, N. Fabio Coss.

Hoc autem stipendio non victum sibi modo, sed vestes, arma, tentoria, ceteraque quæ vsus posceret, milites comparabant: additq;, Polybius, licet hæc de publico militibus aliquando essent curata, tamen semper ex diurna mercede pro ijs ratam pecuniæ summam à Quæstore fuisse detractam. Qua re adductus C. Gracchus Trib. pl. legem tulit, teste Plutarcho, vt vestes militibus de publico darentur, nec propterea quidquam de stipendio minueretur. Quæ lex postea, aucto militibus stipendio, videtur abrogata: nam apud Tacitum Percennius idem sic queritur. Militiam ipsam grauem, infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus æstimari, hinc vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. Fru-

mentum tamen antiquissimis temporibus vna cum stipendio militibus de publico datum idem Polybius narrat: Ac pedites quidē ex tribus partibus medimni Attici (is Romano modio æqualis est, vt scribit Nepos in Attici vita) duas tritici, singulis mensibus accepere: equites vero medimnos tritici duos, hordei ad alendum equum septem, pro hordeo tamen pecuniam interdum accepisse quā Hordiarium nominarent, testis est Festus. Socijs item peditibus tantundem, quantum Romanis datum: equitibus autem tritici medimnus, ac tertia pars alterius; hordei medimni quinque: quæ ipsis muneris loco tributa Polybius scribit. Seuerus tamen Imperator primus frumenti summam militibus auxit, vt refert Herodianus li. III. Hinc in historijs passim legitur facta militibus frumenti distributio. Cæsar li. I. Gall. Vbi se diutius duci intellexit Cæsar, & diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret. & li. VI. Post diem septimum sese reuersurum confirmat, quam ad diem legioni deberi frumentum sciebat. Liuius libr. XXXVII. Stipendium militare, & frumentum duplex post triumphum militibus datum.

Atque hæc quidem de stipendio gregariorum militum satis dicta sunt. De Magistratuū stipendio deinceps dicendum est. Centuriones alterum tantum ac pedites supra ex Polybio ostensum est accepisse. Tribuni stipendiū quantum fuerit; non plane, vt puto, constat: opimū certe fuisse apparet ex Iuuenalis sat. 3.

Aliter

Alter enim,quantum in legione Tribuni
Accipiunt;donat Caluinæ vel Catienæ.

Et Plinio qui lib.xxxiv non sine stomacho scribit,Nec pudet candelabrum Tribunorum militarium salarijs emere.

Quidam Tribuni stipendium talentum fuisse colligunt ex Strabone,qui Tigranem militibus Pompeij diuisisse dicit drachmas quinquaginta,centurioni mille, tribuno talẽtum; vel,vt Plutarchus scribit in vita Pompeij,militi dimidiam argenti minam , Centurioni minas decem,Tribuno talentum; hoc est sex millia drachmarum(tot enim talentum drachmis æstimatum , Plinius, Pollux, ac Festus tradunt) siue minas sexaginta , cum mina à Solone centum drachmis finita sit , vt scribit in vita Plutarchus.Plin.l.21.c.vlt.Sed,ni fallor,donatiuum illud fuit à barbaro Rege collatum , non legitimum stipendium à Romano Imperatore numeratum. Sed neque ex donatiui summa ,ordinarij stipendij quantitas colligi potest:cum donatiuum pro liberalitate Imperatorum ac prædæ copia maius minusq; fuerit. Centurioni stipendium duplex fuisse ostendimus, eadem proportio non raro seruata in donatiuo , sæpe etiam variata est: nam in Tigranis donatiuo amplius decuplum accepit Centurio. Appianus libro quarto, singulis militibus à Bruto & Cassio datas dicit drachmas mille quingentas, centurioni quincuplum,Tribuno amplius.Idem Antonium distribuisse scribit militi drachmarum quinque millia, Centurioni quincuplum

Hermel. in c. 3. li. 34. Plin. li. XI. fere extremo.

Plin.l.35. cap. XI. Pollux l. 9. Festus u. Talentum.

cuplum, Tribuno duplo amplius. Ergo hoc etiam inter reliqua antiquitatis incerta, obscurum sit quantum fuerit Tribuni stipendiũ. Neque dubium esse potest quin Legati, Quæstores, alijque multo plura acceperint quam Tribuni.

Ipsi autem Imperatori, quod certum est, omnia de publico præbebãtur, vestes, vasa, vehicula, muli, tabernacula, triticum, ordeum, sumptusque reliquus, non solum in ipsum, sed etiam in comites ac necessarios eius. Cicero de signis. Maiores nostri neminem qui cũ potestate aut legatione in prouinciã esset profectus, tam amentem fore putauerunt, vt emeret argentum, dabatur enim de publico: aut vestem, præbebatur enim legibus. Liuius libr. XXX. Tabernacula, militaremque supellectilem, qualem pręberi consuli mos est. & li. XLII. initio. Ante L. Postumiũ cons. nemo vmquam socijs in vlla re oneri aut sumptui fuit: ideo magistratus mulis, tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent socijs. Suetonius scribit Augustum instituisse, vt ad mulos & tabernacula quæ publice locari solebant, certa pecunia constitueretur. Plutarchus etiam Catonem refert non plus tritici in se ipsum, suumque comitatum; quam tres atticos medimnos singulis mensibus accepisse: in iumenta vero singulis diebus ordei minus trium semimedimnorũ. Atq; idem significat Magistratus in prouincias euntes tabernacula, lectos, vestesque de publico accepisse: eis-

se: eisque rebus Catonem abstinuisse.

Quamuis autem diurna mercede stipendiũ Romani militis cum Polybio æstimauimus, id tamen non sic est intelligendum vt in singulos dies acciperent stipendium, sed potius in sex menses, aut etiam in annum. Varro de vita populi Rom. vt citat Nonius. Stipendiũ appellabatur æs, quod militi semestre aut annuum dabatur: Liuius li. V. Annua æra habes, annuam operam ede: an tu æquum censes militia semestri, solidum te stipendium annuum accipere? Et libr. XLII. Bis quæ annua merebant legiones stipendia feci. Hinc, stipendia pro militiæ annis vsurpantur. Hirtius l. VIII. vndecima legio octaua iam stipendio functa. Quare cum Fuluius Trib. mil. ante persolutũ stipendiorum tempus legionem dimisisset, iure iurando adegit centuriones, æs in ærarium ad Quæstores esse delaturos, vt scribit Liuius lib. XL. Ad stipendium accipiendum milites nominatim citabantur. Liuius libro XXVIII. Citati milites nominatim apud Tribunos militum in verba P. Scipionis iurarũt, stipendiumq; ad nomen singulis persolutum. Scribit Isidorus certas notas additas eorum *li. 1. c. 23.* nominibus qui stipendium accepissent. Stipendium autem milites in balteo siue zona habebant. hinc Liuius lib. XXXIII. de militibus. Negotiandi ferme caussa argentum in zonis habentes in commeatibus erant. Vopiscus in Aureliano. Miles stipendium in balteo, non in popina habeat. Spartianus in Pescennio. Idem iussit, ne in zonis milites ad

bellum

bellum aureos vel argenteos nummos portarent; sed publice cōmendarent recepturi post prælia quod dederant. & Gracchus in oratione quadam apud Gellium. *Zonas quas plenas argēti extuli, eas ex prouincia inanes retuli.*

Lib.15.c. 12.

Porro stipendium, frumentum, vestes, ceteraque quę de publico debebantur, Quæstor curabat ex ea pecunia, quæ iussu senatus, vt Polybius ait, ipsi Romæ fuerat à Tribunis ærarijs adnumerata. Vt enim Quæstores ærarij pecunam tractabant, quam in ærarium inferrent; ita Tribunij ærarij, quam ex ærario sumtam Quæstori Imperatoris in stipendium exercitus erogarent. Videntur autem singulis legionibus stipendium singuli Tribuni, vitandæ confusionis caussa, curasse. Vnde Festus Primanum Tribunū fuisse dicit, qui primæ legioni tributum scribebat.

Pecunia quæ à Tribunis Quæstori assignabatur, Attributa, siue Attributum dicta est. Varro li. IV. de lingua lat. Pecunia quæ assignata erat, Attributum dictum, ab eo, quibus attributa erat pecunia, vt militi reddant, Tribuni ærarij. Et libr. I. epistolicarum quæstionum, auctore Gellio. Pignoris capio ob ęs mi-

li.7.c.10. litare, quod æs à Tribuno ærario miles accipere debebat. Asconius ad libr. I. Verr. Pecunia attributa, quæ in stipendium militum de ærario a Tribunis ærarijs adnumerari Quæstori solet. Hinc Cicero libro IV. Verrin. Pecunia attributa numerata est; profectus est Quæstor in prouinciam, venit in Galliam exexspectatus ad exercitum consularem cum

pecunia

pecunia. Et paullo poſt de rationibus à Q. æſtore Verre in ærarium relatis. Accepi, inquit, vicies ducenta triginta quinque millia. quadringentos ſeptemdecim nummos. dedi ſtipendio, frumento, legatis, proquæſtoribus, cohorti prætoriæ HS mille ſexcenta triginta quinque millia, quadringentos ſeptemdecim nummos. Ad quem locum Aſconius. Hæc, inquit, omnia nomina ſunt erogationum, quibus aut ſtipendium militibus dediſſe ſe dicit Verres, aut frumentum coëmiſſe in annonam exercitus, aut legatis, & proquæſtori in ſumptum dediſſe: eis enim alimenta de publico dantur. Hoc in munere ſtipendij militibus numerandi Quæſtori qui aderant, Libripendes dicti, veteri nomine retēto, con ſuetudine immutata, qua olim aſſes, vt Plinius ait, non numerabantur, ſed pendebantur.

Atque hæc quidem de ſtipendio, quod olim non dabatur: poſtea vbi de publico conferri cœptum, ſimul etiam tributum ex cenſu indictum eſt, vnde ſtipendium conficeretur. Hinc anſam cepere Tribuni plebis beneficiũ ſenatus reprehēdendi, cũ dicerent illa quæ Liuius refert l. 4. Vnde enim eam pecuniam confici poſſe, niſi tributo populo indicto, Et mox. Indicto iam tributo, edixerunt etiam Tribuni auxilio ſe futuros, ſi quis in militare ſtipendiũ tributũ non contuliſſet. Patres bene cœptā rem perſeueranter tueri: conferre ipſi primi, & quia nondum argentum ſignatũ erat, æs graue plauſtris quidā ad ærarium conuehentes, ſpecioſam etiā collationem faciebant, cũ

ſenatus

senatus summa fide ex censu contulisset; primores plebis nobilium amici, ex composito conferre incipiunt: quos cum & à patribus collaudari, & à militari ætate tanquam bonos ciues cōspici vulgus hominum vidit, repente spreto tribunicio auxilio, certamen conferendi est ortum. Et libr. V. Romæ simul delectu, simul tributo conferendo laboratum est: quantum enim augebatur militum numerus, tanto maiore pecunia in stipendium opus erat; eaque tributo conferebatur.

Ergo ex eo tēpore Populus Roman. tributum pendere cepit in stipendia militū; durauitque tributi collatio vsque ad L. Paulli Macedonicum triumphum, post annum vrbis DLXXXVI. is enim tantum in ærarium pecuniæ inuexit, vt finem attulerit tributorum, quemadmodum Cicero, Pliniusque tradidere. Addit Plutarchus tātam pecuniam à Paullo esse illatam, vt populus Roman. vsque ad consulatum Hirtij & Pansæ tributo conferendo vacarit. Quæ de ordinaria tributi collatione videntur esse intelligenda: nihil enim prohibet, quin aliquando in angustijs ærarij extra ordinem tributum indictum esse possit. certe, quod negare nemo potest, frequens post Hirtij ac Pansæ consulatum, tributi collati mentio reperitur.

Cicer. de officijs
Plin. l. 33. ca. 3.

Postremis temporibus Augustus perpetuis legionibus constitutis, M. Aemilio Lepido, L. Arruntio Coss. an. v. c. DCCLVIII. Aerarium militare instituit, non solum ex vigesima hæ-

ma hereditatum legatorumq́;, & quinquagesima mancipiorum venalium, quod scribit Dio: sed etiam ex centesima rerum omnium quæ venderentur vt Tacitus significare videtur libro 1. Annal. in extremo. Centesimam, inquit, rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo; edixit Tiberius, militare ærarium eo subsidio niti. Hæc intellexit Suetonius, cum in Augusto scribit, vt perpetuo ac sine difficultate sumptus ad tuendos milites prosequendos q́ue suppeteret; ærarium militare cum vectigalibus nouis constituit. Huic ærario Augustus, Dione teste, tres Prætorios præfecit: atque ijs singulis præter ceteram ministrorum turbam, binos etiam lictores attribuit. *Libr. 55.*

LIBER QVARTVS.

De die, locoq́ militibus ad conueniendum indicto.

CAPVT I.

Electu igitur perfecto, militiæque gradibus armisq́; distributis, Imperator locum indicebat, quo scripti milites omnes Romani, socijq́; ad certam diem conuenirent. Polybius libr. VI. Liuius libr. XXXVI. M. Acilius Cos. edixit, vt quos L. Quinctius milites conscripsisset, & quos socijs nominiq́; latino imperasset, quos secum in prouinciam ire oporteret, & tribuni militum legionis primæ & tertiæ, vti omnes Brundusium Idibus Maijs conuenirent. Hanc vero diem Imperator ex auctoritate senatus, rite captatis in templo auspicijs pro concione edicebat. Liuius lib. XXIII. De exercitibus ita decretum est, vt duabus legionibus vrbanis Ti. Sempronius Cos. Cales ad conueniendum diem ediceret. Et libr. XXXIV. Minutius Cos. cui Ligures prouincia obuenerat, ex auctoritate patrum in rostra adscendit, & edixit, vt legiones duæ vrbanæ, quæ superiore anno conscriptæ essent, post diem decimum Aretij adessent. Et libr. XXXVII. L. Cornelius Cos. pro concione edixit, vt milites, quos ipse in supplemen-

plementum ſcripſiſſet, vt hi omnes Idibus Quinctilibus Brunduſium conuenirent. De auſpicijs porro idem Liuius teſtis eſt libro XLV. Conſul cum legionibus ad conueniendum diem dixit, non auſpicato templum intrauit: vitio diem dictam eſſe augures, cum ad eos relatum eſt, decreuerunt. legiones Romanæ, quod vitio dies exercitui ad conueniendum dicta erat, Romæ manſerant. Quod ſi Imperator veterem exercitum à deceſſore acciperet, edicto, litteriſque miſſis diem locumque ſimiliter deſignabat. Liuius li. XXI. Conſulum deſignatorum alter Flaminius, cui eæ legiones, quæ Placentiæ hibernabant, ſorte euenerant; edictum, litteraſque ad conſulem miſit, vt is exercitus idibus Martijs Arimini eſſet in caſtris. Ad diem dictam milites omnes præſto erant cum vallo, armis, cibarijs, alijſque rebus neceſſarijs. Liuius lib. III. Dictator cum magiſtro equitum in concionem venit, iuſtitium edicit, claudi tabernas tota vrbe iubet, vetat quemquam priuatæ quidquam rei agere, tum quicunque ætate militari eſſent, armati cum cibarijs in die quinque coctis, valliſque duodenis ante ſolis occaſum Martio in campo adeſſent.

Qui autem miles die, qui prædictus fuerat, abfuiſſet, neque excuſatus eſſet, infrequens dabatur, vt ex Cincio docet Gellius li. XVI. capite quarto. Itaque omnes adeſſe cogebantur, teſte Polybio; atque ad id etiam iureiurando adigebantur, ſe iuſſu Imperatoris conuenturos, neque iniuſſu abituros his

additis exceptionibus, quas ex eodẽ Cincio Gellius exponit. Nisi funus familiare fuerit; Feriæ vindemiales; Calendæq; quæ non eius rei caussa in eum diem collatæ sint, quo is eo die minus ibi esset; morbus sonticus; auspiciúmue, quod sine piaculo præterire non liceat; sacrificiúmue anniuersarium, quod recte fieri non posset, nisi ipsus eo die ibi sit; ius hostísue status, condictusue dies cum hoste. Si cui eorum harumce quæ caussa erit, eum se postridie, quam per eas caussas licebit, eo die venturum, aditurumque eum, qui cum pagum, vicum, oppidúmue delegerit. hæc ille. Atque morbi quidem, & auspiciorum meminit etiam Polybius: funeris vero familiaris Dionysius libro XI. Huius iurisiurandi meminit etiam Liuius libr. III. Nobis, inquit, Quinctus, nihil delectu opus est, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos se iussu consulis, nec iniussu abituros. Atque initio quidem milites hoc iureiurando non adigebantur à Tribunis, sed ipsi inter se vbi in centurias decuriasq; descripti essent, equites peditesq; coiurabant, sese iussu consulum conuenturos, neque fugæ atque formidinis ergo abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi, aut petendi, aut hostis feriendi, aut ciuis seruandi caussa: bello deinde Punico secundo Paullo & Varrone Coss. id ex voluntario inter milites fœdere, à Tribunis ad legitimam iurisiurãdi adactionem translatum est, vt scribunt

bunt Liuius lib. XXII. & Frontinus lib. IV. ca. 1. Stratag.

Non solum igitur milites se ad diem, quam dixisset imperator, conuenturos iurabant, sed etiam se iniussu non abituros. Quæ tamen caussæ militem excusabant, quo minus ad diem dictam adesset, eædem etiam efficiebant, vt ab Imperatore commeatum impetraret. Commeatus autem dicitur auctore Festo tempus, quo miles ire redireque commode posset. Sic Virginius, vt filiæ pudicitiæ succurreret, funus familiare ementitus, abeundi à castris potestatem ab Imperatore extorsit, vt tradit Dionysius libro XI. Dabatur vero commeatus vel singulis militibus, vel pluribus qui sub signo mittebantur. Hirtius de bello Africano. Eodem tempore ex legionibus omnibus milites, qui aut morbo impediti, aut commeatu dato cum signis non potuerant ante transire in Africam; ad millia quattuor, equites quadringēti, funditores, sagittariiq; mille vno commeatu Cæsari occurrerunt. Porro cum dabatur commeatus, dies etiam præscribebatur, ad quem reuerti deberet: atque militis nomen qui commeatum accepisset, & quot dierum notabatur vt scribit Vegetius libro II. capit. XIX. Qui autem ad diem commeatus non redisset, neque excusatus esset vt emansor & desertor capite puniebatur, quemadmodum tradunt iurisconsulti Digest. libro XLIX. de re militari. Auctor ad Herennium libr. primo. Necessitatem excusabit, vt ille, qui ad diem com- *a. Remeare.*

meatus non venit, quod eum aquæ interclusissent.

De Profectione Imperatorum ex vrbe.

CAP. II.

PRæmissis militibus ipse mox Imperator sequebatur, verum antequam id faceret, si Consules essent, qui exirent, ferias latinas indicebant, Iouique Latiali sollemne sacrum in monte Albano faciebant, aitque Dio libr. XLVI. nunquam Consules ante latinas ex vrbe profectos esse, quin ea res magno ipsis, reipubl. steterit. hinc Liuius libr. XXV. Romæ Consules Prætoresque vsque ante diem V. Kalend. Maias latinæ tenuerunt, eo die, perpetrato sacro in monte, in suas quisque prouincias proficiscuntur.

Quo autem die ex vrbe in prouinciam exibant, in Capitolium profecti sollemnia pro Republ. vota nuncupabant; quæ vota nuncupata dicta sunt, & in tabulas referebantur. Festus. Vota nuncupata dicuntur, quæ consules & Prætores cum in prouincias proficiscuntur faciunt, ea in tabulas præsentibus multis referuntur. Cicero de supplicijs. Cum paludatus exisset, votaque pro imperio suo, communiq; populi Rom. salute nuncupasset. Cæsar l. 1. ciu. Paludati votis nuncupatis exeunt. Hinc illa apud Liuium libro XXI. Senatus indignantis, quia C. Flaminius hæc omisisset; Non cum senatu modo, sed cum dijs immortalibus C. Flaminium bellum gerere: comitia Prætorum, & Capitolium, & sollemnem

n. Nuncupata pecunia.

nem votorum nuncupationem fugisse, ne latinas indiceret, Iouique latiali sollemne sacrum in monte Albano faceret, ne auspicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda, paludatus inde ad prouinciam iret. Similia Cicero de Antonio V. Philip.

Votaauté ex S.C. præeunte Pontifice Max. fiebant. Liuius libr. IV. Dictator præeunte A. Cornelio Pont. Max. ludos magnos tumultus caussa vouit. Et libro quinto. Dictator, satis iam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex S. C. vouit Veijs captis se facturum.

Prodigia quoque, si quæ essent nunciata, antequam proficisceretur Imperator, procurabantur. Liuius libro XXIIII. Consules duabus vrbanis legionibus scriptis, supplementoque in alias lecto, priusquam ab vrbe mouerent, prodigia procurarunt, quę nunciata erant. Et libr. XXVII. Prętores in prouincias profecti. Consules religio tenebat, quod prodigijs aliquot nunciatis, non faciле litabant. Et libr. XXXIII. Priusquam Prętores ad bellum prope nouum proficiscerentur, aut ipsi consules ab vrbe mouerent, procurare, vt assolet, prodigia quę nunciabantur, iussi. Et libro trigesimo septimo. Priusquam consules in prouincias proficiscerentur prodigia per Pontifices procurari placuit.

Munus gladiatorium, venationesque, data ab Imperatoribus, priusquam proficiscerentur, scribit in Maximi & Balbini vita Capitolinus:

tolinus: cuius moris originem sic idem explicat. His gestis, celebratisq; sacris, datis ludis scenicis, ludisque Circensibus, gladiatorio etiam munere, Maximus, susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinũ missus est cum exercitu ingenti, Prætorianis Romæ manentibus. Vnde autem mos tractus sit, vt proficiscentes ad bellum Imperatores munus gladiatorium & venatus darent, breuiter dicendum est. Multi dicunt apud veteres hanc deuotionem contra hostes factam, vt ciuium sanguine litato specie pugnarum, se Nemesis, id est, vis quædam fortunæ satiaret· alij hoc litteris tradunt, quod verisimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuisse pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudas inter se cohortes, ne dimicantes in bello armatos hostes timerent, aut vulnera & sanguinem perhorrescerent. Hæc Capitolinus.

Omnibus autem, quæ assolent, diuinis humanisque procuratis Imperator, sumto paludamento cum lictoribus item paludatis, aliisque insignibus imperij, amicis prosequentibus ac bene ominantibus proficiscebatur ad portam. Liuius libro xxxi. P. Sulpicius Cos. secũdum vota in Capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus ab vrbe Brundusium venit. & libro quadragesimo quinto. Consul proficiscens Prætorúe paludatis lictoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat. Cicer. epist.

epiſt.VI.lib.XIII famil. Cum te proſequerer paludatum. Et in Piſoniana. An cum proficiſcebamini paludati in prouincias, conſules vos quiſquam putauit? itaque, credo, ſi minus frequentia ſua veſtrum egreſſum ornando atque celebrando: at ominibus ſaltem bonis, vt cōſules, non triſtiſſimis, vt hoſtes aut proditores proſequebantur? Hinc Liui. lib.XXI in C.Flaminio Cos. illud tamquam nouum & inſolens obſeruauit, Lixæ modo, ſine inſignibus, ſine lictoribus, profectum clam, furtim; haud aliter quam ſi exſilij cauſa ſolum vertiſſet. Et de C.Claudio li.XLI. C.Claudius Cos. veritus, ne forte ea res prouinciam exercitumque ſibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus, vno omnium certiore facto collega, nocte profectus præceps in prouinciam abijt.

Ad portam Imperator, Prętoris nomine ſalutabatur, quem morem ſic explicat Feſtus; Prętor, inquit, ad portam nunc ſalutatur is, qui in prouinciam Proprætore aut Proconſule exit, cuius rei morem ait fuiſſe Cincius in libro de Conſulum poteſtate talem. Albanos rerum potitos vſque ad Tullum regem. Alba deinde diruta vſque ad P. Decium Murem Conſ. populos latinos ad caput Ferentinæ, quod eſt ſub monte Albano, conſulere ſolitos, & imperium communi conſilio adminiſtrare. itaque quo anno Romanos imperatores ad exercitum mittere oporteret, iuſſu nominis latini, complures noſtros in Capitolio à Sole oriente auſpicijs operam dare ſolitos.

vbi aues addixissent, militem illũ, qui à communi Latio missus esset, illum, quem aues addixerant, Prætorem salutare solitum; qui eam Prætoris nomine obtineret. Hæc Festus.

Imperator ad portam profectus, salutatusque, aut continuo ad exercitum proficiscebatur, aut si quid in vrbe negotij haberet, extra vrbem per aliquot dies commorabatur; propterea quod cum imperio in vrbe esse non posset. Qui quamdiu extra vrbem cum imperio subsistebat, ad vrbem esse dicebatur. Cicero in Sextiana. Erat Pompeius ad portas, erat cum imperio. Et in Prætura Siciliensi. Verres, simulatque ei sorte prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ, & ad vrbem, antequã proficisceretur, &c. Ad quem locum ita scribit Asconius. Omnis magistratus, qui intramuranus non est, nec vrbanus, si administrator eius Romæ est, ad vrbem dicitur. Idem Asconius alibi: ad vrbem dici solet de ijs, qui cum potestate prouinciali nondum in prouinciam profecti essent.

act. 1. in Verr.

Quantam autem dignitatem hæc Imperatoris profectio haberet, Liuius declarat libr. XLII. Per hos forte dies P. Licinius Cos. votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe profectus est. Semper quidem ea res cum magna dignitate ac maiestate geritur: præcipuè conuertit oculos animosque, cum ad magnum nobilemque, aut virtute, aut fortuna hostem, euntem consulem prosequuntur. Contrahit enim non officij modo cura,

sed

ſed etiam ſtudium ſpectaculi, vt videant ducem ſuum, cuius imperio conſilioque ſummam reip. tuendam permiſerunt. Subit deinde cogitatio animum, qui belli caſus, quam incertus fortunæ euentus, communiſq; Mars belli ſit; aduerſa, ſecunda, quæque inſcitia & temeritate ducum clades ſæpe acciderint, quæ contra bona prudentia, & virtus attulerit, quem ſcire mortalium, vtrius mentis, vtrius fortunæ conſulem ad bellum mittant: triumphantem, ne mox cum exercitu victore ſcandentem Capitolium ad eoſdem deos, à quibus proficiſcatur, viſuri: an hoſtibus eam præbituri lætitiam ſint. Hæc Liuius. Quibus ex verbis quantæ ea res maieſtatis fuerit, intelligimus. Neque id ſanè immerito: neque enim legitimum habere imperiū putabatur is, qui hæc ſolemnia non ſeruaſſet.

Hinc illa de C. Flaminio Cos. qui ſimulato itinere priuatus clam in prouinciam abierat; Quod illi iuſtum imperium, quod auſpicium eſſet magiſtratus, id à domo, publicis priuatiſque penatibus, Latinis ferijs actis, ſacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio nuncupatis, ſecum ferre, nec priuatum auſpicium ſequi. Hinc etiam C. Claudij Cos. qui non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus præceps ad exercitum venerat, à militibus cōtemptum imperium eſt, Quod tum conſulis imperio dicto audientes futuros ſeſe dicerent; cum is more maiorum ſecūdum vota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab vrbe eſſet. *Liu. l. 21.* *Liu. l. 41.*

De

De Lustratione exercitus.

CAP. III.

VBi igitur Imperator ad exercitum peruenisset, eum rite lustrabat, concioneq́; aduocata, aut vetera emendabat, aut noua instituebat. Liuius li. XXIII. T. Sempronius Conſ. Sinueſſæ, quo ad conueniendum diem edixerat, exercitu luſtrato, tranſgreſſus Vulturnum flumen, circa Linternum caſtra poſuit. Et li. XXXVIII. Vere primo Epheſum Cõſul venit, acceptiſq́ue copijs à L. Scipione & exercitu luſtrato concionem apud milites habuit.

Fuit autem Luſtratio ſolemne ſacrificium, quo cæſis victimis exercitus expiabatur, teſte Plutarcho, qui illud etiam cum Appiano veluti augurij infeliciſſimi obſeruauit, quod Craſſo in exercitus luſtratione, exta ab haruſpice porrecta exciderint. Id autem ſacrificium extra caſtra fiebat, vt ſcribit in Bruto Plutarchus. Ex quo Dio lib. XLVII Octauiano milites timoris accuſatos ſcribit à Bruti, Caſſijq́ue militibus, quod intra caſtra luſtrarentur. In luſtratione milites, & Imperator coronati fuère, vt docet in Marcello Plutarch. Hinc idem in Bruti vita narrat, oſtenti loco acceptum, quod Caſſio in luſtrando exercitu coronam inuerſam lictor obtuliſſet. Porrò ſumptum & hoſtias ad ſacrificium ipſe Imperator ſuppeditabat, auctore in eadem vita Bruti Plutarcho, qui dicit ſingulis militibus à Bruto diſtributas drachmas quinquagenas & frumentum: ab Antonio autem & Cæſare quinas

In Craſſo. Appia. in Parthica

quinas drachmas,& modicum frumentum. Illud etiam in lustratione obseruatum est, vt qui hostias ducerēt ad sacrificium, bonis nominibus eligerentur. Cicero li.1.de Diuinat. Cum imperator exercitum, censor populum lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur. Bona autem nomina sunt, vt alibi diximus, Valerius, Saluius, Statorius. Idem mos in lustranda classe obseruatus est; Liuius lib.xxxvi. C.Liuius præfectus Romanæ classis, lustrata classe ad Lacinium altum petit. Et lib.xxxvii. Accepta à Liuio classe,& sacrificio, vt assolet, rite facto, Aemilius consilium aduocauit. Et lib.xlv. Delphis Apollini pro me, exercitibus & classibus lustra sacrificaui. Morem autem lustrandæ classis narrat Appianus, vt quidem Candidus interpretatur, cum parata essent omnia, Cęsar classis exercitum hoc modo purgauit. *lib.5.bel. ciuil.*

Altaria primum maris in littore sita alluuntur vndis, multitudo omnis circumquaque magno silentio per naues assidet. Sacerdotes in mari considentes sacra faciunt, terque per exercitum scaphis circumuecti purgamina sacra deferunt, ducibus vna adnauigantibus, & purgamina extollentibus, vt ab exercitu quæque depellant, diuidentes deinde ea, partem in mare proijciunt, partem altaribus impositam flammis adolent, ac protinus omnis multitudo ea benedicit. Sic Romani classem purgare solent. Hæc Appianus. Solemnem autem precationem, qua exta porricebantur in mare, Liuius exponit lib.xxix. Vbi illuxit,

Scipio

Scipio è prætoria naui, silẽtio per pręconem facto. Dij deæque, inquit, qui maria terrasque colitis, vos precor, quæsoq; quæ in meo imperio gesta sunt, geruntur, postque gerentur, ea mihi, populo, plebique Romanę, socijs, nominique latino, qui populi Romani, quique meam sectam, imperium, auspiciumq; terra, mari, omnibusque sequuntur, bene vertant, eaque vos omnia bene iuuetis, bonis auctibus auxitis: saluos incolumesq; victis perduellibus victores spolijs decoratos, pręda onustos, triumphantesque mecum domos reduces sistatis: inimicorum, hostiumque vlciscendorum copiam faxitis: quæq; populus Carthaginiens. in ciuitatem nostram facere molitus est, ea vt mihi populoque Rom. in ciuitatem Carthaginiensiũ exempla edendi facultatem detis. Secundum eas preces, cruda exta, cæsa victima (vti mos) in mare proiecit, tubaque signum dedit proficiscendi. Hæc Liuius.

Exercitu, classeue lustrata, Imperator, vti dixi, concionem aduocabat, & quæ vellet in exercitu præcipiebat. Liuius li. xxxiix. Consul acceptis copijs à L. Scipione, & exercitu lustrato, cõcionem apud milites habuit: qua, collaudata virtute eorum, quod cum Antiocho vno prœlio debellassent, adhortatus est eos ad nouũ cum Gallis suscipiendũ bellum. Et lib. xxxvii. Accepta à Liuio classe, & sacrificio, vt assolet, rite facto, Aemilius cõsilium aduocauit. Tacitus libro xv. Lustratum rite exercitum ad concionem vocat. L. Paulus in
lib. 45. concione apud Liuium, bello Persico mutasse se quæ-

se quædam in exercitu dicit, quæ magna impedimenta victoriæ essent. Eadem de Scipione epitoma LVII. & apud Appianum in Libyca. Item de Metello Sallustius in Iugurthina narrat; quorum vterque multa in exercitu correxit.

De itineribus militaribus, siue de agmine.

CAP. IV.

EXplicatis ijs, quæ ad belli apparatum in vrbe facere videbantur; tempus iam est, vt exercitum ex vrbe educamus, & quinam ordo fuerit exercitus in incedẽdo videamus. Agminis (sic enim, Isidoro teste, exercitus ad iter instructus appellatur) duo genera dicit esse Seruius. Quadratum, quod immistis etiam iumentis incedit, vt vbiuis possit considere: Pilatum alterum, quod sine iumentis incedit, sed inter se densum est, quo facilius per iniqua loca transmittatur. Scaurus de vita sua. In agrum hostium veni: pilatim exercitum duxi. Asellio Sempronius, quartum signum accedebat, siue pilatim, siue passim iter facere volebat. Seneca epist. LX. Ire quadrato agmine exercitum, vbi hostis ab omni parte suspectus est, pugnæ paratum. Et Liuius lib. X. Fabius, impedimentis in locum tutum remotis, præsidioq; modico imposito, præmonitis militibus adesse certamen, quadrato agmine ad hostium latebras succedit. Quæ Liuij verba haud verum esse ostendunt, quod Seruius docet, quadrato agmini iumenta fuisse immista.

lib. 9. orig. c. 3. in fragmentis apud Scalig. in Festũ v. Cõpilare.

Quo-

Quoquo autem modo ſe res habeat, non idem ſemper videtur fuiſſe ordo incedendi: plerumque tamen is fuit, quem Polybius lib. VI deſcribit, vt primi quidem extraordinarij eſſent pedites, quos dextrum ſociorum peditum cornu ſequebatur: tum impedimenta eorum omnium, qui præceſſerant; poſt quæ prima Romanorum legio incedebat, habens à tergo ſua impedimenta; deinceps ſecunda legio (duabus enim legionibus exercitum conſularem conſtare diximus) poſt ſe ſua item habens impedimenta, quæ ſociorum ſiniſtri cornu impedimenta ſequebantur: ſiniſtrum enim cornu extremum agmen cogebat. Equites enim ſuas quiſque partes ſequebantur, id eſt, extraordinarij equites pedites extraordinarios, legionarij legionarios: & dextri, vel ſiniſtri cornu equites, dextri vel ſiniſtri cornu pedites. Aut etiam equites in latera diffuſi impedimenta tuebãtur. Porrò ita in incedendo ratio fuit inſtituta, vt alternis diebus ſuã vicem vna legio, ſociorumq́ue cornu, præcederet, ſequereturq́ue quo omnes æqualiter aquationis, frumẽtationiſq́; participes eſſent. Quod etiam ſcribit Ioſephus lib. III. capit. III. vel VI. Quod ſi à tergo periculi ſuſpicio eſſet, cætera quidem eodem modo peragebantur: ſed extraordinarij, qui primi eſſe ſolerẽt, in extremo agmine collocabantur.

Alia quoq; ratio fuit agminis temporibus parum tutis. in locis enim patentibus triplicem aciem pari inter ſe interuallo diſtantem faciebant, Haſtatorum, Principum, & Triariorum,

riorum, ita vt singulas acies sua præcederent impedimenta. Cum autem ad hostes peruentũ erat, aut in dextram, aut in læuam sese conuertẽtes, minima corporis agitatione, ex impedimentis signa in hostes efferebant. Hæc quidem Polybius; qui tamen multis in rebus deficit: multo clarius, meo quidẽ iudicio, agminis ordinem Iosephus explicauit l. III. c. V. *Gr. lib. 3.* & lib. VI. cap. II. belli Iudaici. Primi enim, vt *cap. 8. &* inquit ille, leuis armaturæ auxilia incedebãt, *li. 5. c. 6.* quos Romani peditatus equitatusq; pars sequebatur; deinceps metatores castrorum, viarumq; stratores; post hos erant Imperatoris, aliorumq; magistratuum impedimenta, multis equitibus custodiæ caussa comitata; tum ipse Imperator ibat, lectissimis peditibus equitibusq; suæ cohortis cinctus; sequebãtur deinceps fabri, expugnandarum vrbium machinas ferentes: deinde magistratus reliqui, & tribuni lectis militib. stipati: post hos aquila, cæteraq; signa militaria, nec non cornicines, tubicinesq; sequebantur: post quos erat cum cẽturionibus, reliquus exercitus in suas legiones ordinesq; descriptus: singulas autẽ legiones serui eius legionis cum impedimẽtis sequebantur, post quos erat, reliqua mercenariorum multitudo: Impedimenta in extremo agmine fuisse ostendit etiam Hirtius de bel. Afric. Labienus agmen eius extremum carpere cœpit, atq; ita lixarũ mercatorumq; qui plaustris merces portabant, interceptis sarcinis: extremum deinde agmen peditum [illegible]umq; manus claudebat. hæc ex Iosepho
S Milites

Milites porrò in itinere non solum arma, sed pleraque etiam alia impedimenta gestabant. Polybius lib.xvii. scuta humeris, loris coriaceis suspensa, manibusque galeas gestasse milites in itinere scribit: vnde Hirtius de bello Afric. Milites in campo iubet galeari, & ad pugnam parari. Iosephus autem libr. III præter arma, serram, cophinum, sarculũ, securim, funem, falcem, catenam, triduique cibaria gestasse scribit: vt parum inter ipsos & onusta iumenta interesset. Liui.li.vii Romano, qui expeditus quantum humeris inter arma geri possit, frumenti secum attulisset, defutura omnia. Marcellinus lib.xvii. viginti dierum frumentum, ad vsus diuturnitatem excoctum, buccellatum, vt vulgo appellant, humeris imposuit libentium militum. Cicero etiam dimidiati mensis cibaria tulisse tradit: armaq; non magis in onere, quam membra posuisse. Nostri exercitus, inquit, primũ vnde nomẽ habeant, vides: deinde qui labor, quantus agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre si quid ad vsum velint, ferre vallum: nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis esse dicunt, quæ quidem ita geruntur apte, vt, si vsus foret, abiectis oneribus, expeditis armis, vt membris pugnare possint.

Et Lampridius in Alexandro. Milites expeditionis tempore ita disposuit, vt in mansionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & septem, vt solent, dierum

nisi

nisi in barbarico. Si quis forte secum frumentum non tulisset, is videtur ab alijs emisse. Cæsar lib. I. ciuil. Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quód dierum viginti duorum ab Ilerda frumentum iussi erant efferre: cetrati, auxiliaresque nullam, quorũ erant, & facultates ad parandum exiguæ, & corpora insueta ad onera portanda.

Vallos præterea plures aut pauciores gestabant. Liuius libro tertio. Dictator iubet, quicunque ætate militari essent, armati cum cibarijs in dies quinque coctis, vallisque duodenis ante solis occasum Martio in campo adessent. Et epitoma LVII. Triginta dierum frumentum, ac septenos vallos ferre cogebat: ægre propter onus incedenti dicebat, cum gladio recte vallare scieris, vallum ferre desinito. Fuit autem vallus Romanorum, vt scribit libro XVII. Polybius, ligneus palus duos, tresúe, ad summum quatuor ramos habens, quibus in munitione castrorum, vti dicimus, vtebantur. Propertius libro quarto, eleg. tertia.

Occidat, immerita qui carpsit ab arbore vallum.

Præceptum autem Vegetij est libro primo, cap. XIX vt iuniores pondus ad LX libras ferant, & iter faciant gradu militari. Talem militem Virgilius describit libro tertio, Georg.

Non secus ac patrijs acer Romanus in armis.
Iniusto sub fasce viam dum carpit, & hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine castris.

C.Marius tamen, vt ait Frontinus, recidendorum impedimentorum causa, quibus maxime exercitus agmen oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus, & facilis requies esset; vnde & in prouerbium tractum est Muli Mariani. De his meminit Festus. Muli Mariani dici solebant, à C.Mario instituti, cuius milites in furca, interposita tabella, varicosius onera sua portare adsueuerant. Idem alibi. Aerumnulas Plautus refert furcillas quibus religatas sarcinas viatores gerebant, quarum vsum, quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appellabantur.

Agmine quadrato videntur vsi locis temporibusq; suspectis, Marcellinus l.24. initio. Metuens ne per locorum insolentiam insidijs caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est: excursatores quidem quingentos & mille sensim pręire disposuit: ipse verò medios pedites regēs, quod erat totius roboris firmamentũ, dextra legiones aliquas cũ Neuita supercilia fluminis præstringere iussit Euphratis. cornu verò læuũ cum equitũ copijs Arintheo tradit, & Ormisdę ducendum confertius plana camporum & mollia, agmina verò postrema Dagalaiph⁹ cogebat & Victor, vltimusq; omnium Osdruenæ Dux Secundinus. Deinde vt hostibus si erupissent vsquã vel cõspicantibus procul timorē multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatauit, & homines, vt decimo pæne lapide disparare ntur à signiferis primis.

Sar-

Sarcinas verò & calones & apparitionē imbellé, impedimentorumq́; genus omne inter vtrumque latus instituit procedentium ordinum, ne qua vi subita raperentur, vt sępe contingit improtecta.

Quadrato enim agmine, milites facillimè in omnes partes sese cōuertere poterant, qua hostis inuaderet: ipseq́; Imper. vbique adesse & prospicere, quod contra longo agmine accidebat. Hinc Cæs.l.5. factum illud respódit, longissimo agmine, maximisq́; impedimentis incedunt. &. Cum propter longitudinē agminis minus facile per se omnia obire, & quid quoquo loco faciendū esset præuidere legati possent, iusserūt prænunciari, vt impedimenta relinquerent, atque in orbem consisterent. Cæs.l.2.bel.Gall. duplicem agminis ordinem ostendit, alterū temporibus tutis, alterum hostibus propinquis. Priorem ita explicat. Inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum dicit intercessisse, atq; legionem vnam ab altera magnum spatiū abfuisse.

Posteriorem aūt, cum hostis vicinus erat, sic idem declarat: vt sex legiōes duceret expeditas; post eas totius exercitus impedimenta collocaret: inde duæ legiones totum agmen clauderent, præsidioq; impedimentis essent, equites cum funditoribus sagittarijsq; totum agmen præcederent. Eandem agminis rationem Hirtius exponit lib.8.bel.Gal. quadratūque agmen vocat, Agminis ordinem ita constituit, vt legio septima, octaua, nona ante omnia irent impedimenta: deinde omnium

impedimentorum agmen (quod tamen erat mediocre; vt in expeditionibus esse consueuit) cogeret vndecima. Hac ratione pæne quadrato agmine instructo, in conspectu hostium celerius opinione eorum exercitum adducit. Videtur autem in incessu quidam modus seruatus. Marcel. lib.xvi.de Iuliano. Cum exercere præludia disciplinæ castrensis philosophus cogeretur vt princeps, artemq; modulatius incedēdi per Pyrrhicham concinentibus disceret fistulis, &c. Et l.xviii.de Sabiniano imbelli duce. Militari Pyrrhichi sonantibus modulis pro histrionicis gestibus in silentio summo delectabatur.

De itineribus aūt militaribus Vegetij lib.i, c.ix. præceptum est, militari gradu xx millia passuum, horis quinq; dumtaxat æstiuis, conficienda esse: pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis xxiv millia peragenda esse. Hæc non solū præcepit Vegetius, sed veteres Imp. multo ante sunt exsecuti. Cęsar enim, vt ipse scribit lib.vii. post mediam noctem Gergobia cum quatuor legionibus equitatuque profectus, millibus passuum quinq; & viginti confectis, Heduorum agmen assecutus est, iisque sibi reconciliatis, ante ortum solis rediijt in castra. Ex quo colligitur Cæsarem horis minus xxiv. amplius quinquaginta millia passuum confecisse; duplo magis quam Vegetius præcepit; nā verisimile est horas aliquot tum Heduorum pacificationi, tum militum quieti esse tributas. Idem Cæsar, vt scribit lib. v. acceptis hora circiter vndecima diei de

Q. Cice-

Q. Ciceronis obsidione literis, nůcium ad M. Crassum, qui aberat millia passuů vigintiquinque, misit, vt ad se veniret: hora ferè tertia Crassus aduenit, Cęsar post horam tertiā profectus, eo die millia passuů viginti processit. Et lib.3. ciuil. Meridiano ferè tempore signo profectionis dato, exercitum educit: duplicatoque eius diei itinere, VIII millia passuum ex eo loco procedit. Ac licet veterum milliaria paulò, quā nunc, breuiora fuerint, horę autem æstiuæ ferè duplo quam hibernæ longiores: tamen id multum est, ac pæne incredibile, cum ab onustis conficerentur. Hinc secundis, tertijs, quartis, quintis, sextis, decimis, septuagesimis castris legimus apud Liuium, quibus significatur iter legitimů, quod duobus, tribus, quatuorúe diebus conficitur. Sic enim scribit lib.38. Consul, quia vado superari amnis non poterat, transgressus Mæandrum ad Hieram comen peruenit. Hinc alteris castris ad Harpasum flumen ventum est, ex eo loco ad Tabas tertijs castris peruētum. Et lib.XXI. Quartis castris ad Insulam peruenit. Et lib.XXIIX Cum cetero exercitu quintis ferme ad Illiturgim castris peruenit, lib. XXXVII sextis castris ad caput Caici amnis peruenerunt, libr. XL septimis castris ad radices montis peruenit, lib. XXVIII. Profectus, decimis castris peruenit ad Iberum flumen, libro XLV Quintis decimis castris Passaronem peruenit, libro vigesimooctauo. Scipio cum cæteris copijs, septuagesimis castris, Tarraconem rediit.

Quod autem hoc dicendi genere iter, quod ijs diebus conficitur, significetur, Liuius videtur ostendere lib. xxxIIx. Principio veris, lustrato exercitu profectus, die octauo Apameam venit. ibi triduum statiuis habitis, tertijs rursus ab Apamea castris, in Pamphyliā peruenit. Quod etiam colligitur ex Iosepho in extremo libr. IV. vel v. de bello Iudaico. Marcellinus li. xvI. in extremo. Argentorato cum pugnaretur, mansione quadragesima dispáratus.

De castrorum metatione.

CAP. V.

Romani, vt in re militari vniuersa cęteras nationes omnes superarunt, ita in metandis castris se ipsos vicisse videri possunt: ex quo non sine causa Polybius ac Iosephus Romanorum in castris ponendis rationem ac disciplinam ad cælum extollunt. Hinc Phil. Maced. rex cernens Romana castra, admiratus esse dicitur, & vniuersam speciem castrorum & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum interuallis, & negasse barbarorū ea castra vlli videri posse, vt refert Liuius l. xxxI. Hanc metandi rationem Romanos à Pyrrho Epirotarū rege didicisse scribit Frontinus. Antiquissimis enim tēporibus Romani castra per corpora cohortium veluti mapalia constituere soliti erant, cum solos vrbiū muros nossent: Pyrrhus primus totū exercitū sub eodē vallo cōtinere instituit. Romani deinde victo illo castrisq;

Poly. l. 6. Iosep. l. 3. bel. Iuda. cap. 3.

lib. 4 c. 1. Strat. & Liu. l. 35.

eius

eius potiti & ordinatiōe notata, paullatim ad hanc metandi rationē peruenerunt. Quantæ postea sint castrorū vtilitates, quantiq; ea fecerint Romani egregie docet Paul. in illa oratione ad milites, quam refert Liuius l. XLIV. Maiores vestri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse; vnde ad pugnam exirent, quo iactati tempestate pugnæ receptum haberent. Ideo cū munimentis ea sepissent, pręsidio quoq; valido firmabant; quod qui castris exutus erat, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo haberetur. Castra sunt victori receptaculum, victo perfugium. patria altera est militaris hæc sedes, vallumque pro mœnibus, & tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt. Plura apud Vegetium aliosq; rei militaris scriptores.

Castrorum duo genera fuere alterum longioris temporis, alterum breuioris. Longioris temporis castra vel ęstiua fuere vel hiberna, in quæ æstiuis hibernisque mensibus milites sese recipiebant, quod tempus illud ob summum calorem & frigus bello minime sit plerumque opportunum. Quamquam hisce mensibus in sociorū oppida non raro in æstiua aut hiberna milites missos fuisse legimus. Liuius libr. 38. Instare hiemem aut sub pellibus habendos milites fore; aut si concedere in hiberna vellent, differendum in æstatem bellum. Et lib. 46. Exercitus in hiberna dimissus est; maximam partem copiarum Amphipolis, reliquas propinquæ vrbes accepere: multo tamen grauior fuit sub pellibus, quam

in oppidis hibernatio. Cæsar li. III. extremo. Eiusmodi tempestates sunt consecutæ, vt continuatione imbrium diutius sub pellibus milites contineri non possent: itaque exercitum Cæsar in hibernis collocauit.

Vt autẽ hieme non in ciuitates milites deducerentur, sed vt in castris continerentur, Veienti primum bello institutum scribit Liuius lib. v. Hinc militibus Cannensibus ignominiæ caussa additum scibit Liuius lib. xxvi. His ne in oppidis hibernarent, neue hiberna propius vllam vrbem x. millibus passuum ædificarent. Hirtius de bello Africano. Cæsar, inquit, non more superiorum Imperatorum in hibernis exercitum continebat, sed in tertio quartoq; die procedendo castra commuriebat. Liuius libr. VII. Consul educto in æstiua milite, exercitum purgare missionibus instituit. Sed tamen omnium castrorum eadem fuit in metando forma & descriptio, vt Polybius scribit.

Præmittebatur igitur Tribunus cum Centurionibus ac metatoribus; qui locũ castris eligerent, dimetirentur, atque vbi opus esset complanarent, vt ait Polybius & Iosephus libr. III. bel. Iud. Hinc Cæsar l. II. bel. Gall. Exploratores Centurionesq; præmittit, qui locum castris idoneum deligant. Cicero Phil. XI. Saxa nescio quis castrorum antea metatur; nunc, vt sperat, vrbis. Plinius li. x. c. IV. auctor est, nunquam legiones hibernasse in castris, vbi aquilarum non esset iugum. Primum igitur omnium Prætorio locus eligebatur, vexillo

xillo albi coloris defixo, deinde Tribunorũ, legionumque tentoria puniceis designabant vexillis, viarumque & aliorum locorum signa constituebant aut hastis puris aut diuersi coloris vexillis: Quæ omnia Romani & propter mensurarum notitiam, & propter frequentem consuetudinem celerrime exsequebantur, Polybius. Vbi reliquus aduenisset exercitus, ex signis humi defixis statim quid sui muneris esset quisq; agnoscebat; cum castrorum metandorum ratio vna atq; eadem à Romanis perpetuo seruaretur. Dum vero castra munirentur, equites & pars peditum, cæterique qui legis aut Imperatoris beneficio munerum habebant vacationem, erant in armis contra subitos hostium incursus. Quanquam vrgente aliqua necessitate omnes ad opus coacti sunt: hinc equites quod ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexissent, à Censoribus notatos fuisse Valerius & Frontinus tradidere. Triarij fere castra munisse legũtur: qui scutis sarcinisq; suis in orbem circa signa dispositis, cincti gladio, opus peragebant, vt scribit Vegetius l.3. Hinc Liuius l. vii. Ab Romanis nec opus intermissum: triarij erant qui muniebant, & ab hastatis principibusq;, qui pro munitoribus intenti armatiq; steterant, prælium initum. Et lib. 35. Totius agminis sarcinas in medium conijci iussit, ac Triarios vallum circumijcere. & li. 44. Nec antequam prima frons valli ac fossæ producta est, ex statione equites reuocati. Cæsar lib. 1. bel. Gall. Castris idoneum locum

delegit,

delegit,acieque triplici instructa,ad eum locum venit,primam & secundam aciem in armis esse,tertiam castra munire iussit. Et lib.I. bel.ciuil.Prima & secunda acies in armis, vt ab initio constituta erat, permanebat; post hos opus in occulto acies tertia faciebat.Iam vero alibi demonstratum est Triarios in tertia acie fuisse.Tacitus lib.XI. Ferunt militem quia vallum non accinctus foderet; alium quia pugione tantum accinctos foderet,morte punitos.

Præfectus Castrorum ipse ex arte Centurionibus edicebat quid esset agendum: Centuriones opus inter milites distribuebant,atque vt ex præscripto omnia fierent;vrgebant: ipsi autem Tribuni obibant opus ac probabant, vt supra narratum est.

Primum igitur omnium fossa ducebatur, quæ pro periculi magnitudine,maior minorve fuit.Vegetius l.III.imparem numerum religionis causa obseruatū dicit in fossæ dimensione: quod tamen non semper obseruatum scriptorum passim exempla ostendunt. In aperienda autem fossa non tantum id curabant vt humus egereretur, quam vt cæspites exscinderentur. Cæspes autem dicitur qui herbarum radicibus continet terram; formamq; lateris habebat: eratque auctore Vegetio lib. tertio, altus semis pedem, latus pedem, longus pedem semis.Hi cæspites inter se ordinati ad instar muri post fossam collocabantur, & aggerem faciebant, supra quem valli defigebantur densissimi,ramis surculisque inter

se ita

ſe ita complicatis, vt ne manus quidem interponendæ ſpatium eſſet, neque ſine ingenti labore vel vnus vallus reuelli poſſet, vt ſcribit Polybius lib.xvii. Hinc Plinius lib.xxxv. Cæſpitum natura caſtrorum vallis accommodata. Liuius lib.xxxiv. Circumſpectare atque agitare Dux cœpit, ſi quo modo poſſet vallum circumijcere; ſed erat adeo nudus tumulus, & aſperi ſoli; vt nec virgulta vallo cedendo, nec terra cęſpiti faciendo, aut ducendæ foſſę, alijve vni operi apta inueniri poſſet. Tacitus l.ii. Neque is miſeriarum finis, ſtruendum vallum, petendus agger, amiſſa magna ex parte, per quę egeritur humus, aut exciditur cęſpes. Beda lib.i. Hiſtor. Anglic. cap.v. Vallum, quo ad repellendam vim hoſtium caſtra muniuntur, fit de cęſpitibus; quibus circumciſis è terra, velut murus exſtruitur altus ſuper terram: ita vt in ante fiat foſſa, de qua leuati ſunt cæſpites, ſupra quam ſudes de lignis fortiſſimis præfiguntur. Ouidius libr.i. eleg. penult. vallum pectinis dixit, quod pectinis dentes vallum imitarentur.

Quod ſi locus adeo eſſet ſaxoſus, vt cęſpiti cædendo non eſſet aptus; cęſpes longius petebatur. Cæſar lib.ii. bel. Gall. Milites qui paullo longius aggeris petendi cauſſa proceſſerant, accerſendi. Et lib.i. bell. ciuil. Quod longius erat agger petendus, in potentiam ſimilem rationem inſtituit.

Sin autem terra ſolutior eſſet, vt cęſpes nô poſſet abſcindi, ſepibus hinc inde factis, quæ de foſſa egeſta fuiſſet, terra congerebatur, ſu-

ſpra

pra quam valli, vt diximus, profigebantur. Auctor Vegetius l.1.& III.super hunc deinde aggerē & pinnæ,&turres cum opus fuit,construebantur,vt vrbis speciem referret,quemadmodum cum Iosepho idem Vegetius tradit,vt passim apud auctores exempla demonstrant.

Castrorum formam Polybius & Iosephus quadratam fuisse significant. Vegetius autem etiam rotunda,trigona,oblonga castra agnoscit;quamquam ipse ea pulchriora credit,quibus vltra latitudinis spatium,tertia pars longitudinis additur. Hirtius de bell. Afric. Lunatis castris in Thapsi obsidione Cæsarem vsum esse narrat.

Castra portas quattuor habuere,vt scribit Iosephus libr.III. in singulis videlicet lateribus singulas:quæ quidem portæ amplæ patentesque fuere,adituque faciles.

Prima porta Prætoria fuit, quæ aut hostes spectabat,aut eam partem ad quam erat profecturus exercitus, vt ait Vegetius libr.1,vel, in quam erat facilior exitus ad aquandum & pabulandum,vt ait Polybius. Hinc Festus ex Prætoria porta exercitum ad prælium eductum ait. Dicitur autem Prætoria, quod ad Prætorium tabernaculum Imperatoris recta duceret.Meminit etiam portæ Prætoriæ Tacitus lib.1.Histor.

Altera porta Prætoriæ ex diametro respondens Decumana fuit,hosti auersa.Liuius lib. III.Furius Cos.in incautum hostem Decumana por-

na porta erupit. Tacitus libr. 1. Annal. Tanta deinde consternatio irrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maxime petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior. Hæc eadem dicta videtur Quæstoria propterea quod ad Quæstorium ferret quod erat post Prætorium. Liuius lib. X. Ab tergo castrorum Decumana porta impetus factus est: itaque Quæstorium captum, Quæstorq; ibi L. Opimius Pansa occisus est. Et libr. xxxIv. Tumultus ab aduersa parte castrorum est coortus, in portam Quæstoriam irruperant Galli. Hyginus. Quæstorium dicitur, quod alioquin Quæstores ibi pedituram acceperint, quod est supra Prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis Decumana est appellata. *apud Lipsium in Tacitum, lib. 2.*

Tertia porta respectu ipsius Prætorij Dextra principalis dicebatur. Liuius libr. quarto. Intentos hostes in vallum, egressus dextra principali, cum Triarijs repente inuadit.

Quarta porta dextræ opposita Sinistra principalis appellata est. Vtrique portæ nomen impositum à Principibus qui ibi tendebant scribit Festus. Principalis, inquit, castrorum porta nominatur, quod in eo loco est, in quo Principes ordines tendunt. Quamquam puto potius à Principijs : sic enim vocabatur locus in Castris. Liuius libro trigesimo quarto. Duæ legiones duabus principalibus portis signa efferre iussæ. omnium portarum meminit Liuius li. 40. Ad quatuor portas exercitum

instru-

instruxit,vt ſigno dato ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit, erumpere extraordinaria porta iuſſit. Ad dextram principalem Haſtatos legionis primæ instruxit. Tertia legio aduerſus principalem ſiniſtram portam inſtructa eſt. Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad Quæſtoriam portam poſitus. Hæc Liuius. ſed quam ipſe vocet extraordinariam, equidem non poſſum diuinare. Alij aliter explicant: arridet tamen illa coniectura, vt pro extraordinaria, legatur ordinaria, & ſignificetur Prætoria, qua, vti diximus, vſitatũ fuit ad prælium egredi. Niſi forte intelligat portulã aliquã, quæ propter quatuor principales, in aliquo eſſet latere caſtrorũ: Leo enim Imperator, quamuis quatuor tantum portas maiores & publicas, vt ipſe vocat, in caſtris agnoſcat; tamen portulas paruas propterea complures dicit fuiſſe in lib. de bell. apparatu cap. XI. Addunt nonnulli Quintanam, magno vtique errore vt mox oſtendam. Atque hęc quidem exterior fuit caſtrorum ſpecies atque forma.

Longe à vallo pedes ducẽtos ex omni parte tabernacula militum figebantur, quod ſpatium magnas ijs præbebat vtilitates, quas Polybius numerat, primum enim cum omnes viæ ad illud ducerent, fiebat vt ſine tumultu aut oppreſſione ingredi poſſent: deinde eo inferebant prædam quam ab hoſtibus cepiſſent; præterea ibi etiam pecora aſſeruabant: poſtremo. ꝙ maximum fuit, extra teli iactum conſtituebantur. Mili-

Militum tabernacula fiebant de pellibus; hinc passim reperitur esse sub pellibus, continere milites sub pellibus. Festus. Tecta castrensia, quamuis pellibus contegantur, Tabernacula tamen dicuntur. Hirtius bel. Afric. Per quam pauci sub pellibus acquiescebant; reliqui ex vestimentis tentoriolis factis, atque arundinibus corijsque contextis protegebantur. Has pelles Imperatores à ciuitatibus exigebant. Cicero in Pisonem. Omni totius prouinciæ pecore compulso, pellium nomine; omnem quæstum illum domesticum paternumq; renouasti.

x. Adtabernalis.

Primum autem quemadmodum dictum est, Imperatoris tabernaculum erigebatur eo loco, vnde in omnes partes latissimus esset despectus; & imperium facillime percipi posset. Hoc Prætorium appellabant eo more, quo Duces omnes olim Prætores etiam nominati sunt. Varro. Prætor olim dictus quicumque præiret exercitui. Asconius veteres omnem magistratum cui pareret exercitus, Prætorem appellarunt. Festus. Initio Prætores erant qui nunc Consules, & ij bella administrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium. Iosephus Imperatoris tabernaculum Deorum templo simillimum fuisse narrat. Videtur hoc Prætorium fuisse columnis sustentatum; nisi nos fallunt veteres nummi: certe hoc Marcellinus significat libro xxv. Imperatori non cupediæ ciborum ex regio more, sed sub columellis taberna-

culi parcius cenaturo pultis portio parabatur exigua.

In eodem quoque loco erat Imperatoris ſupellex,arma equi, & alia ad vſum neceſſaria:nam Dionyſius lib. IX. haud longe ab initio C.Manlij Cos.Prætorio de cælo tacto, illa omnia conflagraſſe narrat.

apud Lipſiū li. 2. Ann Tacui.

A parte dextra Prætorij fuit ara, vbi Imperator ſacrificabat,& auguria captabat,vt Hyginus ſignificat quâquâ vei bis corruptiſſimis: hinc Tacitus lib. 15. Annal. aram Auguralem nominat in caſtris Corbulonis, & libro 2. Annal. Nocte cœpta, inquit,egreſſus Augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno adit caſtrorum vias.Et Dionyſius lib.IX. cum in C.Manlij Cos.Prætorium fulmen decidiſſet,& tabernaculum diſſipaſſe, & foculum, ἑςίαν, euertiſſe ſcribit.

Læua autem Prætorij parte,vt idem ait Hyginus,Tribunal fuit, de quo ſuperius multa diximus. Tribunal prope Prætorium fuiſſe tum ratio ſuadet, tum indicat Liuius libr. 22.Ad Prætorium eius ſigna cum tulerimus. & mox ſubdit, vt conſtituta ſunt ante tribunal ſigna.

Iuxta Prætorium, carcerem quoque fuiſſe veriſimile eſt, vt loco maxime commodo & tuto, quemadmodum etiam Romæ foro carcer imminebat;certe carcerem in caſtris fuiſſe oſtendit Tacitus lib.1.Annal.loquens de ſeditione in caſtris concitata. Blæſus, inquit, paucos ad terrorem ceterorum affici verberibus,

ribus, & claudi carcere iubet;Et mox. Accurritur ab vniuersis,& ca cere effracto,soluunt vincula Iuuenalis satyra VI.

Inde fides arti,sonuit si dextera ferro,
Lauaq; si longo castrorum in carcere mansit.

In eo carcere non solum captiui,sed etiam nocentes & seditiosi milites,vt ex Tacito vidimus asseruabantur.

Cum igitur tam multa essent prope Prætorium,recte circa illud aream quadratam centenûm quaqua versus pedum relictam fuisse Polybius dicit. Legatus etiam ibidem sua tabernacula habuisse probabilissimum est, vt semper Imperatori adessent.

Imperatoris porro tabernaculum portam Prætoriam respiciebat, qua vel in prælium vel in pabulationem exitus erat, vti diximus. Auersa Prætorio,atque in eandem Prætoriam portam spectantia Tribunorum tabernacula constituebantur in recta linea quæ paralella erat areæ quadratæ, ab ea tamen pedes quinquaginta distabat:ibiq; etiã equi, iumenta ac cetera Tribunorum impedimenta collocabantur. Tribunorum tabernacula æqualiter inter se distabant, tantumque spatij in latitudinem extendebantur, vt totam Romani legionum latitudinem æquarent. Erant enim in duabus legionibus, qui exercitus est consularis, Tribuni duodecim; videlicet in singulis seni.

A tabernaculis Tribunorum vsque ad alia tabernacula militum, centenûm pedum

via intercedebat, quæ Principia dicebatur, vbi Tribuni ius dicere solebant, quare, vt ait Polybius, maxima semper hominum frequentia celebrabatur Liuius libro VII. Nec in circulis modo fremere, sed iam in principijs ac prætorio in vnum sermones confundi: & lib. XXXVII. Ibi in principijs sermo inter Tribunos militum secretus oritur; inde ad aures ipsius Aemilij peruenit. & libro XXVIII. Milites Tribunos iura reddere in principijs sinebant. Ibi in Principijs signa legionum fuisse puto, cum Tacitus libro 4 Annal. dicat. Tiberius coli effigies eius inter Principia legionum sinerent. Videtur autem excitatum inibi sacellum, ne sub dio signa essent, Herodianus libro quarto, loquens de Antonino qui Seuero successit, vt autem, inquit, castra attigit, templumque vbi signa ac simulacra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat, & quasi salutem adeptus sacrificauit. Tacitus libro I. Annal. de seditione legionum Germanicarum. Neque aliud, inquit, periclitanti subsidium, quam castra primæ legionis, illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset; rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani Romanis in castris, sanguine suo altaria Deum commaculauisset. Vegetius libro III. capit. VIII. Prima omnium signa locis suis intra castra posita fuisse dicit, quippe cum nihil esset venerabilius eorum maiestate militibus: deinde Duci Prætorium, eiusq; comitibus, ac Tribunis

bunis tabernacula præparari: postremo ceteris militibus ordine.

Igitur centenûm pedum spatio à Tribunorum tabernaculis intermisso, equites vtriusque legionis inter se oppositi, atque aduersi tendebant; sic tamen vt inter ipsos via similiter pedum quinquagenûm relinqueretur. Longitudo tabernaculorum equitum eadem fuit quæ ipsius viæ, pedum videlicet centenûm, vsque ad ipsum vallum; altitudo quoque ferme æqualis, ita vt quadratam figuram referrent. Equitibus auersi, tabernaculis tamen coniunctis, Triarij collocabantur, ita vt singulis equitum turmis singulæ Triariorum centuriæ responderent: qua propter fiebat, vt longitudo par esset; altitudo tamen duplo minor pedum quinquagenûm; quoniam Triarij dimidio fermę pauciores sunt, quam ceteri ordines.

Iterum via alia pedum quinquagenûm interiecta, Triarijs aduersi Principes locabantur, ita vt vtrique in ipsam viam respicerent. Principibus auersi, tabernaculis coniunctis erant Hastati, centurijs vtrorumque inter se respondentib. tam secũdũ altitudinem, quam secundũ longitudinẽ, quæ erat centenûm pedum; sicut de equitibus dictum est: nam hi pares inter se numero fuere.

Rursus alia via quinquagenûm similiter pedum intercedente, Hastatis aduersis sociorum equites tendebant; quibus similiter auersi tabernaculis coniunctis collocabantur

sociorum pedites in vallum spectantes: Horum omnium longitudo par fuit Romanis legionibus; altitudo tamen proportione augebatur; quemadmodum peditum sociorum numerus par fuit Romanis; equitum duplo maior. Excipiuntur tamen ex hoc numero extraordinarij, qui alibi tendebant, vti dicemus.

In singulis siue turmis, siue Centurijs, tam Romanorum, quam sociorum, prima tabernacula fuere eorum qui ordines ducebant, Decurionum, Centurionum, Præfectorum.

Quoniam autem singuli ordines tam peditum quam equitum siue Romanorum, siue sociorum in decem partes tribuebantur; & in castrorum metatione singulę partes secundū longitudinem sibi respondebant, licet aliquæ secundum altitudinem differrent; vti diximus: Post quintam cuiusq; ordinis partem, alia via pedum quinquagenûm totam Castrorum latitudinem interſecabat, quam viam nominabant Quintam, quod post quintos ordines relinqueretur.

Locus autem qui post Tribunorum tabernacula fuit ex vtraque parte Prætorij, Quæstori attribuebatur. Atque à dextera quidem parte ipsius Quæstoris tabernaculum fuit; à sinistra vero forum, & reliqui commeatus Quæstoriæ curæ commissi. qui locus dicebatur Quintana, vbi videlicet rerum venalium licitatio fieret. Hoc enim significat Quintana, neq; vt aliqui putant, porta Castrēsis fuit.

Sueto-

Suetonius in Nerone capit. XXVI. Quintana domi constituta, vbi portę & ad licitationem diuidendæ prædæ precium assumeretur. Liuius libro XLI. Prætorio deiecto ad Quæstorium forum, Quintanamque hostes peruenerunt. Paulus Festi compilator Quintanam esse dicit in castris, vbi rerum vtensilium forum fuit; non tamen placet quod addit portam fuisse: nam quomodo Festus ipse scripserit, ignoramus. Ibi quoque videtur fuisse armamentarium, cum eius cura ad Quæstorem pertineret; licet quoque particularis custos adhiberetur. Tacitus libro primo Histor. Vehicula cohortis onerari aperto armamentario iubet. Et ibidem. Aperiri deinde armamentarium iussit, rapta statim arma sine more, & ordine militiæ. Seneca de Tranquillo libro primo, cap. tertio. Neque ille solus militat, qui in acie stat, & cornu dextrum læuumque defendit; sed qui portas tuetur, & statione minus periculosa, non otiosa tamen fungitur, vigiliasque seruat, & armamentario præest. & libr. Dig. de re milit. Armorum custodi plerumque culpa imputatur, si arma militi commisit non suo tempore. l Quicem meaum.

Porro Forum & Quæstoriū tantum spatij secundum latitudinem occupabant, quantum Tribunorum tabernacula; via tamen, inter hęc, vti dictum est, pedum quinquagenûm interiecta.

Quæstorio foroque aduersi ex vtraq; parte, via quinquagenûm pedum interposita,

equites auocati, quos ἀπολέκτους Polybius vocat, & voluntarij locabantur, quibus auersi ex vtraque similiter parte in vallum spectantes tendebant euocati & voluntarij pedites.

A tergo Prętorij Quæstorij forisq; centenũ pedum via intersecante, quæ Tribunorũ tentorijs erat parallella, ac tantundem spatij in latitudinem occupabat; Equites extraordinarij sociorum tendebant, ipsum Quæstorium Iorumque ac Prætorium spectantes. Quibus auersi posteriorem partem castrorum respicientes locabantur extraordinarij pedites. Inter equites autem peditesque extraordinarios legionis vtriusque, vt inter alios quoq; ordines diximus, via pedum quinquagenûm intercedebat, quæ à tergo Prætorij ad posteriorem Castrorum partem, portamque Decumanam ferebat.

Spatium deinde quod relinquebatur ex vtraque parte extraordinariorum, attribuebatur ijs qui in dies aduenìebant. Mercatores, alijque opifices extra castra sub vallum tendebant. Cæsar libro 6. vt qui sub vallo tenderent mercatores, recipiendi sui facultatem non haberent.

Hæc igitur de castrorum metatione prout eam describit Polybius; quæ etiam pro numero militum pro portione aut augebatur, aut minuebatur.

Quod si vterque Consul simul castrametarentur, nihil aliud cogitare oportet nisi duos exerci-

exercitus pariter auersos inuicem cōiunctos esse, & contingentes sese ad tabernacula extraordinariorum, vt idem ait Polybius. Atq; his expositis, deinceps videamus quæ nam fuerit castrorum disciplina.

De castrorum disciplina.

CAP. VI.

VBi primum castrametati fuissent, Tribuni ab omnibus qui in castris essent, siue liberi, siue serui singillatim iusiurandū exigebant se nihil è castris furto ablaturos: imò etiam si quid inuenissent, allaturum ad Tribunos, Auctor Polybius. Eius iuramenti formula refertur à Gellio his verbis. In magistratu C. Lælij, in exercitu, decemque millia passuum prope, furtum non facies dolo malo, solus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies singulos. Extra hastam, hastile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, si quid ibi inueneris, sustulerisúe, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium, siue ad quem iusserit, proferas, aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris, sustulerisúe dolo malo, aut domino suo, cuium id esse censebis, reddes, vti quod recte factum esse voles. Hæc Gellius. Vbi hoc iusiurandum fuisset exactum; suis quisq; locis ordinabatur. Ex hastatis autem principibusque legionis cuiusque, manipuli duo ad eius viæ custodiam designabantur, quæ ante Tribunos erat; cum enim ea maxime celebrare- *l.16.c.4.*

tur, studium adhibebatur, vt adspersa purgataque esset. Ex reliquis autem duodeuiginti manipulis, singuli Tribuni ternos sortiebantur. Hi manipuli Tribuno tabernaculũ constituebant, locum sternebãt, æquabantque, & si opus esset ad vasorum custodiam, sæpe muniebant. Dabant quoque hi tres manipuli singulis diebus binas custodias siue excubias, quæ singulæ quaternis hominibus constabãt, quorum pars ante tabernaculũ Tribuni, pars post tabernaculum iuxta equos excubabat. Triarij à Tribunorum ministerijs eximebantur illi quidem, sed ijs cura demandabatur equorũ, ne aut vinculis implicati lęderentur, aut soluti, & inter se irruentes turbas & tumultus excitarent.

Ex omnibus tamen manipulis vnus quotidie in vrbem suam quisque vicem ante Imperatorem excubabat, quod præsidio simul & ornamento erat Imperatori.

Velites, vt ait Polybius, per diem extra vallum custodiam agebant: neq; solum velites, sed etiã equites. Festus. Procubitores dicuntur fere Velites, qui noctu custodię causa ante castra excubabant, cum castra hostium in propinquo sunt. Vegetius etiam præcepit lib. III, vt equites nocturnas excubias faciant extra vallum. Cæsar libr. IV bello Gall. Qui pro portis castrorum in statione erant, Cæsari renunciarunt, & libro V. Impetu in eos facto, qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnauerunt, libro primo bell. ciuil. Quæ in statione pro castris erant Afra-

nij cohortes, breuiore itinere ad eundem occupandum locum mittuntur. Hirtius de bello Africano. Turmæ equitum, qui pro vallo in stationibus esse solebant.

Hoc veteres dixerunt Prætendere, easque custodias Prætenturas, & stationes agrarias nominarunt. Marcellinus libro XVI. Dum castrorum opera mature consurgunt, militisque pars stationes prætendit agrarias. Et lib. XIV & quia Mesopotamiæ tractus omnes crebro inquietari sueti, prætenturis & stationibus seruabantur agrarijs. Et li. XXV. salubriter & caute castra metata: prætenturæ stationesque agrariæ totis rationibus ordinatæ.

Præter hæc tres fiebant excubiæ, vna apud Quæstorem, duæ autem apud legatos & consiliarios.

Cum autem castrorum forma quadrata esset, duo latera socij custodiebant, iuxta quæ ipsi tendebant: frontem verò, & posteriorem castrorum partem legionis Romanæ seruabant, ita vt vnaquęque legio suum latus custodiret. In singulis autem portis deni Velites stationem habebant, vt ait Polybius. Hinc Sallustius in Iugurthina; castra munire, excubitum in porta cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliarios mittere: propterea alios super vallum in munimentis locare, vigilias ipse circuire. Claudebantur enim noctu portæ, & claues à custodibus ad Tribunos deferebātur, vt dicitur in l. Officiū regentis; Dig. de milit. Et capitale fuit fossam

aut vallum transilire: quod ex Remi facto originem duxisse tradit Zonaras tom.2.initio.

Quod autem diximus castrorum ambitum à socijs Romanisque fuisse vigilijs custoditũ; id non est sic intelligẽdum, quasi totis castris cõtinenter fuissent vigiliæ, sed solum certis locis, spatijsq; intermissis. Hinc illud præter morem apud Cæsarem li.1. bel.ciuil. Cæsar, inquit, his operibus, quæ facere instituerat, milites disponit nõ certis spatijs intermissis, vt erat superiorũ dierum cõsuetudo, sed perpetuis vigilijs stationibusque, vt contingant inter se, atque omnem munitionem expleant.

Vigiles olim hastas, & pila, & scutũ deferebant ad nocturnas excubias: sed cum plerumque accideret, vt vigiles scuto hastæq; innixi dormirẽt, Paulus Aemilius instituit, ne quid eorum secum deferrent, vt magis somno resisterent, vt auctor est in Pauli vita Plutarchus. Qua de re Liuius etiam ita scribit libr.XLIV extremo. Vigiles, inquit, nouo more, scutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnã vigilem ire, vt armis vtatur, sed ad vigilandum, vt cum senserit hostium aduentum, recipiat se excitetque ad arma alios; Scuto præ se erecto stare galeatos: deinde vbi fessi sint, innixos pilo, capite super marginem scuti posito sopitos stare, vt fulgẽtibus armis procul conspici ab hoste possit, ipse nihil prouideat. Hæc Liuius. Pauli autem institutum etiam ad posteriora tempora manauit: hinc Seneca epist.XXXVI. Stans etiam aliquando saucius pro vallo peruigilet, & ne pilo quidem

dem incumbat, quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculum reclinatis.

Ad excutiendum præterea somnũ vocibus & clamoribus sese excitabant. Vnde illud apud Tacitum lib. V histor. Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussi silere, ne quietem eius turbarent: ita intermisso signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos.

Nocturnas autem vigilias sic Romani, Polybio auctore, cõmittebant. Ex decimis quibusque signis tam peditum quam equitum, quę quidem ad frontem castrorum postrema tendebant, vir vnus eligebatur, qui à vigiliarum onere liber, paulò ante occasum solis ad Tribuni tabernaculũ accedebat, & ab eo tesseram, siue signum (id autem erat lignea tabella inscriptũ) accipiebat, quam testibus adhibitis, signi centurioni reddebat, isque deinceps proximo centurioni similiter tradebat, quousq; ad primum signũ perueniretur, quod iuxta Tribunos tendere solet; eius autẽ signi centurio ante solis occasum ad Tribunum referebat tesseram: & si quidem relatæ omnes fuissent, intelligebant tesseram & imperium ad omnes peruenisse; quod si aliqua defuisset, facile ex inscriptione cognoscebãt vbi peccatum fuisset, & pœnam irrogabant. Atque eos quidem qui in singulis ordinibus vigilias agere deberent, ipsi ordines per se statuebant: in cæteras autem vigilias Imperator mittebat. Vigilibus igitur in quolibet ordine designatis, eos qui primam vigiliam acturi

acturi erant, ordinis cuiusque Tergiductor vesperi, quisque suos ad Tribunum deducebat. is singulis ligneam dabat tabellā, in qua erat certa inscripta nota: qua accepta in suas stationes proficiscebantur.

Vigilias deinde obeundi munus equitibus mandabatur. Turmæ enim præfectus vni ex Tergiductoribus sub auroram edicebat, vt adolescentes quatuor eligeret, qui nocturnas obituri essent vigilias: post hæc sub vesperam proximæ turmæ Pręfectum monebat, vigilias circumeundi curam in sequentem diem ad ipsum pertinere. Illi autem qui à Tergiductoribus fuerant electi, Tribunum adibant, & scriptum accipiebant, quot, quasque vigiliarum stationes obire deberent. His peractis apud primum manipulum Triariorum quiescebant, tantisper dum primæ vigiliæ signum daretur. Hoc enim munus ad eius manipuli centurionem spectabat. Vbi tempus aduenisset primam vigiliam obeundi, qui eam fuerat sortitus, ad loca sibi designata proficiscebatur, secum habens ex amicis testes: neque solum vallum & portas, sed singulas centurias decuriasque lustrabat. Quod si vigilantes reperisset, ab ijs tabellam accipiebat: sin autem dormire, aut stationem deseruisse offendisset, eos qui adorant contestatus, silentio præteribat. Atque eadem ratio seruabatur à cæteris, qui alias deinceps erant obituri vigilias. Orta luce eqtes, qui vigilias nocturnas circuiuerāt, tabellas omnes quas à vigilibus acceperant, ad Tribunum referebant:

bant: si numerus minor fuisset tabellarum, ex nota facile intelligebat Tribunus, cuius stationis tabella desideraretur: accitoque eius ordinis centurione, inquirebat vtrum apud vigiles, an verò apud circuitores culpa resideret, cōuictumque criminis fuste percutiebat.

Solitos vigilias obire equites Liuius etiam ostendit lib. XXII initio, quæ inter alia prodigia nunciata narrat. Circumeunti vigilias equiti Scipionem arsisse. Neque solum equites, sed centuriones, Tribuni atque adeo ipse Imperator vigilias obibant. Tacitus libro secundo historiarum. Alphenus Varus Præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium veritis obire vigilias centurionibus, sic quique centuriones videntur obisse suorum duntaxat ordinum vigilias. Cæsar lib. primo, bell. ciuil. Tribunos militum & Præfectos circummittit. Liuius lib. XXVIII A custodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta.

Porrò nox in quatuor vigilias diuidebatur, quarum singulę ternas horas continebant, vt ait Suidas .v. προφυλακή, ita vt quarta vigilia in auroram terminaretur.

Liuius lib. XXXVI. Consul cum nocte media intermisisset oppugnationem, quarta vigilia rursus ab tribus partibus aggressus est, & mox iam dilucescebat, &c.

Vigiliarum signa ac distinctiones primi ordinis Triariorū centuriones buccina dabāt, vti ex Polyb. diximus. Hinc dicit Tacit. li. 15:

Ini-

Initia vigiliarum per centurionem nunciari. Et Liuius lib. VII. Decius tesseram dari iussit, vbi secundæ vigiliæ buccina datum signum esset, armati cum silentio ad se venirent. Et lib. XXVI. Fuluius Tribunis militum ac Præfectis sociorum imperauit, vti duobus millibus equitum delectis denũciarent, vt ad tertiam buccinam præsto essent. Quamquam Vegetius tubam dicit adhibitã ad distinctionem vigiliarum.

Ac vigiliarum quidem cura, vt in singulis ordinibus recte atque ordine peragerentur, ad ipsos ordinum ductores spectabat. Vniuersum autem latus quod vni legioni erat commissum, bini Tribuni eiusdem legionis curabant: ad quos etiam reliqua eiusdem legionis cura pertinebat. Nam, vt supra demonstratum est, ex Tribunorũ numero (seni autem erãt in singulis legionibus) bini duobus mensibus imperabant & necessaria procurabant. Eademque gubernandi & imperandi ratio erat Præfectorum in socios. Polybius, Vbi primum illuxisset, milites ad centuriones conueniebant salutandi causa: centuriones & equites ad Tribunos, Tribuni verò ad Imperatorem. Is Tribunis edicebat quid facto opus esset, Tribuni ducis imperium equitibus ac centurionibus significabant: illi deinceps reliquo exercitui; quemadmodum vna cum Polybio scribit Iosephus. Eodemque modo sub occasum solis ad Imperatorem conueniebant, tum honoris, tum imperij accipiendi causa. Tacitus l. XIII. Signũ more militię petenti

petenti Tribuno dedit. Optimę matris. Liui. li.XXVIII de Tribunis, qui imperium sibi per seditionem vsurpauerant, in Prætorio tetenderunt, classicum apud eos cecinit, signum ab ijs petitum est. Et lib. XXVII Fuluius dimittens prætorium, Tribunis militũ ac Pręfectis sociorum imperauit, vt ad tertiam buccinam præsto essent, libro XXX Scipio Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimisso, signa concinuissent, extemplo educerent è castris legiones. libro XXXVII Acilius priusquam prætorium dimitteret, denunciauit, vt ante lucem armati paratique essent. Dimittere autem Prætorium dicitur Imperator, cum nocturnæ quietis captandæ causa eos qui ad ipsum conuenerant dimittit.

Illud postremo ex Iosepho addens finem faciam: in castris vnum atque idem fuisse omnibus cibi somnique capiẽdi causa tempus attributum. Cum autem Imperator cibum sumeret, solebant omnes tubicines ac buccinatores simul canere ante Prætorium, vt scribit Polybius lib.XIV. Hinc Tacitus libro XV. Addit gloriæ Corbulo comitatem epulasque & rogitante Rege causas, quoties nouum aliquid aduerterat, vt initia vigiliarum per centurionem nunciari, conuiuium buccina dimitti, cuncta in maius attollens, admiratione prisci moris affecit.

Neque id omittendum, cum ad precium egrederetur, semper aliquos in castris remansisse custodiæ causa: Hi autẽ fere Triarij erãt, vt Liuius lib.2. Dionys.lib.8. significant.

De Motione Castrorum.

CAP. VII.

VBi Castra erant mouenda, tuba primum signum dabatur profectionis: quo audito tabernacula milites tollebant, & sarcinulas componebant: non tamen audebant cæteri sua tabernacula deponere, priusquam Imperatoris ac Tribunorum tabernacula detensa vidissent. Deinde alterum signum tuba similiter dabatur, vt parati essent, ac tunc iumentis onera imponebant, & castris ignem inijciebant, ne quando hostibus vsui ea esse possent. Vbi verò tertium signum auditū fuisset, incedere incipiebant eo ordine, quem exposuimus cum de itineribus militaribus ageremus. Hæc Polybius & Iosephus. Quæ præterea cófirmari possunt Cęsaris testimonio lib. III. bel. ciuil. Vt militare institutum seruaretur, & ne citissima eius profectio cognosceretur, conclamari iussit. Et infra. Signo profectionis dato, tabernaculisque detensis. Ibidem. Vasis militari more conclamatis, progressus millia passuum tria, loco idoneo & occulto omnem exercitum equitatumque collocauit. Et libro I. Signum dari iubet, & vasa militari more conclamari.

LIBER

LIBER QVINTVS.

De Præparatione ad prœlium.

CAP. I.

BI ad hostem ventū esset, reliquæ de prœlio cōsultatio fuit. Quod si pugnare placuisset, Imperator signo pugnę proposito, per tesseram edicebat militibus, in quam diem vel horā parati esse deberent ad pugnā. Cæs. l. 3. Gall. Crassus non cuntandū existimauit, quin pugna decerneret. hac re ad conciliū delata, vbi oēs idem sentire intellexit, posterum diem pugnę constituit. Liu. l. 6. Romanus Dictator lætus ad milites iam arma, ad propositū pugnę signum, sicut edictū erat, luce prima capientes processit, l. 9. Consul extemplo tesseram dari iubet, vt prandeat miles, firmatisq; cibo viribus arma capiat, li. 28. Tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucem viri equiq; pransi essent: armatus eques frenatos stratosque teneret equos.

Pugnæ porrò signum, tunica seu vexillum fuit rubrum siue purpureum super Prætorio extensum. Plutarchus enim in Fabio τὸ τῆς μάχης σημεῖον dicit fuisse χιτῶνα κόκκινον ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενον. Et in Bruto, Cæsare, ac Marcello ἀγῶνος σύμβολον. φοινικοῦν χιτῶνα appellat. Isidorus libro XIX. cap. XXII Russata, inquit, tunica, quam Græci phœniciā vocant, sub consulibus Romani vsi sunt milites: vnde etiam Russati vocabantur.

Solebat enim pridie quam dimicandum esset, ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnę, hæc ille. Hinc Cæsar lib. II. bell. Gall. Cæsari omnia vno tempore erāt agenda: vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurri oportebat. Et de bel. Alex. Demitti antemnas iubet, & milites armari; & vexillo sublato, quo pugnandi dabat signum, idem vt facerēt, significabat. Marcellinus libr. xx Matutinę lucis exordio, signo per flammeum erecto vexillum, circum uaditur ciuitas. Et lib. xxvII. Cum vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat opportunæ subeundæ indicium pugnæ.

Quod si Imperatores duo, vt consul vterq; adesset; separatim apud vtrumque pugnæ signum proponebatur, vt scribit in Bruto Plutarchus.

Signo pugnę proposito, milites sese ad certamen comparabant, arma expediebant, modicoq; cibo vires confirmabant, ne, vt ait Vegetius, lōgiore conflictu defatigarentur inedia, & sumptā escā redderet citatiores. Quod li.3. c.11. pręterea Liuij testimonio confirmari potest, qui lib. xxiv Milites, armis expediendis, quod reliquum diei fuit, consumpserunt, libr. xxv Reliquum diei expediēdis armis, & curatione corporum consumptum.

Interea Imper. auspicijs sacrificijsq; Deorum voluntatem explorabat, vtrum ne victoriam pollicerentur, ijsq; propitijs in pugna esset

esset vsurus. Quod si auspicia extaque certam victoriam, hostiū fugam, stragemq; ostendissent, Imperator ad aciem instruendā egrediebatur. Liu.l.vi Romanus Dictator, castris eo die positis, postero, cum auspicato prodijsset, hostiaq; cęsa, pacem Deûm adorasset; lętus ad milites iā arma ad propositū pugnæ signum, sicut edictum erat, luce prima capientes, processit. lib. IIX. Romani consules priusquam educerent in aciem, immolauerunt. Et lib. IX Agentibus diuina humanaque quę assolent, cum acie dimicandū est, consulibus; Tarentini legati occursare, responsum exspectantes, quibus Papirius ait: Auspicia secunda esse, Tarentini, pullarius nunciat; litatum pręterea est egregie: auctoribus Dijs, vt videtis, ad rem agendam proficiscimur. Hinc illa cōtra morem facta ab eodem notantur lib. v. Tribuni milit. non deorum saltem, si non hominū memores, nec auspicato, nec litato instruunt aciem. Antequam autē instrueretur acies, aut etiam ea iam instructa: Imperator cōcionem ad milites habebat: quod interdū quoq; ante propositum pugnæ signum fiebat; cum Imperator optimum iudicaret, vt milites suum consilium præcognoscerent. Liuius libr. XXXIV. In hunc modum maxime adhortatus, pronunciat, se nocte ad castra hostium ducturum: nocte media, cum auspicio operam dedisset, proficiscitur.

Vocabantur autem ad concionem milites in Prætoriū à præconibus, vt scribit Dionys. lib. IX. Liuius lib. I. Vocari, inquit, ad concio-

nem vtrumque exercitum iubet: præcones ab extremo orsi, primos exciuere Albanos.

Vbi verò milites in Prętoriū conuenissent, Imperator pro tribunali eos alloquebatur. Liuius lib. IX. Publius Cos. cum dimicaturus esset, prius alloquēdos milites ratus, concionem aduocari iussit. Ceterum sicut ingenti alacritate ad Prętorium concursum est, ita præ clamore poscentium pugnam, nulla adhortatio Imperatoris audita est. Et li. XXIV. Postero die, vbi signa cœperunt canere, parati instructique ad prætorium conueniunt. Et lib XXIIX. Vocati ad concionem, ad tribunal Imperatoris concurrunt: simul imperator in tribunal conscendit.

In ea concione Imperator spem victoriæ, deosque propitios fore ostendebat, militum suorum virtutem extollebat, hostium deprimebat: gloriā, partaque decora, cōmodaque victoriæ, fugę ignominiam & damna proponebat: prædam, coronas, cæteraque præmia pollicebatur, quarum rerum omniū Liuianę conciones sunt refertæ.

lib 3. bel. Iudaic. Post concionem pręco ad dextram Imper. adstans, vt scribit Ioseph. ter milites interrogabat, vtrúmne ad prœlium essent parati: iiq; ter itē sese paratos esse clamore respōdebant, atque ex clamoris alacritate Imperatores de militum animo coniecturam facere solitos, scribunt in Crasso Plutarchus, & Appianus in Parthica. Hinc Liuius lib. III. Consul, concione aduocata, si iam satis animi est, inquit, decernique placet, agite dum clamorem, qualem

lem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic indicẽ voluntatis, virtutiſque veſtrę. Et lib. VII. Teſſeram dari iubet, vbi ſecundæ vigilię buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent, quo vbi, ſicut edictum erat, taciti conuenerunt: Hoc ſilentium milites, inquit, emiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſeruandum eſt.

Milites igitur vt ſe paratos ad prœlium oſtenderent, clamoribus concionantem Imperatorem crebro interpellabant, dextras erigentes, clypeoſq; gladijs percutientes, vt ſcribit Ioſephus. Ex quo Iſidorus li. I. c. XXV. Mos eſt, inquit, militaris, vt quoties cõſentiat exercitus, quia voce non poteſt, manu promittat: alij, quia voce non poſſunt, gladiorum motu ſalutant. Et Marcell. lib. XV. Militares omnes, horrendo fragore ſcuta genibus illidentes, quod eſt proſperitatis indicium plenum (nam contra cum haſtis clypei feriũtur, iræ documentum eſt doctoris) immane, quo quantoq; gaudio, præter paucos Auguſti probauere iudicium, libro XXII. Hac fiducia ſpei maioris animatus inferior miles, haſtis feriendo clypeos, ſonitu aſſurgens ingenti, vno propemodũ ore, & dictis faucbat, & cœptis. Et li. XXV. Incredibile dictu eſt, quanto ardore milites ad vindictam ira & dolor feruentior inuolabat, haſtas ad ſcuta concrepantes, etiam mori, ſi tuliſſet ſors, obſtinatos. Hinc Liuius lib. XXVIII. Exercitus, qui corona concionem circumdederat, gladijs ad ſcuta concrepuit.

De acie instruenda.

CAP. II.

IMperator cum ad prælium milites satis animatos vidisset, aciẽ vel in castris, vel extra castra instruebat. Liuius libr. IX. Consul vbi armatos paratosque vidit, signa extra vallum proferri iussit, & haud procul hoste instraxit aciem. Et lib. XL Ad quatuor portas castrorum exercitum instruxit, vt signo dato, simul ex omnibus partibus eruptionem facerent.

Aciem autem Imperator ipse vna cum Legatis, Tribunis, centurionibusque instruebat. Liuius libro XL Copias omnes partim Prętor ipse, partim per legatos, tribunosque milit. instruxit. Et libr. XXX Equites in turmas, pedites in cohortes, sicut quondam à Romanis centurionibus didicerat, distribuit.

Porrò exercitus ad pugnam instructus, Acies generali vocabulo dicebatur, constabatque tribus partibus, cornibus, subsidijs, & ea quæ Acies proprie nominata est. Singularum partium instruẽdarum alia temporibus alijs ratio fuit, prout locus, hostisque ac temporis necessitas postulauit: neque nunc necesse est omnia omnium Imperatorum stratagemata recensere. Vsitatus autem ac legitimus ordo aciei fuit per Hastatos, Principes, ac Triarios Velitibus, quemadmodum diximus, admistis. Nam, vt scribit Dionysius, milites non solum ex censu legebantur, sed ex eodem arma illis, atque in pugna locus assignabatur.

Acies igitur, vt de singulis partibus dicamus, triplici constabat peditum ordine. Primi enim Hastati, post eos Principes, postremi Triarij in manipulos singuli, cohortesq́; instructi locabantur, vt ait Liuius lib. IIX. Hinc idem lib. XXII. Pugna exorta est non illa ordinata per principes, hastatosq́ue ac triarios: nec vt pro signis antesignanus, post signa alia pugnaret acies: nec vt in sua legione miles, aut cohorte aut manipulo esset. Et lib. XXX. Instruit primos hastatos, post eos principes; Triarijs postremam aciem clausit: non confertas autem cohortes, ante suaquamque signa instruebat, sed manipulos aliquantum inter se distantes; vt esset spatiū, quo elephanti hostium accepti, nihil ordines turbarent. Ex quibus postremis verbis illud etiam colligitur, manipulos in cohorte non secundum profunditatem; sed secundum latitudinem instrui solere; vt spatium inter manipulos esse posset, quo elephanti reciperentur. Sic li. VIII. Receptis in interualla ordinum Antepilanis. Quoniam vero Hastati Principesq́; ante Triarios locabantur, Antepilani communi vocabulo dicti sunt, vt ostendit Liuius libr. IIX. in illa Romanorum latinorumq́ue pugna: Triarios enim Pilanos quoque dictos supra docuimus. Locus autem vbi Principes erant, qui erat in acie medius, vt in castris, ita & in acie, Principia dictus est. Liuius libr. II. in extremo. Ab tergo erant cliui, in quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit. libr. III. Equites suæ cuique parti

post principia collocat. Et lib. IIX. Receptis in interualla ordinum antepilanis, principia latinorum perturbant. Donatus in Eunuch. act. 4. sc. 7. Principia locum fuisse dicit in acie: vtrum auté in acie media an extrema fuerit, ait esse controuersum.

Hi ordines Hastatorum, Principũ, ac Triariorum, Acies vt dictum est, generali nomine vocabantur: & Media acies, quod vtrinq; cornibus alisq; vt mox dicemus, cingeretur: sed & singuli ordines acies quoque dicti sunt; vt prima acies hastatorum esset, secunda principum, tertia ac postrema Triariorum, vt scribit Liuius lib. IIX. Hinc idem li. XLIV. Ex postrema acie triarios primos subducit, deinde principes, stantibus in prima acie hastatis, Cæsar l. I. Gall. Acie triplici instructa ad eum locum venit: primam & secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire iussit. Triarios enim castra munire solitos supra ostensum est.

Singulæ porro, siue acies, siue ordines Hastatorum, Principum, ac Triariorum in suis manipulis & cohortibus sua signa ac vexilla habuere, quibus in acie agnoscerentur. Hinc illud Cæsar reprehendit, vt ab timore profectum li. I. ciu. Collatis in vnum locum signis, conferti, neque ordines neq; signa seruarent. Et l. II. Gall. Cæsar vbi suos vrgeri, signisq; in vnum locum collatis, duodecimæ legionis milites confertos, sibi ipsos ad pugnã esse impedimento vidit, signa inferre, & manipulos laxare

laxare iussit, quo facilius gladijs vti possent.

In Manipulis prima videntur incessisse signa: cohortis vero signum in postrema cohorte videtur fuisse collocatum. Liuius l.30. Non confertas cohortes, ante sua quamquo signa instruebat. Manipulorum vero signiferos semper primos in hostes incessisse, passim legitur in historijs. Hinc Hastatorum prima signa, postrema Triariorum dicuntur. Liuius l.IX. Nec prius inclinata res est, quam secunda acies Rom. ad prima signa, integri fessis successerunt. li.30. Principes post Hastatorũ prima signa in subsidijs triarios constituit. libr. XXXVII. Hastatorum prima signa; deinde principum erant, triarij postremos claudebant.

Aquila vero totiusque legionis signa post hastatos ante principes fuere: ita vt Hastati ante signa essent, qui propterea Antesignani dicti sunt; Principes sub signis; Triarij vero post signa. Liuius li. IIX. de pugna latinorum ac Romanorum, & alibi. Cæsos hastatos principesque, stragem & ante signa, & post signa factam, triarios postremo rem restituisse. lib. nono. Cadunt antesignani: & ne nudarentur propugnatoribus signa, fit ex secunda prima acies. libr. XXII. Pugna exorta est non illa ordinata per principes, hastatosque ac triarios, nec vt pro signis antesignanus, post signa alia pugnaret acies. lib. XXIII. Triplex stetit Romana acies: peditum pars ante signa locata, pars post signa accepta: equites cornua cinxere.

Singulæ

Singulæ porro acies Haſtatorum, Principum, ac Triariorum ſuis ſubſidijs firmabantur (hanc enim quaſi ſecundam aciei partem eſſe diximus) quod à Laconibus inuentum Romani poſtea à Carthaginienſibus acceperunt, vt li.3.c.17.ſcribit Vegetius: quanquam multo ante Punica bella ſubſidiorũ in acie Romana meminit Liuius. Subſidia autem milites appellantur, qui ad ſubitos prælij caſus reſeruabantur.

Subſidiorum autem quanta ſit vtilitas, ſic fere explicat Vegetius lib.III.Hac diſpoſitione nulla melior inuenitur: ſi enim cuneus agendus ſit, aut forfex, aut ſerra ducenda; ſuperfluos habere debes poſt aciem, de quibus illa facias: nam ſi de loco ſuo ordinatum militem transferre cœperis, vniuerſa turbabis. Si globus hoſtium ſeparatus partem aliquam vrgere cœperit, niſi ſuperfluos habeas, quos contra globum poſſis opponere: ſiue equites ſiue pedites de acie tuleris, dum aliam vis defendere, aliam periculoſius denudabis. Denique ita concludit. Si bellatorum copia non abundet, melius eſt aciem habere breuiorem, dummodo in ſubſidijs plurimi collocentur. Vnde illud in Romanis Liuius reprehendit lib.IV. Non ſubſidijs firmata acie concurſum eſt. & l.IX. de Hetruſcis, Quia nullis recẽtibus ſubſidijs fulta prima acies fuit; ante ſigna, circaque omnes ceciderunt.

Igitur poſt ſingulas acies ſua fuere ſubſidia, vti diximus; quod oſtendit Liuius eo loco, quem proxime citauimus. Quia nullis recenti-

recentibus subsidijs fulta prima acies fuit, &c.lib.xxxiv.Fessos iam suos Consul, ex secunda acie subsidiarijs cohortibus inductis, accendit.Et lib.xxxvii sexdecim elephantos post triarios in subsidio locatos.

Præter hæc subsidia, quæ post singulas acies collocabantur, alia fuere subsidia, quæ vel in extremo(quod Vegetius præcipit)vel alio commodiore loco, à cetera acie separata constituebantur. Liuius lib. v. Paullum erat à dextra editi loci, quem subsidiarijs repleri placuit Et lib.xxix.Lentulus,cœpta parum prospere pedestri pugna, tantum moratus,dum cedenti duodecimæ legioni, quæ in læuo cornu aduersus Illergetes locata erat, tertiam decimam legionẽ ex subsidijs in primam aciem firmamentum ducit;posteaquam æquata ibi pugna est,ad L.Manlium inter prima signa hortantem, ac subsidia quibus res postulabat, locis inducentem venit. hæc Liuius; quibus verbis primorum signorum subsidia à ceteris fuisse diuersa significat.Et lib. x. subsidia non vno in loco posita ostendit; subsidia, inquit, suis quæque locis, & Præfectos subsidijs attribuerat.

Hæc omnia subsidia in manipulos, & cohortes fuere diuisa; quare & subsidiariæ cohortes dicuntur.Liuius lib.ii.Ex subsidiarijs manipulos aliquot in primam aciem secum rapit.libr.ix.subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ casus reseruabantur, in primam aciem emisit. Et libro trigesimo quarto. Fessos iam suos Consul, ex secunda

acie

acie subsidiarijs cohortibus inductis, accendit.

Atque post singulas acies videntur paucæ cohortes constitutæ: post aciem vero totam integræ legiones in subsidijs collocatæ leguntur. Liuius libro xxix. In primam aciem suas legiones Sempronius induxit: in subsidijs locatæ P.Licinij legiones.Et l.xxxi.Dextra ala(in alas diuisum socialem exercitum habebat)in prima acie locata est; in subsidijs duæ Romanæ legiones.

His subsidijs sui duces ac præfecti assignabantur, ijs inquam,quæ post acies singulas collocabantur. Liuius libr. x. Subsidia suis quæque locis,&præfectos subsidijs attribuerat. Nam subsidijs quæ ab acie reliqua fuere diuulsa,ex Imperatoribus, si plures fuissent, alter præerat. Liuius libro trigesimo primo. Dextera ala in prima acie locata est; in subsidijs duæ Romanæ legiones:M.Furius dexteræ alæ; legionibus M. Cæcilius præpositi. Eodem modo bello Volsco Camillus subsidijs;dux alter aciei præfuit,vt scribit Liuius libr.vi.

Illud autem postremo in hoc genere sciendum est,solitos interdum Hastatos, Principes,ac Triarios alteros alteris subsidio esse: quod tum factum puto, cum multitudo militum non adesset tanta, vt non solum ad aciem,sed etiam ad subsidia superesset. Liuius lib.xxx.Principes post hastatorum prima signa,in subsidijs triarios constituit. Et libro 40.Ad dextram principalem hastatos legionis pri-

nis primæ instruxit: principes ex eadem legione in subsidijs posuit: tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est: id tantum mutatum, principes primi, & hastati in subsidijs locati. Quamquam Triarij frequentius castrorum præsidio relinquebantur.

Acies media sociorum peditibus vtrinque cingebatur, quæ propterea cornua dici videri possunt. Scribit enim libro VI. Polybius socios pedites duas in partes diuisos, dextrum ac sinistrum cornu appellatos: Alas quoque dextram & sinistram dici exempla declarant; & nos supra ostendimus. Seruius etiam ad lib. IV. Aen. Dum trepidant alæ, socios dixit maxime in ala locatos. Liuius lib. III. In acie Quinctius dextrum cornu, Agrippa sinistrum tenuit: Sp. Postumio Albo legato datur media acies tuenda: legatum alterum P. Sulpicium equitibus præficiunt. libro XXXVII. Romani mediam aciem; cornua latini tenuerunt.

Interdum tamen socij in acie media, Romani in cornibus fuere. Liuius libro XXXII. Cum in aciem eduxissent, neutrum ijs cornu committere ausi, ne si dolo cessissent, rem totam inclinarent, post signa in subsidijs eos locauerunt.

Equites nunc ante aciem, nunc in acie, nunc peditum cornua cinxere, pro rerum videlicet locorumq; opportunitate. Liu. l. 3. Fabius non permistam vnam ciuiũ sociorumq;, sed trium populorũ tres separatim acies circa vallũ ho-

stium

ſtium inſtruxit: equites item ſuæ cuique parti poſt principia collocat. libro IV. Dictator dextro cornu, ſiniſtro Capitolinus intulit ſigna: ante mediam aciem cum equitatu Magiſter equitum proceſſit. lib. IX. In aciem procedunt, equitibus in cornua diuiſis. & alibi. M. Valerius à dextro, P. Decius ab læuo cornu ad equites in cornibus poſitos euehuntur. Hinc equitum Alæ dictæ quod dextra læuaque circa pedites ad inſtar alarum circumfunderentur, vt ſcribit Gellius lib. XVI. cap. IV. Seruius lib. XI. Liuius autem li. XXII. aciei ordinem ita deſcribit, vt oculis pæne ſubijcere videatur. In dextro, inquit, cornu Romanos equites locant, dein pedites: læuum cornu extremi equites ſociorum, intra pedites; ad medium iuncti legionibus Romanis tenuerunt iaculatores: ex ceteris leuium armorum auxilijs prima acies facta.

Ala Camillæ.

Leuis armatura, vt Vegetius ſcribit, poſt principes ante triarios collocabatur, quod etiam Liuius libr. IIX. in obſcuriſſima illa ordinũ deſcriptione ſignificare videtur. Hinc Marcellinus lib. XIV. Vt prœliorum rectores primo cateruas denſas opponunt & fortes, deinde leues armaturas, poſt iaculatores, vltimaſque ſubſidiales acies, ſi ſors tulerit, inuaſuras. Et Seruius ad lib. VIII. ſcribit morem fuiſſe, vt tirones ponerentur in medio, & ambirent viri fortes exercitum.

li. 2 c. 15. & lib. 3. ca. 14.

Ipſe agmine Palas, In medio.

Imperator cum prætoria cohorte nunc in acie media, nunc in alterutro cornu erat: frequentius tamen in dextro cornu; quod, vt ait Vege-

Vegetius, ex eo loco facilius tota acies gubernetur, ac rectus liberque sit procursus. Euocati, nisi qui cum Imperatore in cohorte prætoria fuissent, tota acie dispergebantur. Cæs. lib.3.ciu. Euocatorum duo millia, quæ ex beneficiarijs superiorũ exercituum ad eum conuenerant, tota acie disperserat. li.3 c.18.

Reliqui exercitus totius magistratus; nunc aciei, nunc equitibus, nunc cornibus præficiebantur. Centuriones vero & Decuriones, Præfectique in suis centurijs fuere ac turmis.

Tubicines, cornicinesque vt in agmine, ita in acie cum aquila, signisque legionis fuisse verisimile fit.

Hæc igitur ordinaria fuit aciei Romanæ instructio: in qua, vt Polybius scribit, singuli tum ordines, tum homines inter se tres minimum pedes distabant, vt spatiũ haberent tum procurrendi ac recedendi, tum gladium vibrandi. Vegetius singulos armatos in directum ternos pedes occupare cõsueuisse dicit. hoc est, vt in mille passibus, mille sexcenti sexaginta sex pedites ordinarentur in longum; vt nec acies interluceret, & spatium esset arma tractandi: inter ordinem autem & ordinem à tergo in latum sex pedes distasse; vt haberent pugnantes spatium accedendi, atq; recedendi, vehemẽtius enim cum saltu cursuq; tela mittuntur. Præter hunc modum, quem Romanis ordinarium fuisse ostendimus; alij quoq; modi aciei instruendæ cõmemorantur à Gellio l.x.c.ix. Vocabula, inquit, sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari lib.17. li.3.c.14. 15.

pellari solet, Frons, Subsidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forceps, Serra, Alæ, Turres: translata sunt autem ab ipsis rebus, quæ ita nominantur, earumque rerum in acie instruenda sui cuiusque vocabuli imagines ostenduntur. Eadem vocabula sunt apud Catonem de re militari, cuius verba citat Festus, siue forte opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serra; vti adoriare.

a. Serra præliari.

li. 3. c. 14. Frons, vt ait Vegetius, est pars illa aciei, quę aduersum hostē spectat. li. 3. c. 19 Cuneus, eodem Vegetio teste, dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primo angustior, deinde latior procedit, & aduersariorum ordines rumpit, quia à pluribus in vnum locum tela mittuntur: quam rem idem ait milites nominasse Caput porcinum, de quo Marcellinus lib. XVII. Cuius furoris amentiā exercitus ira ferre non potuit; eosq; Imperatori acriter imminentes, desinente in angustum fronte, quē habitum Caput porci simplicitas militaris appellat, impetu disiecit ardenti. li. 1. c 26. Cuneū quoq; Vegetius idem Trigonum à figura triangulari vocat. De Cuneo itē sic Isidor. l. 9. c. 3. Cuneus est collecta in vnum multitudo: vnde propterea quod in vnum coit, Cuneus nominatur.

Forfex siue Forceps est ordinatio, quæ, vt ait li. 3. Vegetius, contra Cuneum opponebatur: nam electissimis milibus confertis in V. litteram componebatur, & Cuneum excipiebat, atque ex vtraq; parte claudebat; cuius meminit Marcellinus li. XVI. Cogitatum est, sollicitéque præstructum, vt sæuientes vltra solitum

litum Alemanni, vagantesque fusius, multitudine geminata nostrorum, forcipis specie, trusi in angustias cæderentur.

Serra, Vegetio auctore, dicitur, quæ à strenuis directa, ante frontem opponitur hostibus; vt acies turbata reparetur. Festus autem sic explicat. Serra præliari dicitur, cum assidue acceditur receditur que neque vllo consistitur tempore. Hic mos præliandi potissimum videtur seruatus in equestribus prælijs. Sallustius in Iugurtina Quibus illi freti non vti equestri prœlio solet, sequi, dein cedere: sed aduersis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. Tacitus li. vi. Modo equestris prælij more, frontis ac tergi vice. Seruius ad lib. xi. explicans illud, versiq; latini Reijciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt; sane, inquit, nunc fugiunt non timore, sed lege prœliandi: citatq; Sallustium, qui alicubi dicit. More equestris prœlij, sumptis tergis, ac redditis. Vtrum autem hic prœliandi mos equitibus Romanis fuerit vsitatus, dubitari potest cum Liuius ita scribit libro trigesimo primo. Credidere regij genus pugnæ cui assueuerant, fore vt equites inuicem sequentes refugientesque nunc telis vterentur, nunc terga darent. turbauit hunc ordinem pugnandi non acrior quam pertinacior impetus Romanorum: nam haud secus quam si tota acie dimicarent, equites vt semel in hostem euecti sunt, stantibus equis, partim ex ipsis equis, partim desilientes immiscentesque se peditibus pugnabant.

Globus dicitur militum manus, quæ ab acie reliqua separata, vago superuentu incursat inimicos, vt ait Vegetius libr. III. cap. XIX. Hos globos idem ca. XVI. Grumos alio nomine dicit appellatos.

li. I. c. 26. Orbis videtur fuisse, cum milites in directum longumq; ordinati, in girum se instruebant; quo genere, vt scribit Vegetius, cum vis hostium interrupit aciem, resisti à militibus consueuit, ne omnis multitudo fundatur in fugam; Sallustius in Iugurth. Romani veteres nouique & ob ea scientes belli, si quos locus aut casus coniunxerat, orbes facere, atque ita ab omnibus partibus simul tecti & instructi hostium vim sustentabant. Cæsar li IV. in extremo. Cum illi, orbe facto, sese defenderent. Et lib. V. Cum propter longitudinem agminis, minus facile per se omnia obire, & quid quoque loco faciendum esset, prouidere legati possent; iusserunt pronunciari, vt impedimenta relinquerent, atque in orbem consisterent: quod consilium etsi in eiusmodi casu reprehendendum nõ est, tamen incommode accidit; nam & nostris militibus spem minuit, & hostes ad pugnandum alacriores effecit, quod non sine summo timore ac desperatione id factum videbatur. Hirt. de bell. Alexand. Legio 36 magnis hostium copijs circumdata, præsentissimo animo pugnãs in orbem se recepit ad radices montium. Marcellinus li. XXIX. Prælio atroci commisso, ferocientibus barbaris vltra modum, aciem in rotundo habitu figuratam opponit.

Turres

Turres quæ nam fuerint, aut plane ignoro, aut Testudines fuisse puto. Testudo autem sic fiebat, vt Liuius, Plutarchus, ac Dio scribunt; Impedimentis, & leuis armaturæ militibus, equitibusq; in medium acceptis; grauis armaturæ pedites quadrato agmine consistebant: ex quibus qui caua scuta habuere, extra in lateribus collocabãtur, scuta prætecta pugnantium more habentes: reliqui qui scuta plana habuere, in medium accepti, ea supra se ceterosque omnes extollebant, stantibusque primis, secundis submissioribus, tertijs magis, ac quartis, postremis etiam genu nixis; fastigiata sicut tecta ædificiorum sunt, testudinem faciebant: nam etiam equos genua inflectere Romani docebant. Ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes lædere poterant, & testudini iniecta, imbris in modum, lubrico fastigio innoxia ad imum labebantur. Virgilius li. IX.

Liuius li. 44. Plutarch. in Antonio. Dio l. 49

Omnes
Ferre libet subter densa testudine casus.

Ea Testudine Romani vel se ab hostiũ multitudine tutabãtur vel muro succedentes, propugnatoribus muri fastigij altitudine æquabantur: tantaque fuit eius firmitas, vt equi & currus super ea veherentur. Hoc modo Antonius Parthis restitisse dicitur; & Q. Marcius Philippus Cos. Heracleam cepit. Neq; solum pedestribus prælijs, sed etiam naualibus Testudinum vsus fuit, vt scribit Marcellinus li. XXVI. Coniunctis, inquit, tribus nauigijs, testudinẽ hac specie superstruxit. densatis cohærentes supra capita scutis, primi transtris

instabant armati, alij post hos semet curuãtes humilius, tertijs gradatim inclinatis summisse; ita vt nouissimi ſtiffraginibus insidentes, formam ædificij fornicati monstrarent: quod machinæ genus contra murales pugnas ideo figuratur hac specie, vt missilium iactus atq; saxorum per decursus cadentes labiles, instar imbrium euanescant.

B.1.c.26. Numerat etiam Vegetius simplicem, Duplicem & Quadratam aciem. Duplex acies (nam reliqua nota sunt) videtur esse, cum duplicarentur cohortes; id est, vt minore spatio plures militum ordines continerentur, quo magis inter se coniuncti maiorem vim haberent. Liuius lib. XL. Duplicate turmas, inquit, duarum legionũ; equites, & permittite equos in cuneum hostium, quo nostros vrgent.

Plura quoq; alia genera aciei numerat Aelianus, sed quia pleraq; præterquam quod obscurissima sunt, fuisse Græcorum, potius quã Romanorum videntur, libenter vt à nostro instituto aliena prętermittimus. neque enim vt initio dixi, propositum nobis fuit, vt omnia omnium ducum stratagemata colligeremus, sed vt communẽ & ordinariam veterem Romanorum militiam exponeremus.

De Prælio. CAP. III.

Acie instructa, aut etiã antequam instrueretur, Imperator tesseram dabat, vt in pugna suos quisque hostemque dignoscerent, vt scribunt Plutarchus in Bruto, & Dio libr. 47. Hinc Tacitus libr. III. Histor. Eadem vtraque acie

acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum. Appianus l. 11. narrat prœlio Pharsalico tesseram à Pompeio datam, Herculem inuictum; à Cæsare, Venerem victricē. Addit in Pompeij vita Plutarchus, Pompeiū tantum non interfectum, quod militi tesseram poscenti serius reddidisset.

Omnibus autem comparatis, signa concinebant: ac primum quidem, vt scribit Dio li. 47. canebant ij, qui in loco rotundo constituti, certum modulationis genus tuba canebāt, quo vt in ordine starent, armaq; expedirent, milites monebantur: deinde etiam reliqui canebant, qui animos militum concitarent, & ad congressum instigarent. Interea milites cinctu Gabino præcingebant sese, & scuta induebant, vt ait in Coriolano Plutarchus. Et Festus, Endo procinctu, inquit, in procinctu, significat autem, cum ex castris in prœlium exitum est: procinctos, quasi præcinctos atq; expeditos; nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur. Et alibi. Præcincta classis dicitur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu, confestim pugnaturus.

Milites etiam qui vellent, præsertim autem vbi certissimum esset periculum, tribus quattuórue præsentibus, testamentum sine scripto nuncupabant: quod testamentum propterea in procinctu factum dicitur, vt ait idem in Coriolano Plutarchus. Hinc Festus. In procinctu factum testamentum dicitur, quod miles pugnaturus nūcupat, præsentibus commilitonibus. Et Velleius lib. posteriore.

Q. Macedonius cum vrbem Contrebiam nomine in Hispania oppugnaret, pulsas præcipiti loco quinq; cohortes legionarias, eodem protinus subire iussit; facientibus omnibus in procinctu testaméta, velut ad certam mortem eundum foret. Id tamen posterioribus temporibus fieri desitum scribit Cicero l. II. de Diuinat. Nulli, inquit, viri vocantur; ex quo testamenta in procinctu perierunt. Quibus verbis illud præterea significare videtur, testes ad testamenta in procinctu adhibitos viros boni nominis. His igitur rebus omnibus constitutis, silentiũ parumper fiebat: tum vero signum inuadendi hostes militibus dabatur, vt scribit Dio l. 47. signum autem illud hostes aggrediendi, vexillum videtur fuisse; quo proposito, tubis cornibusque canentibus in hostem ibatur. Cæsar li. III. de pugna Pharsalica. Toti exercitui imperauit, ne iniussu suo concurrerent; se, cum id fieri vellet, vexillo signum daturum. Et mox. Exposcentibus militibus, ac studio pugnæ ardentibus, tuba signum dedit. Liuius li. IX. Ante imperium, concentu tubarum & cornuum, cursu effuso in hostem feruntur. Hæc omnia simul idem Cęsar complexus est l. II. Gall. Cæsari omnia vno tempore erant agenda, vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurri oportebat: signum tuba dandum, ab opere reuocandi milites: qui paullo longius, aggeris petendi caussa, processerãt, accersendi: acies instruẽda: milites cohortandi: signũ dandum. Idem bello nauali esse obseruatum

docet

docet Hirtius de bel. Alexand. Celeriter vela subduci, demittiq; antemnas iubet, & milites armari, & vexillo sublato, quo pugnandi dabat signum, quæ primę naues subsequebãtur, idem vt facerent, significabat.

Milites accepto signo, ad orientem solem sese conuertebant, deosque venerabantur, vt scribit in Marcello Plutarchus. Hinc Tacit. l. III histor. Orientem solem (ita in Syria mos est) Tertiani salutauere. Eundem quoq; morem ab Horatijs Curiatijsque antequam inter se pugnarent, obseruatum narrat Zonaras.

Inde cursu & clamore milites hostẽ inuadebant. Gellius lib. I. cap. XI. Quid ille vult ardentissimus clamor militum Romanorum, quem in congressibus prœliorũ fieri solitum scriptores annalium memorauere? an tum gradu clementi & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem? cum verò prope ad manus ventũ est, tum iam è propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est? Atque ex clamore, quem in congressu milites attollebant, victimæ spem aut concipiebant, aut abijciebant Imperatores. Liuius lib. III. Consul, concione aduocata, si iam satis animi est, inquit, decernique placet; agite dum, clamorem qualem in acie sublaturi estis, tollite hic indicem voluntatis virtutisq; vestrę. Et li. IV. Clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura esset, excitatior crebriorque ab hoste: ab Romanis dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, incerto clamore prodidit pauorem *Cicer. 2. Tuscul.*

Li.3.c.18. uorem animorum. Vegetij præceptũ eſt, clamorem non prius auelli debere, quam acies vtraque ſe iunxerit, quod ignauorum ſit vociferari de longe. Militarem hunc clamorem poſteriores barbaro nomine Barritum vocauere, vt ait Vegetius. Hinc Marcellinus libr. Ibidem. XVI. Barritum ciere vel maximũ: qui clamor ab ipſo feruore certaminum à tenui ſuſurro exoriens, paulatimque adoleſcens, ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorum. Et lib. XXVI. Pro terrifico fremitu, quem barbari Barritum dicunt. Neque ſolum clamore, ſed etiam curſu, quemadmodum dixi, prœlium Lib.34. inibant: quod, vt ſcribit Liuius, procurſu plurimum tela concitentur. Id cum Pompeius fieri à ſuis Pharſalica pugna vetuiſſet, neque procurrere, ſed hoſtium impetum excipere iuſſiſſet, à Cæſare reprehenſus eſt. Pro-Li.3.Ciui. pterea quod eſt quædam, inquit, animi incitatio atq; alacritas naturaliter innata omnibus, quæ ſtudio pugnæ incenditur: hanc non reprimere, ſed augere Imperatores debent, neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, vt ſigna vndique concinerent, clamoremque vniuerſi tollerent; quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimauerunt. Hæc Cæſar. Sed tamen idem quod Pompeius, alij quoque Imperatores fecerunt. Liuius lib. II Conſul Rom. nec promouit aciem, nec clamorem reddi paſſus, defixis pilis ſtare ſuos iuſſit. Sed nimirum ita vſu comparatum eſt, vt ex euentis, hominum conſilia, vel laudentur, vel vituperentur. Pompeius, quia victus, repro-

reprehenditur; alij, quia vicere, laudantur. Sed ad rem.

Primi leuis armaturæ milites inter vtramque aciem excurrentes prœlium committebant: mox recedentes locum certandi legionarijs dabant. Liuius libro XXII. Clamore sublato, procursum ab auxilijs, & pugna leuibus primum armis commissa. Cicero lib. secundo de Diuinat. Hæc fuerit nobis tamquam leuis armaturæ, primæ orationis excursio. Festus. Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi prœlium committebāt: quod vt ante imbrem fere rorare solet, sic illi ante grauem armaturam quod prodibant, Rorarij dicti.

Legionariorum deinde & grauis armaturæ pugna erat. Hastati, vt scribit Liuius lib. octauo, omnem primi pugnam inibant, si Hastati profligare hostem non possent, pede presso eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant, tum Principum pugna erat, Hastati sequebantur. Triarij interea genu dextro innixi, sinistro crure porrecto, sub vexillis considebant, scuta innixa humeris, hastas suberecta cuspide in terra fixas tenentes. Si apud Principes quoque haud satis prospere esset pugnatum, à prima acie ad Triarios sensim referebantur: inde rem ad Triarios redisse, cum laboratur, prouerbio increbuit. Triarij consurgentes, vbi in interualla ordinū suorum Principes & Hastatos recepissent, extēplo cōpressis ordinib.

velut

velut claudebant viam, vnoque continente agmine, iam nulla spe post relicta in hostem incedebant.

Pila primo emittebant ij, qui pilis pugnabant: deinde gladijs res gerebatur. Liuius li. II Pilis inter primam trepidationem abiectis temere magis quã emissis; pugna iam ad gladios venerat. Sallustius de coniur. Catilin. Postquam eo ventum est, vnde à Ferentarijs prælium committi posset, maximo clamore infestis signis concurrunt, pila emittunt, res gladijs geritur. Qui autem mos esset Romanorum in excipiendis pilis ab hoste emissis, idẽ Liuius ostendit l. xxIIx Vixdum in egressos vallo Romani pila coniecerũt, subsidunt Hispani aduersus emissa tela ab hoste: inde ad emittenda ipsi consurgunt, quæ cum Romani conferti, vt solent, densatis excepissent scutis; tum pes cum pede collatus, & gladijs geri res cœpta est.

Equites interea non quidem in equis sedentes, sed tamen stratos equos paratosq; habentes cum hastis non erectis, sed demissis, Imperatoris iussum exspectabant, vt in prœlium conscensis equis ingrederentur. Liuius lib.I. Tullus rex imperat, vt hastas equites erigere iubeat. id factum magnæ parti peditum Romanorum conspectum abeuntis Albani exercitus intersepsit. Et lib.xxx. Quinctilius Prętor cum filio ad equites pergit: iussosque adscendere in equos, repẽte in hostem emittit. Et lib.XLI. Pugnatum est amplius tres horas, ita vt neutro inclinaret spes, quod vbi Consul

ſul vidit, nulla parte moueri Ligurum ſigna, imperat equitibus, vt equos conſcendant, ac tribus ſimul partibus in hoſtes quanto maximo poſſent tumultu, incurrant.

Equites igitur pro loci temporiſq; opportunitate, iuſſu Imperatoris, pugnam inibant. Videntur autem equites non à fronte, vt pedites, ſed à lateribus concurriſſe. Liuius libro XXII Equitum Gallorum Hiſpanorumque læuum cornu cum dextro Romano concurrit, minimè equeſtris more pugnæ: frontibus enim aduerſis concurrendum erat.

Porrò in prœlio, vt ſcribit in Marcello Plutarchus, ea fuit vox militum ſeſe adhortantiũ Feri, Feri. Pugnantibus quoque militibus æſtu laboreque feſſis Ferentarij tela potioneſque miniſtrarunt, vt ait Cato apud Feſtum verbo Velati. Hinc Cæſar libr. III bell. Gall. Cum alij foſſas complerent, alij multis telis coniectis, defenſores vallo, munitionibuſque depellerent: auxiliareſque quibus Craſſus ad pugnam non multum confidebat, lapidibus teliſque ſubminiſtrãdis, & ad aggerem cęſpitibus comportandis, ſpeciem atq; opinionem pugnantium præberent, &c. Ioſephus lib. III. bell. Iud. in obſidione Iotapatæ, Arabes Romanis militibus ſagittas ſuppeditaſſe narrat.

Imperator per aciem diſcurrens ſignũ dabat, vt quæque acies ſuo tempore in prœliũ conſurgeret, aut ſe reciperet: verbiſque & exemplis militum animos confirmabat. Idem etiam in ipſo prœlio, vel cum prœlium committendum erat, Dijs vota faciebat: qua in re morem

morem fuisse scribit in Mario Plutarchus, vt lauarent manus, & in cælum attollerent. Liuius libro decimo, Dicitur Appius in medio pugnæ discrimine, ita vt inter prima signa, manibus ad cælum sublatis, conspiceretur, ita precatus esse: Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego templum tibi voueo. Et alibi: Consul manus ad cælum attollens, voce clara, ita vt exaudiretur, templum Ioui statori vouet, si constitisset à fuga Rom. acies. Et alibi: In ipso discrimine, quo templa dijs immortalibus voueri mos erat: vouerat Ioui Victori, si legiones hostium fudisset, pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, sese facturum. Et libro XXIX. Consul principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vouit, si eo die hostes fudisset.

De Militum Deuotione.

CAP. IV.

Solebant Imperatores Romani, Dictator, Consul, Prætor cum rem suam inclinatam viderent, aut se ipsos, aut quem vellent ex legione Romana scripta ciuem deuouere. Si is qui deuotus fuisset, moreretur, probe factum videbatur: ni moreretur, tum signum septem pedes altum, aut maius in terram defodiebatur, & piaculum hostia cædebatur. Vbi illud signum defossum fuisset, eò magistratum Romanorum descēdere fas non erat. Quod si Imperator sese deuouere voluisset, ni moreretur, neque suum, neque publicum diuinum pure facere existimabatur.

Deuo-

Deuotionis autem ritus hic erat. Is qui deuouere se volebat cum Pontifici dixisset. Agedum Pontifex publicus populi Romani præi verba, quibus me pro legionibus deuoueam. Pontifex eum togam prætextam sumere iubebat, & velato capite, manu subter togam ad mentum exerta, super telum subiectum, pedibus stantem, sic dicere: Iane, Iupiter, Mars, pater Quirine, Bellona, Lares, diui Nouensiles, dij Indigetes, Diui, quorum est potestas nostrorum, hostiumque Diui manes, vos precor, veneror, veniam peto, feroque, vti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis: hostesque populi Romani Quiritium terrore, formidine, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupaui, ita pro Repub. Quiritium, exercitu, legionibus, auxilijs populi Romani Quiritium, legiones auxiliaque hostium mecum Dijs manibus Tellurique deuoueo.

Hæc igitur solemnis precatio fuit, quæ in deuotione adhibita est. Porrò tum id super quod stans deuotus est, nefas erat in hostium manus peruenire: si hostis eo potitus esset, Marti Suouetaurilibus piaculum fiebat. Atque hoc ritu sese Decium patrem & filium pro legionibus deuouisse scribit Liuius lib. 8. Hæc fuit deuotio ciuium, qua se pro prima deuouerunt: alia fuit, qua hostes ipsos Romani deuouerunt, de qua capite sequenti.

De

De Vrbium oppugnatione.

CAP. V.

Vrbes dupliciter oppugnabantur, corona, & operibus. Operibus oppugnari dicebatur vrbs, cum vallo, fossa, munitionibusq; cincta, insuper vineis, pluteis, ariete, alijsque machinis, de quibus capite insequenti dicemus, petebatur. Corona verò expugnabatur vrbs cum adhibitis scalis vi in ipsa mœnia milites irruebant. Liuius lib. XXXVII. Acilio satius visum est Lamiam oppugnare: nocteque motis signis, prima luce corona mœnia est aggressus. Et mox. Oppugnare Acilius Amphissam statuit, cum ad mœnia castra posuisset, non corona sicut Lamiam, sed operibus oppugnare vrbé est adortus: pluribus simul locis aries admouebatur, &c. Et li. XLII. Cum operibus oppugnatio lentior esset, scalas per manipulos diuidi Prętor iussit, vt corona vndique mœnia aggressurus. Mos tamen fuit, vt ante expugnationem vrbis, Deos, in quorum tutela vrbs esset, carminibus quibusdam Sacerdotes euocarent; vel quod aliter vrbem capi posse non crederent, vel, etiamsi posset, nefas existimarent Deos habere captiuos, vt scribit Macrobius lib. III Sat. cap. IX. Euocabantur autem Dij nominatim: quare Romani ne quod sæpe aduersus vrbes hostium fecisse se nouerant, idem ipsi quoque hostili euocatione paterentur: Deum in cuius tutela vrbs Roma erat, ipsiusque vrbis Latinum nomen ignotum esse voluerunt, auctor in quæstionibus

bus Plutarchus. De qua ita Plinius l. XXVIII. Verrius, inquit, Flaccus auctores ponit quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitũ à Romanis sacerdotibus euocari Deũ, cuius in tutela id oppidum esset: promittiq; illi eũdem aut ampliorem locũ apud Romanos cultumúe. Durat in Pontificũ disciplina id sacrum. constatq; ideo occultatũ, in cuius Dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Hęc Plinius. Carmen aũt quo Dij euocarentur, recitat Macrob. Si Deus si Dea ea est cui popul⁹ ciuitasq; Carthaginiẽs. est in tutela, teq; maxime ille, qui vrbis huius populiq; tutelam recepisti: precor, veneror q; veniamque à vobis peto, vt vos populũ ciuitatemque Carthaginiensium deseratis: loca, templa, sacra, vrbemq; eorũ relinquatis, absq; his abeatis: eique populo ciuitatiq; metum, formidinẽ, obliuionem inijciatis: proditiq; Romam ad me meosq; veniatis: nostraque vobis loca, templa, sacra, vrbs acceptior probatiorque sit: mihi quoq; populoque Romano, militibusque meis præpositi sitis, vt sciamus intelligamusque si ita feceritis, voueo vobis templa ludosque facturum. Atque in eadem verba hostiæ sacrificabantur.

Haud multũ dissimili carmine Veiorũ vrbe à Camillo Iunonem euocatã scribit Liui. li. v. Dictator, inquit, auspicato ẽgressus, cum edixisset vt arma milites caperent. Te, inquit, Iuno regina, quę nunc Veios colis, precor, vt nos victores in nostrã tuamq; mox futuram vrbem sequare: vbi te dignum amplitudine

tua templum accipiat. Et mox addit Liuius. Veientes ignari, Deos votis ex vrbe sua euocatos, hostium templa nouasque sedes spectare.

Deos igitur Romã euocatos, eorumq; sacra Romani vel publice colebãt, vel per familias priuatas diuidebãt: qui dicti Nouẽsiles sunt. Arnobius libr. III. Nouensiles Deos, Cincius numina peregrina nouitate ex ipsa appellata pronunciat. nam solere Romanos Deos oẽs vrbium superatarum, partim priuatim per familias spargere, partim publice consecrare: ac ne aliquid Deorum multitudine, aut ignorantia præteriretur, breuitatis compendijq; causa, vno pariter nomine cunctos Nouensiles inuocari. Et Festus. Peregrina sacra appellãtur, quæ aut euocatis Dijs in oppugnandis vrbibus Romam sunt collata, aut quæ ob quasdam religiones per pacem sunt petita.

Dijs euocatis, vrbem hostium exercitúmue deuouebãt hoc carmine, quod Macrobius refert. Dis pater, siue Iouis manes, siue quo alio nomine fas est nominare, vt omnes illã vrbem Carthaginem exercitumque, quem ego me sentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis: quique aduersus legiones exercitumque nostrum arma telaque ferent, vti vos eos exercitus, eos hostes, eosq; homines, vrbes, agrosque eorum, & qui in his locis regionibusque, agris, vrbibusque habitant, abducatis, lumine supero priuetis: exercitumque hostiũ, vrbes, agrosq; eorum, quos me sentio dicere, vti vos eas vrbes, agrosq;, capita, ætatesq; eorum deuotas, consecratasq; habeatis,

illis

illis legibus,quibus quandoque ſunt maximè hoſtes deuoti: eoſq; ego vicarios pro me,fide magiſtratuq; meo, & pro pop.Rom. exercitibus,legionibuſq; noſtris do,deuoueo: vt me, meamque fidē,imperiumq;,legiones, exercitumque noſtrum, qui in his rebus gerundis ſunt,bene ſaluos ſinatis eſſe. Si hæc ita faxitis, vt ego ſciam,ſentiam, intelligam: tunc quiſquis votum hoc faxit, vbi faxit, recte factum eſto, ouibus atris tribus,Tellus mater, teque Iupiter obteſtor.

His verbis deuotio hoſtiū fiebat:eaq; à ſolis Dictatorib.Imperatoribuſq; vſurpari potuit, qui cum inter deuouendū Tellurem dicebāt, manibus terrā tangebant;cum dicebant Iouē, manus ad cælum tollebāt:cum votū recipere dicebāt, manibus pectus tangebant. Hoc ritu Fregellę,Gabii,Veij,Fidenę.Carthago,Corinthus,aliaq; multa, Gallorū,Hiſpa.Afrorū oppida atq; exercitus deuota fuiſſe traduntur.

De Machinis ac tormentis bellicis.

CAP. VI.

ROmanos plurimum in vrbium oppugnationibus prçſtitiſſe conſtāt ex hiſto. Hinc Tacit.l.XII. Nihil tam ignarum barbaris,quā machinamēta, & aſtus oppugnationū: at nobis ea pars militię maxime gnara eſt. Athen. l.VI.c.vlt.ſcribit, Romanos à Græcis tormēta & machinas vrbiū expugnādarum ſumpſiſſe. Plut.in Marcello,machinarum inuentionem à Geometria profectam ait: earumq; præcipuos artifices Eudoxū numerat&Archimedē.

Cum igitur certũ fuiſſet vrbẽ operibus oppugnare, eã primo circũmuallabant, ne cuiquam exitus pateret ex vrbe, crebris pro loci opportunitate turribus excitatis. Hirtius li. 8. Trina excelſiſſimo loco caſtra fecit, à quibus paulatim, quantum copię patiebantur, vallũ in oppidi circuitum ducere inſtituit. Et Cęſ. li. 7. Caſtris ad eam partẽ oppidi poſitis, quę intermiſſa à flumine & paludibus, aditum anguſtum habebat; aggerem apparare, vineas agere, turres duas cõſtituere cœpit: nam circũuallare loci natura prohibebat. Circumuallandi aũt ratio eadem fuit, quam in caſtris metandis diximus obſeruatam: Titũ tamen Hieroſo. muro nouem & triginta ſtadiorum complexũ fuiſſe narrat Ioſeph. lib. III.

Oppido circũuallato, aut obſidione fameq; vrbem domabant, aut operibus machiniſque
ARIES. oppugnabant. Inter machinas Aries fuit, quo muros vrbis frequenti ictu feriebant, euertebantq;. Ingẽs malus ſtatuebatur rectus, ex eo funibus tranſuerſus, item ingẽs alter, vti trutina dependebat, cuius caput ferreum erat ad inſtar arietis, quem milites reducẽtes impellenteſq;, vehementibus plagis murũ percutiebant: itaq; tum ob reciprocos ictus, tum ob arietis ſimilitudinem quam capite ferreo imitabatur, ea machina Aries dicta eſt. Ex Vitruuio l. x. c. xix. & Athenæo, Ioſepho li. III. Iud. de obſidione Iotapatę. Tertul. de Pallio, c. I. Marcel. l. XXIII. Veget. l. IV. Iſido. Suida cęte-
l. 7. c. 56. riſq; omnibus. Plinius arietem hunc ab equo repertum bello Troiano ſcribit: neq; enim

equum

equum illũ Troianum aliud, nisi arietẽ fuisse putat. Tertull. & Vitruui. eius inuentionem Carthaginiensib. tribuunt. Cum enim Carthaginiens. positis ad Gades castris, castellũ cepissent, neq; ad eius demolitionem ferramenta haberent: sumpserũt tignum, idque manibus sustinentes, capiteq; eius summum murũ continenter pulsantes, summos lapidum ordines deiecerunt, & ita gradatim ex ordine totam cõmunitionem dissipauerunt. Postea quidã faber Tyrius nomine Pephasmenos, hac ratione & inuentione inductus, malo statuto, ex eo alterum transuersum suspendit, & in reducendo & impellẽdo deiecit Gaditanorũ murum. Pro ariete interdũ falces adhibebantur, id est, trabs quę adunco pręfigebatur ferro, vt de muro lapides extraheret, vt ait Vege. l. 4. c. 14 Liu. l. 38. Arietibus muros quatiebat: asseribus falcatis pinnas detergebat. Has Cęs. falces murales appellat, l. 3. bel. Gal. Itẽ Helepolim, nam pro ariete conserebantur trisulcę cuspides pręacutæ ponderibus ferreis graues, vt ait Marcell. lib. XXIII.

Hęc fuit prima Arietis inuentio atque vsus. postea Cetras siue Getras Chalcedonius munimẽta addidit, quib. defenderẽtur qui arietẽ impellebãt. Basim enim, vt scribit Vitruuius, de materia subiectis rotis fecit, supraq; compegit arrectarijs & iugis varas, & in his suspendit arietem, corijsq; bubulis texit, vti tutiores essent, qui in ea machinatione ad pulsandum murũ essent collocati. id autem quod tardos conatus haberet, Testudinem nominauit.

 Hanc

TESTVDO. ARIETARIA. Hanc arietariam testudinem ita describit Procop.l.1.bel.Goth.ex interpretatiõe Christophori Personę.Colũnæ,inquit,recte ac ligneę quatuor pariq; magnitudine ex aduerso defixæ solo adstant:his tigna octona & transuersa arctissime iuncta,quaterna desuper alia, totidem ad bases cõmittunt: paruique & quadrangularis speciẽ domicilij extruunt,& corijs vndique integunt latera,vt & ductu sit leuior machina, & intrinsecus milites in tuto ita consistant,vt feriri nullo pacto ab hostib. queant:intus verò non paruæ molis stipitem superne suspendunt,huncq; catenis laxatum in medio machinæ,cũ opus fuerit demittunt: eius aũt caput pręacutũ multo ferro perinde ac sagittæ spiculum aliquod contegunt. Hęc machina,non scutulis subiectis, vt nauis mouetur,sed ad infima columnarũ exstãtium rotis deducitur: sed eam non minore numero homines,quã quinquaginta interiore ex parte mouent,& quo volunt traducunt, & dũ mœnibus applicant stipitẽ, cui plerumq; arietis ferreum præfixũ est caput,arte quadã voluẽtes facile retrahunt, rursumq; & magno cum impetu in murum incutiunt. Hęc Procopius. Diades postea testudinis fastigio turrim etiã addidit plurium tabulatorũ: ita vt in summo tabulato statuerentur catapultæ ac balistæ,in inferioribus aũt cõgereretur magna vis aquæ ad extinguendum,si qua vis ignis mitteretur: cuius turris fabricandæ rationem Vitruuius docet, & Athenęus.

Quod si lignorũ inopia testudinẽ fieri prohiberet

hiberet, ne milites dũ ad muros ſubruendos accedũt, expoſiti paterent ad vulnera, Vineas Pluteoſq; obijciebant. Vineæ cratium inſtar ex vimine fabricabãtur, vt plures ordine collocatæ militũ latera defenderẽt, quæ cũ vitiũ in vinea ordines imitari viderentur, Vineæ ſunt appellatæ, vt ſcribit Feſtus. Cæſ.l.II.bel. ciuil.initio. Tanta erat multitudo tormentorum, vt eorũ vim nullæ contextæ viminibus vineæ ſuſtinere poſſent: aſſeres enim pedum duodecim cuſpidib. præfixi, atque hi maximis baliſtis miſſi, per quatuor ordines cratium in terrã defigebantur. Inter has vineas milites vel arietẽ agebant, vel ad muros ſubruendos appropinquabãt. Liu.l.21. Aduerſus eũ vineas agere inſtituit, per quas aries mœnibus admoueri poſſet. Marcel.l.20. Pleriſque obiectu vinearum pluteorumq; tectis, iter ad fundamẽta parietum quærentibus ſubuertenda. Videntur aũt rotę vineis fuiſſe ſubiectæ, quib. facile agerentur. Hinc ſub vitẽ præliari dicebãtur milites, cum ſub vinea militari pugnabãt, vt ait Feſtus. Plutei ex cratibus, ſimiliter viminibuſq; auctore Feſto, fiebant, quib. frons militum tegeretur. Cęſ.l.I.bell.ciuil. Has rates terra atq; aggere contegebat: à fronte atque ab vtroq; latere cratibus ac pluteis protegebat. Et Marcel.l.21. Pluteos præferẽtes oppugnatores, crateſque denſius textas ſenſim incedẽtes & caute, murorum ima ſuffodere ferramentorũ multitudine conabantur. Vegetius Pluteum ad apſidis ſimilitudinem contexum ſcribit, rotiſq; circumagi ſolitũ. Vineæ Pluteiq; vſum deſcribit. Luca.l.3.

VINEA.

PLVTEVS.

li 4.c.15.

Tunc

Tunc adoperta leui pracedit Vinea terra.
Sub cuius pluteis & tecta fronte, latentes
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia, nunc aries suspenso fortior ictu,
Incussus densi compagem soluere muri
Tentat.

Vineas pluteosque contra ignis periculum solebant crudis ac recentibus corijs vel centonibus contegere, vt Festus & Vegetius scribunt. Apollodorus in poliorceticis aliter vineas describit: hastas enim complures inter se ligatas, atque ab ima parte prępilatas, vt humi defigi possent, à militibus rectas gestatas dicit: atque ex ijs hastis dependisse pelles nõ quidem extensas, sed corrugatas, sinusque habentes; vt telorum iactus frangerẽtur, quæ hastæ cum inæquales essent lõgitudinis, testudinis formam imitari videbantur: Vineamque ait minorem fuisse testudinem.

VINEA.

Inter machinas, quibus tecti milites opus faciebant, Musculus nominatur, à muris domestici forma, vt puto, potius quam à marino Musculo, vt ait Vegetius. Musculum elegantissime describit Cesar lib. II. bel. ciuil. Duas primum trabes in solo ęque longas paruo interuallo inter se distantes dicit collocatas, inque eis columellas paruæ itidem altitudinis defixas, atque capreolis inter se cõiunctas vbi tigna musculi tegendi causa collocarentur: ac contra ignis lapidumq; pericula egregie munitum: additque molli fastigio fuisse constructũ, id est, vt à posteriore parte altior, in an-

MVSCVLVS.
li. 4. c. 16.

in anteriore esset depressior, murisq́; speciem cum sese colligit, imitari videretur: Hoc musculo potius ad murorum fundaméta subruenda, quam ad sternendam turribus viam, quod ait Vegetius, vsos Romanos puto. Cæsar certe ad conuellenda fundamentorum saxa musculum instituisse dicitur.

Turres, aut lateritiæ fuere, aut ligneæ: ligneæ item aut immobiles, aut mobiles quas ambulatorias vocant. Construebantur autem turres pluribus tabulatis interdum decem, fenestris relictis ad tormenta immittenda: ambulatoriæ turres subiectis rotis agebantur quacumque libuisset, in summis contignationibus tormenta constituebantur, ad deijciendos mænibus propugnatores, in ima parte fuit aries, in media pons erat suspensus, quem exostram vocant, quemque in muros vrbis demitterent, vt scribit Vegetius lib. IV. ca. XVII. & XXI. *TVRRIS.*

Quoniam autem plerumque locus aut depressior erat, aut minus æquus, aggere iacto eũ vel attollebant, vel æquabant, per quẽ deinde aggerem turres ac testudines machinasq́; ceteras agerent. Fiebat autem agger ex viminibus, virgultis, terraque, eiusque latera trabibus firmabantur, ne terra diffluerēt. Cæsar li. II. ciuil. Magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouincia vocat, vimina materiamque comportari iubet, quibus comparatis rebus, aggerem in altitudinem pedum XXC exstruit. Et lib. VII. Vineas agere, cratibus atque aggere paludem explere, *AGGER.*

atque iter munire conabatur. Liuius libr. XXI. Locus satis æquus agendis vineis fuit. & lib. XXXII. Cum turris per aggerem parum densati soli ageretur, rota vna in altiorem orbitã depressa, ita turrim inclinauit, vt speciem ruentis hostibus, trepidationemque insanam superstantibus armatis præbuerit. Aggerem eiusque vsum describit Lucanus lib. III.

Tunc omnia late
Procumbunt nemora, & spoliantur robore siluæ;
Vt cum terra leuis mediam virgultaq; molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Artet humum, pressus ne cedat turribus agger.

Et mox,

Stellatis axibus agger
Erigitur, geminasq; æquantes mœnia turres
Accipit: hæc nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum caussa repsere latenti.
Illinc tela cadunt præcelsas vrbis in arces.

Atq; hæc quidem ab oppugnatoribus contra vrbem instruebantur, oppidani vero aduersus ea multa solebant comparare. Nam arietem falcesq; libramento plumbi deprimebant, aut laqueis distinebant, lapidibus frangebant, ignibus inflammabant, aut deniq; saccis palearum lanæq; plenis eius impetus eludebant. Veget. l. IV. c. XXIII. & Ioseph. l. III. bel. Iud. c. 8 de obsidione Iotapatæ. Liu. li. XXXVI. Aetoli cum ariete quaterentur muri, non laqueis, vt solet, exceptos declinabant ictus: sed armati frequentes erumpebant. Appianus in Mithridatica, Arietes lapidibus repulerunt, aut la-

aut laqueis fregerunt, aut lanæ obiectum eorum impetum excipiebant. Liuius li. XLII. Arietem admotum libramento plumbi grauatum ad terram vrgebant. Cæsar lib. 7. laqueis falces auertebant, quas cum distinuerant, tormentis introrsus reducebant.

Videntur Tollenonibus huiusmodi plumbi lapidúmue pondera super arietem dimisisse, Liuius l.38 In arietes tollenonibus libramenta plumbi aut saxorũ, stipitésue robustos incutiebant; Tolleno autem ita fiebat: Trabs vna defigebatur in terra, eiq; in summo vertice alia transuersa trabs longior dimensa medietate connectebatur, eo libramento, vt si vnum caput deprimerentur, alterum erigeretur: Qua machina interdum milites in murũ exponebantur, vt ait Vegetius lib. IV. ca. XXI. *TOLLENO.*

Lupis quoq; arietem apprehensum aut euertebant, aut ita suspendebant, vt impetum non haberet feriendi. Fuit autem lupus ferrum in modum forficis dentatum, quod funibus alligatum in arietẽ conijciebant, vt docet Vegetius li. 4. c. 23. Liu. l. 28. Lupi supérne ferrei iniecti, vt in periculo essent, ne suspensi in murum extraherentur. Verum oppugnatores saccos, & reliqua munimenta, quæ oppidani obijciebant, falcibus contis longissimis præfixis dissipabant, funesq; abscindebant. Contra ignem vero machinas corijs crudis ac recentibus, cẽtonibusq; madefactis obtegebãt; loricam etiam interdum addebant. Lorica autem (nam cetera fere nota sunt) videtur fuisse ex cratibus contexta, creta super inducta: hęc enim *LVPVS.* *LORICA.*

enim à Vitruuio lorica nominatur. Cæsar. li. 2. ciuil. Quidquid est contignatum cratibus consternitur, cratesq; luto integuntur. Idem libr. v. gal. Turres contabulantur, pinnæ loricæque ex cratibus attexuntur. Hirtius li. viii. Pontium frõtes viminea lorica munirentur.

Præter has machinas fuere missilia, quibus æque oppidani, hostesque vtebantur, in his Balista fuit, & Catapulta, siue Scorpio, aliaq; huiusmodi quibus lapides vel sagittæ mittebãtur: Catapulta ad instar lignei arcus videtur fuisse, habens in capitulis ex vtraque parte foramina, per quæ nerui torti intendebantur: foraminis autem dimetiens sumebatur è nona parte longitudinis sagittæ, quæ Catapulta mitti deberet. Arrectariæ trabes duę dextra sinistraque constituebãtur (Parastatas vocant) in summo & in imo transuersariæ tabulæ duæ parastatas distinebant, quatuor angulis in lateribus ac frontibus laminis ferreis aut stilis æreis clauisque confixis: ita vt plinthidis siue laterculi figuram imitaretur. Per media autem spatia Parastidum excidebantur formæ semicirculi; in quibus includebantur capitula siue brachia catapultę, cuneisq; firmabantur, ne in contentionibus mouerentur. Porrò inter duas parastatas alia fuit quæ media siue mediana dicta est: in hac erat incisum interuallum vbi sagitta collocaretur. infra erat canalis qui σύριγξ dicitur a Græcis, cum regulis siue bucculis dextra sinistraq; quæ paullum eminentes canalem facerent profundiorem. In eo canali erãt Chele siue

Catapulta

le siue manus quæ sagittam comprehenderet, & Epitoxis in qua sagittæ calx collocaretur: aliæ quoq; duæ regulę in canali erant, in quas succula indebatur. Ergo cum intendebatur Catapulta, nerui qui erant per foramina capitulorum traiecti, modiolisque ęreis, cuneisque firmati, succulis vectibusque ad certum foramen æqualiter declinabantur, cuneisque concludebantur: quibus repente disclusis sagitta maximo impetu egrediebatur.

Scorpionem à Catapulta diuersum esse nō opinor, quia Vitruuius Catapultæ Scorpionisq; eandem rationem dicit esse: forte scorpio minores mittebat sagittas. *SCORPIO.*

Balista maior quam catapulta fuit, ceterum eodem modo construebatur intendebaturq;, quanquam præ succulis nōnullæ balistæ polyspastis, vel ergatis, vel timpanis torquebantur. præterea foraminū ratio ex pondere lapidis quem debebat balista mittere proportione sumebatur, sicut in catapultis de longitudine sagittarum. Hæc de catapulta & balista ex obscurissima Vitruuij descriptione adiutus græcis Ctesibij verbis vtcumque exposui. *BALISTA.* *Vitruuius li.1.ca.1. & 12. & l.10.c.15. 16.17. citatur à Turnebo lib.2.ca. 4. & 5.*

Vitruuius Catapultis sagittas, Balistis saxa mitti dicit: Cæsar tamen & catapultis saxa, & Balistis sagittas missas significat. sic enim scribit libro II. bel. ciuil. Asseres pedum duodecim cuspidibus præfixi atque hi maximis, balistis missi, per quatuor ordines cratiū in terram defigebantur. Et paulo post. Centones insuper iniecerunt, ne saxa ex catapultis mis-

tis missa lateritium discuterent. Plinius lib. vii. Balistam Phœnicum inuentum fuisse dicit, sicut Catapultam Syrorum, Scorpionem Cretensium. Quanta autem vis balistarum & Catapultarum esset ostendit Iosephus lib. iii. de obsidione Iotapatæ. Missa, inquit, machinis saxa & murorũ minas auferebant, & frangebãt angulos turrium: virorum autem nulli tam fortiter constipati erant, vt non vsque ad extremam aciem saxi magnitudine ac violentia sternerentur. Sciet autem aliquis huius machinæ vis quantũ valeat ex his q̃ nocte illa contigerunt. in muro cuidam ex circumstantibus Iosepho, saxo percusso caput auulsum est, eiusq; ad tertium stadium veluti funda excussa caluaria interdiu quoq; prægnantis feminæ vtero transiecto ad dimidium stadium infans abactus est; tanta tormento vis fuit. Et lib. vi. de obsidione Hierosolymæ. Præcipuè duodecimæ legionis balistæ, vehementiores & tormenta saxorum, quibus non solum irruentes; sed etiam super murum stantes auertebantur. nam & singula saxa talenti pondus æquabant, & vltra stadij modum torquebantur, ictus verò non solum primis quos offendisset; sed aliquando posterioribus quoque intolerabilis erat. Hæc Iosephus.

Solebant autem oppidani aliquem adhibere, qui balistam obseruaret, cùm intenderetur, vt ictus lapidum declinarent. Hirtius de bell. Afric. Balista missa à nostris turrem deiecit, qua aduersariorum qui in ea turri fuerunt quinq; deiecti sunt, & puer qui balistam erat solitus

ſolitus obſeruare. Et Ioſephus li.vi.bel. Iud. Iudæi ſane cauebant à lapidibus, quod erant candidi: nec tantum ſono ac fremitu noſcebantur, ſed etiã claritudine proſpiciebantur: deniq; ſpeculatores in turribus præſidentes, prædicebant quando impelleretur machina, ſaxumque ferretur, patria lingua clamantes, Filius venit: itaque præſciebant in quos veniret atque ita vitabant, & hinc eueniebat, vt, illis declinantibus lapis irritus intercideret. Hæc quidem de Baliſtis quæ florente Republ. aut non multo poſt in vſu fuerunt, non longe aliter eas deſcribit Marcellinus libro XXIII. Ferrum, inquit, inter axiculos duos firmum compaginatur & vaſtum, in modum regulæ maioris extentum, cuius ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit, quadratus eminet ſtilus extenſus, recto canalis anguſti meatu cauatus, & hac multiplici chorda neruorum tortilium illigatus: eoque cochleæ duæ ligneæ coniunguntur aptiſſime, quarum prope vnam aſſiſtit artifex contemplabilis & ſubtiliter apponit in temonis cauamine ſagittã ligneam ſpiculo maiore conglutinatam; hocq; facto hinc inde validi iuuenes verſant agiliter rotabilem flexum. cum ad extremitatem neruorum acumen venerit ſummum, percita interno pulſu à baliſta ex oculis euolat; interdum nimio ardore ſcintillans; & euenit ſæpius, vt antequam telum cernatur, dolor letale vulnus agnoſcat.

Scorpionem idem ſic deſcribit. Dolantur, inquit, axes duo quernei vel ilicei, curuanturque SCORPIO.

turq; mediocriter vt perminere videantur in gibbas: hique in modum serratoriæ machinæ connectuntur, ex vtroq; latere patētius perforati, quos inter per cauernas funes colligātur robusti copagem ne dissiliat continentes: ab hac medietate restiū, ligneus stilus exurgens obliquus, & in modum iugalis temonis erectus, ita neruorum modulis implicatur, vt altius tolli possit & inclinari, summitatique eius vnci ferrei copulantur, è quibus pendet stuppea vel ferrea funda; cui ligno fulcimentum prosternitur ingens cilicium paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum, & locatum super congestos cæspites vel lateritios aggeres: nam mureo saxeo huiusmodi moles imposita, disiectat quidquid inuenerit subter concussione violenta non pondere. Cum igitur ad concertationem ventum fuerit, lapide rotundo fundæ imposito, quaterni altrinsecus iuuenes repagula, quibus incorporati sunt funes, explicantes, retrorsum stilum penes vncinum inclinãt. itaq; demum sublimis adstans magister, claustrum, quod totius operis continet vincula, reserat malleo forti percussum, vnde absolutus ictu volucri stilus, & mollitudine offensus cilicij, saxum contorquet quidquid incurrerit collisurum. Hunc Scorpionem addit Onagrum quoque dici, quod asini feri cum venatibus agitãtur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora sequentiū, aut præfractis ossibus capita ipsa displodant. Hæc Marcellinus.

Vegetius

Vegetius tamen libr. IV. Onagrum à Scorpione diuersum facit: ac Scorpionem Manubalistam vocari dicit, & paruis subtilibusq; spiculis intulisse mortem.

Atque hæc quidem oppidanis hostibusque cōmunia pila muralia propria fuere oppidanorum, quæ grauiora erant quam quibus in acie vtebantur, eaq; de muro mittebant in hostes. Cæsar lib V. Magnus muralium pilorum numerus instituitur. Et li. VII. Ex vallo & turribus traiecti pilis muralibus interibant. Tacitus lib. IV. Muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere.

Contra autē irruptiones hostium parabant Eritium, Cippos, Lilia, Stimulos, Sudes, Stilosq; vt hostes morarentur. Cæsar l. III. Erat obiectus portis eritius: hic paullisper est pugnatum, cum irrumpere nostri conarentur. Et mox. Exciso eritio in castra irruperūt. Sallustius apud Nonium Saxaq; ingentia, & axe vincti orbes per pronum incitabātur; axibusque eminebant in modum eritij militaris veruta binum pedum. Quibus ex verbis colligimus machinam fuisse infestis vndique horrentem telis: De ceteris Cæsar li. VII. Hirtius de bel. Afric. Extra vallum stili cæci mirabilem in modum consiti.

Libralia siue Librilia Festo dicuntur instrumenta bellica; saxa scilicet ad brachij crassitudinem in modum flagellorum loris reuincta Cæsar lib. VII. Fundis, libralibus, sudibusque ac glandibus Gallos perferrent.

Quod si corona vrbs oppugnaretur, scalis

admotis hoſtes vrbem aggrediebantur;quam ad rem Sambuca vſi ſunt.Feſtus.Sambuca machina qua vrbs expugnatur: nam vt in cythara chordæ, ſic in machina intenduntur funes.Sambucam deſcribit Polybius lib.viii. Scala enim fuit ea altitudine vt muros adæquaret:latera cancellis præcingebantur,teguliſque operiebatur. in ſumma Scala tignum fuit quod ſcutisPerſicis communiebāt; eo quatuor milites conſcendebant,vt ex propugnaculis hoſtes deijcerent. vbi applicata ſcala murum occupaſſent, ſcutorum latera vtrinque ſoluentes, conſcendebant propugnacula hoſtium: reliqui per Sambucam deinceps ſuccedebant. Hac Marcellus in Siracuſarum expugnatione vſus eſt.

Alia quoque plurima narrantur machinarum genera quæ ſingula referre velle putidum eſt.

Phalarica Liuius lib.xxi.Phalaricæ ſimiles videntur fuiſſe Malleoli,de quibus Marcellinus lib. xxiii. Malleoli teli genus figurantur hac ſpecie.ſagitta eſt cannea inter ſpiculum & arundinem multifido ferro coagmentata. quæ in muliebris coli formam concauatur, ventre ſubtiliter & plurifariam patens, atq; in alueo ipſo ignem cum aliquo ſuſcipit alimento, & ſic emiſſa lentius arcu inualido, ictu enim rapidiore extinguitur, ſi hæſerit vſquam,tenaciter cremat.De Malleolis item Vegetius.

LIBER

LIBER SEXTVS.

De ijs, quæ fierent post prælium.

De Humatione cæsorum, prædaq; collectione.

CAPVT I.

Ictis profligatisq; hostibus, redeuntes in castra victores, ab ijs, qui custodiæ caussa relicti fuerant, lætis acclamationibus laudibusq; excipiebātur: tabernacula edera, lauro, ceteraque fronde aut cæspite, lætitiæ caussa, ornabantur: conuiuia lautius instruebantur: victoriaq; passim militaribus iocis carminibusq; celebrabatur vt scribit Plutarchus in Aemilij ac Marij vita. Hinc illa Cæsaris de victoria Pharsalica. In castris, inquit, Pompeij videre licuit triclinia strata, magnum argenti pondus expositū, recentibus cespitibus tabernacula constrata, L. etiam Lentuli & nonnullorum tabernacula protecta edera: multa præterea quæ nimiā luxuriam, ac victoriæ fiduciam designarent. *li.3 bel. ciuil. & Appianus lib.2.*

Vbi corpora milites curassent, eo die, aut insequenti, ad legenda hostium spolia, suosq; sepeliendos dimittebantur. Liuius lib. xxxix. Celtiberi castra inde nocte proxima mouerunt: Romanis & suos sepeliendi, & spolia legendi ex hostibus potestas facta est.

Porro consuetudinem sepeliendi eos, qui bello cecidissent, ab Hercule manasse scribit Aelianus; cum antea insepulti feris auibusq; *l. 12. var. hist.*

relinquerentur. Ac sepeliendi quidem cæsos in bello alia apud alios ratio fuit: Romani autem videntur suos, pyris exstructis, cremasse. Vnde illa Tertulliani ad militem Christianum. Cremabitur ex disciplina castrensi Christianus, cui cremare non licuit, cui Christus merita ignis indulsit?

lib. de Corona mil. cap. xi.

Sepultis commilitonibus, milites ad castra vrbemue diripiendam, cæsos spoliandos, ceteramq; prædam colligendam discurrebant; Sacramento tamen ante adacti, vt Polybius narrat, se nihil ex præda intercepturos aut occultaturos, sed omnia fideliter Imperatori repræsentaturos. Qua in re illud sapienter à Romanis obseruatum idem Polybius scribit, vt ne plures dimidio ad prædandum destinarentur; alij vero sub signis compositi instructiq; haberentur ad subitos hostiũ impetus defendendos, ne in præda occupati opprimerentur.

Ex armis autem cæsorum hostium, cũ pulcherrima quæque secreuissent, reliqua Imperator in aceruum cumulari iubebat: atque exercitu vniuerso armato coronatoque circumfuso, rem ipse diuinã faciebat, tum præcinctus purpura, facem ardentem sumebat, manibusque in cælum sublatis, Deosque quibus hostium spolia dicare mos est, precatus, primus face subdita incendebat: reliqui deinde pro se quisq; ignes conijciebant. Id Vulcano sacrum habitum: quamquam alijs etiam Dijs, qui bellorum præsides putarentur, votũ fuisse legimus; vt Plutarchus in Mario, Appianus in Libyca, Iberica, & Mithridatica historia, tradidere. Liuius

Liuius libro XLV. Edito ludicro, clypeisq; æreis in naues impositis, cetera omnis generis arma cumulata in ingentem aceruum, precatus Martem, Mineruam, Lunamq; matrē, & ceteros Deos, quibus spolia hostium dicare ius fasq; est, Imperator face subdita succendit: deinde circumstantes Tribuni militum pro se quisq; ignes coniecerunt. Et li. IIX. Magister equitum, vt ex tanta cæde, multis potitus spolijs, congesta in ingentē aceruum hostilia arma subdito igne concremauit; seu votum id Deorum cuipiam fuit, seu ne suæ gloriæ fructum Dictator caperet, nomenque ibi scriberet, aut spolia in triūpho ferret. l. XXIII. Spolia hostium Marcellus Vulcano votū cremauit. lib. XXX. Magna vis armorum capta: ea omnia Imperator Vulcano sacrata incendit. Et libr. XLI. Postero die arma lecta conijci in aceruum iussit Consul, sacrumq; id Vulcano cremauit. Florus li. IV. ca. XII. Arma victorum non ex more belli cremata; sed capta sunt, & in profluentes data, vt ceteris qui resistebant, victoria sic nunciaretur.

Huius moris auctorē Tarquinium Priscum Romanū Regem fuisse docet Seruius ad VIII. Virgilij lib. De quo sic Liuius l. I. Tarquinius præda captiuisque Romam missis, spolijs hostium (votum id Vulcano erat) ingenti cumulo accensis, pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere. Idem Liuius l. IIX. priscę legis verba cōmemorat, qua Ducibus id permitteretur: Vulcano, inquit, arma, siue cui alij Diuo vouere volet, siue hostia, siue quo alio

ibi. Scutorum incendi victor acervo.

volet, ius esto. De alijs Diuis idem Liuius cõfirmat lib. x. Fabius spolia hostium coniecta in aceruum Ioui Victori cremauit. Et lib. viii. initio. Armorum magna vis tum inter cæsa corpora hostium, tum in castris inuenta est: ea Lunæ matri dare se consul dixit.

De Prædæ diuisione. CAP. II.

IMperator, concrematis ijs quæ vel inutilia, vel ferri non posse videbantur, reliquam prædam milites conferre iubebat. Quæ vbi collata esset, vel à Quęstore iubebat in publicum referri, vel Tribunis assignabat, vt inter milites diuiderent (ad Tribunos, vt Polybius ait, enim prædæ diuisio spectauit) aut deniq; partem secernebat in publicum, partem militibus cõcedebat. Hoc enim in Imperatoris potestate fuisse, docẽt exempla. Liuius l. xxxiix. Consul armis hostium in vno concrematis cumulo, ceteram prędam conferre omnes iussit: & aut vendidit quod eius in publicum redigendum erat, aut cum cura, vt quam æquissima esset, per milites diuisit. Et lib. v. Prædæ pars maxima ad Quęstorem redacta: haud ita multum militi datum. Et ibidem. Castra capta, præda ad Quæstores redacta, cum magna militum ira. Et li. iv. Prædæ ex assiduis populationibus fuit aliquantum. Venditum sub hasta Consul in ærarium redigere Quęstores iussit: tum prædicans participem prędæ fore exercitum, cum militiam non abnuisset. Item lib. vi. Præda omnis, præter libera cǒrpora, militi concessa est. Et l. vii. Militem præterea imple-

impleuit: ad copiam rerum addidit munificentiam, quòd nihil in publicum secernendo, augenti rem priuatam militi fauit.

Prædæ autem diuidendæ ratio duplex fuit aut enim eam inter se milites sortiri iubebātur: aut vbi per Quæstorem vendita esset, pecunia quæ redacta esset viritim diuidebatur. Vtriusque moris exempla Liuius suppeditat. De pecunia diuisa l.xxxv.initio. Pręda omnis ante vrbē exposita est: potestasq́; dominis suas res cognoscendi facta, cetera vendenda Quæstori data: quod inde effectum est, militi diuisum. Et lib. 45 vendita præda omnium: de ea summa militi numeratum est. De sorte idem Liuius l.iv. Postero die singulis captiuis ab equite ad Centurionem sorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, binis: alijs sub corona venundatis, exercitum victorem opulentumq́; præda triumphans Dictator Romā reduxit. De hac sortiendæ prædę consuetudine præclare Vopiscus in Probo. Cum de prædato repertus esset equus, qui quātum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo vel decem continuaret, & omnes crederēt Probum tale animal sibimet seruaturū; iam primum dixit fugitiuo militi potius quam forti hic equus cōuenit. deinde in vrnā militares iussit nomē suum mittere, vt aliquis eum sorte ductus acciperet: & cū essent in exercitu quidam nomine Probi alij quatuor milites, casu euenit vt primū emergeret, cui Probo nomen existeret; sed cum quattuor illi milites inter se conten-

 derent,

derent, ac sortem sibi quisq; defenderet, iussit iterum agitari vrnam: sed & iterum Probi nomen emersit. cumq; tertio & quarto fecisset, quarto Probi nomen effusum est. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipsis etiam militibus, quorum nomina exierant, volentibus. Solebant tamen antequam præda in sortem conijceretur, aliquid excipere, quo extra sortem præcipue donarentur ij, quos egregia virtus eximios fecisse videretur: sicut de Coriolano Plutarchus narrat. Huc spectant illa Virgilij lib. IX.

Si vero capere Italiam, sceptrisq; potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere sortem:
Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipsum illum clypeum cristasq; rubentes
Excipiam sorti, iam nunc tua præmia Nise.

In hoc vero maxime Roman. iustitiam mirari licet, qui, vt Polybius ait, prædam bello acquisitam non ijs solum diuidere consueuerant, qui rei gerendæ interfuissent, sed etiam ijs qui castrorum præsidio relicti essent; sed ægrotis, atque adeo omnibus qui publici muneris caussa abfuissent. Habita tamen ratio est in diuisione prædæ & virtutis, & dignitatis. Liuius lib. IV. Singulis captiuis ab equite ad centurionem sorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, binis, alijs sub corona venundatis. Et libr. XLV. Hora quarta signum ad diripiendas vrbes datum est militibus: tantaq; præda fuit, vt in equitem CD denarij, peditibus ducenti diuiderentur.

Legimus tamen interdum milites, grati animi causa, prædam vniuersam, quæ ipsis contingere posset, Imperatori concessisse, quod de Mario victis Teutonibus scribit Plutarch. Porrò illud extremo loco addendum videtur, multis sæpe Imperatoribus ob prædam maligne diuisam, aut alio modo interceptã diē ad populum dictam esse. Frontinus libro IV. Stratagem ca. I Salinatorem consularem damnatum dicit à populo, quod prædam non æqualiter militibus diuisisset. Liuius etiam L. Scipioni Asiatico diem dictam esse scribit, quod sex millia pondo auri, CDLXXX argenti plus accepisset, quam in ærarium retulisset. *libr.38.*

De Donatiuo. CAP. III.

CVM prędæ diuisione recte coniungitur Donatiui largitio, sic enim appellata pecunia fuit ab Imperatore militib. ad eorum animos vel excitandos, vel cōciliandos extra ordinē data: quemadmodū pecunia quç populo diuideretur, Cōgiarium dicta est. Suetoni⁹ in Nerone deductus in forum tyro, populo Congiarium, militi Donatiuum proposuit. Plinius in Panegyrico. Nisi verò leuiter attingi placet, locupletatas tribus, datumq; Cōgiarium populo, & totum datum, cum Donatiui partem milites accepissent. *cap.7.*

Donatiuorum duo genera videntur fuisse, vnum legitimum, index Imperatorum liberalitatis, quod post victoriã aut triumphum ab Imperatore dabatur: alterum quod ad certas res ab Imperatore similiter donabatur.

Hinc Tacitus lib.III.hiſtor. Clauarium donatiuum nominat, id eſt, vt ego quidem interpretor, quod in clauos caligares comparãdos erogari ſoleret. Marcellinus quoque ad barbas tondendas Donatiuum datum ſignificare videtur. Sic enim ait.

Inter tot rerum probabilium curſus, articuloſque neceſſitatum ancipites, ſudoribus Gallicanis miles nec donatiuum meruit, nec ſtipendium. Hocque exinde claruit fraude potius quam tenacitate committi: quod cum Cæſar petenti ex vſu gregario cuidam, vt barbas detonderet, dediſſet aliquid vile, contumelioſis vocibus appetitus eſt.

Donatiuum pro liberalitate Imperatoris, ac victorum hoſtium opibus, maius minuſúe fuit: habitaque ratio eſt militiæ ordinis ac dignitatis. Liuius libro XXXVII. de triumpho Aſiatici. Militibus quini viceni denarij dati, duplex centurioni, triplex equiti. Et libro XLV. de L.Paulo, pediti in ſingulos dati centeni, duplex centurioni, triplex equiti: tantum pediti daturum fuiſſe credunt, & pro rata alijs, ſi aut non refragati honori eius fuiſſent, aut benigne, hac ipſa ſumma nunciata, acclamaſſent. Et mox de Cn. Octauio, qui triumphum naualem duxit. Dedit ſocijs naualibus in ſingulos ſeptuagenos quinos, gubernatoribus qui in nauibus fuerant, duplex, magiſtris nauium quadruplex.

Ad Donatiuum accipiendum milites nominatim citati, lauroque coronati accedebant: atque vt quiſque donatiuum acceperat, ita dein-

deinceps eius nomen expungebatur. Tertullianus de corona militis. Proxime facta est liberalitas præstantissimorum Imperatorum expungebantur in castris milites laureati. Et mox. Laurea melius coronatus donatiuum Christi in carcere exspectat. Et infra. Eadem laurea in donatiui dispensatione denunciatur. Sulpitius de vita sancti Martini. Iulianus Cæsar, coacto in vnum exercitu, apud Vangionum ciuitatem, donatiuum cœpit erogare militibus, vt est consuetudinis: singuli citabantur, donec ad Martinum ventum est. *cap. 1.* *ibid.* *cap. 12.* *cap. 4.*

Illud postremo scire in hoc genere operæ precium est, quod scribit Vegetius, coactos milites eius pecuniæ, quam ex donatiuo, vel præda, aut alia ratione bello acquisiuissent, dimidiam partem apud signa deponere, cum, vt ne per luxum ludumq; perderent, tum verò, vt ea obsidis vice pignorisque Imperatori esset, quo milites magis fidos haberet, acriusque animos ad tuenda signa publicæ priuatæque rei amor accenderet. Itaq; singuli sacci per cohortes singulas exponebantur, in quibus hæc pecunia condebatur, præter quos alius addebatur saccus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, ad curanda contubernalium funera, si qui prœlio aut morbo essent extincti: eiusq; pecuniæ depositæ omnis ratio apud signiferos seruabatur, qui eam dominis, militia peracta, redderent. Hinc Liuius libr. III Romam ferri protinus Sicinium placebat, ni Xuiri funus militare ei pu- *l. 2. c. 20.*

ci publica expensa facere maturassent. Et Tacitus li.I. Annal.de seditione legionum Germanicarum. Cum fisci de Imperatore rapti inter signa, interque aquilas veherentur.
cap.7. Domitianus tamen, vt Suetonius in vita scribit, prohibuit, plusquā mille nummos à quoquam apud signa deponi, quod L. Antonius res nouas moliens, fiduciam cepisse ex depositorum summa videbatur.

De donis militaribus.

CAP. IV.

AC prædam quidem ac donatiuum omnes milites strenui ignauiq; promiscue consequebantur: alia verò fuere præmia, quibus non nisi viri fortes ab Imperatoribus virtutis causa donabantur. ea autem fuere Coronæ, Torques, Armillæ, Hastæ puræ, Phaleræ, cæteraque huiusmodi non tam precio quam gloria ab omnibus expetita. Igitur prœlio commisso, ac victoria de hostibus reportata, Imperator concionem aduocabat, atque pro tribunali gratijs Deo actis, militumque virtute communiter collaudata, præcipiebat ijs, quorū id erat munus, vt iudicarent, qui nam aliquid in prœlio fortiter fecissent; eosque nomine euocatos in mediū produci iubebat: ac primum quidquid nō in eo solum prœlio, sed etiam in reliqua vita fortiter gessissent, honorifica oratione exponebat: tum eos, vniuerso exercitu inspectante, donis quæ diximus ornabat. Polybius lib.v. Iosephus li.vII. Plutarchus in Coriolano, Zonaras & alij.

Liuius

Liuius lib. XXVI. Postero die militibus naualibusque socijs conuocatis, primum dijs immortalibus laudes gratiasque egit: militum deinde virtutem collaudauit. Itaque quamquam omnibus omnia deberet; præcipuum tamen muralis coronæ decus eius esse, qui primus murum adscendisset. Et libro XXXVIII. Laudati quoq; pro concione omnes sunt donatique pro merito quisque. Hirtius de bell. Hispa. Postero die, re diuina facta, concione aduocata, in cõspectu oppidanorum, milites collaudat, totumque exercitum veteranum donauit præmijs, ac fortissimo cuique ac bene merenti pro suggestu tribuit.

Coronarum varia genera fuêre, Obsidionalis, Ciuica, Muralis, Castrensis, Naualis, Aurea.

Obsidionalis dicta est, quæ liberatis obsidione, abominandoque exitio totis castris daretur. Graminea hæc fuit, vt omnes tradunt, & quidem ex gramine viridi decerpto inde, vbi obsessos seruasset aliquis. Namque, vt scribit cum Plinio Festus, summum apud antiquos signum victoriæ fuit, herbam victos porrigere, quod ea re significare viderentur, se terra, & altrice ipsa humo, & humatione etiam cedere. Addit Festus sumptum id ex vita pastoricia: nam qui in prato cursu aut viribus contendebãt, cum superati erant, ex eo solo in quo certamen erat, decerptã herbam aduersario tradebant. Hinc herbam dare, significat, victum se fateri. de quo Varro in Aetijs, id est, causis, vt citat Seruius, ad li. 8. & vitta comptos, &c.

Pli. l. 22. ca 3. 4. 5. Festus. v. obsidionalis. v. Herbam do.

Cum

Cum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non conatur, ac fatetur esse meliorem. Nonius quoque herbã à veteribus palmam vel victoriam appellatam scribit. Quamuis autem hęc corona Graminea dicta sit, tamen, vt Plinius
l.22.c.6. ait, non ex solo gramine fuit, sed ex herbis etiam quibuslibet ignotis ignobilibusq; quæ quidem in periculi sede fuissent. De hac corona Liuius lib. VII. secundum Consulis donationem legiones gramineam coronam obsidionalem clamore donum approbantes, P. Decio imponunt: altera corona eiusdem honoris index à præsidio suo imposita est.
Festus. v. Gradiuus Corona quidem graminea, Plinio auctore, nulla fuit nobilior in maiestate popul. Rom. præmijsque gloriæ. Cæteras enim coronas omnes singuli & duces ipsi, Imperatoresque militibus, aut aliquando collegis dedere; decreuit etiã in triumphis senatus, & populus otiosus: graminea numquam, nisi in desperatione suprema cõtigit, nulli nisi ab vniuerso exercitu seruato decreta. Cęteras Imperatores dedere, hanc solam miles Imperatori. Quod si ciuicę honos vno aliquo, ac vel humilimo ciue seruato præclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet, vnius virtute seruatus vniuersus exercitus?

Primus ea donatus est L. Sicinius Dentatus, Postremus Augustus Consul cum M. Cicerone filio à Senatu idibus Septembribus, vt Plinius auctor est. Eadem præter cęteros à S. P. Q. R. donatus est Fabius ille, qui rem Romanam

nam cunctando restituit, Hannibale ex Italia pulso, vt Plinius ac Gellius scribunt: quæ corona sola ipsius imperij manibus imposita est: & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data. *li.5.ca.6.*

Proxima gloria Ciuicę coronę fuit, quam consequebatur is qui ciuem seruasset in prœlio. Iligna hęc primo fuit, teste Plinio; postea magis placuit ex esculo Ioui sacra: deinde etiam ex quercu; postremo ex omni arbore glandifera data: siue quia is cibus antiquissimus fuerit, vt ait Gellius: siue quia, vt scribit Plutarchus, in omnibus locis eius arboris copia reperitur; vel quia Iunoni & Ioui sacra erat arbor illa, quibus dijs vrbium tutelam assignabant: aut etiam ab Arcadibus id sumptum est, quibus aliqua esse cum quercu cognatio existimabatur: primi enim hominum è terra nati credebantur, sicut quercus inter stirpes: datum quoq; id videri potest ipsi arbori, quæ inter siluestres arbores pulcherrima est, inter domesticas robustissima; pbet preterea, cibũ quidem glandes, potum verò μελίτιον; nec non obsonium pecorum ac volucrum: fert enim viscum, quod magnũ venationis instrumentum est. Hęc Plutarchus. *l.16.c.4.* *lib.5.c.6.* *Probl.92* *& in Coriolano.*

Ciuica corona longe omnibus alijs aureis argenteisque honoratior fuit, licet illæ precio antecederēt; quod, vt ait Plinius, tanto operi nullum aliud præmiũ conueniētius, nisi honor reperiri posse videretur: salutē enim ciuis in precio esse noluerũnt, clara pfessione seruari hominem nefas esse lucri causa. Pro- *l.16.c.4.* *Zonaras.*

prerea

pterea additæ sunt leges arctę ac seueræ, quas Plinius commemorat, ne vulgatus honos vilesceret. Ciuem seruare, hostem occidere: Vtque eum locum in quo sit actum, hostis obtineat eo die: vtque seruatus fateatur; alias testes nihil proderant: nam vt ait Ennius apud Seruium in fragmentis.

citat Scalig. in Festum. v. Herbam do.

Qui vicit non est victor, nisi victu' fatetur.

Vt ciuis fuerit, auxilia, quamuis rege seruato, decus id non dabant, nec crescit honos idem, Imperatore conseruato, quoniam conditores in quocunque ciue summum esse voluerunt: Accepta licebat vti perpetuo: Ludos ineunti semper assurgi etiam ab senatu in more fuit: Sedendi ius in proximo senatui datum: & vacatio numerum omnium ipsi, patrique, & auo paterno.

li. 5. c. 6. Massurius autem Sabinus in XI librorũ mirabilium, vt citat Gellius, coronam Ciuicam tum demum dari solitam dicit, cum ijs qui ciuem seruassent, eodẽ tempore hostem etiam occidissent, sic tamen vt locũ in ea pugna nõ reliquissent: aliter ius Ciuicæ concessum negat. Tiberius tamen Cæsar consultus an ciuicam coronã capere posset, qui ciuem in prœlio seruasset, & hostes ibidem duos interfecisset; sed locum in quo pugnabat, non retinuisset, eoque loco hostes potiti essent: rescripsit, eum quoque Ciuica dignum videri, quod appareret è tam iniquo loco ciuẽ ab eo seruatum, vt etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiuerit.

Hanc

Hanc coronam is qui seruatus fuisset, seruatoris sui capiti, suis ipse manibus imponebat, vt scribit Polybius, eúmque in omni vita veluti parẽtem colebat, eique necessaria ministrabat: quod ni sponte faceret, à Tribunis cópellebatur. Hinc illa Ciceronis pro Plancio. At id etiam gregarij milites faciunt inuiti, vt coronam dent ciuicam, & se ab aliquo seruatos esse fateantur: non quod turpe sit protectũ in acie hostium manibus eripi (nam id accidere nisi forti viro & pugnanti cominus non potest) sed onus beneficij reformidant, quod per magnum est alieno debere idem quod parenti. Interdum tamen etiam ciuicam coronam Imperatoris manu impositam Tacitus indicat lib. xv. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona, imperatoria manu tribueretur: quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus adipisceretur, & qui attulissent salutem, & qui accepissent? Festus. v. Ciuica.

Atque initio quidem Ciuica militũ virtutis dumtaxat insigne clarissimum fuit; postea etiam clemẽtiæ Imperatorum, vt ait Plinius, cum ciuilium bellorum odio meritũ videri cœpisset ciuem non occidere. Hinc in nummis Augusti videmus coronã ex quercu cum inscriptione. OB CIVIS SERVATOS.

Murales & Vallares coronæ aureę vel argenteę fuêre, quibus donabantur ij, qui primi in hostium muros, vel castra irrupissent: quare Vallaris eadem Castrensis dicta est. erant autem murorum pinnis, & castrorum vallo

insignes,adscripto etiã nomine eius,qui coronam meruisset, vt Polybius,Festus,Gellius,Zonaras alijque scribũt. Muralis corona priscis tẽporibus frondea videtur fuisse, qua primus omnium, quorum quidem exstat memoria, à
li.16.c.4. Romulo coronatus est HostusHostilius,quod Fidenam primus irrupisset,vt scribit Plinius.
l.7.c.28. Idem alibi Manliũ Capitolium primũ omniũ equitem coronam muralem accepisse narrat.

Naualis corona siue classica,aurea itẽ fuit; nauium rostris distincta,quare & Rostrata dicta,quam is cõsequebatur,qui maritimo prœlio primus in hostiũ nauim insiluisset. Olim corona Naualis nemini dabatur, sed rostra nauium tribunali præfixa fori decus erant, veluti populo Roman.ipsi corona imposita: postea iubiere in capita ciuium rostra, vt ait Plin.lib.XVI.c.IV. Ea corona primum M. Vipsanium Agrippam eo bello,quo Sex. Pom-
Dio.l.49 peius victus est,ab Augusto donatũ Velleius,
epit.129. Dio,epitomæ, Liuij,ac plerique alij narrant. Plinius tamẽ nauali corona ante Agrippã do-
l.7.c.30. natum significat M.Varronem à Pompeio Ma
& li. 16. gno piratico bello.
cap 4.

Aurea corona non ideo est appellata,quod sola fuerit ex auro (nam vallares,murales,rostratas,ex auro item fuisse supra ostensum est) sed quod nulla præterea alia re esset insignis non murorum pinnis, non vallo castrorum, non rostris nauium, nomine tantũ inscripto eius cui donabatur: itaque ex materia appellationem inuenit. Quis ea primus donatus sit
li.33.c 2. negat inueniri Plinius: L.verò Piso A.Postu-

miums

mium Dictatorem apud lacum Regillum, castris Latinorum expugnatis, ei cuius maxime opera capta essent, auream coronam primum dedisse ex præda scripsit. Liuius lib. III. Exercitus coronam auream Dictatori libræ pōdo decreuit: & proficiscentem eum patronum salutauit. Et l. VII. Consul, cōcione aduocata, laudatum Tribunum decem bobus aureaque corona donat. Et lib. XXX. Lælium deinde & ipsum collaudatum aurea corona donat. Atque hæc quidem de coronis militaribus.

Torques aurei argenteiq; fuêre, aureis auxiliares & externi: ciues non nisi argenteis donati, Plinio auctore. Cæsar tamen aureos torques duos Præfecto turmę Cassianæ donauit, vt Hirtius scribit de bel. Hisp. Sueton. de Augusto. Dona militaria aliquáto facilius phaleras, & torques, & quidquid auro argentoúe constaret, quam vallares & murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat. Tacitus lib. III. Rufus Heluius seruati ciuis decus retulit: donatusque est ab Apronio torquibus & hasta: Cæsar addidit ciuicam coronam. Milites qui torquem essent consecuti, Torquati dicebantur: quorum duo genera tradit Vegetius. Torquati, inquit, duplares, *l. 2. c. 7.* Torquati simplares erant, quibus torques aureus solidus, virtutis præmium fuit: quem qui meruisset, pręter laudem interdum duas consequebatur annonas. Torques ipsi minores Catellæ vocantur. Isidorus libro XIX. capite trigesimoprimo. Catellæ, inquit, sunt catenulę colli inuicem se cōprehendentes in

modum catenæ. Atque hi interdum dati militibus, Liuius lib.xxxix. Quinctius suos equites catellis ac fibulis donauit.

Armillæ fuêre ex auro, vel argento, vt ait Festus, sic dictę quod antiqui humeros cũ brachijs, armos vocabant: gestabantur enim brachio lęuo, vt Liuius significat li.i. Sabini aureas armillas magni ponderis brachio læuo habuerunt. Et Plinius lib.xxiix. c.iv. Pueri qui primus ceciderit dens, vt terram non attingat, inclusus in armillã, & assidue brachio habitus, &c. Hæ solis ciuibus virtutis causa
l.33.c.2. donabantur, vt ait Plinius. Hinc Isidorus lib. xix. capit.xxxi. Armillæ proprie virorum sunt, collatæ victoriæ causa militibus ob armorum virtutem: vnde & quondam vulgo Viriliç dicebantur. Galbeos quoque dictas armillas, quibus triumphantes vterentur, & quibus ob virtutem milites donarentur scribit Festus. Liuius libr.x. Papirius Sp.Nautiũ Sp. Papirium fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumque hastatorum armillis aureisque coronis donauit. Et mox: Equites omnes, ob insignẽ multis locis operam, corniculis, armillisque argenteis donat. Armillę formam vtcumque exprimit idem Isidorus. Ab intellectu, inquit, circuli armilla non discrepat, quia ipsa quoq; hoc vbi ponitur, ambigendo constringit: sed quando armilla latius extenditur, circulus rotundus fit.

Hasta pura, id est, sine ferro donabatur is, qui primum in bello vicisset, vt ex Varrone tradit Seruius. Hæc à Polybio γάισον vocari vi-

ri videtur, quod ei donatam ſcribit, qui hoſtẽ *ad lib. 6.*
vulneraſſet. Ioſeph. lib. VII. in donis milita- *Ille vides*
ribus numerat δόρατα μακρὰ χρυσᾶ, vnde col- *pura iuue*
ligere poſſumus haſtas huiuſmodi deauratas *nis q. n. s.*
fuiſſe. M. Cato in oratione ad equites, vt citat *v. Optio-*
Feſtus, Donaticas appellauit, Maiores, inquit *natus.*
ſeorſum ac diuerſum preciũ parauere bonis
atque ſtrenuis, decurionatus, optionatus, ha-
ſtas donaticas, alioſque honores. Idem Feſtus *v. Celiba*
fortes viros propterea haſta donatos ſcribit, *ri haſta,*
quod ea ſignum imperij prœlijque ſit. *& Haſtæ*

Plutarchus quoq; ab hac conſuetudine do- *in vita in*
nandi haſtas viris fortibus, Romulum Quiri- *extremo.*
num eſſe dicit appellatum, tanquam Martium
& haſtigerum Deum. Suetonius in Claudio
Poſidem Spadonem Britannico triumpho in-
ter militares viros haſta pura donauit.

Vexilla donata oſtendunt illa Salluſtij in *de bell.*
oratione Marij. Haſtas, vexillum, phaleras, a- *Iugurth.*
liaque militaria dona oſtentare poſſum. Et
Sueton. in Auguſto. M. Agrippã in Sicilia poſt
naualem victoriam cæruleo vexillo donauit.

Ad maiores quoque ordines dignitateſque
in exercitu virtutis honoriſq; cauſa promo-
uebantur. Cæſar lib. VI bel. Gal. Centuriones
nonnulli ex inferioribus ordinibus reliqua-
rum legionum, cauſa virtutis, in ſuperiores
erant ordines huius legionis traducti. Et lib.
I. ciuil. Q. Fulginius propter eximiam virtu-
tem ex inferioribus ordinibus ad primum
haſtatum peruenerat. Et lib. III. eiuſdem. Cæ-
ſar Scæuam ab octauis ordinibus ad primipi-
lum ſe traducere pronunciauit. Ioſeph. quo-

que libr. III. de donis militaribus loquens, quibus à Tito milites donati sunt, καὶ τὴν, inquit, ἑκάστου τάξιν ἤλλαττεν εἰς τὸ κρεῖττον: & singulos ad meliorem promouebat ordinem Stipendiũ & annona duplicabatur, quæ qui essent consecuti, Duplicarij dicti. Varro lib. IV. de ling. lat. Duplicarij dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur, institutũ. Vetus item glossa Duplicarium, διμοιρίτην interpretatur. Vegetius quoque Torquatos duplares præter laudem, duas consecutos dicit annonas. Liuius lib. II. Inermes milites, signo amisso signiferos, ad hoc centuriones Duplicariosque, qui reliquerunt ordines, virgis cęsos securi percussit. Et lib. VII. Milites qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum donati. Cæsar lib. III. ciuil. cohortem duplici stipendio, frumentoque & speciarijs militaribusque donis amplissime donauit.

Atque hæc quidem præmia, quæ hactenus sunt commemorata, omnibus qui in exercitu militarunt, fuêre communia: alia præterea equitum, peditumque, nec non etiam magistratuum propria fuisse traduntur.

Pediti qui hostem prostrauisset, spoliassetque Phialam præcipue datam scibit Polyb.

Equitibusque quæ darentur munera, ea aliquid equestre expressum habuisse narrat Zonaras. Equitum propria dona ex argento Phaleræ corniculique ornamenta equorum fuisse traduntur. Phaleras pro phiala equiti donatas,

natas, qui hostem deiecisset ac spoliasset tradit Polybius. Liuius lib.x. Equites omnes, ob insignem multis locis operam, corniculis, armillisque argenteis donat. Et lib.xxix. Pro concione postero die laudati, donatique à C. Calpurnio equites phaleris: pronunciauitque eorum maxime opera hostes fusos, castra capta & expugnata esse. Suetonius in Augusto. Dona militaria aliquanto facilius phaleras & torques, & quidquid auro argētoue constaret, quā vallares & murales coronas dabat.

Magistratus autē ex inferioribus ordinibus ad superiores promouebantur, vti diximus.

Imperator quoq; ipse à suo exercitu interdum donatus est. Plinius solam coronam obsidionalem Imperatori à militibus dari potuisse scribit. Exercitus tamen obsidione liberatus Quinctio Dictatori ac liberatori aureā coronam libre pondo dedit, vt Liuius narrat li.III. Sępe etiam noua & honorifica appellatione affectos ab exercitu Imperatores legimus. Sic Quinctus Dictator ab exercitu Patronus salutatus est. Fabius autem Maximus item Dictator, etiam Pater appellatus. *l.22.c.4.* *Liui. l 3.* *Plin l.22 cap.5.*

Præter hæc dona quæ diximus alia fuere militibus virtutis causa data, vt Pecunia de fisco, Agri de publico, Vestes, Boues, & reliqua huiusmodi pro voluntate Imperatorum donata, quæ singula persequi velle nimis putidum videretur. Hæc tamē omnia militaria dona, aut pleraq; in vno Sicinio Dentato congesta legimus, de quo est illa inscriptio, ex Plinio Gellioque, vt videtur collecta. *Plin. l.7. cap.28. Gell. li.2. cap.11.*

L. Sicinius Dentatus Trib. pleb. centies vicies prœliatus. Octies ex prouocatiõe victor, XLV *cicatricibus aduerso corpore insignis, nulla in tergo, spolia cepit* XXIV *donatus hastis puris duodeuiginti, phaleris* XXV, *torquibus tribus &* LXXX. *armillis* CLX. *coronis* XXV. *Ciuicis* XIII. *Aureis* VIII. *Muralibus* III. *obsidionali.* I. *Fisco æris* X. *captiuis* XX. *Imperatores* IX *ipsius maxime opera triumphãtes secutus.*

Eadem ferè narrat de Aureliano Vopiscus, quem à Valeriano donatum dicit coronis muralibus quatuor; vallaribus quinque, naualibus duabus, ciuicis duabus, hastis puris decẽ, vexillis bicoloribus quatuor, tunicis ducalibus russis quatuor, pallijs proconsularibus duobus, toga prætexta, tunica palmata, toga picta, subarmali profundo, sella eborata. Idẽ de Probo ita scribit. Publice in concione donatus est hastis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo vno, patera sacrificali quinquelibri.

Hæc præmia nõ solum singuli milites consequebantur, sed ordines vniuersi, vt ait Zonaras. Hinc Liuius libro decimo. In conspectu duorum exercituum, & Caruilius suos pro cuiusque merito laudauit, donauitque, & Papirius Spur. Nautium, Spurium Papirium fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumq; hastatorum armillis aureisq; coronis donauit. Et mox. Equites omnes, ob insignem multis locis operam corniculis armillisque

millisque argenteis donat. Hirtius de bello Hispanico. Cæsar ob virtutem turmæ Cassianæ donauit millia XIII. & Præfecto torques aureos duos, & leui armaturæ millia X.

Porro his præmijs nō ij modo donati sunt, qui in acie aut oppidi expugnatione fortiter se gessissent, sed etiam, auctore Polybio, qui in priuatis leuibusq; certaminibus, nulla publica vrgente necessitate, aliquod facinus edidissent. Qui vero hostem singulari certamine occidisset, is præter alia præmia, hostis etiam spolia referebat, eaque domi locis celebrioribus, vt Polybius ait, defigebat. Hinc Liuius libr. VI. de Manlio Capitolino. Ad hæc decora belli dicitur non commemorasse tantum, sed protulisse etiam conspicienda, spolia hostium cæsorum ad XXX. dona Imperatorū ad XL. in quibus insignes duas coronas murales, ciuicas octo. Et libr. X. Cui deorum hominúmue indignum videri potest, eis viris, quorum domos spolijs hostium affixis, insignes inter alios feceritis; pontificialia & auguralia insignia adijcere?

Quæ quidem spolia domibus affixa, vel mutato domino reuelli non licuisse docet Plinius. Aliæ, inquit, foris, & circa limina animorum ingentium imagines erāt, affixis hostium spolijs. quæ nec emptori refigere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus: eratque hæc stimulatio summa & ingens, exprobrātibus tectis quotidie imbellem dominum intrare in alienū triumphum. *li.35.c.2.*

Quoniam autem difficillimum fuit, vt omnes qui se fortiter in prælio gesserant, ab Imperatore notarentur, iccirco pro concione Imperator iubebat eos, qui alicuius facinoris conscij sibi essent, nomen suū profiteri. Liu. li. xxvi. Postero die militibus naualibusque socijs conuocatis, primum dijs immortalibus laudes gratiasque egit; militum deinde virtutem collaudauit: itaq; quamquam omnibus omnia deberet, præcipuum tamen muralis coronæ decus eius esse, qui primus murum adscendisset: profiteretur qui se dignum eo duceret dono; duo professi sunt. Profitebātur autem apud Tribunos, vt scribit Polybius: interdum etiam per libellos, vt Suetonius in Vitellio, Plutarchus in Galba tradunt. Hinc Tacitus libr. I. Histor. Plures quam cxx. libellos præmia exposcentium ob aliquam notabilem illa die operam Vitellius postea inuenit. Addit Polybius probro datum esse militi, qui se falso apud Tribunos iactasse conuinceretur.

Porro militibus, qui virtutis caussa fuerant à suis Imperatoribus donati, licuit, Polybio auctore, in pompis donis illis ornatos incedere. Neq; solum viui ea gloria fruebantur, sed eadē mortuos etiam prosequebatur: nā ad sepulchrum cū efferebantur, omnia illa dona præcedebant, vt ait Polybius. Lex quoq; fuit
Cicer. l. 2. de leg. xxii. tabularum. Qui coronam virtute peperisset, vt ipsi mortuo parentibusq; eius, dum
Plinius l. 21. c. 3 intus positus esset, forisue ferretur, sine fraude esset imposita. Quæ licet Plinius de coronis lu-

nis ludicris interpretetur, multo certe æquius de bellicis etiam intelligi videntur posse.

De Missione honesta. CAP. V.

INter dona militaria numeratur Missio honesta (fuit enim alia ignominiosa) quam qui esset consecutus, simul à militia vacationem habebat. Hæc autem duplex fuit, Iusta, & Honoraria siue Gratiosa. Iusta data est ijs, qui legitimæ militiæ annos omnes confecissent: Gratiosa vel Honoraria extra ordinẽ gratiæ honorisq; caussa tributa. Vlpianus l.3. D. de ijs qui notantur infamia. Missio honesta est, quę emeritis stipendijs, vel ante, ab Imperatore indulgetur. Et Macer li. XLIX. D. de re militari. Missio honesta est, quæ tempore militiæ impleto datur. Liuius li. XLIIII. Et quorũ ante emerita stipendia, gratiosa missio sibi visa esset. Iustam missionem adepti Veterani Emeritique nominantur. Isidorus li. IX. Emeriti dicuntur veterani solutiq; milites, qui iã in vsu prælij non sunt, quia mereri militare dicitur, à stipendijs scilicet quæ merentur. Ijdem & Veterani dicuntur, quia iam in vsu pręlij non sunt, sed post multos militiæ labores, quietis suffragium consequuntur. Suidas Βετερᾶνος ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. Vnde Emerita stipendia. Gratiosam missionem consecuti, Beneficiarij videntur appellati. Festus. Beneficiarij, milites qui vacant muneris beneficio. Cæsar lib. III. bel. ciuil. Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiarijs superiorum exercituum ad eum confluxerant.

Quænam autem fuerint apud Romanos legitima

gitima militiæ ſtipēdia haud facile dictu videtur. Antiquiſſimis temporibus legitima ſtipendia Equiti decem annorum fuere, vt Polybius ſcribit, Pediti vero ſex: quod ſi hic honores in Repub. petere vellet, item vt Equiti decimus annus militiæ finitus. vetabat enim lex Romæ magiſtratum capere aliquem, qui decem minimum annorum ſtipendia non haberet, vt alibi oſtenſum eſt. De Equitum ſtipendijs idem colligitur ex Liuio li. xxvii. Illis omnibus adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent ijs qui equo publico meruerant; ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. Hoc autem non ſic eſt accipiendum, vt militiæ aſſignatos annos continenter in caſtris milites fuerint, præſertim nondum perpetuis legionibus inſtitutis: ſed, vt vno aliquo bello functi milites, dimitterentur; cum eo tamen, vt nouo alio exoriente bello, Sacramento rurſus rogari poſſent, ac militare cogerentur; donec legitimos militiæ annos expleſſent: Ita tamen vt ſtipendia omnia, intra annum decimum ſeptimum, & quadrageſimum ſextum (quibus quaſi terminis ætas militaris finita eſt) cōficerentur, quibus emeritis milites ſacramento legibuſque ſoluti miſſionem, ac reliqua veteranorum commoda conſequerentur. Liuius libr. xxiii. Placuit in Siciliam ex Dictatoris legionibus reijci militem minimi quemque roboris, nullo præſtituto militiæ tempore, niſi quod ſtipendio-

pendiorum legitimorum esset. Et libro XXIV. Censores nomina omnium ex iuniorum tabulis excerpserunt, qui quadriennio non militassent, quibus neque vacatio iusta militię, neque morbus caussa fuisset. Et lib. VII. Exercitum purgare missionibus instituit, alijs emerita dicendo stipendia esse, alios graues iam ætate, aut viribus parum validos.

Atque in Equitibus quidem nihil variatum puto: in peditum militia posterior ætas aliquid immutauit. Cũ enim, alijs ex alijs bellis nascentibus, Resp. militibus indigeret, neq; omnibus missio, missioniũq; pręmia dari possent; militiæ anni conniuente senatu, producti sunt; ac diutius milites quam lex permittebat, sub signis retenti. Hinc sæpe militum querelę, legitimis stipendijs confectis, aut militiam detrectantium, aut missionem postulantium. Liuius libr. XXXII. Atrox seditio militum qui ex Africa post deuictum Hannibalem in Siciliam, inde anno fere post in Macedoniam pro voluntarijs transportati erant: id voluntate factum negabant. Sed vtcumque seu inuita, seu suscepta foret militia, eam exhaustam, & finem aliquem militandi fieri æquum esse: Et li. XXXIV. Cum milites frequentes Tribunos pl. adissent, vti caussas cognoscerent eorum, quibus emerita stipendia essent. Huc spectans Sallustius Cęsarem Dictatorẽ admonet, vt videat, ne vti adhuc militia iniusta & inęqualis sit; cum alij triginta, pars nullum stipendium faciat. Tib. Gracchus, teste Plutarcho, cogitauit lege lata militię an- *de Rep. ordinãda*

litiæ annos imminuere: sed eam legem non perlatam ostendunt illa verba C. Gracchi, quibus post fratris mortē aduersarijs respondit, se annos duodecim militasse, cùm decem duntaxat lege definiti essent, vt refert Plutarchus.

Cum igitur frequentes ob eam rem militum seditiones exstiterent, missionem, missionísque commoda stipendijs emeritis postulantium; Augustus, vt in vita scribit Suetonius, militiam ad certam stipendiorū præmiorumq; formulam adstrinxit, definitis pro gradu cuiusq; & temporibus militiæ, & commodis missionum. Ac Prætorianorum quidem cohortiū, auctore Dione, stipendia duodecim annorum esse iussit; ceterorum autem sexdecim: quibus confectis ab armis dimitterentur, & præmia missionis acciperent.

Cum autem nihilo minus Augusta lex, quā olim Tullia custodiretur; ac Tiberio imperante, plerique tricena & quadragena stipendia haberent, ortis ob eam rem in Pannonia & Germania militum seditionibus, Tiberius constituit, vt vicena stipendia emeritis missio daretur, vt scribit Dio lib. LVII. De qua re Tacitus lib. I. Annal in extremo. Edixit Tiberius, imparem oneri Rempubl. nisi vigesimo militiæ anno veterani dimitterētur: ita proxima seditionis male consulta, quibus sexdecim stipendia expresserant, abolita in posterum. Atque hinc vigesimus annus militiæ legitimus deinceps videtur fuisse, post quem milites ab exercitu dimitterent. Codic. lib. x.

de ijs

de ijs qui non impleuerunt stipendia. Veteranis ita demum onerum ac munerum personalium vacatio iure conceditur, si post vigesimum annum militiæ in legione vel vexillatione militauerint, honestam vel caussariã missionem consecuti esse ostendantur. Et lib. XXII. de re milit. Viginti stipendia si impletis, sordida munera vobis non indicentur. Et lib. V. de Excusationibus veteranorum: Qui caussaria missione, Sacramento post viginti annorum stipendia soluuntur, & integram famam retinent; ad publica priuilegia veteranis concessa pertinent. Suidas Βετεράνος παρὰ ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας· ἐπὶ δὲ εἰκοσαετίαν οὗτοι ἐδούλευον. Seruius tamen, eumque imitatus Isidorus, militiæ tempus annis quinque & viginti definit, nisi forte mendum sit. Sacramento, inquit, rogati, qui post electionem in Rempub. iurant: & hi sunt qui habent plenam militiam; nam & viginti quinque annis tenentur. Missionem videntur cognouisse Tribuni. Tacitus lib. I. An. Missio per Tribunos maturatur.

Seru. l. 2. Aen. Sacrata resoluere iura.

Isidor. li. 9. ca. 3.

De Exauctoratione.

CAP. VI.

Atque olim quidem stante Repub. Romana, vna simplexque fuit Missio honesta, quam adepti milites, commoda & priuilegia illa simul consequebantur, de quibus mox dicemus. Ab Augusti tempore duplex facta. Is enim cũ Prætorijs cohortibus duodecim annorum militiam, reliquis sexdecim definisset, post

ſet, poſt quos miſſionem præmiaque adipiſcerentur: ex altera autem parte videret milites, miſſione præmijſque ſemel impetratis, non fere in bellum retrahi poſſe: inſtituit, vt Prætorijs cohortibus poſt decimum ſextum militiæ annum, quinque drachmarum millia ſoluerentur: reliquis vero qui annua viginti ſtipendia haberent, tria drachmarum millia tribuerentur; qua pręmij ſpe milites, quatuor annis amplius in caſtris continebantur. vt ſcribit Dio lib. LV. Hinc Tacitus lib. I. Annal. An Prętorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ poſt ſedecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? Eam pecuniæ ſummam Caligula videtur imminuiſſe, quem ſcribit Suetonius commoda emeritę militiæ ad ſex millium nummorum (ſic enim legendum videtur) ſummã recidiſſe: vt ex tribus drachmarum millibus, quot Auguſtus militibus pollicitus fuerat, ipſe dimidium detraxerit; drachma enim ſicut denarius quattuor continet nummos, ſiue ſextertios.

Hęc igitur Semiplena miſſio proprio nomine Exauctoratio dicta eſt, militeſque exauctorati (quamquam etiam hoc nomine interdum & plena, & ignominioſa miſſio ſignificari ſolet) Sacramento enim ſoluti milites, aquila ſigniſque ademptis, ſeorſum in exercitu ſub vno aliquo vexillo habebantur, donec præmia perſoluerentur: interea immunes erant à labore, vigilijs, & munere omni caſtrenſi, excepta pugna in hoſtem. Tacitus

lib. III.

lib. III. An. Placitum vt epistolæ nomine Principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia emeritis: exauctorari qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis. Hinc illæ apud eundem querelæ militum. Ne demissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo eosdem labores perferre. Et mox. Nec aliud leuamentum, quam ne vltra sub vexillis tenerentur; sed iisdem in castris pecunia solueretur. Et alibi. Veterani nuper missi sub vexillo hiemabant. Et li. 3. Vexillum veteranorũ non plus quingenti numero. Ex quo etiam Vexillarij dicti videntur. Tacitus libro I. Annal. Vexillarij discordium legionum Et alibi. Vexillarij XIV. XV. legionum. Dicti etiam iidem Emeriti. Gloss. vet. Emeritus, ἔντιμος κατὰ στρατιωτικοὺς καμάτους. Et Emeritum, pecunia quę præmij nomine soluebatur. Modestin⁹ Dig. de re milit. Qui militiæ tempus in desertione impleuit, Emerito priuatur. Et Menander ibid. si expleto tempore militiæ redeat, vt veteranus restituetur, & Emeritum capiet.

li. 1. Ann.

ibidem.

De Præmijs ac Priuilegijs Veteranorum.

CAP. VII.

Vt autem milites præmiorum spe labores fortius ferrent; neq; quod iniquissimum videbatur, attrita bellis iuuentute, senectute demũ egere cogerentur; vbi legitimi temporis stipendijs confectis missionem impetrassent, ijs agri diuidebantur, quorum cultura

Lib. 54. vitam reliquam sustinerent: aut, quod Augustum instituisse Dio scribit, pro agris ratam pecuniæ summam accipiebant. Hinc D. Ambrosius de viduis. Confectis & miles stipendijs arma deponit, & relicto officio quod gerebat, ad propria Veteranus rura dimittitur: vt & ipse exercitæ laboribus vitæ requiē consequatur, & alios spes futuræ quietis faciat operibus promptiores. Seruius interpretans versum illum. Ex libro xII. En agros, & quam bello Troiane petisti Hesperiam. Consuetudo, inquit, erat, vt victores Imperatores agros militibus suis darent. Higinus. Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire: nam cum signis & aquila & primis ordinibus ac tribunis deducebantur: modus agri pro portione officij dabatur. Ferunt quidam indictum postea modum belli, & expleta centesima hostium congressione ad colendū reductos terrarum agros.

Agrorum autem diuidendorum ratio duplex fuit. nam aut sine vlla Coloniæ mentione, milites in agris constituti sunt: aut ijsdem ita sunt agri assignati, vt in Coloniam etiam aliquam conscriberentur. Liuius libr. vi. Ad militiam quo paratior plebs esset, quinque viros Pompeino agro diuidendo, & triumuiros Nepet Coloniæ deducendæ creauerūt. Et Epitoma Liuij LXXXIX. Silla septem & quadraginta legiones in agros captos deduxit, & eos ijs diuisit. Appianus oppida duodeuiginti

ginti cum agris ab Augusto Veteranis assignata scribit, libr. IV. Hinc Higinus refert finitis ampliorum bellorum operibus, augendæ Reipubl. caussa, illustres Romanos viros vrbes constituisse, quas aut victoribus populi Romani ciuibus, aut emeritis militibus assignarent.

Quacumque vero ratione agrorum diuisio fieret, omnino aut Senatus consulto, aut populi rogatione aliqua siue lege opus fuit, quæ agrũ qui esset diuidendus definiret, quamquam Velleius, extremis Reipublicæ temporibus milites in agros & Colonias militares, ab Imperatoribus sine auctoritate Senatus deductos videtur significare, quæ Coloniæ militares dictæ sunt, quarum auctor Silla Dictator fertur. Hinc Liuius libro XXXII. initio, decretum dicit à Senatu, vt omnes milites exauctorati domum dimitterentur: Cn. Sergio, vt militibus qui in Hispania stipendia, per multos annos fecissent, agrum assignandum curarent. Et libro trigesimo quinto. Vibonem Colonia deducta est ex S. C. plebisque scito, tria millia & septingenti pedites ierunt, trecenti equites: quina dena iugera agri data in singulos pedites, duplex equitibus. Frontinus de Veijs Colonia; Ager eius, inquit, militibus est assignatus lege Iulia. & alibi. Suessula lege Sillana deducta: ager eius veteranis militibus Sillanis in iugeribus est assignatus.

Hi autem agri fuere vel de hostibus capti

neque dum in publicum redacti, aut publici & à populo Rom. possessi, ære publico diuidendi gratia empti: hoc enim docet Brutus apud Appianum libro secundo. Vos, inquit, pro rebus gestis præmia, quæ olim dabat populus, referetis: qui nec suis nec innocentibus hominibus agros adimebat, neque illis aliena donabat, neque iniuria facienda, gratiam referri oportere putabat: idemque hostes victos non omni agro, sed parte multabat; in eamque emeritos deducebat, vt essent quasi hostiũ quos deuicissent, custodes: cumque sæpe agri armis parti non essent satis, publicos quoque diuisit; aut alios emit: hoc pacto deducere populus solebat sine cuiusquam sollicitudine ac molestia. Hæc quidem Brutus: Cicero tamen secunda Agraria negat à maioribus traditum, vt agri diuidendi caussa, publice emerentur: Hic iam illud, inquit, ne dispu[t]o quidem non esse hanc vobis à maioribus relictam consuetudinem, vt emantur agri à priuatis, quo plebs publice deducatur.

Neque vero solum ager lege definitus est, qui diuidi deberet, sed numerus etiam eorum quibus diuidendus erat, modusque iugerum agri singulis assignandorum, limitesque præscripti. Modus autem agri pro portione officij dabatur, vt scribit Higinus. Hinc Liuius lib. xxxv. Eodem anno Coloniam Latinam in agrũ Ferentinum Triumuiri deduxerunt, tria millia peditum fere, trecentos equites: numerus exiguus pro copia agri; dari potuere

tricena

tricena iugera in pedites, sexagena in Equites: Apustio auctore tertia pars agri dempta est, quo postea, si vellent, nouos colonos adscribere possent. vicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt. Et lib. XL. Aquileia Colonia Latina, eodẽ anno in agro Gallorum est deducta: tria millia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt.

Hæc porro agrorum diuisio per curatores agrorum fiebat, qui plures paucioréſue ex S. C. modo per Consulem, modo per Prętorem vrbanum tributis comitijs sunt creati. Cicero II. Agraria. Toties legibus agrarijs curatores constituti sunt, triumuiri, quinqueuiri, decemuiri: quæro à populari tribuno plebis, ecquando nisi per xxx. tribus creati sunt? Liuius libr. XXXI. Decreuerunt Patres, vt M. Iunius Prætor vrbanus, X viros agro metiendo diuidendoq́ue crearet. Et libro XXXII. narrat L. Cornelium Cons. iussum creare III viros purgandis supplendisque Harniensibus Colonis.

Curatoribus igitur creatis legiones vniuersæ sub vexillo integris ordinibus deducebantur Higinus: Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiẽ primo tirocinij gradu peruenire: nam cum signis, & aquila, & primis ordinibus, ac Tribunis deducebantur. Antonius quoque Consul apud Appianum ait, Milites à Cæsare vna cum armis quibus meruerant, atque ijsdem ordinibus in agros

esse deductos. Hinc illa Taciti veterem morem in Tarentina & Antiana Colonijs requirentis: Non vt olim vniuersæ legiones deducebantur cum Tribunis, & Centurionibus, & sui cuiusque ordinis militibus, vt consensu & caritate Rempubl. efficerent, sed ignoti & inter se, diuersis manipulis sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium, repente in vnum collecti, numerus magis quam Colonia.

Vbi autem in agros peruentum erat, si Colonia esset constituenda, auspicijs ritè captatis, vrbem & agrum circumscribebant. Varro libro quarto. de ling. lat. Oppida quæ prius erant circumducta aratro, ab orbe & vrbo vrbes: & ideo Coloniæ nostræ in libris antiquis scribuntur vrbes, quod item conditæ vt Roma: & ideo Coloniæ vt vrbes conduntur, quod intra pomœrium ponuntur. Romulum porro tauro & vacca iunctis, vrbi condendæ, locum circumarasse ac designasse tradit Dionysius. Et Cicero in Antonium: Casilinum Coloniam deduxisti, vt vexillum tolleres, & aratrum circumduceres: cuius quidem vomere portam Capuæ pæne perstrinxisti.

Vrbe agroq; circumscripto ac dimenso, curatores suam cuiq; agri partem assignabant: vnde agri diuisi & assignati, teste Frontino, dicuntur. Qua in re scitum est illud quod Flaccus Siculus ait siluas & loca aspera in assignationem non venisse; si quid amari, vel incerti soli

ti ſoli eſſet, id aſſignatione non datum: ſed militi veteranoque culturam aſſignatam. Ex quo Lepidus Conſul præmia agrorum a Silla militibus data in concione ſic illuſit, quemadmodum refert Salluſtius: Maximam, inquit, mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera ac labores nihil præter tyrannum quæſitum eſt: egregia ſcilicet mercede, cum relegati in paludes & ſiluas contumeliam atque inuidiam ſuam, præmia penes paucos intelligerent.

Hinc illæ apud Tacitum Pannonicarum querelæ legionum: Ne demiſſis quidem finem eſſe militiæ; ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo eoſdem perferre labores: ac ſiquis tot caſus vita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, vbi per nomen agrorum vligines paludum vel inculta montium accipiant.

Agri, oppidaque quæ militibus aſſignabantur, ea lege videntur data, vt ijs ſeſe dum viuerent ſuſtentarent; hæredibus autem ne relinquerent: Conſtantinus autem Imperat. ſtatuit vt eadem ad filios atque hæredes tranſirent. Coloniarum tamen alia ratio fuit: nam ciuitatem noui Coloni conſtituere. *Pompon. læt. in Conſtantino.*

Veterani igitur in agris collati, aut in oppida Coloniaſq; adſcripti vxores ducebant, liberis ſuſcipiendis, agriſq; colendis operam dabant: quod vtrumque ijs dum ſtipendia facerent, poſterioribus temporibus, fuit interdictum.

dictum. Milites enim, perpetua militia instituta, cælibes fuisse supra ostensum est: vnde Tacitus lib. XIV. Veterani, inquit, Tarentum & Antium adscripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenere, dilapsis pluribus in prouincias in quibus stipendia expleuerant: neque coniugijs suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Sed neque agros colere potuisse leges ostendunt, quæ milites in ea prouincia in qua militant, agros emere prohibent, emptumque fisco vindicant, ne studio culturæ à militia auocentur.

Dig. de re milit.

Præter hæc autem multis alijs priuilegijs veterani ornabantur. Ij enim pœnis ac tormentis plebeiorum eximebantur, vt habetur in Pandectis de priuilegijs veteranorũ: quod non ipsis tantum veteranis, sed eorum etiam liberis concessum est: itaque nec in metallum damnabantur, nec in opus publicum, vel ad bestias, nec fustibus cædebantur. Id autem ad primum duntaxat gradum pertinuisse lex Codicis de pœnis ostendit. Sed neque in caussis criminum tormentis, plebeiorumque pœnis subijci poterant, lege Codic. de Quæstionibus. Seuerus quoque Imper. ijsdem ius gestandi annuli aurei tribuit, vt scribit Herodianus. Omitto iura testamenti militaris, aliaque multa, quæ in Pandectis, & Codice leguntur.

Lib. 3.

Cum igitur missioné tot commoda sequerentur, ea nó nisi maxima diligentia ab Impp. concedebatur. Suetonius in Tiberio. Missiones ve-

nes veteranorũ rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendiũ captans, nimirum quia mortuis, aut cũ ignominia dimissis præmia non debebantur. Huc spectasse legem sacratam militarem puto, quam per secessioné latam scribit Liuius. Ne cuius militis scripti nomen, nisi ipso volente, deleretur: videlicet vt confectis legitimis stipẽdijs, missionis præmia posset accipere.

De Pœnis militaribus. CAP. VIII.

NEC verò minus seueri Romani fuêre in militum delictis puniendi.,quam in virtute honoranda liberales. Itaque vt præmia, sic animaduersiones multę sunt in militem constitutæ, quarum metu inter armorũ licentiam militaris disciplina custodiretur. Porrò in militaribus delictis, non proditiones modo, transfugiaq; ponebantur, sed etiam, auctore Polybio, qui furto aliquid surripuisset, loco cessisset, arma aut amisisset, aut alienasset, falsum dixisset testimoniũ, pręmij consequẽdi causa mẽtitus esset, impudice viueret, quodque admirabilius etiam est, si Imperatoris iniussu, cum hoste pugnasset, aut tardius de prœlio excessisset. Hinc illa apud Sallustium. In bello sæpius vindicatum est in eos, qui cõtra imperium in hostem pugnauerant, quiq; tardius reuocati prœlio excesserant: quam qui signa relinquere, aut pulsi loco cedere ausi erant. *de cõiur. Catil.*

Cum igitur militaria delicta alia leuia, alia grauiora essent: pœnæ quoque alię leuiores,

 aliæ

aliæ acerbiores sunt constitutæ: quamquam qui in leue delic̃um tertio incidisset, in eum grauiore pœna animaduersum fuisse Polybius scribit. Lenis autem animaduersio fuit, quę ignominiam duntaxat inussit. Grauior quę in ipso corpore exercebatur, & vel caput, vel libertatem petebat: neque enim in castris locum habuere Porciæ, Semproniæúe leges, quæ à tergo & capite ciuium virgas fascesq; remouerunt. Et quamuis omnis pœna grauior haberet ignominiam coniunctam, tamen in alijs ipsa pœna, in alijs ignominia ipsa acerbior videbatur. Festus. Deprehensa dicitur genus militaris animaduersionis castigatione maior, ignominia minor.

Atque vt à pœnis grauioribus ordiamur: Verberatio duplex fuit, altera virgarũ, fustis altera. Virgis milites in delictis leuioribus castigabantur, & castigatio dicta est; nam licet inureret dolorem, tamen vitam non adimebat. Valerius lib.II. c.II. C. Cotta P. Valerium sanguine sibi iunctum, virgis cæsum militię munere inter pedites fungi coëgit, ꝙ eius culpa agger incensus, & pœne castra erant capta.

Fustigatio in atrocioribus criminibus adhibita est, quæ mortem afferebat ignominiosam, cuius exsequendę ratio hęc fuit auctore Polybio. Accepto fuste Tribunus, vix tamen attingebat damnatum, quod vbi factum erat, omnes qui erant in castris, cędentes fustibus lapidibusque, plerosq; in ipsis castris conficiebant. Ac si qui euasissent, nec sic quidem seruari

uari poterant: quippe quibus neq; in primam redire liceret, neq; à propinquis domum recipi. Causæ autē cur quis fuste percuteretur, ex subiectis auctoritatib. colligi possunt. Cicero Philip.3. Si Consul ille, fustuarium meruerunt legiones, quę consulem reliquerunt. Li.l.v. Fustuariū meretur qui signa relinquit, aut presidio decedit. Velleius lib. posteriore Caluinus, Domitius, cum ex consulatu obtineret Hispaniam, grauissimi comparandique antiquis exempli auctor fuit: quippe primipili cēturionem nomine Vibiliū, ob turpem ex acie fugam, fuste percussit. Hirtius de bell. Hispan. Miles qui fratrē suum in castris iugulasset, interceptus est à nostris, & fuste percussus.

In communibus autem & ordinarijs militū delictis, in Ciues vite, in Socios fuste Romani animaduertebāt; cū videlicet vno aut altero ictu contenti peccantes milites admonebant. Tacitus li.I. Annal. Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum, Cedo alteram indiderant: quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, & rursus aliam poscebat. Iuuenalis Satyra VIII.

Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniit castra dolabra.

Et epitoma LVII. Si quem militem extra ordinem deprehēdisset: Si Romanus esset, vitibus, si extraneus, fustibus cecidit. Quare cum honestius esset vite cedi, quam fuste; ideo dixit Plinius Centurionum in manu vitis optimo precio tardos ordines ad

lentas

lentas perducit aquilas: atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat. Liuius tamen. Drusus in tribunatu legem promulgauit, ne Latini in exercitu virgis cęderentur, auctor Plutarchus in C. Graccho.

Sequitur securis percussio. Cum igitur aliquis capite plectendus erat, fossa extra vallū fodiebatur, quē ad vsum ignoto: certe hunc morem significat Tacitus li. I. Annal. Cladis eius superstites, pugnam aut vincula elapsi referebant, quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ scrobes, &c. Scrobes nominant, in quas demissi fuerant captiui, vt securi ferirentur, quod etiam clarius docet idem lib. xv sub finem, Pœna Flauij, Veianio, Nigro, Tribuno mandata. is proximo in agro Scrobem effodi iussit: quem Flauius, vt humilem & angustum increpans, circumstantibus militibus. Nec hoc quidem, inquit, ex disciplina admonitus fortiter protendere ceruicem, vtinam, ait, tu tam fortiter ferires, &c.

Ac primis quidem temporibus fere securi percutiebantur, postea gladij vsus increbuit; artisque putebatur, collum vno ictu amputare. Hinc Lucanus lib. VIII.

Collaq; in obliquo ponit languentia transtro.
Tunc neruos venasq; secat, nodosaq; frangit
Ossa diu, nondum artis erat caput ense rotare.

Suetonius in Caligula, cap. XXXII. Miles decollandi artifex quibuscunque è custodia capita amputabat.

Habi-

Habitum autem eorum, qui gladio ferien-di erant, describit Theodosij laudator; Popli tem, inquit flectere, ceruicem extendere, ad plagam fortasse non vnam. Et Seneca lib. I. de Ira, c. XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, &c. Nam ijs qui securi percutiebantur, cippus ceruici supponebatur, vt veteres imagines in marmoribus expressæ declarant.

Vtra autẽ pœna honestior fuerit gladijne an securis, nondum cõstituere possum. Nam quod securi percusso Papiniano, Bassianum qui postea Antoninus Caracalla dictus est, improbasse refert Spartianus, quod non gladio peracta res esset, in vtramque partem accipi potest, aut quod vel in morte exhibitum honorem inuiderit, aut quod supremo illo honore inuidiæ flammam aliqua ex parte restinguere optauerit. *in Antonino Geta*

Interdum legitur prægressa verberatio, quę noxijs ad palum deligatis, virgis adhibebatur. Liuius lib. XXVIII. Audita vox citantis nomina damnatorum in cõcilio, nudi in medium pertrahebantur, & simul omnis apparatus supplicij expromebatur, deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi. Et lib. XXVI. de Campanis. Producti omnes, virgisq; cæsi, & securi percussi.

Hoc autem maxime modo in singulos milites Romani animaduertebant. Quod si delictũ ad totam legionem vel cohortẽ pertineret, cum interficere vniuersos nimię crudelitatis videretur, concione, vt ait Polybius, aduocata

Plutar. in Crasso Zonaras. cata, Tribunus noxiam legionem vel cohortem in mediũ producebat in decades siue decurias distributam: & acerba oratione in eam inuectus, sorte decimum quemq; ad supplicium eximebat: quod supplicium Decimatio dicta est. Sic. n. vt ait Cic. metus ad omnes pœna ad paucos perueniebat; nam ne in bello miles delinqueret, amplior ei mortis & supplicij metus est à maioribus constitutus; ne aut nimium multi pœnam capitis subirent, idcirco sortitio illa comparata est. In eam verò sortitionem non modo ignaui ac seditiosi milites, sed boni etiam fortesque venerunt; vt ex Tacito colligimus libr. 14. Ex fuso exercitu cum decimus quisq; fuste feritur, etiam strenui sortiuntur.

pro Cluentio.

Antiquissimum porrò decimationis exemplum exstat apud Liuium lib. 11. ab App. Claudio Cos. editũ, non multis post Reges exactos annis. Consul, inquit, aduocata concione, inuectus haud falso in proditorem exercitũ militaris disciplinæ, desertorem signorum; inermes milites, signo amisso signiferos, ad hoc centuriones duplicariosque, qui reliquerunt ordines, virgis cæsos securi percussit; cetera multitudo, sorte decimus quisque ad supplicium lecti. Et Tacitus lib. 111. L. Apronius raro ea tempestate, & è vetere memoria facinore, decimũ quemque ignominiosæ cohortis, sorte ductos fuste necat. Quamquam autẽ in cõmunibus totius legionis vel cohortis delictis decimatos milites scripsi, tamen interdũ plures aut pauciores ad supplicium

lecti

lecti sunt Appianus in Illyrico ex cohorte, quæ custodiā reliquerat, sorte iacta decimū quēque morte multauit: ex turmarū aūt ducibus binos ex singulis decurijs imminuit. Frontinus lib.4.c.1. Aquirius ternos ex cēturijs, quorum statio ab hoste perrupta erat, securi percussit. Seditio autē illa exercitus P. Scipionis apud Sueronem trigintaquinque hominum supplicia vindicata est. Liu.l.28. Nonnunquā de tota legione suppliciū sumptum. Liu.l.28. Tota legio, millia hominum quatuor in foro Romano securi percussi sunt.

In crucem quoq; acti sunt. Liu.l.39. De perfugis grauius quam de fugitiuis consultum: nominis latini qui erant, securi percussi, Romani in crucē sublati. Venierunt, & in exiliū deportati sunt. Liu. lib.25. de reliquijs Cannensis cladis. Is exercitus, inquit, erat relegatus in Siciliam, ne ante Punici belli finem in Italiam reportaretur. Epitoma LV. P. Cornelio Nasica, D. Iunio Bruto Coss. delectum habentibus, res saluberrimi exēpli in conspectu tironum facta est. Nam C. Matienus accusatus est apud Tribunos, quod exercitum in Hispan. deseruisset, damnatusq; sub furca, diu virgis cæsus est, & sextertio nummo venijt. Cæterū illustriss. decimationis exemplū est in actis S.S. Mart. Mauricij & Sociorum.

Hæc igitur de pœnis grauiorib. quæ ob maiora delicta infligebantur: cuiusmodi numerantur à Iuris consultis. Qui in exploratione emanet hostibus insistentibus, aut à fossato recedit: Capite punitur. *li.49. de re milit.*

Miles

Miles qui arma amisit aut alienauit, vel eorum partem, vt loricam, scutum, gladium, galeam: Capite item plectitur; humanę militiam mutat. Si autem tibiale vel humerale, verberibus castigatur.

Qui vallum transcendit, aut per murum ingreditur. Item:

Qui ducem suum non defenderit.

Quique manum præposito intulerit; & augetur petulantiæ crimen dignitate pręposιti; omnis denique contumelia aduersus ducem capite punitur.

Qui commilitonem gladio vulnerauit; caput amittit: Si lapide, militia reijcitur.

Qui agmen excesserit, vel fuste cæditur, vel militiam mutat.

Qui in acie fugam prior fecit spectantibus militibus.

Exploratores qui secreta hostibus nunciāt.

Calligatus qui metu hostium languorem simulauit.

Qui stationis munus reliquit.

Qui ad diem commeatus non venit.

His omnibus alijsque huiusce generis criminibus pœna capitis proposita est. Addit autem Cato in furto deprehensis inter commilitones dextras esse præcisas. Modestinus eum, qui aliena arma surripuisset, gradu militiæ pellendum esse dicit.

Frontin. lib. 4. c. 1. strateg.

Videntur autem milites priusquam capitali supplicio afficerentur, sacramento soluti fuisse: sic enim scribit Marcellinus lib. xxiv.

Decem

Decem milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, secutus veteres leges.

Graues animaduersiones per lictores exercebantur. Hinc Festus. Lictores dicuntur, qui fasces virgarum ligatos ferunt: hi parentes magistratibus, plagas ingerunt delinquentibus. Et Nonius. Lictoris proprietatem à ligando vetustas putat: isti enim antiquitus carnificis officiũ fungebãtur. Quod quidem præter citata testimonia, illud etiam Liuij ostendit lib.IX. Quem cum inambulans ante tabernaculum vocari iussisset, lictorem expedire securim iussit: ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedum lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus: perfusumque vltimi supplicij metu, multa dicta, dimisit.

Animaduersio autem hoc modo exercebãtur: Dux pro tribunali residens, iubebat per præconem reorum nomina citari; vbi illi adducti essent, lictorem iubebat reum ad palum deligare; inde prçconi imperabat, vt lictorem lege agere iuberet, vt imperij seueritatem miti vocabulo temperaret: tum lictor reum vestibus exutum, ac virgis cæsum securi percutiebat, aut etiam in crucem agebat: vnde erãt illa solemnia. Lictor, colliga manus, verberato, caput obnubito, arbori infelici suspendito.

Liuius lib.XXVI. Cum in tribunali consedisset, productique Campani deligarentur ad palũ, præconi imperauit, vt lictorem lege

agere iuberet: ita de ijs quoque sumptũ supplicium. Seneca l.x. controuer. III. Illi quoq; quibus animaduertere in damnatos necesse est, non dicunt Morere, sed Age lege; crudelitatem imperij verbo mitiore subducunt.

Ius porrò plectendi milites olim ad eũ pertinebat, qui exercitui cum imperio præerat. Postea Augustus, vt scribit Dio l.53. cum prouinciarũ administrationem cum Senatu communicasset, instituit vt soli Proprętores, siue Legati ipsius Augusti, quos etiam gladio succingebat, id ius haberent: tandem ad omnes rectores prouinciarũ extensa potestas est, saltem in milites manipularios. Hinc Vlpianus l.1. D. de officio Pręsidis. Qui vniuersas prouincias regunt, ius gladij habent. Et Venuleius lib.48. de custodia reorum. Qui exercitum accepit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet.

Militum supplicijs centuriones ferè præficiebantur. Hirtius de bel. Africa. cum ducerẽtur ad necem, petijsse dicitur maior Titius à Centurionibus, vt se priorem quã fratrem interficerent. Et infra. Annuit centurionibus, quid fieri vellet, atque ante pedes centurionem interfecit. Seneca libro1. de ira, cap. XVI. Centurio supplicio præpositus condere gladium spiculatorem iubet, damnatum ad Pisonem reducit.

Illud postremo loco addam graues animaduersiones, vt in vrbe extra muros, ita in castris extra vallum exerceri solitâs, à tergo castrorum, vbi erat porta Decumana. Vegetius

getius libro primo, capite vigesimotertio. Decumana porta quæ appellatur, post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam. Hirtius de bello Africano. Extra vallum deducti sunt & cruciabiliter interfecti. Seneca libro primo de Ira, cap. XVI. Damnatus, extra vallum deductus est. Hinc fortasse Vallescere deductum, quod perire significat, à vallo militari, quod qui eo eijciuntur, pro perditis habentur, vt ait Paulus compilator Festi.

Leues item pœnę variæ fuerunt, vt legitimo stipendio, vel prędæ parte spoliari: hastam dare: tendendi locũ mutare: extra oppidum hibernare: cibum stantes capere: fossam fodere: discinctos destitui: hordeo vesci: sanguinem mittere: exauctorari: & alia id generis. Modest. Dig. lib. 49. de re milit. has numerat. Castigationem; multam pecuniariam; munerum interdictionem; militiæ mutationem; gradus deiectionem; missionem ignominiosam. Quæ singula sunt explicãda, & veterum testimonijs confirmanda.

Fraudatio stipendij fuit, cũ propter ignominiam militi aut totum stipendiũ, aut pars subtrahebatur. Cui aũt stipendium propter hãc causam negatum esset, Aere dirutus dicebatur. Nonius. Aere diruti appellabantur milites, quibus propter ignominiã stipendium, id est, merces menstrualis, aut annua quæ esset in nũmis æreis, subtrahebatur: Varro de vita pop. Ro. Stipendium appellabatur, quod æs militi semestre, aut annuũ dabat; cui datũ nõ

ſit propter ignominiam, ære dirutus eſſet. Feſtus. Dirutum ære militem dicebant antiqui, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non erat datum; quod æs diruebâtur in fiſcum, non in militis ſacculum. Idem alibi. Reſignatum æs dicitur militi, cum ob delictum aliquod iuſſu Tribuni militum, ne ſtipendium ei detur, in tabulas refertur: Reſignare enim antiqui proſcribere interdum dicebant. Hæc Feſtus. Liuius lib. XL. Cauſſa ignominiæ, vti ſemeſtre ſtipendium in eum annum eſſet ei legioni, decretum. Valerius libro II. Senatus legioni, neque ſtipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia Q. Petilium Conſulem fortiſſime aduerſus Ligures pugnãtem occidere milites paſſi eſſent. Hac pœna maxime infrequentes afficiebantur. Cicero lib. VI. in Verré. Dij faciant, vt rei militaris mentionem facere audeat: aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt. Vnde illud Auſonij. Et quia ſub Imperatore tum merui procedere, mihi inter frequentes ſtipendium iubebis: Sin aliter ære dirutum facies, vt cumulo carminis in fiſcum redacto, redeant verſus vnde venerunt.

De Præda item negata ſatis eſt illud Liuij libro tertio. Prædam omnem ſuo tantum militi dedit: conſularem exercitum ipſumque Conſulem increpans. Carebis, inquit, prędæ parte miles ex eo hoſte, cui prope prędæ fuiſti.

De Haſta danda meminit Feſtus. Cenſio Haſta-

Haſtaria dicitur, cum militi mulctæ nomine ob delictum militare indicebatur, quod Haſtas daret. Fortaſſe quia hoc ſignabatur illum omni armorum iure cedere: Haſta enim ſumma armorum & imperij fuit, quam etiam ob cauſam viri fortes ea donabantur, & captiui ſub ea venibant, vt ſcribit idem Feſtus in Cęlibari haſta.

Mutandi tentorij ratio fuit, auctore Polybio, cum extra vallum milites tendere cogebantur. De qua re etiam Liuius libro decimo. Cohortes quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentorijs deſtitutas inuenit. Frontinus libro quarto. Octacilius Craſſus Conſ. eos qui ab Hannibale ſub iugum miſſi redierant, tendere extra vallum iuſſit, vt immuniti aſſueſcerent periculis, & aduerſus hoſtes audentiores fierent.

Tacitus lib. XIII. Quod grauiter Corbulo accepit, increpitumque Pactium & Præfectos, militeſque tendere omnes extra vallum iuſſit, in eaque contumelia detenti, nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. Similis huic eſt illa pœna, qua Cannenſis cladis ſuperſtites milites affecti ſunt, ne in oppidis hibernarent, neúe hiberna propius vllam vrbem decem millibus paſſuum ædificarent. Liuius lib. XXVI. initio.

Hordeum item pro tritico ignominię cauſa datum Polybius narrat. Addit Vegetius libr. I. cap. XIII. non ante ijs in tritico reddi ſolitam annonam, quam ſub pręſentia Præfecti, Tribunorũ, vel Principum, experimẽtis

datis ostendissent, se omnia quæ erant in militari arte complesse : quanquam Vegetius loquitur de ijs qui parum in exercitatione & prolusione armorum profecissent: sed tamen alijs quoque de causis eadem pœna affectos milites veterum testimonia declarant. Liuius libr. vigesimoseptimo. Cohortibus,quę signa amiserant hordeum dari iussit. Suetonius in August. capit. XXIV. Cohortes si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pauit. Frontinus. M. Antonius cum agger ab hostibus incensus esset, ex ijs qui in opere fuerant, duarum cohortium milites decimauit, & in singulos ex his centuriones animaduertit; legatum cum ignominia dimisit; reliquis ex legione hordeum dari iussit.

Cibum quoque pœnæ loco stantes capere iussos memoriæ proditum est. Liuius libro vigesimoquarto. Nomina eorum qui detrectatæ pugnæ memores secessionem paulò ante fecerunt, referri ad me iubebo : citatosque singulos iureiurãdo adigam, nisi quibus morbus causa erit, non aliter quam stantes cibum potumque, quoad stipendia facient, capturos esse.

Cinctus etiam togæ vel tunicæ præcidebatur, discinctique destituebantur. Valerius libro II. Piso Consul cum in Sicilia bellum aduersus fugitiuos gereret, & Titius equitum Præfectus fugitiuorum multitudine hostium circumuectus arma his tradidisset : his Præfectum ignominiæ generibus affici iussit, cũ toga lacinijs abscissis amictum, discinctaque

tunica

tunica indutum, nudis pedibus à mane, noctẽ vsque ad principia per omne tempus militiæ adesse: interdixit etiam ei conuictum hominum vsúmque balnearum. Liuius lib. XXVII. Centuriones manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladijs discinctos destituit. Frontinus libr. IV. Silla cohortem & centuriones, quorum stationem hostis perruperat, galeatos & discinctos perstare in principijs iussit.

Addita quoque est huic ignominiæ interdum molestia laboris, vt, verbi causa, discincti fossam foderent, cespitem ferrent, fenum secarent. Plutarchus in Lucullo. Milites interioribus tunicis solutis, in conspectu exercitus fossam pedum duodecim fodere iussit. Suetonius in Augus. cap. vigesimo quarto. Centuriones, statione deserta, itidem vt manipulares capitali animaduersione punijt, pro cetero delictorum genere, varijs ignominijs affecit, vt stare per totum diem iuberet ante prætorium, interdum tunicatos discinctósque nonnumquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes. Frontinus lib. quarto. C. Curio Cons. seditiosam legionem inermem procedere, discinctámque in conspectu armati exercitus stramenta coëgit secare; postero autem die similiter fossam discinctos milites facere.

Sanguinis mittendi consuetudinem inde ortã puto, quod in subito pauore medici sanguinem mitti iubeant: vt ergo pauoris ac timiditatis ignauos milites arguerẽt, sanguinẽ

mittebant. Postea vsus obtinuit, vt in quocunque delicto sanguis mitteretur. Frontinus libr. iv. M. Cato memoriæ prodidit in furto deprehensis inter commilitones dextras esse præcisas; aut si lenius animaduertere voluissent, in principijs sanguinem missum. Gellius libr. x. cap. viii opinatur id factum primitus in militibus stupentis animi, atque à naturali habitu declinantis, vt non tam pœna quam medicina videretur: postea ob pleraque alia delicta idem factitatum per consuetudinem, quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent. Alij id factum putant, vt sanguinem quem cum gloria fundere pro patria noluissent, cum ignominia amitterent.

Muretus libr. 13. Var. c. 20

Gradus deiectio fuit; cum magistratu, vel honoris aliquo gradu ignominiæ causa quispiam deijciebatur: quo pœnæ genere vsus est Cincinnatus Dictator in L. Minucium Cons. quem abdicato consulatu legatum ad exercitum manere iussit, vt refert Liuius libr. iii.

Equites quoque gradu deijci dicuntur, cum ademptis equis in peditum ordinem rediguntur. Hinc Menander Dig. de re milit. Qui in pace deseruit, eques gradu pellendus est; pedes militiam mutat.

Militiæ autem mutatio fuit cũ verbi gratia legionarij pedites ad leuem armaturam redigebantur, vel in aliarum legionum supplementa transcribebantur. Macer Dig. de re

de re milit. Desertorem qui à patre suo fuerat oblatus, in deteriorem militiam D. Pius dari iussit. Modestinus Dig. de custodia reorum vel capite punitur, vel in extremum gradum militiæ datur. Liuius libr. xxv. Nunc deteriore condicione sumus, quam apud patres nostros fuerunt captiui: quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locusque in quo tenderent in castris, est mutatus: quæ tamen semel nauata Reip. opera, & vno felici prælio recuperarunt. Valerius l. II. C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam sanguine sibi iunctũ obsidioni Liparitanæ præfecerat, virgis cæsum militiæ munere inter pedites fungi coëgit, quod eius culpa agger incensus & pæne castra erant capta. Idem Valerius. Piso Cons. turmas equitum qui arma fugitiuis tradidissent, ademptis equis, in funditorum alas transcripsit. Et alibi. Romani, inquit, cum magnũ captiuorum ciuium suorum numerum à Pyrrho Rege vltro missum recepissent; decreuerunt, vt ex ijs qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur. Marcellinus libr. xxiv. Reliquos ex ea cohorte equites qui abiecte sustinuerant impetũ grassatorum, ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est dignitatibus imminutis. Et lib. xxv. initio. Imperator ademptis signis hastisque diffractis omnes eos qui fugisse arguebantur, inter impedimenta & sarcinas & captiuos agere iter imposuit. lib. 2.

Similis huic videtur esse pœna illa, cum

ipsius legionis nomen aboleretur; de qua Frontinus lib. IV. Nullis, inquit, precibus impetrari a C. Curione potuit, ne signa seditiosæ legionis submitteret, nomenque aboleret; milites autem in supplementum ceterarum legionum distribueret. Dio etiam libro LIV. scribit Agrippam ignominiæ causa edixisse, ne legio quæ Augusta dicebatur, eo nomine deinceps vteretur.

Munerum interdictio fuit, cum alicui aditus ad honores & magistratus militares præcludebatur. Qua pœna Cannensis cladis reliquiæ milites affecti, quos Liuius hac condicione scribit in milites fuisse receptos, dũ ne quis eorum, dono militari virtutis ergo donaretur.

Dig. de re mil. Missio ignominiosa teste Macro fuit, cum quis ob delictum Sacramento soluebatur. Duplex autem videtur fuisse, altera quæ proprio nomine Missio ignominiosa dicta est, altera Exauctoratio: quamquam hæc nomina plerumque apud scriptores confunduntur. *Dig. De ijs qui no tantur infamia.* Missio ignominiosa, vt ait Vlpianus, toties est, quoties is qui mittit, addit nominatim ignominiæ caussa se mittere: de qua Hirtius de bel. Afric. Ob negligentiam, ignominiæ causa dimittendos ab exercitu, grauissimumque in eos edictum proponendum curauit.

Ritum ignominiosę missionis ostendit ibidem Hirtius idem. Cæsar de suggestu, conuocatis omnium legionum Tribunis Centurionibusque, C. Auiene, inquit, quod in Italia populi

populi Romani milites contra Rempub. [in-]stigasti, rapinasque per municipia fecisti: ignominiæ caussa ab exercitu meo te remoueo. Hæc ille: & recte quidem, quia, vt ait Vlpianus, semper addi caussam oportet, cur miles cum ignominia dimittatur.

Exauctoratio fuit, eodem Vlpiano teste, cum detractis insignibus militaribus Imperator inter infames aliquem efficiebat; neque necesse fuit addere se ignominiæ causa exauctorare. Exauctorationis exemplum fortasse fuit, quod Marcellinus narrat lib. xxv. initio. Imperator ademptis signis hastisque diffractis, omnes eos qui fugisse arguebantur, inter impedimenta, & sarcinas, & captiuos agere iter imposuit.

Porro dimissi cum ignominia, neque Emeritorum præmia consequebantur; neque iterum in militiam recipiebantur, neque Romæ, aut alibi vbi Imperator esset, agere poterant, vt Menander, & Macer de re milit. Vlpianus. De ijs qui notantur infamia, tradidere.

De Animaduersione in hostes.

CAP. IX.

VICTORIA parta Romani, in hostes victos iure belli animaduertêre: qua tamen in re maxime clementiæ, & placabilitatis gloria cæteris gentibus præstitere. Quare vere dixit Flauius Lucanus apud Liuium libr. vigesimo quinto. Nullam vnquam gentem

gentem magis exorabilem promptioremque veniæ dandæ fuisse. Hinc L. Camillus in oratione pro Latinis ad Senatum Roman. quam refert Liuius libr.viii.vultis exemplo maiorum augere rem Romanam victos in ciuitatem accipiendo? materia crescendi per summam suppeditat gloriam.

Animaduersionis autem in hostes varia genera fuere: nam supremo supplicio affecti sunt, missi sub iugum, sub corona venditi; impensas belli præstare, stipendium & frumentum conferre iussi, agro multati, vrbibus ac libertate spoliati, vectigales facti. Quæ omnia veterum exemplis & auctoritate confirmanda sunt.

Liuius lib.ii. Aurunci passim principes securi percussi; sub corona venierunt alij coloni oppidum dirutum; ager venijt. Idem. Volscis induciæ in annos quadraginta petentibus datæ, frumento stipendioque imperato. Idem. Actum est de pace, impetrataque foret, si quod impensæ factum in bellum erat, præstare Sabini (id enim postulatum erat) in animum induxissent. Et libr.v. Faliscis in stipendium militum eius anni, pecunia imperata.

Primi sub iugũ Aequi à Dictatore L. Quinctio missi leguntur: qua de re cum alij fere omnes tum Liuius lib. iii. Tribus, inquit, hastis iugum fit, humi defixis duabus, superque eas transuersa vna deligata: sub hoc iugo Dictator Aequos misit. Mittebantur autem sub iugum hostes discincti ereptis omnibus armis telisque vt scribit Festus.

Iugum, & sub iugum.

Sub co-

Sub corona venire hostes dicuntur auctore Festo, quia captiui coronati solent venire, vt ait Cato in libro de re milit. Vt populus suus sua opera potius ob rem bene gestam coronatus supplicatum eat, quam re male gestâ coronatus veneat. Hæc Festus. Eadem Gellius lib. VII. ca. IV qui tamen aliam addit caussam, cur captiui sub corona vendi dicantur; quod videlicet milites custodiæ caussa, captiuorũ venalium greges circumstarent; eaque circumstatio militum, corona appellata sit. Hastam quoque adhibitam idem Festus docet, ac sub ea captiuos venisse, quos Græci δορυαλώτους καὶ δορυκτήτους vocant: nimirum quia hasta summa armorum & imperij est, quam ob caussam viri fortes ea donantur.

u. Cælibari hasta.

Vrbes hostium ad classicum euersas incensasque esse docet Seruius ad lib. 2. Aeneid. qui in hanc sententiam accipit illud

Exoritur clamorq́ue virûm, clangorq́ue tubarum.

Certe hoc modo Albam euersam narrat Liu.

Agro hostes vel vniuerso vel parte multabantur. Liuius libr. I. Subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt: agri parte multatis in centum annos indutiæ datæ. Et libr. 2. Eietranis ex S. C. data pax: ager ademptus. Ibidem. Cum Hernicis fœdus ictum; agri partes duę ademptæ. Et libr. decimo. Frusinates tertia parte agri damnati.

Ager vero de hostibus captus aut venibat, & pecunia in ærarium redigebatur; aut publicus populi Rom. fiebat; aut colonis diuidebatur,

debatur. Liuius libro secundo de Auruncis; Oppidum dirutum; ager venijt. Et ibidem. Volscis Veliternus ager ademptus. Velitras Coloni, ab vrbe missi, & Colonia deducta.

De Pace ac Fœderum generibus.

CAP. X.

Bello confecto, sequitur Pax, quæ vel in perpetuum, vel in certum temporis spatium data est aut dierum, aut mensium, aut annorum illa sponsio, vel Fœdus, hæc Induttiæ appellantur. M. Varro in libro Humanarum, qui est de bello & pace, Indutias definit pacem castrensem paucorum dierum, vel belli ferias, quas tamen definitiones Gellius
l.1. c.25. lepidas magis & iucundas, quam plenas aut probas esse arbitratur. Pactum enim induttiarum eiusmodi esse ait, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: sed ex eo die vti iam omnia belli iure agantur: atque hinc dictas Indutias, quasi inde vti iam. Aurelius autem Opilius in primo libro Musarum, indutias dicit esse, cum hostes inter se vtrinque vtroque, alteri ad alteros, impune & sine pugna ineunt: inde factum nomen, quasi initum & introitum. Indutias Virgilius pacem sequestrem appellat, libro vndecimo. Donatus in Eunuch. sc. prima. Induciæ sunt pax, in paucos dies, vel quod in diem dentur, vel quod in dies otium præbeant.

Indu-

Indutijs igitur pax in certum temporis spatium dabatur, quare sæpe factum legimus, vt populus Roman. hostibus pacem perpetuam fœdusq; petentibus indutias dederit. Liuius libro 1. Subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt: agri parte multatis in centum annos induciæ datæ. Et libro 9. A Perusia, Cortona, & Aretio, quæ ferme capita Hetruriæ populorum erant, legati pacem petentes, indutias in xxx. annos impetrarunt.

Tempore porro indutiarum, summa à bello quies fuit, atque etiam aliqua cum ijs, quibuscum pactę erant, societatis species & imago: vt qui eas violassent, ius gentium violasse existimarentur. Vnde illud est apud Liuium libr. 40. Omnes portas concionabundus ipse Imperator circumijt, & quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat, nunc fraudem hostium incusans, qui pace petita, indutijs datis, per ipsum indutiarum tempus, contra ius gentium ad castra oppugnanda venissent. Itaque à Cicerone iure vituperatur, is tamquam nimis callidus & malitiosus iuris interpres, qui cum triginta dierum essent cum hoste pactæ induciæ, noctu populabatur agros; quod dierum essent pactæ, non noctium induciæ. *lib. 1. de offic.*

Pax perpetua, vti superius diximus, fœdere, vel sponsione dabatur. Sponsio neque populi iussu, neque Senatus auctoritate, sed arbitrio magistratuum, & Imperatorum

ratorum fiebat, atque eorundem deditione, per quos facta esset, infirmabatur. Sponsionis ritum, & quid à fœdere differret, docet planissimè. Liuius lib. 9. Consules profecti ad Pontium in colloquium, cum de fœdere victor cogitaret, negarũt iniussu populi fœdus fieri posse, nec sine fetialib. cęrimoniaq; alia sollemni. Itaque non vt vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit, fœdere pax Caudina, sed per sponsionem facta est. quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, vbi precatione res transigitur. Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur, vt eum ita Iuppiter feriat, quemadmodũ à fetialibus porcus feriatur? spoponderunt Consules, legati, quæstores, tribuni militum: nominaque omnium, qui spoponderunt, exstant: vbi si ex fœdere acta res esset, præterquam duorum fetialium non exstarent. Hæc Liuius, qui deinceps pacem eam à populo Roman. Consulibus & ceteris, qui spoponderant, deditis, irritam esse iussu m addit.

Quare illud ab Imperatoribus semper obseruatum vidimus, vt cum sponsione res trãsigeretur, exciperent, si S.P.Q.R. censuisset. Itaque Princeps quidam Carthaginiensis apud Liuium libro 21. ad Romanos legatos secum de fœderis ratione agentes ita verba fecit. Vos, quod C. Luctatius Cos. primo nobiscum fœdus icit, quia neque auctoritate Patrum, nec populi iussu ictum erat, negastis vos eo tenere: itaq; aliud de integro fœdus publico consilio ictum est. Cui mox ita respon-

respondet Romanus, Cum in Lutatij fœdere diserte additum esset, ita id ratum fore, si populus censuisset. hinc etiam apud eundem T. Quinctius Imper. Neque sine auctoritate Senatus quidquam eorum ratum fore, quæ cum rege ipsi pepigissent. Quamquam autem Sponsio à fœdere diuersa sit: sæpe tamen euenit, vt quod Imper. iniussu populi, & sine auctoritate Senatus pepigerit, id etiam fœdus sit appellatum, sic Lutatij fœdus vocatum proxime ostendimus; tale etiam fuit Numantinum, quod auctoris deditione dissolutum est. *Lib. 32.*

Fœdus autem non ex Imperatoris arbitrio, sed iussu populi, aut Senatus auctoritate; neque per sponsores datis obsidibus, sed per fetialem publicum populi Romani nuncium, sollemni precatione adhibita fiebat. Fœderũ tria genera fuisse docetur apud Liuium libro trigesimo quarto. Menippus Antiochi legatus vnum, cum bello victis dicerentur leges: vbi enim omnia ei qui armis plus posset, dedita essent, quæ ex ijs habere victos, quibus multari, eos velit, ipsius ius atque arbitrium esse. alterum, cum pares bello, æquo fœdere in pacem atque amicitiam venirent: tunc enim repeti reddique per conuentionem res; & si quarum turbata bello possessio sit. Eas aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriusque commodo componi. tertium esse genus, cum qui hostes nunquam fuerint, ad amicitiam sociali fœdere *Liuius li. 9.*

inter se iungendam coëant: eos neque dicere, neque accipere leges; id enim victoris, & victi esse. Quibus verbis nihil profecto docetur aliud, nisi fœdera alia alijs æquiora fuisse.

lib. 6. ex- tremo. Aequissimum fœdus dicebatur, cuius formula fuit, cum ab vtraque parte cauebatur, & pari iure societas vtrinque, & amicitia stabiliebatur. Quale illud fœdus fuit, quod cum Latinis, teste Dionysio, Romani hisce legibus fecerunt, vt inter Romanos, Latinosque populos omnes perpetua pax esset; neutri alteris bellum inferrent, aut aliunde hostes inducerent; bellum inferentibus infestum iter redderent; belloque lacessitis opem totis viribus ferrent; prædamque ac spolia ex æquo diuiderent; de priuatis contractibus lites iudicio dirimerētur intra decem dies in foro eius populi, vbi contractus ille factus esset; condicionibus fœderis nihil adderetur detraheretur ve, nisi ex consensu Romanorum & Latinorum populorum omnium. quo etiam in genere fœdera fuerunt, quæ populus Romanus cum Carthaginiensi, antequam armis inter se decertarent, fecit, quorum meminit Polybius libro tertio.

Item illud Hannibalis cum Locrensibus, de quo scribit Liuius libro vigesimo quarto initio. Locrensibus, inquit, iussu Hannibalis data pax, vt liberi suis legibus viuerent, vrbs pariter & portus in potestate Locrensium essent,

ſent: ſocietas eo iure ſtaret, vt Pœnus Locrenſem, Locrenſis Pœnum bello ac pace iuuaret.

Alterum fœderis genus minus æquum fuit, cui hæc verba erant adiuncta; Maieſtatem populi Romani comiter conſeruanto: quæ verba, vt ait Cicero pro Balbo, imperantis ſunt, non precantis: cum enim alterius populi Maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur, certe ille populus in ſuperiore condicione cauſſaque ponitur, cuius Maieſtas fœderis ſanctione defenditur. Quod autem in hoc genere dixit Cicero, Comiter, id videtur dixiſſe Liuius, ſine dolo malo, in exponendis condicionibus pacis Aetolis datæ. ſic enim ſcribit. Imperium Maieſtatemque populi Romani gens Aetolorum conſeruato ſine dolo malo. Et quamuis Liuius hoc fœdere bello pares in pacem atque amicitiam veniſſe dicat: id non ſic eſt accipiendum, vt pares omnino eſſe debuerint, vix enim fieri ſolet, vt niſi clade aliqua accepta, pars altera ad petendas accipiendaſque pacis condiciones induceretur: ſed vt *lib.38.* non penitis accíſis alterius partis opibus pax & amicitia firmaretur. Itaque bello ſuperiores victis pacis condiciones ferebant obſides, & tributum imperabant, agri parte multabant; ſuis legibus magiſtratibuſque vti permittebant. Ita Hieronymus teſte Polybio, talentis centum pacem à Romanis impetrauit. Piſidæ etiam, legatis miſſis, pacti, quinquaginta talentis, & viginti

Meagetes tyrannus centũ talentis, & x. millibus medimnum frumenti à Cn. Mã-lio Cos. pacem mercatus est. Liu lib.38.

millibus medimnûm tritici,& xx. hordei pacem à Consule impetrauerunt, vt scribit Liuius libro trigesimo octauo. Carthanigienses item bello Punico secundo victos, naues omnes, elephantos, perfugas, fugitiuosque & captiuos omnes tradere, insuper tributum pendere quotannis iussos idem Liuius scribit libr.30. cum hoc tamen vt liberi legibus eius viuerent: quas vrbes, quosque agros, quibusque finibus ante bellum tenuissent, tenerent.

Tertium fœderis genus iniquissimum dediticiorum fuit: de quo antequam dicam, explicandæ sunt cærimoniæ, quibus hæc fœdera ferirentur.

De cærimonijs siue ritu fœderum.

CAP. XI.

lib.1. FOedera igitur alia alijs legibus, ceterum, teste Liuio, eodem modo omnia facta sunt. Vbi enim petentibus hostibus Imper. pacem dedisset, mox Romam ad Senatum mittebat, vt eius auctoritate confirmaretur, quod si Senatus pacem probasset: ad populum ferebatur, vellet iuberétne pacem fœdusque cum ea gente esse: neque enim vt ostendimus sine auctoritate Senatus, iussuque populi quidquam eorum ratum erat, quæ cum hostibus ipsi duces pepigissent. Id vel vno Liuij testimonio libro 37. comprobatur. Post Rhodios, inquit, Antiochi legati vocati sunt, ij obtestati sunt P. C. vt pacem datam à L. Scipione impera-

imperatore, quibus legibus dediſſet, confirmarent auctoritate ſua. Et. Senatus eam pacem ſeruandam cenſuit; & paucos poſt dies populus iuſſit. Vt autem bellum comitijs centuriatis ſuſceptum eſt, ita pax tributis comitijs iuſſa. idem Liuius libro vigeſimo nono. Hæc conſcripta conſignataq; ſunt, & in duos menſes induciæ factæ, donec Romam mitterentur legati, vt populus in has conditiones pacem iuberet. iuſſeruntq; omnes tribus, quia verſo in Africam bello, omnibus alijs in præſentia leuari bellis volebant. li. 30. Inclinatis omniū ad pacem animis, Cn. Lentulus Conſ. cui claſſis prouincia erat, S.C. interceſſit. Tū Man. Acilius & Q. Minucius tribuni pleb. ad populum tulerunt, vellent iuberéntne Senatum decernere, vt cum Carthaginienſibus pax fieret? Et quem eam pacem dare, quemq; ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace. Vti rogas, omnes tribus iuſſerūt: pacem dare P, Scipionem, eundem exercitus deportare. Et libro trigeſimo tertio. Q. Marcius Rex & C. Atinius Labeo tribuni pleb. ſe interceſſuros dixiſſent, ni prius ipſi ad plebem tuliſſent, velent iuberéntne cum rege Philippo pacem eſſe? Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt, omnes quinque & triginta tribus vti rogas iuſſerunt.

Vbi igitur ratam pacem populus feciſſet, ſenatus x. legatos eligebat, quorum ex conſilio Imperator res melius conſtitueret, legeſque daret: de rerum autem ſumma vel Senatus ipſe ante co nſtituebat, vel liberam pote-

statem Imperatori permittebat. Cicer. libr. 13.epist. 6. ad Att. negat legatos esse potuisse Imperatori propinquitate coniunctos. Hoc etiam accepi non solitos maiores nostros legare in decem, qui essent imperatorum necessarij, vt nos ignari pulcherrimorum institutorum aut negligentes potius M. Lucullum & L. Murenam & ceteros ad Lucullum misimus. Liuius libro trigesimo. Ex hac rogatione Senatus decreuit, vt P. Scipio ex legatorum sententia pacem cum populo Carthaginiensi, quibus legibus ei videretur, faceret. Et lib. 33. Decem legati more maiorum, quorum ex consilio T. Quintius Imperat. leges pacis Philippo daret, decreti. Et libro trigesimo septimo. Quibus omnibus datum est responsum, decem legatos, more maiorum, Senatum missurum ad res Asiæ disceptandas. decem legatos hos decreuerunt, his quæ præsentis disceptationis essent, libera mandata: de summa rerum Senatus constituit. Et libr. 38. ita loquitur. Mālijs, ex x. legatis, si dijsplacet, quod consilium dispensandæ, cohonestandæque victoriæ Imperatoribus maiores dederunt nostri, aduersarios habeo. Et libro 45. Legatos deinde, quorum de sententia Impp. L. Paulus L. Anitius componerent res, decreuerunt, decem in Macedoniam, quinque in Illyricum.

Ceterum quāquam tales viri mitterentur, quorum de consilio separari possent Impp. nihil indignum, nec clementiæ, nec grauita-

te pop.

te pop. Roman. decreturos esse: tamen in Senatu quoq; agitata est summa consiliorum, vt inchoata omnia legati ab domo ferre ad Impp. possent.

Post pacem iussam, fœdus feriebatur vel Romæ si legati populi illius adessent, vel in prouincia missis eo Fetialibus. Liuius libro trigesimo. Fetiales cum in Africam ad fœdus feriendum ire iuberentur. Et libro trigesimo septimo. Senatus eam pacem seruandam censuit, & paucos post dies populus iussit. Fœdus in Capitolio cum Antipatro principe legationis, & eodem fratris filio regis Antiochi est ictum. De tempore autem Plutarchi præceptum est in quæstionibus Roman. nullum fœdus aut pactionem post meridiem fieri licuisse. quæst. 48

Fœdus porro per Fetiales duos percuti solitum, videtur indicare Liuius libro nono, cum in fœdere nullius nomen præterquam duorum Fetialium exstasse negat. Liuius libr. trigesimo octauo. Consul iurauit in hoc fœdus: ab rege, qui exigerent iusiurandum profecti Q. Minutius & L. Manlius. Ex his vnus Paterpatratus appellabatur, quod ad patrandum, id est, sanciendum iusiurandum diceretur.

His Fetialibus olim Rex, postea Cōsul Prætorve ex S.C. imperabat, vt fœdus cum ea gente ferirent: illi vicissim magistratum sagmina aut verbenas, id est, herbas puras sacrasque poscebant, quibus coronati fœdus ferirent

iubenteque magistratu, herbæ id genus de loco sacro Capitolij sumptum Fetialibus dabatur: simul ex Iouis Feretrij templo lapides silices, quibus porcum ferirent, & Iouis sceptrum, per quod iurarent, secum ferebant. Cur autem sceptrum in fœderibus adhiberetur, hanc causam tradit Seruius ad libr. XII. Virgilij, quod cum olim Iouis simulachrum adhiberetur, idque molestum esset, præcipue cum fœdera fiebant cum longe positis gentibus, institutum est, vt sceptrum tenentes, quasi imaginem simulachri redderent Iouis. sceptrum enim Iouis est proprium, idque Paterpatratus, qui iusiurandum sanciebat, gestare solitus est. Ignem quoq; & aquam ad facienda fœdera adhibita idem Seruius auctor est, eoque Virgilium respexisse, cum in fœdere Latini Regis & Aeneæ dixit:

Ibi Dextra sceptrum nã forte gerebat. & Iuppiter hac stat.

Fontemq; ignemq; ferebant

Atque hinc factum, vt quos vellent à suo arcere consortio, ijs aqua & igni interdicerent, id est, rebus, quibus consortia copulantur. Rebus igitur omnibus comparatis, Fetiales Patrispatrati caput capillosque verbena tangens, fœdus peragit. Legibus deinde pacis fœderisque recitatis, precatione rem concludit, per quem populum fiat, quo minus legibus dictis stetur, vt eum ita Iupiter feriat, quemadmodum ab ipso porcus feriatur: id vbi dixit, porcum saxo silice percutit, atque à feriendo porco fœderis nomen ortum

ortum Festus tradit. v. Fœdus, Fetialis, Porci. & Seruius libr. I.

Qui fœdere certo.

Et libr. 8,

Cæsa iungebant fœdera porca.

Hunc ritum fœderis feriendi describit Liuius libr. I. Fœdera, inquit, alia alijs legibus, cæterum eodem modo omnia fiunt, tum ita factum accepimus: nec vllius vetustior fœderis memoria est. Fetialis Regem Tullum ita rogauit: Iubes ne me, Rex cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire? iubente rege, Sagmina, inquit, te, Rex, posco. Rex ait: Puram tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogauit: Rex, facisné me tu regium nuncium populi Romani Quiritium? vasa, comitesq́; meos? Rex respondit: Quod sine fraude mea, populiq́ue Romani Quiritium fiat, facio. Fetialis erat M. Valerius is Patrem patratum Sp. Fusium fecit, verbena caput capillosq́ue tangens (Pater patratus ad iusiurandum patrandum, id est, sanciendum fit) fœdus, multisq́; id verbis, quæ longo effata carmine non operæ est referre, peragit. Legibus deinde recitatis. Audi, inquit, Iuppiter, audi Paterpatrate populi Albani, audi tu populus Albanus: vt illa palam prima postremaúe ex illis tabulis ceraúe recitata sunt sine dolo malo, vtique ea hic hodie rectissime intellecta sunt; illis legibus populus Romanus prior nô deficiet.

Si prior defecerit publico consilio, dolo malo, tum me Diespiter popul. Rom. sic ferito, vt ego hunc porcum feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. Id vbi dixit, porcum saxo silice percussit. Hæc Liuius libro primo. Idem libro nono. Quid enim aut sponsoribus in fœdere opus esset, aut obsidibus, vbi precatione res transigitur. Per quem populum fiat, quominus legibus dictis stetur, vt eum ita Iupiter feriat, quemadmodũ à fetialibus porcus feriatur? & li 30. Fetiales cum in Africam ad fœdus feriẽdum ire iuberentur, ipsis postulantibus, S.C. in hæc verba factum est. Vt priuos lapides silices, priuasq; verbenas secum ferrent: vti Prætor Romanus his imperaret, vt fœdus ferirent, illi Prętorem sagmina poscerent. Herbæ id genus ex arce sumptum dari fetialibus solet. Festus. Sagmina vocantur verbenæ, id est, herbę puræ, quia ex loco sancto arcebantur à Consule, Prætoreq; legatis proficiscentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel à sanciendo, id est, confirmando. Idem. Feretrius Iuppiter dictus à ferendo, quod pacẽ ferre putaretur: ex cuius templo sumebant sceptrum, per quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent.

Seruius ad libr. XII Virgilij. Verbena proprie est herba sacra, sumpta de loco sacro Capitolij, qua coronabantur Fetiales, & Paterpatratus fœdera facturi, vel bella indicturi. abusiue tamen iam verbenas vocamus omnes frondes sacratas, vt est laurus, oliua, & myrtus.

tus, Terentius. Ex ara hinc ſume verbenas: nam myrtum fuiſſe teſtatur Menander, de quo tranſtulit Terentius. Donatus ibidem. Acron ad Horatium, libro primo.

Morem autem feriendi porci in fœderibus antiquiſſimum fuiſſe docet Varro libro ſecundo, de re ruſtic. capit. quarto. Ab Suillo genere pecoris immolandi initium primum ſumptum videtur: cuius veſtigia, quod initijs Cereris porci immolantur, & quod initijs pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur. Ad eundem morem alluſit Virgil. lib. VIII.

Et cæſa iungebant fœdera porca.

Ad quem locum Seruius in hunc modũ ſcribit: Fœdera dicta ſunt à porca fœde & crudeliter occiſa, cuius mors optabatur ei, qui à pace reſiliſſet. falſo autem ait Porca: nam ad hoc genus ſacrificij porcus adhibebatur, ergo aut vſurpauit genus pro genere, vt Timidi venient ad pocula damæ, cum has damas dicamus; item ſupra lupam, cum artis ſit hic & hæc lupus: aut certe illud oſtendit, quia in omnibus ſacris, feminei generis plus valẽt victimæ. denique ſi per marem litare non poſſent, ſuccidanea dabatur fœmina: ſi autem per fœminam non litaſſent, ſuccidanea adhiberi non poterat. vide Quinctil. lib. 8. cap. 3. Suet. tamen in Claudio cap. 25. etiam porcam adhibitam ſignificat.

Hanc tamen porci feriendi rationẽ immutatam docet Pol. l. 3. vt non porcus feriretur, ſed lapis abijceretur. is enim cum Pœnis hoc modo ictũ fœd' exponit. Fetialis lapidẽ tenẽs ita ait:

ita ait: Si sine dolo malo ago, Dij me fortunent: Si sciens fallo, cęteris omnibus saluis in suis ciuitatibus, legibus, laribus, delubris, sepulchris, solus ego concidam, vt hic lapis è manibus meis decidat, nec plura locutus, manu lapidem abijcit. Quare Suetonius scri-
cap.25. bit Imper. Claudium antiquum morem seruasse, vt cum regibus in foro fœdus iceret, cæsa porca, ac veteri fetialium precatione adhibita. Posterioris tamen iusiurandi consuetudinis meminit in Silla Plutarchus: Festus etiam antiquam formulam adscribit, Lapidem, inquit, silicem tenebant iuraturi per Iouem hęc verba dicentes: Si sciens fallo, tũ me Diespiter salua vrbe, arceq; bonis eijciat, vti ego hunc lapidem. Meminit & Cicero ad Trebatium epistol.12. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cum scias Iouem iratum esse nemini posse?

ibi. Iupit. Dij fœderum pręsides multos fuisse tradit
bac ſiat. Seruius ad lib. XII. Liuius lib. XXX. Cum flecti
Liu li.8. misericordia parentes appareret, senatorum
ſtutio. vnũ infestum perfidię Carthaginiensium, succlamasse ferunt: per quos Deos fœdus icturi essent, cum eos, per quos ictum esset, fefellissent? Per eosdem, inquit, Asdrubal, qui tam infesti sunt fœdera violantibus. Maxime autem Iupiter in fœderibus colebatur, quem in solemni precatione inuocabant: per cuius sceptrum iurabant: cuius denique fulmine fœdera confirmari & sanciri putabant. Hinc Virgilius lib.12.

Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine sancit.

Corusca.

Coruſcatio enim ſi interueniſſet, fœdera confirmari ſcribit ibidē Seruius. Ianum quoque fœderi interfuiſſe idem Seruius docet: itaque poſtquam Romulus & Tacitus in fœdera conuenerunt, Iano ſimulachrū duplicis frontis effectum eſt, quaſi ad imaginem duorum populorum: vnde etiam Latinus Rex in fœdere Ianum, cęteroſque deos inuocat.

Fœdera autem in tabulis æreis, columniſúe inſculpta in Capitolio adſeruabantur, vt ait Appianus in Syriaca. Liuius lib. II. Tantumque ſua laude obſtitit famę conſulis Marcius, vt niſi fœdus cum Latinis columna ænea inſculptum monumēto eſſet ab Sp. Caſſio vno, quia collega abfuerat, ictum Poſtumium, Cominium bellū geſſiſſe cum Volſcis memoria ceſſiſſet. Et libr. XXVI de fœdere Aetolico. Hæc conuenerunt, conſcriptaq; biennio poſt Olympiæ, Aetolis, in Capitolio ab Romanis, vt teſtata ſacratis monumentis eſſent, ſunt poſita. Fœdus verò inter Triumuiros initum Romam miſſum, vt in Veſtæ templo cuſtodiretur ſcribit Dio libro XLVIII. & Appianus libro V.

De hoſtium deditione.

CAP. XII.

Explicatis duobus fœderum generibus, ſequitur tertium eorum, qui bello victi, in victorum poteſtatē ita veniebant, vt ea tantū hærerent, quæ victoris arbitrium & voluntas reliquiſſet. Itaque inter omnes qui amicitia & ſocietate iuncti erant cum Romanis, iniquiſ-

quissima conditione vsi sunt deditICIJ, adeo vt non in fœdere, sed in ditione esse dicerentur. hinc Liu. li. 8. Sidicinos cũ nec vt Samnites in pace amicitiã, nec vt Campani auxiliũ in bello petissent, nec in fidepop. Rom. nec in ditione esse. & ibid. Campanos non fœdere, sed per ditionem in fidem venisse. lib. enim 7. ita locuti erant Campani. Quandoquidem nostra tueri aduersus vim atque iniuriam iusta vi non vultis, vestra certe defendetis. Itaque populum Campanum, vrbemque Capuã, agros, delubra Deum, diuina humanaque omnia in vestram P.C. populiq; Rom. ditionẽ dedimus: quidq d deinde patiemur, deditICIJ vestri passuri. Et libr. 9. Teates quoque Apuli ad nouos Coss. fœdus petitum venerunt, pacis per omnem Apuleam præstandæ populo Rom. auctores id audacter spondendo impetrauerunt, vt fœdus daretur, neque vt æquo tamen fœdere, sed vt in ditione popul. Rom. essent. Et lib. 28. Mos vetustus erat Romanis, cum quo nec fœdere, nec æquis legibus iungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquã pacatum vti, quam omnia diuina humanaque dedisset; obsides accepti, arma adempta, præsidia vrbibus imposita forẽt. Scribit Appianus lib. II. Milites in prœlio cum se deditionem facere significare vellent, capita sub clypeos inclinasse. Ammian. lib. 22. Eumque secuti complures iam gladios quatientes & pila, ad Imperatorem transeunt, cum vexillis scuta peruersa gestantes: quod defectionis signum est apertissimum. Cum verò trans-

fugam

fugam aliquam reciperet Imperator. hæc te-ste Seruio dicebat. Quisquis es, noster eris. quo respexit Virgil.lib.2.Aen.

Quisquis es amissos hinc iam obliuiscere Graios:
Noster eris.

Cæterum cum se recipi supplicabant, ferre solebant oliuæ ramum lana obuolutum, Liuius libro vigesimoquarto. Ramos oleę,ac. velamenta alia supplicum porrigentes orare, vt reciperent sese. Et alibi. Oratores ad Romanos cum infulis & velamentis miserũt. Et lib. vigesimonono. Decem legati Locrensium obsiti squallore & sordibus, velamenta supplicum ramos oleæ,vt Græcis mos est,porrigentes. lib.trigesimo. Velata infulis ramisque oleæ Carthaginiensium occurrit nauis, &c. Tacitus libro tertio histor. Mox velamenta & infulas pro muris ostentans. Virgil. libro octauo.

Paciferaq́ manu ramum prætendit oliuæ,
Cui me fortuna precari.
Et victa compos voluit prætendere ramos.

Ad quem locum Seruius ait, id sumptum ex certamine Neptuni & Palladis, cum enim Pallas prolata oliua vicisset, propterea factum, vt cum alicui ramus oliuæ offertur, melior esse indicetur: Vittas autem idcirco addi solere ramo, vt inertia & imbecillitas offerentis ostendatur. oues enim ex quarũ lana victæ fiunt, alieno auxilio semper egent.

Porrò deditionis ritum ac formulam exponit Liuius libro 1. Deditos Collatinos ita acci-

accipio, eamque deditionis formulam esse, Rex interrogauit: Estisné vos legati oratoresque missi à populo Collatino, vt vos populum Collatinum dederetis? sumus. Estné populus Collatinus in sua potestate? Est. Deditisné vos populū Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtensilia, diuina, humanaque omnia in meā populique Romani ditionem? Dedimus. At ego recipio. Et li. xxvi. L. Atilius tribu. pleb. ex auctoritate senatus plebem in hæc verba rogauit. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemq; populi Romani Fuluio proconsuli, quæq; vna secum dediderunt, agrum, vrbemque, diuina, humanaque, vtensiliaque, siue quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs sic iussit. Quod Senatus maxima pars censeat, qui adsidetis, id volumus, iubemusque.

LIBER

LIBER SEPTIMVS.

Qui est de ijs, quę Ducibus victoribus honoris caussa decernerentur.

De Imperatoris nomine.

CAP. I.

E bene gesta iustaque victoria parta, vt ait Zonaras, Dux statim eo ipso in loco in quo hostes profligarat, gaudio & impetu victoris exercitus, Imperator salutabatur. Etenim nomen Imperatoris à veteribus dupliciter vsurpatum est: Vno modo pro quocumque exercitus duce, qui suis auspicijs rem gereret, atq; imperium, id est, ius belli gerendi haberet, quemadmodum supra demonstratum est. Altero modo accipitur Imperatoris nomen pro eo duce præcipue, qui hostes prœlio iusto vicisset; quo nomine, vti diximus, militum studio & acclamatione afficiebatur. Cicero lib. v. epi. xx. ad Atticum. Magnum numerum hostium cecidimus; castella munitissima cepimus, incendimus; Imperatores appellati sumus. Tacitus lib. III. Annal. Tiberius id quoque Blæso tribuit, vt Imperator à Legionibus salutaretur, prisco erga duces honore, qui benè gesta repu. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabatur.

de Camillo triumpho. to. 2.

Ee Atque

Atque hæc nomina sic fuêre inter se comparata, vt numquam Imperatoris appellatio à militibus daretur, nisi ei, qui haberet Imperium, & suis auspicijs rem gessisset.

Quamuis enim Legati, aut Quæstores secundum prœlium, absente exercitus Duce, confecissent; tamen non ipsi, sed Dux, cuius auspicijs pugnarant, Imperator ab exercitu conclamabatur. Cicero in Pisonem. L. Flaccus, Q. Marcius, quorum tu Legatorum prœlio Imperator appellatus eras, cum longe abfuisses. Varro de re rustica libro II. cap. IV.

Trebellius, cũ esset Quæstor Licinio Neruæ Prætori, in Macedonia prouincia relictus, qui præesset exercitui, dum Prætor rediret; prœlio hostes ita fudit, ac fugauit, vt eo Nerua Prætor, Imperator appellatus sit. Hinc etiam cæsis à Germanico hostibus, tamen, vt ait Tacitus libro secundo Annal. Miles in loco prĉlij Tiberium Imperatorem salutauit. Dio etiam quinquagesimoprimo scribit, victis à Crasso Dacis ac Bastarnis, eorumque Rege Deldone occiso: tamen non Crassum, sed Augustum, cuius auspicijs gesta res esset, Imperatorem appellatum.

de Curione. Hæc appellatio, vt scribit libro secundo Appianus, ducibus maxime fuit honorifica; quod ea acclamatione testari milites videbantur, suum ducem eo nomine indignũ non esse, quo cæteri olim duces ob rem præclare in bello gestam ornari consuessent. Addit

Dio

Dio libro ſexageſimo, non niſi ſemel de vno bello aliquem Imperatorem appellari licuiſſe: at verò ex diuerſis bellis nomen Imperatoris ſæpius reportatum, ſcribit idem Dio libro XLIII.

Hinc etiam in antiquis inſcriptionibus legitur IMPER. V. IMPER. X. &cet. Significatur enim ea re, quoties ille, victoria parta, Imperator appellatus ſit. Atque ipſi etiam Cæſares, licet Imperatores vſurparentur (quo nomine ſumma rerum poteſtas declaratur) tamen cum noua aliqua victoria eſſet nunciata, veteri more Imperatores appellabantur. Auguſtum certe rerum dominum vicies Imperatorem conclamatum, vna cum Dione teſtatur vetus inſcrjptio. *lib.52.*

Imp. Cæſar D. F. Auguſt. Pont. Max. Cos.
XIIII. *Imp.* XX. *Trib. pot.* XXXVII.
P. P.

Auguſtus enim cęteriq́ue deinceps Principes, vt imperij auſpicia, ſic honorem omnem rerum à cęteris ducibus geſtarum ſibi reſeruarunt: quare ex aliorum ſecundis prœlijs ipſi Imperatores ſalutabantur. Illud autem in huiuſmodi inſcriptionibus animaduertendum eſt, Imperatoris nomen, cum eſt Principis, præponi, hoc modo Imper. Cæſar Aug. quamobrem Suetonius nomen Imperatoris, Prænomē vocat; Tiberius, inquit, pręnomen Imperatoris recuſauit. Cũ verò Impe-

ratoris nomen, est victoris ducis, sequitur, hoc modo, C. Cæsar Imperator.

Neque tamen ex quacumque victoria nomen Imperatoris duci delatum est: certum enim hostium numerum esse oportuit, quo cæso, Imperator is appellaretur. Sed ea consuetudine paulatim deprauata, multi, vt ait Cicero, paucis hostium cæsis, Imperatoris tamen nomen consequebantur.

Phil. 14.

Quis autem cæsorum hostium numerus obtinendo Imperatoris nomini sufficeret, incertum est. Appianus libro secundo, obseruatum esse priscis temporibus tradit, vt non nisi magnis rebus gestis, nomen Imperatoris acclamaretur: at verò sua ætate, decem millibus hostium vno prœlio cæsis, acclamatum esse. Cicero autem, si mille duoúe millia hostium cæsa essent, satis fuisse videtur significare, vt Imperator quis appellaretur: Sic enim ait Philippica XIV. An si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum, mille aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine quæ increbuit, Imperatorem appellaret Senatus.

Ego autem sic existimo ad Imperatoris nomen obtinendum, non eundem ex omnibus hostibus cæsorum numerum, lege fuisse decretum; sed in ea re hostium generis, virtutisque habitam fuisse rationem: Neque enim puto Ciceronem de omnibus hostibus vniuerse, sed de certo hostium genere locutum esse, neque enim hostium simpliciter; sed Gallorum, aut Hispanorum, aut Thracum,

(quæ

(quæ nationes bellicosissimæ habebantur) mille aut duobus millibus cæsis, Imperatores à Senatu appellatos dixit.

Qui enim, verbi causa, cum bellicosis hostibus rem gereret, huic minorem cæsorum numerum ad Imperatoris nomen consequendum suffecisse verisimile est: qui autem cum imbelli aliqua natione bellum faceret, ei pluribus fortasse cæsorum millibus opus fuit, vt Imperator conclamaretur.

Nam Dio libro trigesimoseptimo cæsis à C. Antonio Cos. millibus hostium tribus, tamen eum numerũ minorem esse dicit, quam vt ex eo nomen Imperatoris legitime referri posset. Neque tamen tantam cæsorum multitudinem, quantam scribit Appianus, postulatam credo: sed quinque hostium millium cęde, aut non multo secus, Imperatoris appellationẽ constitisse, mihi admodum credibile fit. Vt qui numerus ad triumphum impetrandum, Valerio & Orosio auctoribus, *Val. li. 2. cap. 3.* requireretur; idem etiam obtinendo Imperatoris nomini satis esset. *Oros. l. 5. cap. 4.*

Quoquo autem modo se res habeat, illud constat, non nisi certo hostium numero cęso, Imperatoris nomen fuisse conclamatum. Itaque Cicero ad Cęlium scribens, libro secundo, epistola nona, dicit se iusta victoria Imperatorem appellatum apud Issum. Hinc illud Cęlij ad Ciceronem libro VIII. epist. XI. Sed cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire, si, vt numeraretur, postularet, tacuit.

Hunc igitur primum quaſi honoris gradum Duces adepti, Lictorum faſces lauro lætitiæ cauſa, ornabant, vt ait Zonaras. Et Dio libro quadrageſimoprimo. Pompeius ea victoria nomen Imperatoris accepit: quãquam neque orationem vllã inflatam habuit, neque laurum faſcibus addidit. Tacitus libro XIII. Nero quo componeret diuerſos, ſic euulgari iuſſit, ob res à Quadrato & Corbulone geſtas, laurum faſcibus Imperatorijs addi.

Inde publicas de victoria litteras ipſi Duces ad S. P. Q. R. mittebant, vt Imperatoris nomen ſtudijs militaribus partum, Senatus auctoritate confirmaretur: nec quemquam niſi ante de rebus à ſe geſtis publice ad Senatum litteras dediſſet, de triumpho poſtea in vrbe egiſſe ſcribit Dio libro quinquageſimoquarto.

Hinc Cicero in Piſonem. Torquatus magnis rebus geſtis me referente abſens Imperator eſt appellatus. Et Dio libro quadrageſimoſexto. Cæſar, Hirtius, & Panſa à militibus & Senatu Imperatores nominati ſunt. Idem quoque Dio lib. quinquageſimoquarto narrat Auguſtum obſtitiſſe, ne Imperatoris nomen, quod Druſus & Tiberius apud exercitum militari fuerant acclamatione conſecuti: Romæ ab Senatu confirmaretur. Zonaras tamen, impetrato triumpho, nomen Imperatoris cõfirmatum ſcribit: quamquam id poteſt intelligi de imperio, quod ingredienti-

entibus vrbem triumphantibus dabatur, vt infra dicetur.

Ex eodem Dione ſcribit in Hadriano Xiphilinus, Imperatores in litteris, quas ad Senatum ſcriberent, illo ſolemni initio vſos. Si vos, liberique veſtri valetis, bene eſt: ego quidem, & exercitus valemus. quo tamen principio Hadrianum abſtinuiſſe narrat, cum illi victoria multorum militum cæde conſtitiſſet.

Hiſce litteris, quæ bene geſtæ rei nunciæ erant, lauri ramum addi mos fuit: ex quo litteræ Laureatæ dictæ ſunt. Plinius libro xv. cap. xxx. Laurus Romanis præcipue lętitiæ victoriarumq; nuncia additur litteris. Cicero in Piſonem. Appellatus eſt hic illius Prouinciæ Imperator: ne tum quidem tabulas Romam cum Laurea mittere audebas? Liuius libro quinto. Triſtem ab Tuſculo nuncium, nequidquam exterrita ciuitate, litteræ à Poſtumio Laureatæ ſequuntur; victoriam populi Romani, Aequorum exercitum deletum. Cicero has litteras Victrices appellat in epiſt. I. lib. v. ad Atticum, quod victoriæ nunciæ eſſent.

Neque ſolum ipſę litteræ, ſed etiam haſtarum cuſpides, quas tabellarij geſtabant, lauro coronabantur, vt procul lætarum rerum nuncij eſſe cognoſcerentur, vt ſcribit in Pompeio Plutarchus. Quod ſi naui nuncius veheretur, nauis ipſa lauro ſimiliter ornabatur, quemadmodum narrat in Mithridatico Appianus.

Suetonius in Iulio capit. LVI. auctor est, Duces olim mittere solitos fuisse literas ad Senatum transuersa charta; primumque C. Cęsarem eas ad formam memoralis libelli conuertisse.

Has litteras Consul siue Prætor in Senatu primum, deinde ex eiusdem Senatus auctoritate ad populum recitabat. Suetonius in Caligula cap. XLIV. Quasi vniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit; monitis sępe latoribus, vt vehiculo ad forum vsque & curiam pertenderent: nec nisi in æde Martis, ac frequenti Senatu, Consulibus traderent. Liuius libro trigesimosecundo. Litteræ Consulum Romam allatæ: M. Sergius Prætor vrbis in Senatu eas, deinde ex auctoritate Patrum ad populum recitauit.

Solebant quoque Reges, & amicæ ciuitates victoriam gratulantes ad Imperatorem, legationis atque etiam honoris causa coronas aureas, aurumque in triumphum mittere, quod Coronarium vocabant. Dio libro quadragesimosecundo, & libro quadragesimooctauo, de Cn. Domitio Caluino. Aurum quod in triumphum conferri ab vrbibus solet, à solis Hispaniæ ciuitatibus accepit. Hirtius de bello Alexandrino. Si fecisset, iam tunc sibi remitteret munera & dona, quæ bene rebus gestis Imperatores ab amicis accipere consueßent: miserat enim Pharnaces coronam auream, &c. Seruius interpretans illud ex libro octauo. Dona recognoscit

gnoſcit populorum Aurum,inquit, Coronarium dicit; quod hodieque à victis gentibus datur : imponebant autem hoc Imperatores ob conceſſam vitam.

Feſtus,& Gellius lib.v.cap.vi.coronas quę à ciuitatibus conferrentur, è lauro olim fuiſſe ſcribunt, poſtea vèro ex auro fieri cœptas, dictumque aurum Coronarium.Cicero in Piſonem, interdictum dicit fuiſſe lege Iulia, ne Imperatoribus aurum Coronarium à ciuitatibus decerneretur;néue ipſi Imperatores acciperent,niſi decreto iam triumpho.

De Supplicatione. CAP. II.

CVM Imperatoris nomine Senatus etiam Supplicationis honorem Imperatori victori decernebat:in qua impetranda maxime ſtudium, & ambitio ipſorum Ducum verſabatur;non ideo ſolum quod præclarum eſſet, ipſorum nomine Deorũ templa aperiri,ſummoque populi concurſu & gratulatione Dijs ob victoriam gratias agi;ſed etiam quod ſupplicationem fere ſequebatur Triumphus,quo nihil apud Romanos honorificentius fuit. Cicero ad Atticum libr.vii.epiſt.i. Tu autem de Triumpho cogitabis,quem video niſi Reipubl. tempora impediant ἐυπόριστον: iudico autem cum ex literis amicorum, tum ex ſupplicatione. Hinc eiuſdem Ciceronis in epiſtolis ad Catonem de ſupplicatione obtinenda ſollicita & anxia cogitatio. Quare ipſa Supplicatio à Catone Triumphi prærogatiua nominatur; quod cui decreta eſſet, præiu- *l 15. fam.* *ibid. in epiſtol. ad Ciceron.*

 dicium

dicium quoddam factum videretur, eundem etiam Triumphum consecuturum. Liuius li. xxvi. Cum multis verbis actum esset, vtrum minus conueniret, cuius nomine absentis, ob res prospere eius ductu gestas, supplicatio decreta foret, & Dijs immortalibus habitus honos; ei præsenti negare Triumphum. Et li. xxxi. Non homines tantum ea victoria lætatos, sed Dijs quoq; immortalibus per triduum supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere Respub. à L. Furio Prætore gesta esset.

Dicebatur autem Supplicatio, cum populus Romanus vniuersus ad omnia Deorum templa cæsis victimis, de victoria parta gratulabatur: eamq; supplicationem Magistratus aliquis pro concione edicebat. Singula veterum testimonijs confirmemus. Liuius li. xxvii. in extremo Senatus, quod M. Liuius & C. Claudius coss. incolumi exercitu ducem hostium legionesq; occidissent, supplicationem in triduum decreuit: eam supplicationem C. Hostilius Prætor pro concione edixit, celebrataq; à viris feminisque, omniaque templa per totum triduum æqualem turbam habuere. Et lib. xxxvi. Supplicatio eius victoriæ caussa, decreta ab Senatu, victimæq; maiores cæsæ. Et libro xxxvii. Supplicatio in triduum decreta est, & xl. maiores hostiæ immolatæ. Cicero Philippica xiv. disputans de supplicatione quæ ob cęsum Antonij exercitum, Hirtij Pansæque nomine decernebatur: supplicationem, inquit, decernitis, ho-

stem

ſtem non appellatis: gratæ vero noſtræ Dijs immortalibus ſupplicationes, gratæ victimæ, cum interfecta ſit ciuium multitudo.

Videtur autem populus Rom. coronatus, atq; in veſte candida ſupplicaſſe: Cato enim in libro de re militari, vt citat Feſtus; Vt populus, ſuus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat; quam re male geſta coronatus veneat. De veſte candida ſignificat Liuius lib. XLV. loquens de Perſeo victo nunciato; Nam cum, inquit, primo in veſte candida viſi eſſent, quod & gratulantes decebat, &c. *u. Sub corona venire.*

Supplicationum diebus nihil agere cum populo licuit, quod Cicero docet epiſt. v. l. 2. ad Q. Fratrē. Conſul, inquit, eſt egregius Lentulus; dies comitiales exemit omnes: nam & iam Latinæ inſtaurantur, nec tamen ſupplicationes deerant; ſic legibus pernicioſiſſimis reſiſtitur. Et Cælius lib. VIII. epiſt. XI. Curio tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur; negabat ſe vllo modo pati poſſe decerni ſupplicationes.

A principio vnum diem ſupplicatum veriſimile videtur. Liuius enim li. III. Gemina, inquit, victoria duobus bifariā prælijs parta, maligne Senatus in vnum diem, conſulum nomine ſupplicationes decreuit: populus iniuſſus, altero die frequens ijt ſupplicatum: & hęc vaga populariſq; ſupplicatio ſtudijs prope celebratior fuit. Poſtea numerus dierum paullatim ambitione auctus. Ante Camilli victoriām de Veijs, nemini quatuor dierum ſupplica-

Supplicatio decreta est, teste Liuio lib.v. Aliquot post annis L. Papirio, Sp. Caruilio Coss. quia Samnites vicissent, item quatridui supplicatione publicum gaudium celebratum fuisse idem Liuius narrat lib.x. Additum deinde supplicationibus diem ex eodem Liuio cognoscitur, qui l.xxx. ita scribit. Decretum, vt quinque dies circa omnia puluinaria supplicaretur. Atque ea deinceps ordinaria videtur fuisse supplicatio, quę Consulibus decerneretur. Liuius libr. xxxiii. Ob res prospere gestas in quinque dies supplicationes decretæ. Et lib. xlv. Senatus supplicationes ob rem egregie gestam ab L. Aemilio Cos. in quinq; dies circa omnia puluinaria decreuit, hostijsque maioribus sacrificari iussit.

Extra ordinē Cn. Pompeio duplicata supplicatio est, confecto bello Mithridatico, vt esset dierum decem: idq; se referente factum dicit Cicero in oratione de Prouincijs Consularibus. Quamquam in ea oratione modo decem, modo duodecim legitur: magis tamen probatur decem, vt Consularis supplicatio duplicetur, quam dierum quinque fuisse ostendimus. Cæsari vero ob res in Gallia gestas, primum quindecim; deinde alijs rebus gestis, viginti dierum supplicatio decreta est: quod præter eandem orationem, ostendit ipse Cæsar libr. 2. & 4. belli Gallici. Ita vt tot dierum accessio facta sit in supplicatione Cęsaris, quot dierum facta fuerat in supplicatione Pompeij, quinis vtrique extra ordinem, honoris caussa concessis.

Verum

Verum vt hæc tandem disputatio concludatur; cũ Neroni & Salinatori in multo maiore quam Papirij Caruilijq́ue victoria, nempe ob Asdrubalem, Annibalis fratrem cum exercitu cæsum, trium duntaxat dierum decretam supplicationem narrat Liuius: probabile est in supplicatione numerum dierum pro Senatus voluntate vel auctum vel imminutum. Vni M. Tullio, oppressa Catilinæ coniuratione, Senatus togato supplicationem decreuit, non vt multis Republ. bene gesta, sed vt nemini Rep. conseruata: qua de re ipse sæpe gloriatur. *li. 27. extremo.* *3 Catil. in Pis. Dio libr. 27. Quintil. l. 2. ca 16.*

Porro cum de supplicatione agebatur, Senatores deesse non solebant, non quidem pignoribus coacti, sed eorum, quorum de honore agebatur, gratia adducti, vt docet Cicero Philippica prima. Quod si quis etiam scribendo S.C. affuisset, is vero maximum in eum, cuius de honore agebatur, amorem præ se tulisse videbatur. Itaque Cicero in epist. ad Catonem. Res, inquit, ipsa declarat tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse iucundum, quod scribendo affuisti: hęc enim Senatus consulta, non ignoro ab amicissimis eius, cuius de honore agitur, scribi solere. *l. 15. fam.*

Præterea in supplicatione decernenda rogari singulorum sententias mos fuit, quod ostendit Cælius epistol. XI. Quare Cicero illud quasi contra legem factum queritur. Philip. III. S.C. de supplicatione per discessionem fecit, cum id factum esset antea nunquam. Formula autem, qua in supplicatione decernenda Sena-

da Senatus vtebatur, fuit. Quod bene ac feliciter Rempubl. administrasset, vt ait Liuius libr. xxxviii. in oratione Cn. Manlij Procos. & alibi.

De aduentu Imperatoris ad vrbem & Triumphi postulatione.

CAPVT III.

Imperatores grauissimis militum Senatusque iudicijs ornati, suas mox ipsi de victoria literas cum exercitu sequebantur. Quibus ad vrbem aduentantibus omnis ciuium multitudo gratulabunda obuiam effundebatur, per ordines ætatum distincta, vt primo iuuenes, deinde ceteri, postremo Senatus omnis procederet, quemadmodum scribunt Appianus in Mithridatico de Pompeij Triumpho. Valerius li. ix. ca. iii. de Iuuenibus. Liuius li. v. Ac si maior in vrbe Magistratus esset, ab eo Imperatoribus Senatus extra vrbem dabatur: sin minus, ipsi Imperatores præmisso edicto Senatum extra vrbem in certum diem euocabant. Liuius li iii. Consules ex composito, eodem biduo ad vrbem accessere, Senatumque in Martium campum euocauere. Et lib. xxvi. M. Marcellus ex Sicilia cum ad vrbem venisset, à C. Calpurnio Prætore Senatus ei ad ædem Bellonæ datus est. Et li. xxviii. Forte euenit, vt eodem die ambo Consules Præneste venirét: inde præmisso edicto, vt triduo post frequens Senatus ad ædem Bellonæ adesset, omni multitudine obuiam effusa prodiere.

Dabatur autem Senatus extra vrbem, quoniam

niam Imperatores cum imperio erant, & cũ eodem imperio Triumphabant; statim autem vt vrbem ingrediebantur, imperium amittebant, vt in Cæsaris ac Pompeij vitis Plutarchus narrat. Hinc Seneca libr. v. de Beneficijs cap. xv. Qui ne Triumphaturi quidem intrare vrbem iussu Senatus deberetis, quibusque exercitũ victorem reducentibus curia extra muros præberetur. &c. Liuius li. xxvI. Q. Fuluium Procos. profectum cum exercitu à Capua affertur; cui ne minueretur imperium, si in vrbem venisset, decreuit Senatus, vt Q. Fuluio par cum Consulibus imperium esset. Vlpianus l. vlt. de officio Procos. Proconsul, inquit, portam Romæ ingressus deponit imperium. Tradit insuper Appianus lib. 2. non licuisse ad Triumphum redire ei, qui semel vrbem inisset. Quare Dio li. LIII. extremo scribit Augusto perpetuum consulare imperium decretum; sic vt illud neque vrbem ingressus amittere, neque ad renouandum egredi vrbe necesse haberet. Quod ideo dicit Dio, quia id interdum gratiæ aliquorum datum est, vt cum ante Triumphum ingressi vrbem, imperium amisissent, iterum ad sumendum, vel, vt ait Dio, ad renouandum imperium vrbe egrederentur. Tacitus lib. III. Annal. Drusus vrbe egressus, repetendis auspicijs, mox ouans introijt.

Hoc autem tempore quo Duces cum imperio extra vrbem erant, Ad vrbem esse dicebantur, vt ait Asconius in Verrinas Ciceronis. Dabatur autem Senatus extra vrbem fere in æde

in æde Bellonæ aut Apollinis, quæ auctore Asconio oratione in toga candida, extra portam Carmentalem fuit, inter forum Olitorium & circum Flaminium. Augustus tamen exstructa æde Marti vltori, quam bello Philippensi vouerat, sanxit, vt de bellis ac Triumphis, in ea deinceps consuleretur, vt est auctor in vita Suetonius cap. XXIX. In ijs igitur templis Imperatores, ea quæ iam ante literis publice scripserant, corã exponebant, quot hostium millia cæsa, quæ præda ex hostibus capta, quæ Prouinciæ ad imperium populi Romani adiunctæ, atque pro ijs rebus gestis Triumphum postulabant. Eo die quo Imperatori dabatur Senatus, nullus Senator deesse solebat: quemadmodum ait Cicer. Philip. I. Velleius libro priore: de L. Paulo. Is cũ in concione extra vrbẽ, more maiorum, ante Triumphi diem ordinem actorum suorum commemoraret. Liuius li. XXXVIII. Cn. Manlius Procos. Romam venit, cui cum ab Ser. Sulpicio Prætore Senatus ad ædem Bellonæ datus esset; & ipse commemoratis rebus ab se gestis postulasset, vt ob eas Dijs immortalibus honos haberetur, sibique Triumphanti vrbem inuehi liceret. Et li. XXXIX. M. Fuluius Procos. ex Aetolia redijt: isque ad ædem Apollinis in Senatu, cum de rebus in Aetolia gestis disseruisset, petijt à Patribus, vt æquum censerent, ob Rempubl. bene ac feliciter gestam, & Dijs immortalibus honorem haberi iubere, & sibi Triumphum decernere.

Dies porro lege constitutus, quo die oportebat

tebat Imperatores de rebus ab se gestis differere, videtur summus fuisse decimus: sic enim scribit Cicero epist. 2. li. III. ad Q. Fr. Cum Gabinius quacumque veniebat, Triumphum se postulare dixisset, subitoq; bonus Imperator noctu vrbem hostium plane inuasisset, in Senatum se non committebat. interim ipso decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum & militũ renunciare, in re hæsit summa in frequentia. Hunc tamen diem, Triumphi cupiditate Imperat. sæpissime prætulerunt, vt ex Liuio constat.

De Triumphi nomine & Inuentore.

CAP. IV.

TRiumphus in vrbe Roma honorum maximus fuit, quem is qui suis auspicijs, populi Rom. hostes, signis collatis prœlio deuicisset, Prouinciamq; Imperio pop. Rom. adiunxisset, cum exercitu rediens, Senatus primum iudicio, deinde populi iussu consequebatur. Nominatum Triumphum Varro & Plutarchus scribunt à θριάμβῳ Græco Liberi patris cognomento, quod milites inter pompã vsurpabant, dum Imperatori per vrbem in Capitolium adscendenti, festis vocibus acclamarent Io Triumphe, Io. Zonaras autem dum Triumphum Diocletiani describit, item Nicãdri Scholiastes & Suidas Triumphi nomen deductum putant ἀπὸ τῶν θρίων, id est, ficubus; quod ante inuentum personarum vsum, vulgo homines eius arboris frondibus contecti, scenica procacitate dicta in obuios *Varro li. 5. de ling. lat. plutarch in Marcello.*

conijcerent: quam dictorum licentiam cum milites in pompa imitarentur, ex eo Triumphi nomen ortum esse volunt. Suetonius vero, vt citat Isidorus libr. xviii. cap. 2. dictum existimauit Triumphum, quod is qui Triumpharet, triplici iudicio cohonestaretur, exercitus, Senatus, & populi. Alij, vt eodem loco ait Zonaras, quod Triumphus tribus ordinibus Senatus, populi, militumq; constaret: tot enim ordines Triumphantem sequebantur.

Primus ex externis nationibus Bacchus deuicta India Triumphauit, vt ait Plinius libr. vii. cap. LVI. Ex Romanis vero Romulus, Acrone Cæninensium Rege interfecto, si Dionysio, Messalę, & Plutarcho credimus: nam Florus & Eutropius, Tarquinium Priscum Triumphi auctorem faciunt. Qui scriptores inter se dissidentes, ita ex Plutarchi sententia videntur côciliari posse, vt Romulus quidem Triumphandi morem Romanis ostenderit; Priscus vero ornauerit atque auxerit.

Triumphorum porro duo genera fuere, vnus maior, qui præcipue Triumphus; minor alter, quæ Ouatio nominata est. Ex his autem alij terrestres, alij nauales; item alij in vrbe, alij in monte Albano acti sunt. De quibus omnibus singillatim ordine dicemus.

Quibus de caussis concederetur vel negaretur Triumphus.

CAPVT V.

QVoniam autem Triumphus, vti diximus, honorum omnium qui suffragio aut studio ci-

dio ciuium deferrentur, maximus semper est habitus, ne vnquam Triumphantium indignitate obsolesceret, leges multæ latæ sunt, quibus triumphi splendor ac dignitas custodiretur. Quarum illa antiquissima fuit, quæ numquam seruata non est, vt qui triumphum ducturi essent, sua in Prouincia suisque auspicijs rem gessissent. Liuius libro XXVIII. de Nerone & Salinatore. Inter ipsos, ne cum bellum communi animo gessissent, Triumphum separarent, ita conuenit: quoniam in Prouincia M. Liuij res gesta esset, & eo die quo pugnatum foret, eius forte auspicium fuisset; exercitus Liuianus deductus Romam venisset, Neronis de prouincia deduci non potuisset; vt M. Liuium quadrigis vrbem ineuntem milites sequerentur; C. Claudius equo sine militibus inueheretur. Et lib. XXXIV. de M. Eluio; Caussa triumphi negandi Senatui fuit, quod alieno auspicio, & in aliena prouincia pugnasset. Velleius libro secundo de Lepido, qui Tiberij Cæsaris auspicio res gesserat; Ob ea, inquit, quæ si proprijs gessisset auspicijs, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, consentiente cum iudicio Principum, voluntate Senatus, donatus est. Itaque Dio li. XLIII. id contra consuetudinem Fabio Pedioque Legatis à Cæsare concessum scribit, vt cum suis auspicijs nihil gessissent, nihilominus tamen triumpharent.

Altera lex fuit, vt pro aucto imperio, non pro recuperatis quæ populi Roman. fuissent, Triumphus decerneretur. Quam ob caussam

neque P. Scipioni ob Hispanias recuperatas, neque Q. Fuluio qui Capuam, neque L. Opimio qui Fregellas receperunt, permisit Senatus vt triumpharent, quemadmodum Valerius lib. 2. Marcellinus libr. xxv. scribunt. Eadem fuit condicio eorum, qui ad res gerendas sine magistratu missi essent, vt quamuis res Triumpho dignas gessissent, Triumphare tamen lege vetarentur. Atque ob hanc vnam caussam neq; Scipioni neq; Marcello Triumphum decretum scribit Valerius lib. 2. Ac de Scipione quidem ita scribit Liuius li. xxviii. Ob has res gestas magis tentata est Triumphi spes, quam petita pertinaciter; quia neminẽ ad eam diem Triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, constabat. Et libr. xxxi. de L. Lentulo Hispaniæ Procos. Res Triumpho dignas esse censebat Senatus, sed exemplum à maioribus non accepisse, vt qui neque Dictator, neque Consul, neque Prætor res gessisset, Triumpharet: Proconsulem illum Hispaniam prouinciam, non Consulem aut Prætorem obtinuisse.

Vnus tamen Cn. Pompeius, Sulla Dictatore concedente, contra legem sine magistratu eques Rom. Triumphauit. Vetus etiam lex illa traditur, vt ij tantum vrbem Triumphantes inirent, qui hostes acie vicissent: quare Cethegi, M. Tamphili, Sp. Cassij, Q. Minutij Triumphos tanquam contra legẽ raptos notant Liuius & Dionysius, in quibus neq; hostes ducti ante currum essent, neq; alia præda, qua cohonestari Triumphi solerent, transuecta.

Post

Post vt Imperatorum ambitioni obuiam iretur, qui leuibus prœlijs prospere factis, Triumphum petebant; lege cautum est, vt ne quis Triumpharet, nisi & quinque millia hostium vno prœlio cecidisset, & de suo exercitu multo pauciores amisisset. Quo in vtroque ne falsus Senatui numerus ederetur, altera lex à L. Mario & M. Catone Tribb. pleb. lata est, quæ iubebat Imperatores cum primum ad vrbem venissent, apud Quæstores vrbanos iurare de vtroque numero vere ab ipsis Senatui esse scriptum, pœna proposita ijs, qui aut hostium occisorum, aut ciuium amissorum in numero mentiti essent, vt scribit Valerius libro 2. Hinc Liuius libro IV. Cum trepidam tantum ostendissent aciem Aequi, turpi fuga funduntur, haud magno Consulis decore, itaque Triumphus negatus: ceterum ob Sempronianæ cædis leuatam ignominiã, vt ouans vrbem introiret concessum est. Et lib. X. M. Attilio Cos. de Triumpho agenti negatus honos & ob amissa tot millia militum, & quod captiuos sine pactione sub iugum misisset. Dionysius lib. V. de Postumio Cos. caussa negandi Triumphi fuit clades paullo ante cum ignominia accepta, cum multis desideratis, parum abfuit, quin ipse in fuga veniret in potestatem hostium.

Illud quoque lege sancitum, vt non nisi exercitu è prouincia deportato Triumphus decerneretur, cum vt testis esset virtutum Imperatoris, tum etiam vt debellatum esse in prouincia appareret. Atque hoc ipsum Mar-

cello quo minus triumpharet, obstitisse significat Liuius l. xxvi. Et li. xxviii. In ijs caussis cur Nero, quemadmodum Salinator, non triumphauerit, hanc etiam numerat. Quod exercitus Liuianus deductus Romam venisset, Neronis deduci de prouincia non potuisset. Et li. xxxix. L. Manlio, inquit, Proconsuli postulanti ab Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat; exemplum obstabat, quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam pacatamq; prouinciã tradidisset successori. Hinc illa apud eundem Liuium libro trigesimo primo, extremo. C. Aurelij Cos. de Senatu conquerentis, quod absente exercitu, Furio Prætori triumphum decreuisset: Ita, inquit, triumphum decreuisse Senatum, vt nullius nisi eius qui triumphaturus esset, aut eorum qui in bello interfuissent, verba audiret: maiores ideo instituisse, vt Legati, Tribuni militum, Centuriones, milites denique triumpho adessent, vt virtutes rerum gestarum eius cui tantus honos haberetur, publice viderentur. Dio etiam libro xxxvii. nulli triumphum absque partæ victoriæ socijs decerni solitum scribit: idq; Pompeio contra morem datum notat.

Impediendi quoque Triumphi illa ratio fuit, cum Tribunus plebis aliquis Imperatori ob res in bello gestas diem diceret, sicuti C. Memmius L. Lucullo, qui duobus potentissimis regibus Mithridate & Tigrane deuictis, ta-

ctis, tamen non nisi triennio post, Memmio accusationem remittente, triumphauit Cicerone Cos. Vnde illa eiusdem Ciceronis in Lucullo. Nos Consules introduximus pæne in vrbem currum clarissimi viri. Et Sallustius in Catilinaria; Q. Marcius Rex, Q. Metellus Creticus ad vrbem Imperatores erant, impediti ne triumpharent, calumnia paucorum.

Postremo illud more maiorum obseruatum est, vt quamuis aliquis præclaras res maximeque vtiles Reipubl. ciuili bello gessisset, Imperator tamen non appellaretur; neque ei supplicatio aut triumphus decerneretur: quia vt necessariæ istę, ita lugubres semper æstimatæ victoriæ sunt, vt pote non externo sed domestico partæ cruore. Quare neque Catulus de Lepido, neq; C. Antonius de Catilina, quamquam improbis ac seditiosis ciuibus; neque Sulla de Mario, neque Cæsar de Pompeio Triumphum duxerunt, vt est auctor Valerius lib. 2. Dio autem libr. XLI. scribit Pompeium, victo ad Dyrachium Cæsare, Imperatoris quidem nomen accepisse; fasces tamen lauro non ornasse, neque orationem vllam gloriosam habuisse.

De Ordine, ad quem spectabat Triumphum decernere.

CAPVT VI.

HAsce caussas impediendi Triumphi Senatus cognoscebat, quarum si nulla obstitisset, Patrum consensu Triumphus his verbis de-

bis decernebatur. Quod bene ac feliciter Rempub. administrasset, vt scribit Liuius libro XXXVIII.

Initio enim æstimatio, & arbitrium eius honoris penes ordinem Senatorium fuit. P. Seruilius Priscus Cos. viam à Senatus auctoritate recedendi primus ostendit; qui re bene cum Volscis gesta, cum Triumphum à Senatu, Ap. Claudio collega intercedente, non impetrasset; cum lictoribus coronatis coronatus ipse, & Triumphali veste ornatus vrbem iniјt, atque in capitolio vota persoluit, plebe vniuersa cui erat carissimus, prosequéte; anno V. C. CCLVIII. Et quamquam Dionysius libro VI. hunc Triumphum nominet. Eum tamen neque Liuius, neque fasti capitolini habent; credo, quia inuito Senatu, sine populi iussu actus esset. Primi L. Valerius Potitus, M. Horatius Barbatus consules cum à Senatu Triumphum non impetrassent, ad populum conuersi, sine auctoritate Senatus, iussu populi Triumpharunt, anno V. C. CCCIV. vti Liuius libr. III, Dionysius libro XI. narrant. Vnde, illa apud Liuium C. Claudij indignantis; Numquam ante de Triumpho per populum actum, semper æstimationem arbitriumque eius honoris penes Senatum fuisse; ne Reges quidem maiestatem summi ordinis imminuisse. Horum exemplũ secuti deinceps multi, omisso Senatu, Triumphum à populo impetrarunt. Liuius libro VII. C. Marcius Rutilus Dictator, sine auctoritate Patrum, populi iussu Triumphauit. Et libro X.

Postu-

Poſtumius Cos. auxilio Tribunorum pl. triũ, aduerſus interceſſionem ſeptem Tribunorũ & conſenſum Senatus, celebrante populo, triumphauit. Inuito autem populo, nemo vnquam triumphaſſe legitur, præter vnum Ap. Claudium, quem triumphãtem, ne à Tribuno pl. de curru detraheretur, Claudia virgo Veſtalis, filiané, an ſoror? (vtrumq; enim traditur) curru conſcenſo, vſque in Capitolium proſecuta eſt, vt Cicero in Cæliana, Valerius libr. v. capit. IV. Suetonius in Tiberio cap. II. narrant.

Vna cum triumpho pecuniam etiam ad triumphi ſumptus ex ærario Senatus decernebat, vt ait Polybius lib. VI. Primuſque priuatis ſumptibus triumphauit Q. Minucius Rufus Cos. anno V.C. DLVI. qua de re ita Liuius lib. XXXIII. Q. Minucius Cos. de Ligurib. Boijſque Gallis in monte Albano triumphauit: is triumphus, vt loco, & fama rerum geſtarum, & quod ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit; ita ſignis carpẽtiſque, & ſpolijs ferme æquabat.

Romæ autem Ap. Claudius Pulcher Cos. primus priuato ſumptu de Salaſſis Gallis triumphauit anno V.C. DCX. qua de re ſic Oroſius lib. v. cap. IV. Ap. Claudius aduerſus Salaſſos Gallos conuerſus & victus, decem millia peditum amiſit; reparata pugna, quinque hoſtium millia cecidit: triumphum propter damna ſuperiora, cum non impetraſſet, infami impudentia atque ambitione vſus priuatis ſumptibus triumphauit.

Huius exemplum secuti reliqui Imperatores, priuatis sumptibus triũphos apparabant, accepto à ciuitatibus auro, quod Coronariũ dicitur. Dio lib. XLVIII. de Cn. Domitio Caluino; Aurum quod in triumphum cõferri ab vrbibus solet, à solis Hispaniæ ciuitatibus accepit: atque cum eius aliquam partem in triumphi apparatũ impẽdisset, reliquam ad Palatium reficiendum contulit. Et libr. 49. Triumphum sibi à Cæsare vel Antonio concedi impetrarunt; eiusq; nomine multum aurum coronarium à populis exegerunt.

De Imperio triumphantium.

CAP. VII.

AC triumphum quidem, & pecuniam ad sumptus, vti diximus, senatus decernebat: sed imperium in vrbe quo die triumphus duceretur, populus dabat. Triumphabant enim cum imperio, quod vrbem intrantibus, vt supra demonstratum est, deponere necesse fuit. Addit Zonaras, priuatis nullo modo triumphare licuisse. Itaq; decreto à Senatu triumpho, de eiusdem auctoritate, Tribunus plebis, aut Magistratus aliquis rogationem ad populum ferebat, vt quo die vrbem triumphantes inirent, eo die ipsis imperium esset. Liuius lib. XLV. Tribus ijs omnibus decretus est ab Senatu triumphus, mandatumque Q. Cassio Prętori cum Tribunis plebis ex auctoritate Patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, vt ijs, quo die vrbem triumphantes inueherentur, imperium esset. Hanc legem de im-

de imperio vnius diei intra vrbem significat Cicero lib. I V. epist. X V. ad Atticum; Pontinius vult ad I V. Nonas Nouēbr. triumphare: huic obuiam it Cato & Seruilius Præt. aperte, & Q. Mucius Trib. negant enim latum de imperio, & est latum hercule insulse, &c. Latum insulse dicit, quia vt scribit Dio lib. 39. extremo, Galba Præt. legem de imperio Pontinij ferens, clam ante lucem quosdam in suffragium miserat: cum tamen ante primam diei horam, quidquam agi cum populo leges vetarent.

De Pompa Triumphi. CAP. VIII.

REbus omnibus comparatis, dies pompæ traducēdæ indicebatur; quæ quidem alia alijs temporibus, pro rerum & victoriarum conditione fuit. Initio enim quamdiu populus Rom. cum finitimis bella gessit, tenui admodum pompa triumphi instruebantur, cum nihil teste Floro, nisi pecora Volscorū, greges Sabinorum, carpenta Gallorū, fracta Samnitum arma in ijs deferrētur. Postquam autem Prouinciæ, Regna, atque integræ nationes in ditionem popu. Rom. venerunt, vna cum imperij opibus, ita creuit triumphorum magnificentia, vt ad eam nihil addi potuisse videatur. Vbi igitur dies constituta aduenerat, Senatus cum equestri ordine, alijq; Magistratus festo cultu, obuiam Imperatori extra vrbem prodibant, certoq; in loco eius aduentū prestolabantur, vt Dio lib. 51. de triumpho Augu. Ioseph. li. 7. de triūpho Vespasiani tradidere.

li. 1. c. 13.

Hinc

Hinc Valerius libro IX. capite III. Manlio Torquato amplissimam & gloriosissimam ex Latinis & Campanis victoriam in vrbem referenti, cum seniores omnes lætitia euantes occurrerent iuniorum nemo obuiam processit. Et Liuius li.v.de Camillo: Aduentus quoque Dictatoris, omnibus ordinibus obuiam effusis, celebratior, quam vllius vmquam antea fuit.

Interea ex alia parte milites in turmas ordinesque descripti ad Imperatorem conueniebant. Is triumphali habitu indutus, sumptis armillis, laurea redimitus, ramumque dextra tenens, prosequente exercitu, ad locum vbi Senatus exspectabat, progrediebatur: positaque Sella milites ad concionem conuocabat, atque alijs omnibus, alijs proprijs laudibus ornatis, pecuniam & dona militaria diuidebat, votaque solemnia celebrabat, vt Iosephus & Zonaras scribunt. Hinc Fest. Calbeos armillas dicebant, quibus triumphantes vtebantur. Et Liuius lib.39. Multos eo die priusquam in vrbē inueheretur, in circo Flaminio Tribunos, Præfectos, Equites, Centuriones, Romanos, Sociosque donis militaribus donauit.

Dum hæc ab Imperatore gerūtur, populus interim candidis indutus vestibus, sese ad spectandum comparabat, exstructis qua pompa præferebatur, spectaculorum gradibus, patentibus Deorum templis, turibulisq; ante ianuas positis, ture & odoribus incensis, vt est auctor in Aemylio Plutarchus. Hinc Tacitus

lib.

lib. XIV. de Nerone; Promptiora quam promiserant inueniũt, obuias tribus, festo cultu Senatum, cõiugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita, extructos qua incederet spectaculorum gradus, quomodo triumphi visuntur.

Imperator votis psolutis, milites præmijs militaribus donatos ad prâdium dimittebat, quod ijs ab Imperatore exhiberi mos fuit: ipse ad portam procedebat, quæ triumphalis dicebatur, quod ea triumphorum pompa inferri soleret. Auctor Iosephus loco citato. Portæ triumphalis meminit etiam Cicero in Pisonem. Quasi verò ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne triumphali: quæ porta Macedonicis semper Procõsulibus antere patuit. Plutarchus in Sympoſio lib. II. capit. I. scribit licuisse olim triumphantibus muri partem qua ingressuri essent, deijcere, vt ostenderent non magnopere indigere mœnibus eam vrbem, quæ eos Duces peperisset. Verum ego vix adduci possum vt credam. Hieronicarum morem Romæ fuisse seruatum: neque alium quemquam præter vnum Neronem legi, disiecta muri parte vrbem introisse. Sue. c. 25. Xiphilin.

Sed vt ad Imperatorem reuertamur, vbi is corpus curasset, Dijs, qui erant ad portam collocati, sacrificat. Inde pompa per instructa omnia ordinibus virorum ac mulierum, inter plausus & acclamationes, vijsque flore stratis, procedere incipiebat, summouentibus turbã cum bacillis ministris, ne se pompę

admi-

admisceret, ordinemq; turbaret, vt Iosephus li.vii. bel. Iud. Plutarchus in vita Aemylij & Tib. Gracchi narrat. Ouidius:

l.4. Trist el.2.

Quaq; ibis, manibus circum plaudere tuorum,
Vndique iactato flore tegente vias.

Primus omnium Senatus, festo, vt diximus, cultu ingrediebatur. Dio lib. LI. ait Magistratus præcedere solitos fuisse; subsequi autem Senatores: Augustum tamen præter morem passum esse, vt Collega cum Senatoribus sequeretur. Tum currus, hostium spolijs onusti traducebantur à militibus coronatis, quibus tubicines item coronati misti erant, vt scribit in Libyca Appianus.

His curribus arma, tela, catapultæ, balistæ, tormenta omnis generis, aliaque instrumēta belli transuehebantur, ita inter se confusa & congesta, vt inter vehendum mutuo impulsu atque tritu stridorem quendam ederent asperum atque horribilem, vt ait Plutarchus in Aemylio.

Ciuitatum deinde gentiumq; victarum numina & simulacra pictęq; tabulæ ducebātur, in quibus mōtium, fluminum, regionum, præliorumq; species ita erant expressę atque distinctæ, vt ex eis rerum gestarū ordo cognosci facilime posset. Aliquę enim vastitatem, quę regionibus inferebatur; aliquę excisiones vrbium atque incensiones ostendebant; alię prędiorum faciem afferebant, fugam cædemq́ue hostium; nonnullę ipsos hostium duces supplicū more manus tendentes re-

prę-

prȩſentabant. Atque hęc omnia partim viri toga induti purpurea ferculis geſtabant, partim curribus vehebantur, quorum pegmata in tertiam, quartamque contignationem ſurgebant. Auctor Appianus in Libyca, & Mithridatica extremo. Et li.2. ciuil. Ioſeph. Zonaras locis citatis. Aſconius etiam ferculis ſigna ante triumphantem vehi per pompam ſolita ſcribit ad lib.1.in Verrem. Fercula autem & ſimulacra quę in triumpho ferebãtur, eburnea fuêre: quare datum vitio Maximo Pedioque Cęſaris Legatis ſcribit Dio, quod *lib.43.* ligneis oppidorum imaginibus in triumpho vſi eſſent. Chryſippus etiam cum in triumpho Cęſaris eburnea oppida eſſent tranſlata, & poſt dies paucos in triũpho Maximi lignea; thecas eſſe oppidorũ Cæſaris dixit, vt refert Quinctilianus lib.6. Itaque *b* Marcellus Siracuſarum ſimulacrum in triumpho duxit. Scipio *c* Aſiaticus ſigna militaria 234. oppidorũ ſimulacra 134.tranſuexit. *d* Balbus Cornelius, victis Garamantibus, præter Cydamam & Garamam, omnium aliarum gentium vrbiumq; numina & ſimulacra in triumpho oſtendit. C. Cæſar *e* Rhenũ Rhodanumque, & ex auro captiuum Oceanum: in ferculis Ni'um, Arſinoëm, & ad ſimulacrum igniũ ardentem Pharum tranſtulit. Idẽ *f* Achillę & Photini Pompeij interfectorum cędem, Pharnaciſque fugam pictã in tabulis oſtendit; & illa quæ ſine gemitu adſpicere populus Romanus non potuit. L.Scipionis in mare ſe præcipitantis, Catonis viſcera dilaniantis, Petreij & Iubæ ſingu-

b Li.l.2[illegible]
c Id.l.37
d Plin li.5.ca.5.
e Florus l.4.ca.2.
f Appian. lib.2.ciu.

singulari certamine decernentium imagines traduxit. Longe melius in hoc genere g Sulla quam Cæsar, qui cum Græciæ & Asiæ multas vrbes; ciuium Romanorum nullum oppidum in triumpho vexit.

g Valer. l.2.c.3.

Hanc prædam deinceps duo militum ordines sequebantur, quorum vnus aurum argentumque rude & infectum, alter factum signatumq; præferebat, æs, ebur, vestes preciosas, signa marmorea, aurea & argentea, coronas, quas sociæ ciuitates Imperatoribus post victoriam gratulantes honoris causa miserant, adscriptis titulis ciuitatum, a quibus donatæ fuissent, vt scribit Appianus & Plutarchus locis citatis. Vopiscus de Aureliani triũpho; Preferebantur, inquit, coronæ omnium ciuitatum aureæ, titulis eminentibus proditæ. Plinius lib.xxxiii. cap.iii. Claudius Princeps qui Caio successit, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas, vnam septem pondo habuit, quam contulisset Hispania citerior; alteram nouem, quam Gallia comata, sicut titulus indicauit.

Denique quidquid in hostium Prouincia, vel singulare fuit, vel nouitate, precio, artificioúe admirabile; id vectum in triumpho oculis pop. Rom. subijciebatur, vt ait Ioseph. Quod si magna prędæ copia fuisset, plaustris mulisque vehebatur: diesque plures continuabantur, si vnus pompæ traducendæ non sufficeret, vt Liuius libro xxxiv. & xlv. de Quinctij & Pauli triumphis; Plutarchus in Lucullo narrant. Itaque Pompeius a in triumpho

a Plin. li. 12.c.26.

pho Mithridatico Ebenũ: *b* C. Cæsar Camelopardalem: *c* Augustus Hippopotamũ, & Rhinocerotem: *d* Vespasianus Balsamum: *e* Aurelianus nouum purpuræ genus primi ostenderũt. *f* T. Quinctius de Macedonia triduum triumphauit, transtulitque infecti argenti 18. millia pondo, & CCLXX. facti, vasa omnis generis, cęlata pleraque, quędam eximiæ artis, & ex ære multa fabrefacta, ad hoc clypeos argenteos decem: signati argenti tetradrachûm XXCIV. millia, auri pondo tria millia DCCXIV. & clypeum vnum ex auro totum, & Philippeos aureos XIV millia. DXIV coronas. dona ciuitatum CXIV. b *Dio li. 43.* c *& 51.* d *Plin. l. 12. c. 4.* e *Vopisc. in vita.* f *Liuius lib. 34.*

L. Scipio in triumpho quem egit de Antiocho Rege tulit eburneos dentes mille. 231. aureas coronas. CCXXXIV argenti pondo. 147. millia, & CDXX. tetradrachmûm atticorum CCXXIV millia. cistophorûm CCCXXXI millia, & LXX. nummos aureos Philippeos CXL millia, vasorum argenteorum (omnia cælata erant) mille pondo & CDXXIV: aureorum mille pondo XXIV. *Liu. l. 37.*

Paulus Aemylius triumpho Macedonico de Perseo Rege, coronas CD transtulit, tantumque pecuniæ, vt ex eo tempore populus Rom. tributum pendere desierit, vt Plutarchus in vita, & Cicero lib. III. officiorum tradidere. Plinius libro XXIII. cap. III. prædam pondo trium millium in ærarium illatam scribit: Antias, & Velleius summam omnis captiui auri argentique translati bis millies centies HS. fuisse dicunt. Idem Velleius ex *Liu. l. 45.*

quinque C.Cæsaris triumphis, Gallici apparatum ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitisse scribit: pecuniam ex manubijs illatam paulò amplius sex mil-
l.2.ciuil. lies HS. Appianus inuecta dicit talenta mille LXV. coronas aureas duo millia. DCCCXXII. pondo XXV millia. DCIV.

Pompeius tertio triumpho quē de Piratis, Asia, Ponto, &c. die natalis sui egit M.Pisone
l.37.c.2. M.Mesala Coss. transtulit, auctore Plin. alueū cum tessaris lusoriū è gemmis duabus, latum pedes tres, longū pedes quatuor: in quo fuit luna aurea pondo 30. lectos tricliniares tres, vasa ex auro gemmisque abacorum nouem, signa aurea tria, Mineruę, Martis, & Apollinis, coronas aureas ex margaritis XXXIII. montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea: Museum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat: Reipu. dedit mille talentûm; Legatis & Quæstoribus, qui oras maritimas defendissent HS. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta.

In Luculli triumpho latum est, quemadmodum scribit in vita Plutarchus, aureum Mithridatis simulacrum senum pedum, clypeus gemmis distinctus, fercula viginti vasorum argēteorum: aureorum verò poculorum armorumque triginta duo: octo quoque muli cum aureis lectis traducti: argentum infectum muli sexaginta sex, signatum centū & septem portarunt: argentiq; signati. Summa

ma fuit vicies septies centena millia drachmarum.

Huic diuitiarum pompæ tubicines succedebant, aureis coronis purpuraque ornati, nihil lætum & suaue, sed bellicum & horrificum canentes, vt in ipsa acie solet. Tum hostias ad sacrificandũ boues domesticos albos auratis cornibus vittis sertisq; redimitos, iuuenes candidis succincti vestibus traducebant, quos pueri sequebantur aureas argenteasque pateras preferentes, vt Plut. in Aemylio. Appianus in Libyca scribũt. Boues albi vt essent ex Clitumni pascuis fere desumebãtur, quod animalia quæ de illius fluminis aqua potauerint, fetus albos edere dicantur, teste Plin. l. 2. cap. 103. Vnde illa Virgilij lib. 2. Georg.

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus,
Victima sæpe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa Deûm duxere triumphos.

Quod etiam obseruauit Seruius ad eundem locũ. Quare Seruilius de triumpho L. Pauli, qui antiquabatur, sic loquitur apud Liui. l. 45. Pars, inquit, non minima triũphi est victimæ precedentes, vt appareat Dijs grates agentem Imper. ob remp. bene gestam redire: omnes illas victimas quas traducendas in triumpho vindicauit, alias alio cedente mactare. Hæc ille. Dux[illegible]ũt in triumpho Paulus, vt Plut. ait, boues centum viginti. Trebellius in Gallieni triumpho ductos scribit centenos albos boues cornibus auro iugatis, & dorsualibus sericis discoloribus præfulgentes, & agnas candidas 200.

Vltimo loco Regum deuictorum currus cum ipsorum insignibus ac diademate vehebantur. Plutarchus traductum à Paulo in triumpho scribit Persei regis currum, cui erant imposita eius arma, & armis diadema. Idemque tradit in Luculli triumpho de Mithridate currus falcatos decē processisse. Vopiscus scribit Aurelianum in triumpho de Zenobia tres currus regios tulisse; vnum Odenati auro, argento, gemmis operosum atque distinctum; alterum quem Rex Persarum Aureliano dono dederat, pari opere fabricatum; tertium quem sibi Zenobia construxerat.

Ipsi deinde hostium duces & captiui traducebantur, pro gentium varietate in turmas gregesq́; descripti, cum titulis, qui cuius gentis essent indicarēt. Primus in triumpho hostes duxisse captiuos traditur Quinctus Cincinnatus ab Orosio lib. II. cap. XII. Vopiscus in Aureliano. Ductæ sunt, inquit, decem mulieres, quas virili habitu pugnantes inter Gothos ceperat, cum multę essent interemptæ, quas de Amazonum genere titulus indicabat. Idem Vopiscus in Probo. Triūphauit de Germanis & Blemyis, omnium gētium drungos, vsque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit. Trebellius de triumpho Gallieni. Ibant præterea gentes simulatę vt Gothi, Sarmatæ, Franci, Persæ; ita vt non minus quam ducenti singulis globis ducerentur.

Adelph. act. 2. sc. 1. Donatus in Terentium, captiuos lauro vinciri, atque ita duci per pompam morem fuisse scribit. Liuius tamē catenis vinctos fuisse signi-

ſignificat lib.XLV. Sed non Perſeus tantum, inquit, per illos dies documentum humanorum caſuum fuit, in catenis ante currũ victoris ducis per vrbem hoſtium ductus: ſed etiã victor Paulus auro purpuraque fulgens. Vopiſcus in Aureliani triumpho ſcribit ductam Zenobiam ornatam gemmis. catenis aureis, quas alij ſuſtentabant. Ipſi etiam captiui precioſis veſtibus erant induti, vt veſtiũ ornatu & ſplendore, quemadmodum ſcribit Ioſeph. ſquallor ac deformitas corporũ ſubtraheretur. Quamquam etiam Imperatores ex captiuorum multitudine forma præſtantiſſimum quemq; deligere conſueuerunt, quẽ in triumpho ducerent. Suet. in Caligula. Conuerſus hinc ad curam triumphi præter captiuos ac tranſfugas barbaros, Gallorum quoque proceriſſimum quemque, &, vt ipſe dicebat, ἀξιοθριάμβητον, ac nonnullos ex principibus legit ac ſepoſuit ad pompam. Porro inter captiuos, vt ait Appianus, quidam incedebat, talari veſte, auro gemmiſq; diſtincta ornatus, qui vario geſtu captiuis illudebat, riſumque populi captabat. Atque hęc quidem pompæ ordo fuit vſque ad ipſum Imperatorem: de qua etiam Ouid. lib. IV. Triſt. cap:47. eleg.2.

Ergo omnis populus poterit ſpectare triumphos,
Cumq; ducum titulis oppida capta leget?
Vinclaq; captiua Reges ceruice gerentes,
Ante coronatos ire videbit equos?
Hic qui Sidonio fulget ſublimis in oſtro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci.

Hic lacus, hi montes, hæc tot castella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Crinibus en etiam fertur Germania passis.
Et ducis inuicti sub pede mœsta sedet, &c.

Deinceps reliqua videamus.

De Imperatoris curru & ornatu.

CAP. IX.

INitio pedibus vrbem ingressos, atque ita Romulum triumphasse tradit Plutarchus, qui etiam Dionysium reprehendit, quod Romulũ curru vrbem inuectũ scribat: videlicet quod non Romulus, sed aut Priscus Rex, aut, quod alij tradidere, Poplicola Cos. curulem in vrbem triumphũ introduxerit. Florus etiã consentit in Prisco. Vtcumque aũt se res habeat, permanauit hæc apud posteros consuetudo, vt omnes triumphantes quadrigis in vrbẽ veherentur: quod priores duces, vt Isid. ait, soliti essent hoc habitu bella inire. Primus Camillus Dictator ad currũ albos equos adhibuit: quo facto superbiæ crimẽ haud vitauit, propterea quod currus ille Deorũ patri ac Regi dicatus esset, ipseq; Iouis solisq; equis æquiparari se velle videretur, vt Liuius, Plutarchus, Zonaras narrãt. Caligula autem posterioribus sæculis primos sex equos junxit, vt scribit Dio lib. LIX. Equos autem albos, similiter atque victimas ex Clitumni pascuis desumi solitos, auctor est Seruius ad li. 2. Georg. Hos verò equos aureis phaleris monilibusq; ornabant, vt ait Diony. l. 8. Vnde Ouid.

lib. 1. c. 5. *l. 18. c. 2.* *Liu. l. 5.*

Ante

Ante coronatos ire videbit equos.

Triumphalis porro currus, neque bellicarum, neq; ludicrarum, quadrigarũ, sed turris rotundę instar erat cõstructus auro gemmisque magnifice cælatus, vt Plut. in Aemylio, Appianus in Libyca, & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradidere.

Imperator aũt cultu regio, armillisq; ornatus, omnia gestãs Iouis insignia, in sella eburnea regia residebat: vt Dionys. libr. III, & V. scribit. Liuius l. x. Qui Iouis opt. Max. ornatu decoratus, curru aurato per vrbem inuectus in Capitolium adscenderit. Plinius lib. VII. capit. XLIV. de Metello. Per mediam vrbem Censore tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipse Deorum exsuuijs, ne captiuos quidem sic traxerat, &c. Itaque faciem minio illitã habuit, ad Iouis similitudinem, cuius facies, auctore Plinio, diebus festis illini solebat. Seruius ad Eclogam x. Virgilij. li. 33 c. 7.
Facie, inquit, rubea pingitur Pan, propter ætheris similitudinẽ: æther aũt est Iuppiter: vnde etiam triumphantes habent omnia Iouis insignia, sceptrum, palmatam togam, qua vtebantur illi qui palmam merebantur; faciem quoq; de rubrica illinunt, instar coloris ætheris. Isid. l. 18. Triumphãtes colore rufo liniebãtur quasi imitarẽtur diuini ignis effigiẽ.

Imperator exterius toga picta indutus erat, interius tunica palmata. Toga picta purpurea fuit, auro intexta. Liuius libr. XLV. de Paulo triumphãte; Paulus auro purpuraq; fulgens. Plinius lib. IX. ca. XXXVI. Purpura in triũphali

miſcetur auro. Idem etiam docet Dionyſius lib.III. qui præterea togam pictam, amictum fuiſſe ait, non vt Lydorum quadratum, ſed ſemicircularem, eamque à Romanis togam, à Græcis τήβεννον appellatã. Iſidorus etiam lib.XIX. cap.XXIV. togam pallium tradit purum fuiſſe forma rotunda, fuſiore & quaſi vndante ſinu, & ſub dextro veniens ſupra humerum ſiniſtrum poni ſolitum, eiuſque iuſtæ menſuram ſex vlnarum fuiſſe. Picta dicitur, quod in ea imagines aliquot acu depictæ eſſent.

Appianus ſtellas aureas intertextas ſcribit, Quare Dionyſ.l.III. vocat περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον. & lib.V. ποικίλην καὶ χρυσόσημον ςολὴν. Plutarchus in Aemylio ἁλουργίδα χρυσόπαςον appellat. Feſtus, Picta quæ nunc toga dicitur, purpurea antea vocitata eſt, eaque erat ſine pictura. Dicta quoque eadem eſt Palmata. Valerius enim lib.IX.c.I. Metellum ait cum palmata veſte conuiuia celebraſſe: Salluſtius autem eadem de re ſcribens apud
li.3. c.13. Macrobium: Metello plerumque accumbenti togam pictam amiculo fuiſſe ſcribit Iſi-
lib.19. dorus. Toga, inquit, palmata dicebatur, quam merebantur ij, qui reportabant de hoſtibus palmas: ipſa vocabatur & Toga picta, eo quod victorias cum palmis intextas haberet. Quæ
Seru.Ecl. Iſidorus, vt alia multa ſumpſit è Seruio. Au-
10.& li. ſonius in Panegyrico ad Gratianum. Palma-
11. ibi & tam, inquis, tibi miſi, in qua Diuus Conſtan-
Sellã regni. tinus parens noſter intextus eſt.

Hæc

Hæc toga picta siue palmata ab eodem Ausonio Trabea dici videtur: nam in eodem Panegyrico, vbi Gratiano Imperatori pro Consulatu gratias agit; In procinctu, inquit, & tu maxime dimicaturus, palmatæ vestis meæ ornamenta disponis; feliciter & bono omine, namque iste habitus vt in pace Consulis est, sic in victoria Triumphantis. parum est, si qualis ad me trabea mittitur, interroges; te coram promi iubes. Quibus ex verbis colligitur Trabeam, eandem Palmatam vestem dici, ac Triumphalem fuisse. Diuersas tamen eas ostendit libr. I. cap. V. seorsum Trabeam, Togam pictam, Tunicamque palmatam nominans. Plinius etiam cum ait libr. VII. cap. XLVIII. Trabeis vsos accipio Reges, pictas vestes iam apud Homerum fuisse; vnde Triumphales natæ, &c. Primum à Trabeis pictas vestes separat; deinde illud ostendit, Pictas vestes, non Trabeas inter ornamenta triumphalia fuisse. Aurum quoque Trabeæ dat Ausonius, cum eodem loco subiungit. Hæc est picta, vt dicitur, vestis non magis auro quam tuis verbis; & in extrema gratiarum actione, Trabeam non magis auro suo, quam tuo munere splendidam. At vero Suetonius in libro de vestimentis, quem citat Seruius ad lib. VII. Virgilij cum tria Trabearum genera describeret, nullam auri mentionem fecit. vnum enim fuisse dicit è sola purpura Dijs consecratum; alterum è purpura non sine albo, quo Reges vtebãtur; tertium augurale è purpura & cocco. Dionysius lib. 2. Trabeas, quibus Salij vte-

lij vtebantur, togas fuiſſe dicit fibulis diſtri-ctas, purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto.

Quomodocumq; autem ſe res habuerit;Togæ pictæ ſuppoſita fuit Tunica palmata: de qua ita Feſtus. Tunica palmata à latitudine clauorũ dicebatur; quæ nunc à genere picturæ Palmata appellatur. quorum verborum hic eſt ſenſus. Tunica quæ ante ob latitudinẽ clauorum(claui autem fuere quaſi flores quidam panno intexti)quæ igitur ante ab clauorum latitudine Palmata dicebatur,id eſt,nobilis, aut quia clauorum latitudo tanta eſſet, vt palmo menſurari póſſet; poſtea à palmarũ ramis qui in ea intexebantur,dicta eſt Palmata;in ea enim, vt ait Iſidorus, Victoriæ cum palmis erant intextæ. Liuius lib. x. Cui Deorum hominúmue indignum videri poteſt eis viris quos vos ſellis curulib. toga prætexta, tunica palmata, toga picta, & corona triumphali laureaq; honoraritis; Pontificalia atq; auguralia inſignia adijcere?Et lib.xxx. Poſtero die Scipio,vt à præſenti motu auerteret animum Maſſaniſſæ, in tribunal adſcendit, & concionem aduocari iuſſit: ibi eum primum Regem appellatum,eximijſq; ornatum laudibus, aurea corona,aurea patera,Sella curuli, & ſcipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. addit verbis honorem, neque magnificentius quidquã triumpho apud Romanos,neque triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe, quo vnum omnium externorum dignum Maſſaniſſam populus Rom. ducat.

Porro

Porro togam pictam, & palmatam tunicã Imperatores de capitolio Iouisque templo accepisse scribit in Scuero Lampridius; Prætextam, inquit, & pictam togam, nunquam nisi Consul accepit; & eã quidem, quam de Iouis templo desumptam alij quoq; accipiebant aut Prætores aut Consules. Et Capitolinus in Gordianis. Palmatam tunicam, & togam pictam primus Rom. priuatus suam propriam habuit: cum ante Imper. etiam de capitolio acciperent, vel de Palatio. Hinc Vopiscus in Probo, Palmatam Capitolinam appellauit.

Calceos videntur gestasse siue puniceos siue rubros. Dionysius enim triũphantes cultu regio incessisse scribit: Zonaras autẽ, Romulum Regem tunica purpurea, toga prætexta, rubrisq; calceis vsum narrat. Dio etiam li. 43. Cæsarem rubris calceis vsum esse dicit, quod ijs olim vterẽtur Reges Albanorum, à quibus ipse originem duceret. Hinc etiã in Epigrammate antiquæ vrbis ita legitur de C. Mario

De manubijs Cimbricis & Teutonicis ædem Honori & Virtuti victor veste triumphali, Calceis puniceis.

Dextera manu lauri ramum, sinistra scipionem eburneum gestabãt, in quo summo aquilæ fuit effigies vt Appianus & Plutarchus tradunt: qua re significabant, auctore Isidoro, per victoriam, quasi ad supernam magnitudinem accedere. Eam aquilam Eburneam item fuisse significat Prudentius lib. 1. contra Symmachum. *Lib. 18. Etym.*

Post

Post Trabeas, & Eburnam aquilam, Sellamq́ curulem.

Hæc Triumphantium ornamenta, Sellam curulem, sceptrum cum aquila, togam tunicamq́ue pictam Dionysius li.III. ab Hetruscis Tarquinio Prisco Regi missa scribit: eiectisq́ue Regibus ad honestandos eos qui triumpharent à populo Rom. retenta.
Macrobius lib.I. Saturn. id Hostilio tribuit: Florus cum Dionysio consentit in Prisco.

Sed vt ad triumphantem reuertamur: is capite coronam, ex lauro Delphica siue sterili initio gestabat: postea cum Liuię Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam conspicui candoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentē in gremium demisisset illæsam; & conseruari auem & sobolem haruspices iussisset, ramumq́ue eum seri ac rite custodiri, tam feliciter silua prouenit, vt ex ea Triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret; atque Imperatores Cęsares cuncti, inde mox ominis caussa laureas decerperent, tradituśq; mos est ramos quos tenuissent, confestim eodem loco serendi. Auctor Plinius libr.XV.cap.XXX. Suetonius in Galba. Dio lib. XLVIII. Alij.

Adhibebatur autem laurus in Triumpho, nō quia perpetuo viret, nec quia pacifera est (præferenda enim ei vtrique olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideoque etiam grata Apollini esse crederetur, assuetis eo do-

eo dona mittere iam & Regibus Romanis, teste L. Bruto: fortasse etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illam osculatus ex responso: & quia manu satarum, receptarumque in domo fulmine sola non icitur. Ob has caussas Plinius credit, honorem ei habitum in triumphis potius, quam quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio, vt Massurius & Festus tradiderunt. Quamquam idem Massurius curru Triumphantes myrtea etiā corona interdum vsos scripsit, referente Plinio lib. xxxv. cap. xxix. Hanc Triumphantium coronam describit Tertullianus in libro de corona militis capit. xii. Triumphi laurea folijs struitur, hinc ambitur lemniscis, inauratur lānulis, vnguentis delibuitur à lacrymis coniugum & matrum. *l. 15. c. 30* *Massurius apud Plinium ibidem.* *Festus u. Laureati milites.*

Bullam etiam de ceruice suspensam gestasse, inclusis in eam remedijs, quæ crederent contra inuidiam valentissima scribit Macrobius lib. i. Saturn. cāp. vi. Quam etiam ob caūsam crediderim appensum fuisse, sub curru Fascinum Deum inuidiæ medicum; qui Deus inter sacra Romana à Vestalibus colebatur, auctor Plinius lib. xxviii. cap. iv.

In ipso curru vna cum triumphante, admirabili plane exemplo, seruus publicus, vt ait Zonaras, vehebatur: qui pone coronam auream gemmis distinctum sustinens, admonebat subinde Triumphantem cum vt respiceret, id est, vt reliquum vitæ spatium prouideret, nec eo honore elatus superbiret: atq; per

singulas

ſingulas ciuium acclamationes dicebat. Reſpice poſt te, hominem memẽto te. Hinc Tertullianus in Apologetico cap. xxxiii. Hominem ſe eſſe etiam Triumphans in illo ſubliniſſimo curru admonetur: ſuggeritur enim ei à tergo, Reſpice poſt te, hominem memento te: etiam vtique hoc magis gaudet, tanta ſe gloria coruſcare, vt illi admonitio condicionis ſuę ſit neceſſaria. D. Hieronymus epiſt. xxv. ad Paulinam. Ad reuelationum, inquit, humiliandam ſuperbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in ſimilitudinem Triumphantium, quibus in curru retro comes adhærebat per ſingulas ciuium acclamationes dicens: hominem te eſſe memento, &cæt.

Hanc etiam eandem ob cauſſam, vt eorum arrogantia retunderetur, videri putãt triumphantes annulum ferreum geſtaſſe, quo cum ſeruis quodam modo æquari videbãtur. Qua de re ſic Plinius libr. xxxv. cap. 1. loquens de annulis: Neque alijs vti mos fuit, quam qui ex ea cauſſa publice accepiſſent; vulgoq́ue ſic triumphabant: Et cum corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, & ſerui fortaſſe coronam ſuſtinentis: ſic triumphauit de Iugurtha C. Marius. Hæc Plinius. Coronam illam quæ à tergo ſuſtinebatur, quá Plinius Hetruſcam vocat, ita deſcribit Tertullianus in libro de Corona militis cap. x. Præferuntur etiam illis Hetruſcæ: hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis & folijs ex au-

ex auro quercinis ob Iouem inſignes, ad deducendas tenſas cum palmatis togis ſumunt. De hac corona, & ſeruo eam ſuſtinente ſic Iuuenalis Satyra x., *magnaq́; corona*

Tantum orbem, quanto ceruix non ſufficit vlla
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Cōſul
Ne placeat, curru ſeruus portatur eodem.

Hic ſeruus publicus, qui vna cum Triumphante vehebatur, videtur fuiſſe Carnifex. Plinius enim lib. xxviii. cap. iv. ita ſcribit. Faſcinus Imperatorum quoque, non ſolum infantium cuſtos; & currus Triumphantium, ſub his pendēs defendit medicus inuidiæ, iubetque eoſdem reſpicere: ſimilis medicina linguæ, vt ſit exorata à tergo fortuna gloriæ, Carnifex. Et Iſidorus libr. xviii. cap. 2. Quod vero, inquit, à Carnifice Triumphantes contingebantur; id erat indicio, vt ad tantum faſtigium vecti, mediocritatis humanæ commonerentur.

Appenſum quoque erat currui, vt ait Zonaras, tintinnabulum & flagellum; quibus ſignificabatur, ipſum in eam calamitatem incidere poſſe, vt & flagris, ſeruorū more cæderetur, & capite damnaretur: qui enim ob facinus ſupremo ſupplicio afficiebantur, tintinnabula geſtare ſolebāt, ne quis inter eundem contactu illorum, piaculo ſeſe adſtringeret.

Eodem curru liberi cognatiq; ſi quos Imperator haberet, etiam ipſorū virgines puerique aduehebantur: natū vero grandiores, equis vel iugalibus, vel ſingularibus ſequebantur:

bantur: ceteri omnes pedibus pompam comitabâtur lauro coronati, vt Zónaras & Appianus tradunt. Et Cic. pro Murena. An cum sedere in equis Triumphantium prætextati potissimum filij soleant; huic donis militaribus patris Triumphum decorare fugiendum fuit; vt rebus communiter gestis, pæne simul cum patre triumpharet? Suetonius in Tiberio cap. vi Pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. Et in Domitiano c. 12. Triumphum vtriusque Iudaicum equo albo comitatus est. Liuius libr. xlv. de pauli filijs. Minor ferme, inquit, duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum; maior quatuordecim annorum, triduo post triumphum decessit: quos prætextatos curru vehi cum patre, sibi ipsis similes prædestinantes triumphos oportuerat. Tacitus li. 2. Annal. C. Cælio. L. Pomponio Coss. Germanicus Cęsar ad vii. Kalen. Iunias triumphauit de Cheruscis, Cattisque & Angriuarijs, quæque aliæ nationes, vsque ad Albim colunt. vecta spolia; captiui; simulacra montium, fluminum, prçliorum: bellumque quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium visus eximia eius species, currusq; quinque liberis onustus.

Ante triumphantem Herculis signum deferri solitum scribit Asconius ad libr. 1. Verrin. Hinc Plinius lib. xxxiv. cap. vii. Hercules ab Euâdro sacratus, vt ferunt, in foro Boario,

qui

qui Triumphalis vocatur, atque per triumphos veſtitur habitu triumphali.

Ipſum currum Imperatoris cum odoribus cingebant lictores purpurati Laureati; cytharœdorum ac tibicinũ turba, qui ad Hetruſcæ ſimilitudinem pompæ, aureis coronis redimiti canebant pſallebantq́; Lydios vocabant Romani. Auctor Appianus. Hanc etiam pompam verſibus perſecutus eſt Iuuenalis Sat. x.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Exſtantem, & medio ſublimem in puluere Circi
In tunica Iouis, & picta Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ; magnaq́; corona
Tantum orbem, quanto ceruix non ſufficit vlla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſeruus portatur eodem
Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit Eburno.
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niueos ad frena Quirites, &c.

De reliqua pompa Triumphi.

CAP. X.

CVrrum Imperatoris primi ciues Rom. & alij, quos Imperatoris victoria hoſtium exemerat ſeruitute, aſſectabãtur pileati, capitibuſque raſis, vt mos erat ſeruorum, cum manumitterentur. Auctor in Flaminino Plutarchus. Et Liuius lib. xxx. extremo. Secutus Scipionem triumphantem eſt, pileo capiti impoſito, Q. Terentius Culleo, omnique deinde vita, vt dignum erat, libertatis auctorem

oluit. Et lib. xxxiii. C. Cornelius de Insubribus Cænomanisque in magistratu triumphauit: multa signa militaria tulit, multa Gallica spolia captiuis carpentis transuexit: multi nobiles Galli ante currum traducti. ceterum magis conuertit oculos Cremonensium Placentinorumque currum sequentium Colonorum turba pileatorum. Et lib. xxxiv. Præbuerunt speciem triumpho, capitibus rasis secuti, qui seruitute exempti fuerant.

Post hos sequebantur Legati & Tribuni militum in equis, tum reliqui pedites equitesq; omnes in ordines descripti, laureati, lanceis pilisque laureatis, cum cantu & clamore pedibus ingrediebantur, præmia præferentes quæ quisque in eo bello fuerat consecutus; vt Appianus, Plutarchus, Zonaras scribunt. Festus. Laureati sequebantur, currum triumphantis, vt quasi purgati à cæde humana intrarent vrbem. Cicero in Pisonem; Differis de triumpho, quid tandem habet iste currus? quid vincti ante currum Duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati & Tribuni in equis? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Liuius libro quadragesimo quinto. Post currum inter alios illustres viros, filij duo Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum suis quæque ordinibus. Et lib. x. extremo. Triumphauit in magistratu, insigni, vt illorum temporum habitus erat, triumpho, pedites equitesque insignes donis transiere, ac transuecti: multæ ci-

uicæ coronæ, vallaresq; ac murales cõspectæ. Et lib. xxxix. Multi omnium ordinum donati militaribus donis currum secuti sunt. Plinius libr. xv. cap. xxx. laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumque nuncia additur literis, & militum lanceis pilisque fasces Imperatorum decorat.

Neque tamen vniuersi milites vidẽtur Romam ad Triumphum adducti: sed ij tantum, quos Imperatori visum esset. Quare Sp. Ligustinus apud Liuium lib. XLII. gloriatur se à Flacco Præt. inter ceteros quos virtutis causa secum ex Hispania ad triumphum deducebat, fuisse deductum. Hinc idem Liuius libr. XXXIV. de Quinctij Triumpho. Milites secuti currũ frequentes; vt omni ex prouincia exercitu deportato.

Solebant autem milites inter incedendum carmina incondita canere laudes Imperatoris celebrantes; nonnunquam etiam falsa & ridicula in eum conijcientes. Dionysius libr. VII. extremo. Satyricam dicendi licentiã Romanis ab initio familiarem fuisse, ipsa triumphorum pompa ostendit; in quibus permittitur victorum comitibus carmina iocosq; in Imperatores clarissimos dicere: quemadmodum Athenis solebant, qui pompam plaustris ducebant in obuios dicta omnis generis iocu lariter iacere. Hæc Dionysius. Illa vero præcipua fuit omnium lætantium vox Io triumphe Io. Horatius li. 4. od. 2.

Tuq; dum procedis, Io triumphe
Non semel dicemus: Io triumphe.

Ouidius lib. IV. Tristium eleg. 2.

Hos super in curru Cæsar victore veheris
Purpureus, populi rite per ora tui.
Quaq; ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Vndiq; iactato flore tegente vias.
Tempora Phœbæa lauro cingentur: Ioq;
Miles Io, magna voce, Triumphe canet.

Liuius libr. IV. In eum milites carmina incondita, æquantes eum Romulo canere. Et li. V. Dictator, recuperata ex hostibus patria, Triumphans in vrbem rediit: interque iocos militares quos inconditos iaciunt, Romulus ac parens patrię, conditorq; alter vrbis, haud vanis laudibus appellabatur. Et lib. XLV. Militum quidem propria caussa est, qui & ipsi laureati, & quisque donis quibus donatus est, insignis, triumphum nomine cient; suasque & Imperatoris laudes cantantes per vrbem incedunt. Hinc etiam illud Liuij eiusdem l. XLI. Milites taciti, vt iratos esse sentires, secuti sunt currum. Exemplum porro carminum inconditorum quæ milites in triumpho iactarent, exstat apud Suetonium in Iulio; quæ si paulo castiora essent, hic adscribi possent. ca. 49. et 51.

Cum hac pompa triumphans in forum Romanum delatus, captiuos aliquot in carcerem duci atque necari iubebat, vt Iosephus & Zonaras narrant. Cicero lib. V. in Verrem. At etiam qui triumphant, eoque diutius viuos hostium duces seruant, vt his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumque victoriæ pop. Rom. prospicere possit: tamen

men cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerē iubent; idemque dies & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit. Sic Cicero.

Inde in Capitolium per gradus genibus, vt ait Dio, adscendens, ibi tantisper opperiebatur, dum hostium mors nunciaretur; qua nunciata, taurum immolabat; lauriq; ramum in Iouis gremio deponebat, ceteraq; dona consecrabat, vt Iosephus & Zonaras scribunt locis citatis, Plutarchus in Marcello, Seruius ad li.IV. Aeneid. Hinc Dio li.LV. Augustus in Capitolium adscendens, lauream fascibus detraxit, & ante Iouis genua deposuit. Plin. lib.XV.ca.30. Laurus Romanis præcipue lætitiæ victoriarumq; nuncia additur litteris, & militum lanceis pilisq;, fasces Imperatorum decorat: ex his in gremio Iouis deponitur, quoties lætitiā noua victoria attulit. Et Obsequens in libro de Prodigijs. C. Antonius cū in agro Pistoriensi Catilinam deuicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit: ibi à Dardanis oppressus, amisso exercitu profugit: apparuit eum hostibus portendisse victoriā, cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Hinc Statius lib.IV. Siluarum I.

libr.43. & li.60. de triumphe Cæsaris & Claudij.

Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Taurus qui immolabatur cādidus fuit: vnde illud Iuuenalis

Duc in Capitolia magnum,
Cretatumq; bouem.

Seruius interpretans illud ex lib.IX.

Et statuam ante aras, &c.

Ioui, inquit, de tauro non immolabatur, nisi cum triumphi nomine sue vel tauro fiebat: quod tamen ideo admissum est, quia non tantum Ioui, sed & alijs Dijs qui bello præsunt sacrificabatur. Liuius li. xlv. in oratione M. Seruilij Cõsul, inquit, proficiscens Prætorve paludatis lictoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: Victor perpetrato bello, eodem in Capitolio Triumphans ad eosdem Deos, quibus vota nuncupauit, merita dona populi Romani traducit.

Plutarchus in Romulo auctor est, inter sacrificandum, senem prætexta bullaque pueritiæ insignibus ornatum, per forum in Capitolium traduci solitum præeunte præcone qui sardos venales pronunciaret. Quem morem Plutarchus ibidem, & in quæstionibus Roman. à Romulo fluxisse dicit, qui victis Veientibus, ipsorum Regem in triumpho duxit, eius stultitiam irridens, quod nequaquã pro ætate, veterisq; prudentia Ducis rem gessisset: Sardes porro vrbem, Lydorũ caput, vt Hetruscorum Veios fuisse dicit; atque olim eosdem Lydos habitos & Hetruscos. Alij tamen aliter eius prouerbij originem tradunt.

De conuiuio Triumphantium.

CAP. XI.

Sacrificio peracto, vt scribit Zonaras, in porticibus Capitolij cęna apparabatur. Liuius li. xlv. in oratione M. Seruilij; Illas quidem, inquit, epulas Senatus, quæ nec priuato loco,

loco,nec publico profano, ſed in Capitolio eduntur, vtrum hominum voluptatis cauſa, an Deorũ hominumq; auctore Sergio Galba, turbaturi eſtis?&c. Athenæus tamen li. v.extremo triumphales epulas in Herculis fano dicit exſtrui ſolitas fuiſſe.

His epulis Senatus,Magiſtratuſque omnes intererant,præter Conſules;qui vocabantur quidem,ſed ijdem mox rogabantur, ne venirent; videlicet ne quis eo die quo ille triumpharet, maioris in eodem conuiuio eſſet imperij, vt Valerius & Plutarchus tradidere. Pars tamen cœnæ domum ad conſules mittebatur,vt ſcribit Acron ad epiſt.v.l.1.Horatij. *Valer. li. 2. cap. 3. Plutarch. q. Rom.*

In eo conuiuio, narrat Crinitus lib. XXIV. cap.v.aſſediſſe triumphanti miniſtrum, qui ſubinde diceret,Magis ſeruo tuo pareo,quam tibi:quo veluti probro admonitus ſe ipſum atque hominum condicionem æquo animo æſtimaret.

Athenæus libr.IV.capit. xv. ex Poſſidonio dicit conuiuium, illud fuiſſe inſtructum apparatu Herculeo. διοινοχεῖται μὲν γὰρ οἰνόμελι· τὰ δὲ βρώματα, ἄρτοι μεγάλοι καὶ καπνιστὰ ἑφθὰ χρέα, καὶ τῶν προσφάτων καθιερωθέντων ὀπτὰ δαψιλῆ: quæ ſic vertit Natalis; Potio, mulſum adminiſtratur; cibi vero, magni panes, carneſque fumoſæ elixæ, & nuper iugulatarum victimarum carnes aſſatæ multę. Plinius l.IX. cap. LV. refert C. Hirrum cęnis triumphalibus Cęſaris Dictatoris, ſex millia numero murænarum mutuo appendiſſe.Idem Plinius

lij vtebantur, togas fuisse dicit fibulis districtas, purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto.

Quomodocumq; autem se res habuerit; Togæ pictæ supposita fuit Tunica palmata: de qua ita Festus. Tunica palmata à latitudine clauorũ dicebatur; quæ nunc à genere picturæ Palmata appellatur. quorum verborum hic est sensus. Tunica quæ ante ob latitudinẽ clauorum (claui autem fuere quasi flores quidam panno intexti) quæ igitur ante ab clauorum latitudine Palmata dicebatur, id est, nobilis, aut quia clauorum latitudo tanta esset, vt palmo mensurari posset; postea à palmarũ ramis qui in ea intexebantur, dicta est Palmata; in ea enim, vt ait Isidorus, Victoriæ cum palmis erant intextæ. Liuius lib. x. Cui Deorum hominúmue indignum videri potest eis viris quos vos sellis curulib. toga prætexta, tunica palmata, toga picta, & corona triumphali laureaq; honoraritis; Pontificalia atq; auguralia insignia adijcere? Et lib. xxx. Postero die Scipio, vt à præsenti motu auerteret animum Massanissæ, in tribunal adscendit, & concionem aduocari iussit: ibi eum primum Regem appellatum, eximijsq; ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, Sella curuli, & scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. addit verbis honorem, neque magnificentius quidquã triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu esse, quo vnum omnium externorum dignum Massanissam populus Rom. ducat.

Porro

Porro togam pictam, & palmatam tunicã Imperatores de Capitolio Iouisque templo accepisse scribit in Seuero Lampridius; Prætextam, inquit, & pictam togam, nunquam nisi Consul accepit; & eã quidem, quam de Iouis templo desumptam alij quoq; accipiebant aut Prætores aut Consules. Et Capitolinus in Gordianis. Palmatam tunicam, & togam pictam primus Rom. priuatus suam propriam habuit: cum ante Imper. etiam de Capitolio acciperent, vel de Palatio. Hinc Vopiscus in Probo, Palmatam Capitolinam appellauit.

Calceos videntur gestasse siue puniceos siue rubros. Dionysius enim triũphantes cultu regio incessisse scribit: Zonaras autẽ, Romulum Regem tunica purpurea, toga prætexta, rubrisq; calceis vsum narrat. Dio etiam li.43. Cæsarem rubris calceis vsum esse dicit, quod ijs olim vterẽtur Reges Albanorum, à quibus ipse originem duceret. Hinc etiã in Epigrammate antiquæ vrbis ita legitur de C. Mario

De manubijs Cimbricis & Teutonicis ædem Honori & Virtuti victor veste triumphali, Calceis puniceis.

Dextera manu lauri ramum, sinistra scipionem eburneum gestabãt, in quo summo aquilæ fuit effigies vt Appianus & Plutarchus tradunt: qua re significabant, auctore Isidoro, per victoriam, quasi ad supernam magnitudinem accedere. Eam aquilam Eburneam item fuisse significat Prudentius lib.1. contra Symmachum. Lib. 18. Etym.

Post Trabeas, & Eburnam aquilam, Sellamq; curulem.

Hæc Triumphantium ornamenta, Sellam curulem, sceptrum cum aquila, togam tunicamque pictam Dionysius li.III. ab Hetruscis Tarquinio Prisco Regi missa scribit: eiectisque Regibus ad honestandos eos qui triumpharent à populo Rom. retenta.
Macrobius lib.I. Saturn. id Hostilio tribuit: Florus cum Dionysio consentit in Prisco.

Sed vt ad triumphantem reuertamur: is capite coronam, ex lauro Delphica siue sterili initio gestabat: postea cum Liuię Drusillæ sub Augusti nuptias in Veientano suo sedenti, aquila ex alto gallinam conspicui candoris, ramum lauri baccis onustum rostro tenentē in gremium demisisset illæsam; & conseruari auem & sobolem haruspices iussisset, ramumque eum seri ac rite custodiri, tam feliciter silua prouenit, vt ex ea Triumphans postea Cæsar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret; atque Imperatores Cęsares cuncti, inde mox ominis caussa laureas decerperent, traditusq; mos est ramos quos tenuissent, confestim eodem loco serendi. Auctor Plinius libr.XV.cap.XXX. Suetonius in Galba, Dio lib.XLVIII. Alij.

Adhibebatur autem laurus in Triumpho, nō quia perpetuo viret, nec quia pacifera est (præferenda enim ei vtrique olea) sed quia spectatissima in monte Parnasso, ideoque etiam grata Apollini esse crederetur, assuetis eo do-

eo dona mittere iam & Regibus Romanis, teste L. Bruto: fortasse etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illam osculatus ex responso: & quia manu satarum, receptarumque in domo fulmine sola non icitur. Ob has caussas Plinius credit, honorem ei habitum in triumphis potius, quam quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio, vt Massurius & Festus tradiderunt. Quamquam idem Massurius curru Triumphantes myrtea etiã corona interdum vsos scripsit, referente Plinio lib. XXXV. cap. XXIX. Hanc Triumphantium coronam describit Tertullianus in libro de corona militis capit. XII. Triumphi laurea folijs struitur, hinc ambitur lemniscis, inauratur lãnulis, vnguentis delibuitur à lacrymis coniugum & matrum.

l. 15. c. 30
Massurius apud Plinium ibidem.
Festus n.
Laureati milites.

Bullam etiam de ceruice suspensam gestasse, inclusis in eam remedijs, quæ crederent contra inuidiam valentissima scribit Macrobius lib. I. Saturn. cap. VI. Quam etiam ob caussam crediderim appensum fuisse, sub curru Fascinum Deum inuidiæ medicum; qui Deus inter sacra Romana à Vestalibus colebatur, auctor Plinius lib. XXVIII. cap. IV.

In ipso curru vna cum triumphante, admirabili plane exemplo, seruus publicus, vt ait Zonaras, vehebatur: qui pone coronam auream gemmis distinctum sustinens, admonebat subinde Triumphantem eum vt respiceret, id est, vt reliquum vitæ spatium prouideret, nec eo honore elatus superbiret: atq; per

singulas

ſingulas ciuium acclamationes dicebat. Reſpice poſt te, hominem meměto te. Hinc Tertullianus in Apologetico cap. xxxiii. Hominem ſe eſſe etiam Triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur: ſuggeritur enim ei à tergo, Reſpice poſt te, hominem memento te: etiam vtique hoc magis gaudet, tanta ſe gloria coruſcare, vt illi admonitio condicionis ſuę ſit neceſſaria. D. Hieronymus epiſt. xxv. ad Paulinam. Ad reuelationum, inquit, humiliandam ſuperbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in ſimilitudinem Triumphantium, quibus in curru retro comes adhærebat per ſingulas ciuium acclamationes dicens: hominem te eſſe memento, &cæt.

Hanc etiam eandem ob cauſſam, vt eorum arrogantia retunderetur, videri putăt triumphantes annulum ferreum geſtaſſe, quo cum ſeruis quodam modo æquari videbătur. Qua de re ſic Plinius libr. xxxv. cap. i. loquens de annulis: Neque alijs vti mos fuit, quam qui ex ea cauſſa publice accepiſſent; vulgoque ſic triumphabant? Et cum corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, & ſerui fortaſſe coronam ſuſtinentis: ſic triumphauit de Iugurtha C. Marius. Hæc Plinius. Coronam illam quæ à tergo ſuſtinebatur, quă Plinius Hetruſcam vocat, ita deſcribit Tertullianus in libro de Corona militis cap. x. Præferuntur etiam illis Hetruſcæ: hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis & folijs

ex au-

ex auro quercinis ob Iouem insignes, ad deducendas tensas cum palmatis togis sumunt. De hac corona, & seruo eam sustinente sic Iuuenalis Satyra x., *magnaq; corona*

Tantum orbem, quanto ceruix non sufficit vlla
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Cōsul
Ne placeat, curru seruus portatur eodem.

Hic seruus publicus, qui vna cum Triumphante vehebatur, videtur fuisse Carnifex. Plinius enim lib. xxviii. cap. iv. ita scribit. Fascinus Imperatorum quoque, non solum infantium custos; & currus Triumphantium, sub his pendēs defendit medicus inuidiæ, iubetque eosdem respicere: similis medicina linguæ, vt sit exorata à tergo fortuna gloriæ, Carnifex. Et Isidorus libr. xviii. cap. 2. Quod vero, inquit, à Carnifice Triumphantes contingebantur; id erat indicio, vt ad tantum fastigium vecti, mediocritatis humanæ commonerentur.

Appensum quoque erat currui, vt ait Zonaras, tintinnabulum & flagellum; quibus significabatur, ipsum in eam calamitatem incidere posse, vt & flagris, seruorū more cæderetur, & capite damnaretur: qui enim ob facinus supremo supplicio afficiebantur, tintinnabula gestare solebāt, ne quis inter eundem contactu illorum, piaculo sese adstringeret.

Eodem curru liberi cognatiq; si quos Imperator haberet, etiam ipsorū virgines puerique aduehebantur: natu vero grandiores, equis vel iugalibus, vel singularibus sequebantur:

bantur: ceteri omnes pedibus pompam comitabâtur, lauro coronati, vt Zonaras & Appianus tradunt. Et Cic. pro Murena. An cum sedere in equis Triumphantium prætextati potissimum filij soleant; huic donis militaribus patris Triumphum decorare fugiendum fuit; vt rebus communiter gestis, pæne simul cum patre triumpharet? Suetonius in Tiberio cap. VI Pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. Et in Domitiano c. 12. Triumphum vtriusque Iudaicum equo albo comitatus est. Liuius libr. XLV. de pauli filijs. Minor ferme, inquit, duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum; maior quatuordecim annorum, triduo post triumphum decessit: quos prætextatos curru vehi cum patre, sibi ipsis similes prædestinantes triumphos oportuerat. Tacitus li. 2. Annal. C. Cælio. L. Pomponio Coss. Germanicus Cęsar ad VII. Kalen. Iunias triumphauit de Cheruscis, Cattisque & Angriuarijs, quæque aliæ nationes, vsque ad Albim colunt. vecta spolia; captiui; simulacra montium, fluminum, prçliorum: bellumque quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium visus eximia eius species, currusq; quinque liberis onustus.

Ante triumphantem Herculis signum deferri solitum scribit Asconius ad libr. I. Verrin. Hinc Plinius lib. XXXIV. cap. VII. Hercules ab Euãdro sacratus, vt ferunt, in foro Boario,

qui

qui Triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali.

Ipsum currum Imperatoris cum odoribus cingebant lictores purpurati Laureati; cytharœdorum ac tibicinũ turba, qui ad Hetruscæ similitudinem pompæ, aureis coronis redimiti canebant psallebantq; Lydios vocabant Romani. Auctor Appianus. Hanc etiam pompam versibus persecutus est Iuuenalis Sat. x.

Quid si vidisset Prætorem in curribus altis
Exstantem, & medio sublimem in puluere Circi
In tunica Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ; magnæq; coronæ
Tantum orbem, quanto ceruix non sufficit vlla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi Consul
Ne placeat, curru seruus portatur eodem
Da nunc & volucrem, sceptro quæ surgit Eburno.
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niueos ad frena Quirites, &c.

De reliqua pompa Triumphi.

CAP. X.

CVrrum Imperatoris primi ciues Rom. & alij, quos Imperatoris victoria hostium exemerat seruitute, affectabãtur pileati, capitibusque rasis, vt mos erat seruorum, cum manumitterentur. Auctor in Flaminino Plutarchus. Et Liuius lib. xxx. extremo. Secutus Scipionem triumphantem est, pileo capiti imposito, Q. Terentius Culleo, omnique deinde vita, vt dignum erat, libertatis auctorem

oluit. Et lib.xxxiii. C. Cornelius de Insubribus Cænomanisque in magistratu triumphauit: multa signa militaria tulit, multa Gallica spolia captiuis carpentis transuexit: multi nobiles Galli ante currum traducti. ceterum magis conuertit oculos Cremonensium Placentinorumque currum sequentium Colonorum turba pileatorum. Et lib.xxxiv. Præbuerunt speciem triumpho, capitibus rasis secuti, qui seruitute exempti fuerant.

Post hos sequebantur Legati & Tribuni militum in equis, tum reliqui pedites equitesq; omnes in ordines descripti, laureati, lanceis pilisque laureatis, cum cantu & clamore pedibus ingrediebantur, præmia præferentes quæ quisque in eo bello fuerat consecutus; vt Appianus, Plutarchus, Zonaras scribunt. Festus. Laureati sequebantur, currum triumphantis, vt quasi purgati à cæde humana intrarent vrbem. Cicero in Pisonem; Differis de triumpho, quid tandem habet iste currus? quid vincti ante currum Duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati & Tribuni in equis? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Liuius libro quadragesimo quinto. Post currum inter alios illustres viros, filij duo Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum suis quæque ordinibus. Et lib.x. extremo. Triumphauit in magistratu, insigni, vt illorum temporum habitus erat, triumpho, pedites equitesque insignes donis transiere, ac transuecti: multæ ci-

uicæ coronæ, vallaresq; ac murales cõspectæ. Et lib. XXXIX. Multi omnium ordinum donati militaribus donis currum secuti sunt. Plinius libr. XV. cap. XXX. laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumque nuncia additur literis, & militum lanceis pilisque fasces Imperatorum decorat.

Neque tamen vniuersi milites vidẽtur Romam ad Triumphum adducti: sed ij tantum, quos Imperatori visum esset. Quare Sp. Ligustinus apud Liuium lib. XLII. gloriatur se à Flacco Præt. inter ceteros quos virtutis causa secum ex Hispania ad triumphum deducebat, fuisse deductum. Hinc idem Liuius libr. XXXIV. de Quinctij Triumpho. Milites secuti currũ frequentes; vt omni ex prouincia exercitu deportato.

Solebant autem milites inter incedendum carmina incondita canere laudes Imperatoris celebrantes; nonnunquam etiam falsa & ridicula in eum conijcientes. Dionysius libr. VII. extremo. Satyricam dicendi licentiã Romanis ab initio familiarem fuisse, ipsa triumphorum pompa ostendit; in quibus permittitur victorum comitibus carmina iocosq; in Imperatores clarissimos dicere: quemadmodum Athenis solebant, qui pompam plaustris ducebant in obuios dicta omnis generis iocu lariter iacere. Hæc Dionysius. Illa vero præcipua fuit omnium lætantium vox Io triumphe Io. Horatius li. 4. od. 2.

Tuq; dum procedis, Io triumphe
Non semel dicemus Io triumphe.

Ouidius lib. IV. Tristium eleg. 2.

Hos super in curru Cæsar victore veheris
Purpureus, populi rite per ora tui.
Quaq; ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Vndiq; iactato flore tegente vias.
Tempora Phœbæa lauro cingentur: Ioq;
Miles Io, magna voce, Triumphe canet.

Liuius libr. IV. In eum milites carmina incondita, æquantes eum Romulo canere. Et li. V. Dictator, recuperata ex hostibus patria, Triumphans in vrbem redijt: interque iocos militares quos inconditos iaciunt, Romulus ac parens patriæ, conditorq; alter vrbis, haud vanis laudibus appellabatur. Et lib. XLV. Militum quidem propria caussa est, qui & ipsi laureati, & quisque donis quibus donatus est, insignis, triumphum nomine cient; suasque & Imperatoris laudes cantantes per vrbem incedunt. Hinc etiam illud Liuij eiusdem l. XLI. Milites taciti, vt iratos esse sentires, secuti sunt currum. Exemplum porro carminum inconditorum quæ milites in triumpho iacta-
ca. 49. et rent, exstat apud Suetonium in Iulio; quæ si
51. paulo castiora essent, hic adscribi possent.

Cum hac pompa triumphans in forum Romanum delatus, captiuos aliquot in carcerem duci atque necari iubebat, vt Iosephus & Zonaras narrant. Cicero lib. v. in Verrem. At etiam qui triumphant, eoque diutius viuos hostium duces seruant, vt his per triumphum ductis, pulcherrimum spectaculum fructumque victoriæ pop. Rom. prospicere possit: tamen

men cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerẽ iubent; idemque dies & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit. Sic Cicero.

Inde in Capitolium per gradus genibus, vt ait Dio, adſcendens, ibi tantiſper opperiebatur, dum hoſtium mors nunciaretur; qua nunciata, taurum immolabat; lauriq; ramum in Iouis gremio deponebat, ceteraq; dona conſecrabat, vt Ioſephus & Zonaras ſcribunt locis citatis, Plutarchus in Marcello, Seruius ad li.IV. Aeneid. Hinc Dio li.LV. Auguſtus in Capitolium adſcendens, lauream faſcibus detraxit, & ante Iouis genua depoſuit. Plin. lib.XV.ca.30. Laurus Romanis præcipue lætitiæ victoriarumq; nuncia additur litteris, & militum lanceis piliſq;, faſces Imperatorum decorat: ex his in gremio Iouis deponitur, quoties lætitiã noua victoria attulit. Et Obſequens in libro de Prodigijs. C. Antonius cũ in agro Piſtorienſi Catilinam deuiciſſet, laureatos faſces in prouinciam tulit: ibi à Dardanis oppreſſus, amiſſo exercitu profugit: apparuit eum hoſtibus portendiſſe victoriã, cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Hinc Statius lib.IV. Siluarum I.

libr.43. & li.60. de triumpho Cæſaris & Claudij.

Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Taurus qui immolabatur cãdidus fuit: vnde illud Iuuenalis

Duc in Capitolia magnum,
Cretatumq; bouem.

Seruius interpretans illud ex lib.IX.

Et statuam ante aras, &c.

Ioui, inquit, de tauro non immolabatur, nisi cum triumphi nomine sue vel tauro fiebat: quod tamen ideo admissum est, quia non tantum Ioui, sed & alijs Dijs qui bello præsunt sacrificabatur. Liuius li. XLV. in oratione M. Seruilij Cõsul, inquit, proficiscens Prætorve paludatis lictoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: Victor perpetrato bello, eodem in Capitolio Triumphans ad eosdem Deos, quibus vota nuncupauit, merita dona populi Romani traducit.

Plutarchus in Romulo auctor est, inter sacrificandum, senem prætexta bullaque pueritiæ insignibus ornatum, per forum in Capitolium traduci solitum præeunte præcone qui sardos venales pronunciaret. Quem morem Plutarchus ibidem, & in quæstionibus Roman. à Romulo fluxisse dicit, qui victis Veientibus, ipsorum Regem in triumpho duxit, eius stultitiam irridens, quod nequaquã pro ætate, veterisq; prudentia Ducis rem gessisset: Sardes porro vrbem, Lydorũ caput, vt Hetruscorum Veios fuisse dicit; atque olim eosdem Lydos habitos & Hetruscos. Alij tamen aliter eius prouerbij originem tradunt.

De conuiuio Triumphantium.

CAP. XI.

SAcrificio peracto, vt scribit Zonaras, in porticibus Capitolij cęna apparabatur. Liuius li. XLV. in oratione M. Seruilij; Illas quidem, inquit, epulas Senatus, quæ nec priuato

loco, nec publico profano, sed in Capitolio eduntur, vtrum hominum voluptatis causa, an Deorū hominumq; auctore Sergio Galba, turbaturi estis? &c. Athenæus tamen li. v. extremo triumphales epulas in Herculis fano dicit exstrui solitas fuisse.

His epulis Senatus, Magistratusque omnes intererant, præter Consules; qui vocabantur quidem, sed ijdem mox rogabantur, ne venirent; videlicet ne quis eo die quo ille triumpharet, maioris in eodem conuiuio esset imperij, vt Valerius & Plutarchus tradidere. *Valer. li.*
Pars tamen cænæ domum ad consules mittebatur, vt scribit Acron ad epist. v. l. I. Horatij. *2. cap. 3. Plutarch.*

In eo conuiuio, narrat Crinitus lib. XXIV. *q. Rom.* cap. v. assedisse triumphanti ministrum, qui subinde diceret, Magis seruo tuo pareo, quam tibi: quo veluti probro admonitus se ipsum atque hominum condicionem æquo animo æstimaret.

Athenæus libr. IV. capit. XV. ex Possidonio dicit conuiuium, illud fuisse instructum apparatu Herculeo. διοινοχεῖται μὲν γὰρ οἰνόμελι· τὰ δὲ βρώματα, ἄρτοι μεγάλοι καὶ κ..πνιστὰ ἑφθὰ κρέα, καὶ τῶν προσφάτων καθιερωθέντων ὀπτὰ δαψιλῆ: quæ sic vertit Natalis; Potio, mulsum administratur; cibi vero, magni panes, carnesque fumosæ elixæ, & nuper iugulatarum victimarum carnes assatæ multę. Plinius l. IX. cap. LV. refert C. Hirrum cęnis triumphalibus Cęsaris Dictatoris, sex millia numero murænarum mutuo appendisse. Idem Plinius

li.xxx.c.vii.scribit in eius cænæ vnguẽta, quibus accubituri vngebantur, Minium religionis caussa addi solitum.

Post cęnam autem triumphans ad vesperã tibijs præcinentibus, omniq́ue multitudine prosequente domum se priuatus recipiebat, vt Zonaras, & Plutarchus in quæstionibus scribunt. Militibus vero triumphum prosecutis, mulsum dabatur, vt significat Plautus Bacchid. scen. Atridæ. Atque hæc de Triumpho terrestri, eiusq́ue ritu pompaq; omni.

De Triumpho Nauali. CAP. XII.

VT autem terrestris triumphus ijs qui pedestri pugna hostem vicissent, decretus est; ita qui naualem victoriam reportassent, nauali triumpho sunt ornati. Primus omniũ Romanorum Imperatorum C. Duilius Cos. cum Pœnos classe deuicisset, naualis victorię triumphum duxit anno CDXCIII. Kal. intercalaribus. Naualis porro triumphus non ideo est appellatus, quod eum qui agerent in vrbem nauibus inueherentur: sed quod ex nauali, vt dixi, victoria referretur. Nam Valerius lib. & cap. IV. vbi de C. Attilio loquitur, quem naualem de Pœnis triumphum egisse tabulę Capitolinæ docent; Illæ, inquit, rustico opere attritæ manus salutem publicam stabilierunt, ingentes hostium copias pessum dederunt: quæq; modo arantium boum iugũ rexerant, triũphalis currus habenas retinuerunt, nec fuit ijs rubor, eburneo scipione deposito, agrestem stiuam aratri repetere, &c.

Quæ

Quæ cum dicit, eos qui triumpho nauali ornabantur, non naui, sed curru vectos vrbem inisse ostendit: vt interim taceam, scriptorũ neminem in exponendo nauali Triumpho, nauium omnino mentionem vllam fecisse.

Nauales igitur triũphi eadem pompa, quam in terrestri triumpho proxime exposuimus, celelebrati sunt: nisi quod in his interdum triremes etiam nauesq́; hostium, ac reliquus belli naualis apparatus traduceretur, quemadmodum de Luculli triumphò scribit Plutarchus, qui victis nauali bello ducibus Mithridatis, in triumpho inter cęteram prędã, naues longas rostratas centũ & decem transtulit. Liuius lib. XXXVII. Lucio, inquit, Aemylio Regillo, qui classe Præfectũ Antiochi Regis deuicerat, extra vrbem in æde Apollinis cum Senatus datus esset, auditis rebus gestis eius, quantis cum classibus hostium dimicasset, quod inde naues expulisset, aut egisset, magno consensu Patrum triumphus naualis est decretus, triumphauit Kal. Februar. in eo triumpho, vnde quinquaginta coronę aureę translatæ sunt: pecunia nequaquam tanta pro specie regij triumphi. Hæc Liuius.

De Priuilegÿs triumphantium.

CAP. XIII.

ETsi triũphi dies ducibus victoribus pompæ & imperij finem faciebat: non tamen eo vno die ipsorũ honos & gloria terminabatur. Primùm enim datum est decreto Senatus ijs qui triumphassent, vt cum eorum corpora

extra vrbem cremata essent, in vrbem ossa & cineres referrentur, humique mandarentur: cum cæterorum corpora eo loco vbi cremata essent, condi leges XII. tabul. iuberent, quemadmodum ex Pyrrhone Liparæo tradit in Roman. quæstionibus Plutarchus. Eorumque funera vestibus auro intextis apparabantur, vt ea quasi nota triumphalium virorum funera distinguerentur à cæteris, vt est auctor Polybius lib. VI.

Deinde statuæ ijs habitu triumphali ponebantur, vt significat Plinius lib. XXXIV. ca. V. Hinc Liuius lib. VIII. Additus triumpho honos, vt statuę equestres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Et libro IX. Marcius de Hernicis triumphans in vrbem redijt: statuaque in foro equestris decreta est. Tacitus lib. IV. Annal. Priores duces sibi impetrando triumphalium insigni, sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: iamque tres laureatæ in vrbe statuæ, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas. Et in vita Agricolæ. Triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur decerni in Senatu iubet.

Illud fortasse etiam lege datum triumphanti, vt laurea corona in spectaculis vti posset. In hanc coniecturam Plinius & Valerius nos deducere videntur, qui C. Papirium Masonem tradunt, cum triumpho à Senatu non impetrato, in Albano monte triumphasset, myrtea corona, pro laurea in spectaculis vsum.

Plin. l. 15. cap. 29. Vale. l. 3. cap. 6.

Ser-

Seruius ad illum Virgilij versum ex li. XI. *Et Sellam regni, &c.*

Scribit viros triumphales curru solitos in curiam vehi; vnde Sellæ curuli nomen. Verum id non tam proprium videtur fuisse eorum qui triumphassent, quam commune omnium qui curules magistratus gessissent, vt ex Bassi sententia tradit Gellius lib. 3. cap. 18

Præter hos autem honores qui vidétur fuisse ordinarij, alios alijs extra ordinē delatos fuisse significat Liu. lib. 2. Dictator triũphans vrbé inuehitur: super solitos honores, locus in circo ipsi, posterisque ad spectaculũ datus, Sella in eo loco curulis posita, &c. C. autem Duillio, qui primus naualem triumphum duxit, perpetuus honos habitus est, vt reuertenti à cœna tubicines canerét, & funale præferretur. Multa etiam extra ordinem Pompeio & Cæsari concessa narrat Dio lib. XXXVII. & XLIII.

Atque hæc quidem de maiore triumpho, siue terrestri, siue nauali dicta sint: reliquum est, vt de minore triumpho, id est, de Ouatione dicamus.

De Ouationis nomine, quibusq; de causis ea concederetur.

CAP. XIV.

OVatio, quam minorem triumphum fuisse diximus, ab eo clamore, vt Festus ait, nomen inuenit, quem redeuntes à pugna victores milites edebant. O littera geminata: quod idem placet Dionysio, quasi verò *li. 5. Antiquit.*

Romani

Romani ἐυάσμον græcam vocem quæ clamorem significat, Ouationis nomine voluerint interpretari. At verò Plutarchus in Marcello, & Seruius ad lib. IV. Aeneid. hanc opinionem refellunt, & ab oue Ouationis nomẽ ductum putant; quam, qui hoc genere triumphi ornabantur, sacrificabant; quemadmodũ qui maiorem triumphum agebat, taurum in Capitolium veniens immolabat.

Primus omnium Postumius Tubertus Cos. iterum, de Sabinis ouans vrbem est ingressus anno CCL. tertio Non. April. vt in fastis Capitolinis habetur: recentusque mos est, vt quẽadmodũ maiora triumphus ob insignem victoriam, sic Ouatio ob leuem concederetur. *l 5. ca. 6. Festus Oualis corona.* Qui enim, auctore Gellio, bellum aut non rite indictum, aut non cum iustis hostibus; aut cum humilibus & non idoneis, vt seruis piratisq; gessisset; aut deditione repẽte facta, incruenta victoria, negotium confecisset: aut, quod addit in Marcello Plutarchus, gratia & verbis rem transegisset; aut denique aliqua causa ex ijs, quæ ad triumphum postulari diximus, defuisset, vt Liuius passim tradit; verbi causa, cum alienis auspicijs, aut in aliena Prouincia, aut sine magistratu rem gessisset; aut multos de suis amisisset; aut exercitum non deportasset; ei Senatus iudicio, iussu populi Ouatio decernebatur: de cuius pompa nobis deinceps dicendum est.

De

De Ouationis pompa, qua in re à Triumpho differret.

CAP. XV.

DVces igitur ijs honoribus, quos supra exposuimus, absentes ornati, cum ad vrbem venissent, commemoratisque in Senatu rebus à se gestis, si triumphum non impetrassent, ex S.C. ouantes vrbem inibant; lege similiter de imperio lata in eum diem, quo ducerent ouationem. Liuius libr. XXVI. Marcellus ex Sicilia Prouincia cum ad vrbem venisset, à C. Calpurnio Præt. Senatus ei ad ædem Bellonę datus est: ibi cum de rebus ab se gestis disseruisset, medium visum, vt ouãs vrbem iniret: Tribuni pl. ex auctoritate Senatus ad populũ tulere, vt M. Marcello, quo die vrbem ouans iniret, imperium esset.

Ingrediebantur autem vrbem pompa triumpho simillima, spolijs armisque hostium, simulacris oppidorum, cęteraq; auri, argenti, æris, eborisque præda; coronisque ciuitatum prælatis. Victimæ tamen ad sacrificium non boues, sed oues traducebantur, Plutarcho & Seruio auctoribus, qui etiam inde Ouationi nomen inditũ volunt. Liuius de eadem Marcelli ouatione. Ouans multam præ se prædam in vrbem intulit cum simulacro captarum Siracusarum, Catapultæ, balistęque & alia omnia instrumẽta belli lata; & pacis diuturnæ, regięque opulentię ornamẽta; argenti ærisque fabrefacta vasa, & alia supellex, preciosæque vestes, & multa nobilia signa, quibus

bus inter primas Græciæ vrbes Siracusæ ornatæ fuerant: Punicæ quoque victoriæ signum octo traducti elephanti. Et lib. XXXVI. M. Fuluius Nobilior ouans vrbem est ingressus: argenti bigati pre se tulit centum triginta millia: & extra numerum XII millia pondo argenti: auri pondo CCXXVII. Et li XXXIX. Medius honos Manlio habitus, vt ouans vrbem iniret: tulit coronas aureas LII. auri præterea pondo 132. argenti 16 millia & 300.

Ipse verò Imperator non picta auro toga, sed pretexta, communi ceterorum Magistratuum cultu ornatus, calceatusque vrbē pedibus ingrediebatur, si Dionysio, Plutarcho, & Massurio credimus: Seruius enim ouantes equo singulari vectos scribit, quod idem significat Dio, qui ouantem ingredi, equo vehi solet interpretari. Gellius id etiam apud ipsos veteres scriptores controuersum fuisse dicit.

Sceptro siue Scipione eburneo caruerunt, auctore Dionysio. Capite autem coronam ex myrto gestasse potius, quam, vt ait Dionysius, ex lauro, Plinio, Plutarcho, Gellio, Festoque assentior. Myrtus enim cum sacra Veneri haberetur, quæ Dea à vi belloque maxime abhorret, aptissima visa est ouationi, quæ non Martius, sed quasi Venereus quidam triumphus esset. M. tamen Licinius Crassus cum Propræt. de fugitiuis & Spartaco ouans ingrederetur, anno DCLXXXII. myrteam aspernatus coronam, Senatus consultum faciendum curauit, vt lauro non myrto coronaretur,

retur, vt Plinius & Gellius tradunt. Vnde illud Ciceronis in Pisoniana. Crasse pudet me tui: quid est quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à Senatu?

Ipsum Imperatorem non tubicines, vt in triumpho, sed tibicines cingebant, vt scribit Plut. nimirum quia tibia similiter atq; myrtus, pacis quoddam esset insigne.

Milites deinceps sequebâtur, vt Dionysius & Plutarchus narrant, clamoribus inconditisque carminibus victoriam celebrantes; vnde Ouationis nomen ortum nonnulli putant. Liuius lib.IV. Cum ex S.C. vrbem ouans introiret, alterius inconditi versus militari licentia iactati, &c. Massurius tamen ouantes ingressos dicit sequentibus eos non militibus, sed vniuerso Senatu: atque apud Liuium etiam aliquot sine militibus vrbem inisse legimus, vt T. Veturium Geminum, & C. Claudium Neronem: quod tum demum verisimile est accidisse, cum exercitus ex Prouincia non esset deportatus, vt de Nerone diserte narrat idem Liuius. Porrò milites olea coronati videntur incessisse: sic enim scribit Plinius l.15.c.14. Oleæ honorem Romana maiestas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Iulijs ex ea coronando, item minoribus triumphis ouantes. Et Festus. Oleagina corona ministri triumphantium vtebantur; quod Minerua Dea belli esse dicebatur. Et Gellius. Oleagina corona vti solent, qui in prœlio non fuerunt, sed triumphum procurant. l.3.& 28

Cum

Cum hac igitur pompa Imperator à Senatu vniuerso, quemadmodũ Massurio placet: vt autẽ scribit Seruius à plebe vel equitibus in Capitolium deductus, ouem vti diximus immolabat pro tauro: aliaque ex more triumphantium peragebat.

De triumpho in monte Albano.

CAP. XVI.

Expositis ijs triumphis qui in vrbe Senatus decreto populi iussu celebrarentur; reliquum est vt de eo triumpho disseramus, qui sine publica auctoritate extra vrbem in monte Albano (qui mons non procul aberat ab vrbe) aliquoties ductus est. Hunc triumphãdi morem primus C. Papirius Maso Cos. dicitur vsurpasse, qui cum bene gesta repub. aduersus Corsos, triumphum Romę à Senatu non impetrasset: in monte Albano triũphandi, & ipse initium fecit, & cæteris postea exemplum præbuit, anno DXXII. tertio Non. Mart. vt fasti Capitolini docent. Quare pro laurea corona, quam qui Romę triũphassent, gestabant; ipse cum alicui spectaculo interesset, myrtea vsus est, quemadmodum cum Valerio Plinius tradit. Festus tamen Papyriũ myrtea corona vsum ait, quod Sardos in campis myrteis superasset.

Hic triumphus longe fuit cæteris inhonoratior; nam neque ex ærario sumptus erogabatur, neque in luce oculisque ciuium celebrabatur: cęterum ea omnia præferebantur, quæ in alijs triũphis prælata diximus. Liuius

lib.

lib. XXVI. Marcellus pridie quam vrbem iniret, in monte Albano triumphauit. Et lib. XXXIII. Q. Minucius, tentata tantum relatione, cum aduersum omnem Senatum videret, in monte Albano, se triumphaturum, & iure imperij consularis, & multorum clarorum virorum exemplo dixit. is triumphus, vt loco & fama rerum gestarũ, & quod sumptum non erogatum ex ærario omnes sciebant, inhonoratior fuit; ita signis carpentisque, & spolijs ferme æquabat: pecuniæ etiam prope par summa fuit, æris translata CCLIV millia, argenti bigati LIII millia, & CC militibus, centurionibusque & equitibus, item in singulos datum, quod dederat Collega. Et lib. XLII. C. Cicereio Præt. prioris anni ad ædem Bellonæ Senatus datus est. Is expositis quas in Corsica res gessisset, postulatoq; frustra triumpho: in monte Albano, quod iam in morem venerat, vt sine publica auctoritate fieret, triumphauit.

De triumphis intermissis, & triumphalibus ornamentis institutis.

CAP. XVII.

TRiumphi & Ouationis honos, dum stetit Resp. Romæ fuit frequentissimus: atque ab vrbe condita ad Vespasianum Titumque Impp. annis DCCC. numerãtur, Orosio auctore, triumphi CCCXX. quibus vniuersus terrarum orbis in Romanorum venit potestatem. li. 7.
Ex eo tempore languescente Romanorũ virtute, Romaniq; imperij sede Bizantiũ translata, pau-

ta, paulatim cum victoriarum gloria, triumphandi mos esset obsoleuit.

Post Vespasianum tamen Titumq; triginta, aut non multo secus triumphi numerantur, vsque ad Iustinianum Imper. quo Imperatore Belisarius vltimus Romanorum Ducum de Vandalis & Gilimere Rege triumphauit anno v. c. CIↃCCXXCVI. vt refert Procop. li. IV.

Pro triumphi honore ab Augusto, (sub quo
cap. 38. tamen Duces circiter triginta triumphasse Suetonius narrat) ornamenta triumphalia sunt instituta. Cuius exemplũ reliqui Imperatores secuti, triũphandi ius sibi reseruarũt, ducibus triumphi loco quem in libera ciuitate meruissent, triumphalia ornamenta concedebant. Ea autem videntur fuisse supplicatio, Imperatoris appellatio, vestis & corona triumphalis, ceteraque triumphantium insignia: curru tamen per vrbem non vehebantur, neque legitimam triumphorũ pompam ducebant.

Primus triumphalibus ornamentis M. Vi-
lib. 54. psanius Agrippa honoratus est, vt ait Dio, Cn. Cornelio Lẽtulo, M. Licinio Crasso Coss. anno DCCXXXIX. Is enim cum Bosphoranos vicisset, atque ob eam Rom. supplicationes ac triumphus ei Romę decretus esset; reliqua quidem ornamenta suscepit, triumphum tamen non egit, quia de rebus gestis nihil ad Senatum scripserat; quo exemplo reliqui deinceps Duces, neque publice literas miserũt, neque triumphum impetrarunt: ac propterea nemini alij pari dignitate triumphus in poste-

posterum, sed triumphalia tantũ ornamenta decreta sunt. Suetonius tamen Tiberium hoc honore primum affectum auctor est: quod quidem videtur accidisse M. Messala P. Sulpicio Coss. anno V.C. DCCXLI. Hinc Velleius libro posteriore. Decreta, inquit, M. Vinicio, cum speciosissima inscriptione operum ornamenta triumphalia. Et Tacitus in vita Agricolæ, Igitur & triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, decerni in Senatu iubet.

in vita cap. 9.

De relatis ad ærarium rationibus.

CAP. XVIII.

POstridie quam Dux triumpharat, aut ouationem duxerat (quod item commune fuit omnibus, qui ex prouincia Romã decederẽt) postridie igitur, vel alio die Dux imperio deposito, dataq; à Magistratu aliquo concióne priuatus (nisi si in Magistratu triumphasset) reip. administratæ rationẽ populo reddebat, prædamq; hostium cum rationibus in ærariũ inferebat. Asconius ad librum I. Verrinarum. Hæc fuit, inquit, veterum diligentia, vt quod quisq; de subiugata Prouincia per triũphum apportauisset, perscriptum in tabulis in ærario reponendis conseruaretur. Hinc Plinius libr. XXXVII. cap. II. citat acta triumphorum Pompeij. Eo Liuius libr. XLV. in oratione Seruilij pro L. Paulo: Sergius inquit, Galba, si in L. Paulo accusando tirocinium ponere, & documentum eloquentiæ dare

voluit, non triumphum impedire debuit: ſed cum poſtero die quam triumphatum eſt, priuatum eum viſurus eſſet; nomen deferret, legibus interrogaret. Et ibidem de eodem L. Paulo: Paucis poſt triumphum diebus, data à M. Antonio Tribun.pleb. concione, cum de ſuis rebus geſtis, more cæterorum Imperatorum, diſſeruiſſet, &c. Dionyſius lib. VIII. Sp. Caſſius Cos. altero poſt triumphum die, concione aduocata, pro tribunali, vt mos eſt ijs qui triumpharunt, rationem rerum à ſe geſtarum reddidit.

Initio ante legem Iuliam liberior fuit referendi ratio; lege autem Iulia, quam Iulius Cæſar in conſulatu tulit, cautum eſt, vt Imperatores antequam de Prouincia decederent, rationes perſcriptas in Prouincia apud duas ciuitates relinquerent; eaſque ſtatim atque vrbem iniſſent, ad ærarium ijſdem verbis deferrent. Itaque Cicero ſic facit Piſonem cum Cæſare colloquentem; Rationes ad ærarium retuli continuo, ſicut lex iubebat; neque alia vlla in re legi tuæ parui. Et lib. v. epiſt. xx. ad Rufum Quæſtorem ſuum; exiſtimes velim, inquit, ſi rationum referendarum ius vetus & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, niſi tecum pro cõiunctione noſtræ neceſſitudinis contuliſſem cõfeciſſemque, non fuiſſe: quod igitur feciſſem ad vrbem, ſi conſuetudo priſtina maneret, id, quando lege Iulia relinquere rationes in Prouincia neceſſe erat, eaſdemque totidem verbis referre ad ærarium, feci in Prouincia. Et mox. Illud quidẽ

orat. in eundem.

certe

certe factum eſt quod lex iubebat, vt apud duas ciuitates Laodicenſem & Apamenſem quæ nobis maxime videbantur, quoniam ita neceſſe erat, rationes cõfectas & conſolutas deponeremus.

Relatarum rationum exemplum aliquod exſtat apud Ciceronem li.I.in Verrem, licet in ijs ipſe breuitatem reprehẽdat. Videamus, inquit, rationes quomodo retulerit; Accepi vicies ducenta triginta quinque millia, quadrigentos XVII nummos. Dedi ſtipendio, frumẽto, Legatis, Proquæſtoribus, cohorti prætoriæ HS. mille ſexcenta triginta quinque millia CDXVII nummos. Reliqui Arimini HS. ſexcenta millia, &c.

Sic igitur rationes retulit Verres, nimis breuiter & obſcure: longe autem melius retulit P. Seruilius, quem ibidem laudat Cicero; P. Seruilius, inquit, quæ ſigna atque ornamenta ex vrbe hoſtium & virtute capta belli lege atque Imperatorio iure ſuſtulit, ea populo Rom. adportauit; per triumphũ vexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. Cognoſcite ex publicis litteris hominis ampliſſimi diligẽtiam, non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam vniuſcuiuſque magnitudinem, figuram, ſtatum litteris definiri vides, &c.

Cum rationibus Duces vna etiam eorum nomina ad ærarium deferebant, quorum ſtrenua fideliq; opera in bello vſi eſſent: qui deferri in beneficijs ad ęrariũ dicebantur, quod eorum virtus ac fides Reip. profuiſſet. Id lex

Iulia diebus triginta poſtquam rationes relatæ eſſent, fieri iubebat. Cicero eadem ad Rufum epiſtola. Quod ſcribis de beneficijs, ſcito à me & tribunos militares, & Pręfectos, & contubernales duntaxat meos delatos eſſe: in quo quidem ratio me fefellit; liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari, poſtea certior factus ſum, triginta diebus referri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem, &c. Id etiam more maiorum videtur obſeruatum fuiſſe, vt nemo niſi ciuis Romanus in beneficijs ad ærariū deferretur: quare Cicero hoc argumento probat Archiā ciuem eſſe Romanum, quod à Lucullo Prætore & Cons. eſſet in beneficijs ad ærarium delatus.

Sed vt ad rationes relatas reuertamur: Aurum quidem, argentum, æs, tum factum, tum infectum, ſignatumque, quod in triumpho tranſlatum fuerat; in ærarium populi Rom. inferebatur: ſpolia verò & arma hoſtium, cęteraque præda, pars populi erat, & in publicis armamentarijs condebatur: pars vendebatur, pecuniaque militibus pro victoriæ magnitudine & Imperatorum liberalitate diſtribuebatur: pars Imperatori cedebat, vt ea ſuo arbitratu vteretur. Itaque Cicerò id tanquam iniquum in Rulli lege reprehendit, quod aurum argentum ex præda, ex manubijs, ex auro coronario ad quoſcumque perueniſſet, neque relatum eſſet in publicum, neque in monumento conſumptum id apud decem viros profiteri, & ad eos referre iuberet.

beret. Contra verò Liuius libro trigesimoseptimo diem dictam à Tribunis plebis M. Acilio Glabrioni scribit, quod pecuniæ regiæ prædæque aliquantum captę in Antiochi castris, neque in triumpho tulisset, neque in ærarium detulisset.

Idem Liuius libr. XLV. HS. ducenties ex ea præda redactum esse auctor est Antias, prętter aurum, argentumque, quod in ærarium sit latum. Et lib. x. Data ex præda militibus octogeni bini, sagaque & tunicæ, pręmia illa tempestate militiæ, haud quaquam spernenda. Ibidem omne æs argumentumque in ærarium conditum, militibus nihil datum ex præda est.

Pars illa quæ Imperatori cessisset ex præda, Manubiæ dici consueuit. Asconius ad lib. primum Verr. Manubię, inquit, sunt pręda Imperatoris proportione de hostibus capta, &cet. Hac ille parte prędæ vel domum suam ornabat, vel diuendita opus aliquod publicum exstruebat, vt scribit Zonaras. Liuius libro trigesimooctauo. Ambraciam captam signaque quæ ablata criminantur, & cætera spolia eius vrbis ante currum laturus & fixurus in postibus suis. Et libro XXXIII. L. Stertinius ex vlteriore Hispania quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit, & de manubijs duos fornices fecit, & his fornicibus signa aurata imposuit. Augustus, referente Dione libro quinquagesimoquarto, iussit eos qui triumpharent, aliquod

Nonius. Gellius.

opus publicum ex manubijs conficere ob rerum gestarũ memoriam. Itaque & inscriptionem siue titulum suarum victoriarum addebant. Liu.l.vi.T. Quinctius semel acie victor, binis castris hostiũ, nouem oppidis vi captis Pręneste in deditionem accepto, Romã reuertit; triumphansq́; signum Pręneste deuectum Iouis Imp. in Capitolium tulit; dedicatũque est inter sellam Iouis & Mineruę: tabulaque sub eo fixa monumentũ rerum gestarum, his ferme incisa litteris fuit; Iuppiter atq; Diui omnes hoc dederũt, vt T. Quinctius Dictator oppida nouem caperet die xx. quam creatus erat, Dictatura se abdicauit. Plinius lib.vii. cap.xxvi. de Pompeio. Hos ergo honores vrbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello xxx annorum cõfecto, fusis, fugatis, occisis, in deditionem acceptis hominum vicies semel centenis LXXXIII millibus, depressis, aut captis nauibus DCCCLVI. oppidis, castellis, M.DXXXVIII. in fidem receptis; terris à Mæotis lacu ad rubrum mare subactis, votum merito Mineruæ. Hæc Plinius.

Liu.l.40 & li.41. alias inscriptiões refert.

Ijsdem quoq; spolijs hostium templa aliaque loca publica ornari solebant, Liu. lib.ix. Dictator ex S. C. triũphauit; cuius triumpho longe maximã speciem captiua arma præbuere: tantum magnificentiæ visum in ijs, vt aurata scuta dominis argentariorum ad forum ornandũ diuiderentur. Et li.x. extremo. Aedẽ Quirini Dictatore patre votam, filius Cons. dedicauit, exornauitq; hostiũ spolijs, quorum

tanta

tanta multitudo fuit, vt nõ templum tantum forumque his ornaretur, sed socijs etiam colonisque finitimis ad templorum locorumq; publicorum ornatum diuiderentur. Hinc Liuius libr. XXII. Vetera hostium spolia detrahunt templis porticibusque.

Captiui autem reliqui, aut statim interficiebantur, aut in custodiam tradebantur, aut vendebantur. Liuius enim lib. XXVI. Sic facit Vibium loquentem. Neque vinctus per vrbem Romam Triumphi spectaculum trahar, vt deinde in carcere aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, ceruicem securi Romanæ subijciam. Idem Liuius Syphacem post triumphum Tibure obijsse narrat. Plutarchus *in Mario* etiam Iugurtham fame post aliquot dies in carcere necatum ait. Quod autem vendi etiã consueuerint, ostendit Liuius libro VII. Præda omnis militi data, extra prædam quatuor millia deditorum habita; eos vinctos consul ante currum triumphans egit: venditis deinde, magnam pecuniam in ærarium redegit.

De Aerario. CAP. XIX.

AErarium quo illa omnia illata esse diximus, in æde Saturni fuit, à P. Valerio Poplicola Cos. institutum. Qui quidem ea re, vt Plutarchus & Macrobius scribunt, vel loci ipsius opportunitatem munitionemq; vel etiam superstitionem veterum secutus videri possit; vt eum potissimum Deum pecuniæ publicæ custodem præficeret, qui fructibus & agriculturæ (ex quibus rebus maxime pecu-

nia conficitur) præesse; quoque regnante nullus auaritiæ furtisq; locus fuisse crederetur. In eo templo (quantum quidem ad rem præsentem facit; nam postea immutata ratio est; militari ac Principis ærario instituto) in eo igitur templo, æraria siue cellæ tres fuere, in quibus singulis seorsum thesauri publici in certos vsus erogandi asseruabantur: vt pro genere pecuniæ ac tempore quo pecunia ex ijs promebatur, ipsa quoque loca essent distincta.

Vnum igitur ærarium in Opis cella fuit, & ex annuis tributis, vectigalibus, prædaq; bellis collecta constabat: vnde pecunia poscentibus Reipubl. rationibus quotidie efferebatur. Hinc Cicero 1. Philip. Pecunia vtinam ad Opis maneret, &cæt. Quod ærarium assiduis tum ordinarijs, tum extraordinarijs impensis exhaustum, & ad summas angustias redactum sæpe queritur Cicero.

Alterum fuit ærarium; in quo pecunia custodiebatur quę in vsum Gallici belli erogaretur: quam attingi nisi Gallicum bellum vrgeret, exsecrationibus publicis vetitum fuit. Cæsar tamen victor omnem ex eo pecuniam quasi Rempub. ipse Gallici belli metu liberasset, ad se transtulit, vt apud Appianum li. 2. scriptum est. Hoc ærarium videtur esse iam inde ab eo tempore institutum, cum vrbem Romam Galli captā incenderunt: tunc enim probabile est decretum esse, vt aurum illud deponeretur, si nouus aliquis tumultus Gallicus exoriretur: ac quidquid ex victorijs secundo

cundo & tertio bello Punico ex Asia, Macedonia, vt alias omittam, partum est, eodem postea conditum ex eo apparet, quod ærariũ illud, quo per vim ingressus est Cęsar, id fuisse, quo aurum & argentum ex pręda Punica & Macedonica alijsque bellis congestum est, docet Lucanus.

tum conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perses, quē victi præda Philippi.

Accedit quod exiguam plane auri vim fuisse quę priscis illis temporibus, nondum prolatis Imperij finibus, deposita est, admodum verisimile videtur: cuius tantulæ pecunię caussa, nunquam certe fores ęrarij sibi Cęsar effringendas putasset; à quo tamen ablata laterum aureorum XXVI millia, & in numerato pondo CCC. Plinius tradit lib. XXIII. cap. III.

Florus tamē non Gallicanum, sed Sanctius ærarium à Cęsare effractum scribit libro IV. Hoc enim tertium fuit ęrarium, ex auro vicesimario de manumissorum vicesima, vt ego quidē existimo, lege Manlia collecto, quemadmodum significat Liuius li. VII. Ab altero, inquit, consule nihil memorabile gestum, nisi quod legem nouo exemplo àd Sutrium in castris tributim de vicesima eorum qui manumitterentur tulit, &c. Hoc ęrarium quia aperiri nisi extremis Reipublicæ casibus non licebat, ideo Sanctius est appellatum. Idem Liuius libro XXVII. Aurum vicesimarium,

quod

quod in Sanctiore ærario ad vltimos casus seruaretur, promi placuit. De hoc ærario meminit etiam Cæsar libr. I. bell. ciuil. Lentulus Cos aperto Sanctiore ærario ex vrbe profugit. Et Cicero l. VII. epist. XX. ad Atticum. Consules vt Romam venirent, pecuniam de sanctiore ærario auferrent. Atque hæc quidem de Aerario satis.

De Trophæis. CAP. XX.

NE autem victoriæ gloria vlla temporis vetustate obscuraretur, licebat Imperatoribus eo in loco vbi hostes profligarant, Trophæa constituere, quæ bellicæ laudis victoriæque insignia & monumenta essent ad memoriam nominis sempiternam. ex quo M. Cicero in Pisonem. Trophæa, inquit, bellicæ laudis victoriæq; omnes gentes insignia & monumenta esse voluerunt.

Atque hinc Trophæa quasi Tropæa dicta videntur, ab hostium nimirum fuga, quam Græci τροπὴν vocant, vt Varro & alij tradidere. Seruius explicans illud Virgilij ex li. XI.

Interpres Aristophan. Pluto. Eustath. Iliad. extremo.

„ *non exsuuias pulsæue Trophæum*

Trophæa posita scribit, cum non plena de hostibus victoria esset reportata: plenæ enim victoriæ non trophæum sed triumphum decretum. quod idem Seruium vt solet imitatus scribit Isidorus lib. XVIII. Etym. cap. 2. Verum id ego vt facile de quibusdam crediderim, ita de omnibus vniuerse negauerim. nam Mario, Pompeio, Cæsarique eædem victoriæ & Trophęa pepererunt, & triumphos.

Trophęa Marti sacra fuisse videtur significare Virgilius lib. XI. cum ait

Tibi magne Trophæum
Bellipotens.

Plutarchus tamen Ioui dicata esse testatur: vnde ipse Iuppiter, Dionysio & Eustathio auctoribus, τροπαῖος καὶ τροπαιοῦχος dictus est. Plinius Neptuno etiam erecta narrat lib. VI. cap. XXVIII. *Parall. 3. Dionys. l. 2. Eust. Iliad. X.*

Initio Trophæa ex arborum ramis fiebant: primumque Trophæum ex olea constitutum tradit ex Dionysio in Artibus Cęlius Rhodiginus lib. VII. cap. XIX. Postea etiam ex ære lapidibusq; trophæa fabricari cœpta sunt. Suetonius in Caligula ca. XLV. Truncatis, inquit, arboribus, & in modum trophęorum adornatis, &c. Trophęa enim ita componebantur, vt hominis eiusque cruci suffixi speciem referrent, vt ait Tertullianus in Apologetico ca. XVI. Sed & victorias, inquit, adoratis, cum in Trophæis cruces intestina sint Trophæorum. Et Minucius in Octauio. Trophęa vestra victricia non tantum simplicis crucis faciem, verum etiam affixi hominis imitantur.

In his Trophęis hostium arma affigebanbantur, inciso gentium victarum titulo, vt ait Seruius ad illud Virg.

Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaq; nomina figi.

Varro in Bimarco, vt citat Nonius, Spolia capta stipitibus affixa, Trophęa vocantur. Tacitus lib. 2. Annal. Miles in loco prælij Tiberium

rium Imperatorem ſalutauit, ſtruxitq́ne aggerem,& in modum trophęorum arma, ſubſcriptis victarũ gentium nominib: impoſuit.

lib. 1. Antholog. 3.

Arma autem quæ in trophęis affigebantur, eligi ſolebant fracta & cruenta: quare in Leonidæ Gręco Epigrammate, Mars deteſtatur clypeos nitentes,& galeas integras: aitq́ue amare ſe ſpolia cruenta. Hinc Iuuenalis Sat. x.

Bellorum exſuuiæ, truncis affixa Trophæis
Lorica, & fracta de caſside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæq; triremis
Apluſtre, & ſummo triſtis captiuus in arcu:
Humanis maiora bonis creduntur, &c.

Tale etiam trophęum deſcribitur à Virgilio

Lib. xi.

Ingentem quercum deciſis vndiq; ramis
Conſtituit tumulo, fulgentiaq; induit arma
Mezenti ducis exſuuias, tibi magne Trophæum
Bellipotens. aptat rorantes ſanguine criſtas
Telaq; trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumq; locis, clypeumq; ex ære ſiniſtræ
Subligat, atq; enſem collo ſuſpendit eburnum.

Poſterioribus autẽ ſæculis, loco trophæorum, ipſa hoſtium arma & ſpolia in lapidibus ſculpebantur: & ſic videmus Romę Marij trophæa.

Porro hæc Trophęorum monumenta neque ſemel conſtituta euertere, neque vetuſtate conſumpta reficere licuit vt ait Dio lib. xl. Quare Cæſar Pharnace victo, cum Trophæum quod eodẽ in loco ſtruxerat olim Mithridates, diſturbare religione prohiberetur, alterum ſuæ victoriæ monumentum è regione

gione constituit, vt ea ratione saltē Trophæi Mithridatici memoriam obscuraret. Hinc illa apud Senecam suasoria v. Ne fas quidem esse, numquam factum, vt quisquam consecratis virtutis suæ operibus manus afferret: ista Trophæa non sunt Atheniensium, Deorum sunt, &c.

Cur autem hæc ipsa Trophæa semel vetustate collapsa restituere nefas esset, causam reddit Plutarchus in quæstionibus, vt scilicet noua semper facinora Duces animo agitent: cumque Tophæa discordiarum, bellorumque indicia sint, ea tempore intermortua renouare velle, odij cuiusdam implacabilis esse videbatur. Quare qui Trophęa ex ære, lapidibusque primi constituerunt, ij nequaquam magnam laudem apud Græcos sunt consecuti, quod, quantum in ipsis esset, perpetuam inimicitiarũ memoriam esse vellent. Id etiam auctore Seruio, obseruatum est, vt Trophæa non nisi in locis excelsis figerentur, ex qua etiam consuetudine in fornicibus incisa sunt. Virgilius. *quæst. 37 Diodor. Siculus l. 3.*

Ingentem puerum decisis vndiq; ramis.
Constituit tumulo.

Sic etiam Pompeius, teste Plinio, in Pyrenæis montibus Trophæa constituit. *l. 2. c. 26.*

De spolijs opimis. CAP. XXI.

Liu. li. 4. Plutarc. in Romulo & Marcello. Festus u. opima.

Consuetudo consecrandi spolia opima ab ipso Romulo vrbis, & Imperij auctore fluxit, eaque opima spolia rite semper habita sunt, quę in acie Dux Duci prima detraxisset; quorum

quorũ adeo rara fortuna fuit, vt intra tot annos tot bella, trina dũtaxat pop. Rom. contigerint. Dicta sunt aũt opima ab opibus, quasi ampla, & magnifica spolia Varrone, & Festo auctoribus: Plutarcho ab opere rectius videntur nominata; quod ei demum Duci opimorum consecratio daretur, cuius opera, ac virtute Dux hostium in acie cæsus esset, Ducem porrò, vt alias diximus, intelligimus eũ, penes quem auspicia, & imperium fuit, quo qui caruisset, ei spolia opima consecrare non licuit. Quare nec Marcus Valerius Coruinus, nec Scipio Aemilianus tribuni militum, nec T. Manlius Torquatus, nec M. Crassus, hostiũ Ducibus interfectis, armisque detractis, quia alienis pugnauerant auspicijs, opima spolia retulerunt, vt Valerius & Dio scribunt. Quamquam Varro apud Festum, illa etiã spolia esse putat opima, quæ manipularis miles modo de Duce hostium reportasset.

Liu. li. 4. *Valer. li. 3. cap. 2.* *Dio l. 51.* *Festus u. opima.*

Primus igitur, quemadmodum dixi, Romulus Acrone Ceninensium Rege interfecto, armisque exuto, spolia opima consecrandi morem posteris tradidit. Quo autem anno, Romano imperio hoc decus additum sit, dubiũ, controuersumque est: In eam tamen sententiam descendo, vt eodem anno, aut certe non multo post quam virgines raptæ sunt, opima spolia esse parta existimem. Cum enim ob Sabinarum raptum Ceninẽses, ad quos maxime ea pertinebat iniuria, in agrum Romanum, Duce Acrone, impetum fecissent; Romulus cum exercitu ijs obuiam factus, eorum copias fu-

Liuius li. 1. Dionys. li. 2. Plutarch. Valerius Florus. Solinus c. 2.

pias fudit, Regemq; in prœlio obtruncatum armis ſpoliauit; inde victore exercitu domum reducto, ſpolia Ducis hoſtium cæſi ſuſpenſa, fabricato ad id aptè ferculo, gerens in Capitolium aſcendit: ibique ea ad quercum paſtoribus ſacrum deponens ſimul cum dono, Iouis Feretrij templo fines deſignauit, ac pulcherrimi facinoris exemplum, quod poſteri ſequerentur, oſtendit. Raptas porrò Virgines ait Plutarchus xv. kalend. Septemb. Conſualibus menſe quarto, ab vrbe condita (in kalendario tamen Romano conſualia habentur xii. kalend. Septemb.) Ouidius verò, & Seruius Conſualia in menſe Martio reponunt, quibus Virgines raptas eſſe dicunt. Alij apud Dionyſium hoc facinus anno primo regni Romuli commiſſum eſſe volunt. Ipſe autem Dionyſius de Cn. Gellij ſententia, quæ etiam probabilior videtur, quartum illum annum fuiſſe exiſtimat: neque enim ei rationi conſentaneum videtur, Romulum regem ſapientiſſimum, vix iactis vrbis fundamentis, tantam rem aggreſſum eſſe, nec dum confirmatis opibus, omnium vicinarum gentium odia in ſe concitare voluiſſe.

Ouid. 3. Faſtor. Seruius ad viii. librum Virgilij. Magnis Circenſibus actis, lib. 2.

Romulum ſequutus A. Cornelius Coſſus, intermortuam prope conſuetudinem dedicandi ſpolia opima, ſua virtute renouauit, ſecundaque ſpolia de Larte Tolumnio Veientium rege, opima reportauit. Et quamuis conſtet inter omnes Coſſum de Tolumnio ſecunda ſpolia opima conſecraſſe, tamen quo in magiſtratu, quóue anno id egerit, incer-

Liuius li. 4 Florus li. 1. c. 12.

tum eſt. Plerique enim ante Liuium, Coſſum Tribunum militum opima ſpolia ſuſpendiſſe tradiderunt; quem magiſtratum geſſit anno CCCVI. Mam. Aemilio Mamercino Dictatori primum. Valerius, & Frontinus ab eo Magiſtro equitum ſpolia parta eſſe dicunt: fuit autem magiſter equitum eidem Mamercino Dictatori tertium anno CCCXXVII. Liuius Conſulem eum opima ſpolia cepiſſe, vero ſimilius putat his rationibus adductus. Primum quia ea ſpolia ſola opima habentur quæ Dux Duci in acie detraxerit, nec Dux eſt niſi cuius auſpicio bellum geritur Tribunus autem, & Magiſter equitum alienis pugnant auſpicijs. deinde quia in thorace linteo ſe legiſſe affirmauit Auguſtus, Coſſum ea ſpolia Conſulem dedicaſſe. Poſtremo quod maximum apud illum eſt, quia titulus ſpolijs inſcriptus Conſulem ea Coſſum dedicaſſe teſtabatur, fuit autem Conſul cum T. Quinctio Penno anno CCCXXV.

Valer. li. 2. cap. 3. Front. li. 2 cap. 8. ſtratag. lib. 4.

Tertia, & vltima ſpolia opima M. Claudius Marcellus Conſul ad Calſtidium de Virdumaro Gallorum Inſubrium Rege retulit, anno IↃXXXI. kalend. Martijs.

Hæc porro ſpolia opima omnia in Iouis Feretrij templo, quo ſua Romulus primum intulerat, ceteri qui Romuli virtutem, felicitatemque ſecuti ſunt rite conſecrarunt. Nam de Coſſo teſtis eſt Liuius libro quarto. Longè maximum, inquit, Triumphi ſpectaculum fuit Coſſus opima ſpolia Regis interfecti gerens: in eum milites carmina incondita

dita ęquantes eum Romulo canere. Spolia in æde Iouis Feretrij prope Romuli spolia, quæ opima appellata ea sola tempestate erant, cum sollemni dedicatione dono fixit. & Valerius. A Romulo proximus Cornelius Cossus eidem Deo spolia consecrauit, cum magister equitum Ducem Fidenatium, in acie congressus interemisset. & Florus. Spolia de Larte Tolumnio Rege ad Feretrium reportata. Li 3.c. 2. li.1.c. 12.

Marcellum quoque eidem Deo sua spolia dedicasse docet in vita Plutarchus, οὕτω δὲ, inquit, προβὰς καὶ παρελθὼν εἰς τὸν νεὼν τοῦ φερετρίου Διὸς ἀνέστησε, καθιέρωσε τρίτος καὶ τελευταῖος ἄχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος. & Valerius. In Marcello tantus animi vigor fuit, vt apud Padum, Gallorum Regem ingenti exercitu stipatum, cum paucis equitibus inuaderet, quem protinus obtruncatum armis exuit, eaque Ioui Feretrio dicauit. & Florus. Occiso Rege Marcellus tertia post Romulum patrem Feretrio Ioui arma suspendit. & Virgilius libro sexto.

Adspice vt insignis spolijs Marcellus opimis.
Ingreditur, victorque viros supereminet omnes,
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem
Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.

Quirino suspensurum dicit arma, hoc est, Romuli exemplo spolia opima relaturum,& propè Romuli spolia sua consecraturum. Festus etiam Marcellum Ioui Feretrio spolia opima fixisse testatur.

[...]a.opima.

Quamquam autem hęc ita clara sunt, nullus vt locus dubitationi reliquus esse posse videatur; nonnulli tamen, nescio quibus inducti causis, scripsere non omnia opima spolia Iouis Feretrij templo illata, sed Cossum quidem Marti, Marcellum Iano Quirino Pacis Deo sua spolia consecrasse. Dicunt enim Numæ legem fuisse, quæ præciperet, vti prima spolia capta Ioui Feretrio consecrarentur: secunda Marti: tertia Quirino: præmiumque primis esset asses trecenti, secundis ducenti, tertijs centum. Lex exstat apud Festum, cuius verba licet corruptissima sint, tamen ex Plutarcho, qui legis eiusdem meminit in Marcello, in doctissimis viris videntur emendari, & suppleri posse.

Sigonius in An. Scaliger & Vrsinus ad Festum u. opima.

Cuius auspicio, classe procincta, opima spolia capiuntur, Ioui Feretrio bouem cædito, qui cepit, æris CCC. darier oporteto.

Secunda spolia in Martis aram in campo. CC. solitaurilia, vtra voluerit, cædito.

Tertia spolia Iano Quirino, agnum marem cædito. C. qui ceperit, ex ære dato.

Cuius auspicio Capta Dis piaculum dato.

Hæc quidem apud Festum. accedit Seruius qui ad librum sextum Virgilij Cossum Marti, Mar-

ad illum versum

Marcellum Quirino, Numæ lege, ſpolia opima ſuſpendiſſe ſcribit. Quæ ſi vera ſunt falſitatis,& inſcitiæ arguamus neceſſe eſt ſcriptores omnes, qui Coſſi & Marcelli ſpolia Ioui Feretrio dicta fuiſſe diſerte narrant:aut certè fatendum legem hanc contraria conſuetudine, cui vix reſiſti poteſt, fuiſſe abrogatam. Quamquam ſi verba legis attentius conſideremus, luce clarius longe alio, quam iſti putant, eam ſpectare videbimus. Neque enim de ijs ſpolijs opimis lata lex eſt, quæ diuerſis prœlijs, & temporibus ex hoſtium ducibus ritè Romani Imperatores reportarent, qualia Romulus, Coſſus, & Marcellus conſecrarunt: ſed de ijs, quæ in eodem prœlio, ex varijs hoſtium ducibus referri fortè potuiſſent, & opima etiam aliquo modo dici. *Tertiaq; arma patri ſuſpendet capta Quirino.*

Vt enim, verbi cauſa,corona caſtrenſi, aut murali legitimè quidem donatur is, qui primus in hoſtium muros, aut caſtra irruperit; tamen eadem licet, non quàm prima honorifica donantur interdum ij qui ſecundi, aut tertij penetrauerint: ita etiam quamuis ea ſola legitima ſpolia opima & eſſent, & dicerentur, quæ prima Dux Duci detracta in æde Iouis Feretrij conſecraſſet, tamen qui à Duce proximum (legatum ſcilicet, aut aliũ quemlibet)in eodem prœlio obtruncaſſet,armiſq; ſpoliaſſet, ei Numę lege,exiſtimo permiſſum, vt ſecunda ſpolia in Martis templo minore cum præmio,&gloria dedicaret;quod ea etiã ſpolia aliquo modo de Duce hoſtium reportata, *Liu.li.2.*

tata, & opima appellari posse viderentur. Tamen consuetudo, vt ait Plutarchus, obtinuit, vt ea sola spolia in honore essent, & opima nominarentur, quæ æris trecentis æstimata Ioui Feretrio prima ponerentur: secunda vero, & tertia, quæ Martis & Quirini templis iuberentur inferri, vt nunquam in honore fuerunt, ita nec opima appellata sunt. Et sanè alienum videtur æquitate; sapientiaque optimi Regis legem tulisse, in qua plus loci fortuna, quã virtus esset habitura. Ergo Marcelli spolia minus gloriosa sunt, quam superiora, non quia ex leuiore hoste, aut minore cum periculo, sed quia tertio loco parta sunt? Nam si gloria ex grauitate belli, & ex hostium genere spectatur, non minus certè illustria erunt Marcelli spolia, quam Romuli, aut Cossi; imò etiam tanto vtrisque insigniora, quanto grauior hostis fuit Virdumarus quàm Acro, & periculosius bellum Gallicum quam Hetruscum. Præterea videri potuit, ea lege Numæ Romanæ laudi inuidisse, qui tam angustis spatijs Imperij decus, & gloriam definisset: quid enim si quarta spolia opima parta fuissent? cui templo essent affixa? cui Deo consecrata? an verò dicemus Numam vt fatidicum, aut etiam Egeriæ nymphæ admonitu, cum trina tantùm populo Romano spolia opima partum vi præuidisset, ijs paria numero templa, in quibus figerentur, constituisse? fabulæ. Sit igitur hoc positum, Cossi, & Marcelli spolia opima in æde Feretrij

in Marcello.

Iouis

Iouis prope Romuli ſpolia dono fixa fuiſſe. Coſſi certè ſpolia Liuius in Feretrij templo prope Romulum poſita ſe vidiſſe affirmat: quare Seruius cum Coſſum Martis, Marcellum Quirini templo ſpolia intuliſſe Numæ lege ſcribit, eiuſque rei Liuium laudat auctorem, tam falſus reperitur in hiſtoria, quam in ſcriptorum teſtimonijs referendis.

Templum autem Iouis Feretrij à Romulo, quemadmodum initio ſcripſi, deuictis Cæninenſibus in Capitolij vertice fuit exſtructum peranguſtis finibus; nam Dionyſius ſua ætate templi veſtigia exſtaſſe ſcribit vix pedum quindecim longitudine. Ancus deinde Rex, illud, teſte Liuio, amplificauit poſtremo, cum vetuſtate dilaberetur C. Iulius Cæſar Titi Pomponij Attici admonitu reficiendum curauit, vt eſt auctor in ipſius Attici vita Nepos: quamquam Liuius eius ædis reſtitutorem Auguſtum fuiſſe teſtatur. Fieri autem poteſt, vt cum Iulius, quæ animo deſtinauerat, morte occupatus infecta reliquiſſet, ea perſecutus Auguſtus laudem abſoluti templi tulerit apud poſteros. Id tandem cum magna vrbis parte Neroniano incendio conflagrauit. Feretrium autem Iouem Plutarchus, vel à ſpoliorum ferculo quod Græci φέρετρον appellant; velà feriendo dictum putant, cui concinit Propertius. libr. 2. elegia 12.

Lib. 1. *Lib. 4.* *Tacitus lib. 15.* *in Romulo & Marcello.*

Nunc Spolia in templo tria condita: caussa Feretri,
Omine quod certo Dux ferit ante Ducem.
Seu quia victa suis humeris hæc arma ferebant,
Hinc Feretri dicta est ara superba Iouis.

lib. 2. Dionysius Feretrium Iouem interpretatur τροπαιοῦχον καὶ σκυλοφόρον καὶ ὑπερφερέτην. Festus vero sic ait. Feretrius Iuppiter dictus à ferendo, quod pacem ferre putaretur: ex cuius quoque Templo sumebant sceptrum per quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent.

Finis. Laus Deo.

INDEX

INDEX RERUM QUAE DE MILITIA ROMANORUM IN SEPTEM his libris notatu sunt dignæ.

In quo prior numerus paginam, posterior linearum numerum indicat.

A.

Kk 5 *diuisione*

de Bel-

Deo-

D.

E.

Funda

Lacerna

L.

M

Multa

Præ-

Scu-

Subſi-

Vigilia-

FINIS.

Errata, ſtudioſe Lector, ſic emenda.

Pag. verſic.		corrige
21. 20	aduerſos	aduerſus
24. 21	interiora	interiore
25. 3	pulſi	pulli
35. vlt.	ſacerdotis vineta	ſacerdôtes, vineta,
48. 8	renunciatæ	renunciata
57. 17	comrare	comparare
73. vlt.	ne	non
91. 31	aliquam	aliquem
118. 3	termas	turmas
119.	vltima linea tota deleatur	
155. 27	viſi ita ſum	ſi ita viſum
171. 29	παραξώνιον	παραζώνιον
195. 10	id haſtatis	id eſt, haſtatis
214. 7	reget	rege
280. 28	Iorum	Forum
296. 26	eſſet	eſſent
321. 28	pro prima	pro patria
354. 16	numerum	munerum
377. 28	collati	collocati
385. 9	ſupplicia	ſupplicio
408. 31	ſeparari poſſent	ſperari poſſet
489. 13	argumentumq́;	argentumq́;
497. 12	Tophæa	Trophæa.

in Indice pag. 4. verſ. 15 ritus qua 321. 1: corrige, ritus 321. 1 qua